

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

GİRESUN EFSANELERİ

Cengiz GÖKŞEN

Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü’nce

Bilim Uzmanı (Türk Dili ve Edebiyatı)

Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez’dir.

92 1958

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 08.01. 1999

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 01.02.1999

Tezin Danışmanı : Doç. Dr. Ali ÇELİK

Jüri Üyesi

: Yrd. Doç. Dr. İsmail DOĞAN

Jüri Üyesi

: Yrd. Doç. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Zafer GÖKÇAKAN

OCAK - 1999

TRABZON

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

0. SUNUŞ

00. ÖNSÖZ

Sözlü kültür ürünlerinin bir türü olan efsâneler, bir kısmı bilinen bir zaman süreci içerisinde teşekkül eden, çoğunluğu ise binlerce yıl önce halk arasında meydana gelip, sözlü gelenek yoluyla anlatıla anlatıla günümüze kadar gelmiş, çoğunda olağanüstü unsurlar bulunmasına rağmen, esas vasfı inandırıcılık olan ve belirli bir şekil ve üslubu bulunmayıp, günlük konuşma diliyle icra edilen şifahî halk kültürü ürünleridir.

Efsânelerle ilgili çalışmalar Avrupa'da 19. yüzyılın başlarında başlamıştır. İlk önce derlemeler şeklinde başlayan çalışmalar, metinlerin ekseriyetinin tespit edilmesinden sonra 20. yüzyılın başından itibaren yerini incelemelere bırakmıştır. Memleketimizde ise 20. yüzyılın başında başlayan çalışmalar tıpkı Batı'daki gibi önce, daha çok metinlerin derlenmesi ve yazıya geçirilmesi şeklinde başlamış, özellikle yüzyılın ikinci yarısının son çeyreğinde hızlı bir ivme kazanarak yerini daha çok ilmi tahlil ve incelemelere bırakmıştır.

Biz de şimdiye kadar üzerinde derli toplu bir çalışma yapılmamış olan Giresun ve çevresinde anlatılmakta olan efsâneleri usulüne uygun olarak sözlü ve yazılı kaynaklardan derlemeye ve incelemeye çalıştık. Bu çalışma, önsöz ve giriş kısımları dışında iki bölümden meydana gelmiştir. Ayrıca çalışmanın sonunda *Sonuç ve Öneriler* kısmı ile *Kaynak Kişiler Listesi* ve çalışmanın hazırlanmasında faydalanan eserleri gösteren bir *Bibliyografya* bulunmaktadır.

Giriş kısmında efsânelerin derlenmesi ve yazıya geçirilmesiyle ilgili bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde genel olarak efsâne kavramı ve özellikleri, teşekkülü, toplumdaki yeri, diğer sözlü anlatım türleriyle ilişkisi, Anadolu-Türk efsâneleri hakkında yapılan çalışmalar, tasnifler ve tespit edebildiğimiz kadarıyla yazılı kaynaklara geçmiş Giresun efsâneleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümü sözlü ve yazılı kaynaklardan tespit ettiğimiz 170 Giresun efsânesinden oluşmaktadır. Kendi içinde on ana başlık altında tasnif ettiğimiz efsâne metinleriyle birlikte epizotları da bulunmaktadır. Sonuç ve Öneriler bölümünde ise yaptığımız araştırma sonucu ulaştığımız sonuçları ana hatlarıyla sunduktan sonra, bundan sonra yapılabilecek çalışmalar hakkında öneriler getirmeye çalıştık. Sözlü kaynaklardan derlediğimiz efsânelerin kaynak kişilerine ait kimlik bilgileri Kaynak Kişiler Listesi

kısımında ve araştırmamız sırasında başvurduğumuz eserleri Bibliyografya kısmında, yazarların soyadlarına göre alfabetik sırayla verdik.

Derlemelerim sırasında yardımlarını esirgemeyen Giresun halkına, ve yazılı kaynaklardaki Giresun efsânelerini bize ulaştıran Yrd. Doç. Dr. Bilgehan Atsız Gökdağ'a teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmamın meydana gelmesinde başından sonuna kadar büyük ilgi ve desteğini gördüğüm, karşılaştığım meseleleri çözmemde yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen hocam Doç. Dr. Ali Çelik'e şükranlarımı sunmayı şerefli bir vazife sayarım.

Trabzon, Ocak 1999

Cengiz GÖKŞEN



01. İÇİNDEKİLER

	Sayfa Nr.
0. SUNUŞ.....	III
00.Önsöz.....	III
01. İçindekiler.....	V
02.Özet.....	XII
03.Summary.....	XIII
04. Kısaltmalar.....	XIV
GİRİŞ.....	1
A. Efsânelerin Derlenme Şekli.....	3
B. Efsânelerin Yazıya Geçirilmesi.....	5

BİRİNCİ BÖLÜM

1.EFSÂNE.....	6
10. EFSÂNE KAVRAMI VE GENEL ÖZELLİKLERİ.....	6
100. Türkçe sözlük ve Ansiklopedilerdeki Efsâne Tanımları.....	7
101. Türk Araştırmacılarına Ait Efsâne Tanımları.....	9
11. EFSÂNELERİN TEŞEKKÜLÜ.....	14
12. EFSÂNELERİN TOPLUMDAKİ YERİ.....	18
13. EFSÂNELERİN DİĞER SÖZLÜ ANLATIM TÜRLERİ İLE İLİŞKİSİ.....	25
130. Efsâne-Mit İlişkisi.....	25
131. Efsâne –Masal İlişkisi.....	26
132. Efsâne- Destan İlişkisi.....	27
133. Efsâne –Halk Hikayesi İlişkisi.....	28
14. EFSÂNE TASNİFLERİ.....	28
15. ANADOLU TÜRK EFSÂNELERİ ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	35
150. Efsâne Hakkında Bilgi Veren Kitaplar.....	36
151. Efsânelerle İlgili Olarak Yapılmış Tezler.....	38
16. YAZILI KAYNAKLARDA BULUNAN GİRESUN EFSÂNELERİ.....	40
160. Tezler.....	41

161. Kitaplar	41
162. Dergiler.....	42
163. Tebliğler	42
17. GİRESUN EFSANELERİNİN TASNİFİ.....	43

İKİNCİ BÖLÜM

2. EFSÂNE METİNLERİ.....	44
20. DİNÎ NİTELİKLİ EFSÂNELER.....	44
200. EVLİYALAR İLE İLGİLİ EFSÂNELER.....	44
2000. Koyun Baba Veya Ada Baba.....	44
2001. Derviş Aziz Baba-1.....	45
2002. Derviş Aziz (Hüseyin) Efendi-2.....	47
2003. Derviş Aziz Baba-3.....	48
2004. Fehmi Hoca.....	48
2006. Şeyh İdris ve Piraziz.....	49
2007. Şeyh İdris.....	50
2008. Zun Evliyası.(Seyyid Mahmut Çağırğan Hazretleri)-1.....	51
2009. Mentеше Şeyh ve İbrahim Şeyh.....	51
20010. Mentеше Şeyh.....	52
20011. Hasan Şeyh Hazretleri-1.....	53
20012. Hasan Şeyh Hazretleri-2.....	54
20013. Şeyh Keramettin Hazretleri-1.....	55
20014. Derviş Ali Baba.....	56
20015. Kurba Baba.....	56
20016. Karavelioğlu-1.....	57
20017. Karavelioğlu-2.....	58
20018. Karavelioğlu-3.....	59
20019. Karavelioğlu-4.....	60
20020. Hamza Şeyh ve Hacı İlyas.....	61
20021. Mentеше Şeyh ve Eren Köy Efsânesi.....	61
20022. Şih Mustafa ve Akkoyunlu Padişahı.....	63
20023. Şih Mahmut.....	65

20024. Hasan Şeyh Hazretleri-3.....	65
20025. Hasan Şeyh Hazretleri-4.....	66
20026. Hasan Şeyh Hazretleri-5.....	67
20027. Hasan Dede.....	68
20028. Tırış Hoca.....	68
20029. Hoca Kayo Hasan.....	69
20030. Hacı Hasan.Baba.....	70
20031. Sarı Halife-1.....	71
20032. Sarı Halife-2.....	72
20033. Sarı halife-3.....	72
20034. Sarı Halife-4.....	73
20035. Sarı Halife-5.....	74
20036. Seyyid Vakkas Hazretleri-1.....	75
20037. Seyyid Vakkas Hazretleri-2.....	76
20038. Veziroğlu.....	77
20039. Fehmi Derviş-1.....	77
20040. Fehmi Derviş -2.....	78
20041. Fehmi Derviş-3.....	79
20042. Çimen Dede-1.....	80
20043. Yedi Şeyh.....	81
20044. Hacca Giden Fakir.....	82
20045. Gündelli Evliya.....	84
20046. Yakında Anlarsın.....	85
20047. Hırsıza Gölge Olan Bulut.....	86
20048. Deli Ali.....	88
20049. Hocanın Topal Kalması.....	89
201. TÜRBELER İLE İLGİLİ EFSÂNELER.....	90
2010. Hasan Şeyh Hazretleri-6.....	90
2011. Hasan Şeyh Hazretleri-7.....	91
2012. Hasan Şeyh Hazretleri-8	92
2013. Hamza Şeyh.....	92
2014. Adsız Mezar.....	93
2015. Kızanca-1.....	94

2016. Hacı Mustafa Türbesi.....	95
2017. Mezardeki Işık.....	96
2018. Recep Şeyh.....	96
2019. Zun Baba-2.....	97
20110. Çimen Dede-2.....	98
20111. Bahattin Şeyh.....	98
20112. Şeyh Kerametdin-2.....	99
20113. Şeyh Kerametdin-3.....	100
20114. Şeyh Kerametdin-4.....	100
20115. Arap Evliyası-1.....	101
20116. Arap Evliyası-2.....	102
20117. Abdulaziz Türbesi.....	102
20118. Merek Evliyası.....	103
20119. Ada Dede.....	104
202. ŞAHİS İSİMLERİ İLE İLGİLİ EFSÂNELER.....	105
2020. Evliya Mehmet.....	105
2021. Sağır Çoban.....	105
2022. Cino Ahmet.....	106
203. TARİHÎ, DİNÎ, ÇEŞİTLİ YAPILAR VE EVLİYA MALLARI İLE İLGİLİ EFSÂNELER.....	107
2030. Sarı Halife-6.....	107
2031. Cami Yeri.....	108
2032. Üç Kapılı Kale.....	108
2033. Kelete Değirmeni.....	110
2034. Kurşunlu Hamamı.....	111
2035. Hasan Şeyh Hazretlerinin Tekke Kazanı.....	112
2036. Cami İnşaatı.....	113
204. HAZRETİ ALİ VE HIZIR İLE İLGİLİ EFSÂNELER.....	114
2040. Hazreti Ali'nin Atının Ayak İzleri.....	114
2041. Hızır Aleyhisselam.....	114
21. TAŞLAR VE KAYALAR İLE İLGİLİ EFSÂNELER.....	116
210. Çoban Kayası-1.....	116
211. Çoban Kayası-2.....	116

212. Çoban Kayası-3.....	117
213. Çoban Kaya-4.....	118
214. Hamza Taşı.....	119
215. Oturan Kaya.....	120
216. Kardeş Kayası.....	120
217. Gelin Kaya-1.....	122
218. Gelin Taşı.....	123
219. Gelin Kayası-1.....	124
2110. Gelin Kaya-2.....	125
2111. Gelin Kayası-2.....	126
2112. Gelin Kayası-3.....	127
2113. Gelintaş Efsânesi.....	128
2114. Gelin Kaya-3.....	129
2115. Gelin Kaya-4.....	130
2116. Gelin Kaya-5.....	131
2117. Gelin Güvey Tepesi.....	132
2118. Sulca Kaya Efsânesi.....	133
2119. Hazreti Ali'nin Yaslandığı Kaya.....	134
2120. Yılan Kaya.....	135
2121. Kabe Taşları.....	135
22. YER ADLARI İLE İLGİLİ EFSÂNELER.....	136
220. Avutmuş.....	136
221. Elevi.....	136
222. Ağa Köprüsü.....	137
223. Cintaşı.....	139
224. Asalli.....	141
225. Kuru Çay.....	141
226. Güvercinli Mezarlık.....	142
227. Ejderha Kuyusu.....	143
228. Yaşmaklı Yol.....	143
229. Yaşmaklı Ağaç Başı.....	144
2210. Lanetleme Yeri.....	145
2211. Erimez Tepesi.....	146

2212. Balıklı Su.....	147
2213. Hekti Ahmet Gölü.....	148
2214. Batak Deresi Efsânesi.....	149
2215. Dokuzoğul Efsânesi.....	151
2216. Erik Deresi Efsânesi.....	152
2217. Balıklı Göze-1.....	153
2218. Balıklı Göze-2.....	154
2219. Ulu Burnu.....	155
2220. Çoban Bağirtan Suyu.....	156
2221. Kuyu.....	157
2222. Karabulduk.....	158
2223. Ot Bitmez Tepesi.....	159
2224. Hazreti Ali'nin Suyu.....	160
2225. Kürt Çadırı Dağı.....	161
2226. Kızanca-2.....	162
2227. Aygır Gölü.....	163
2228. Beşikli Göl.....	164
2229. Kızılca İnek Köyü Efsânesi.....	165
2230. Gürleyen kayadaki Demir Halkalar.....	165
2231. Gedik Kaya.....	166
23. HAYVANLAR İLE İLGİLİ EFSÂNELER.....	167
230. Elik Keçi-1.....	167
231. Elik Keçi Efsânesi.....	168
232. Guvalak Efsânesi.....	169
233. Elik Keçi-2.....	170
234. Elik Keçilerin Avlanması.....	171
235. Çürük Çaylak.....	172
236. Altın Taslı Yılan.....	173
237. Ana Geyik Efsânesi-1.....	175
238. "Ana Geyik" Efsânesi-2.....	176
24. OLAĞANÜSTÜ YARATIKLAR İLE İLGİLİ EFSÂNELER.....	178
240. Torbadaki Fareler.....	178

241. Cin-1.....	178
242. Cin-2.....	179
243. Karga.....	180
244. Cadı.....	181
245. Dışarlık	182
246. Cinlerin Düğünü-1.....	184
247. Cinlerin Düğünü-2.....	185
248. Minnet.....	185
249. Tabuta Dönen Kuzu.....	186
2410. Bereket Efsânesi.....	186
2411. Orman Adam.....	188
2412. Sihirli Altınlar.....	188
2413. Alkarısı.....	189
25. TABİAT HÂDİSELERİ İLE İLGİLİ EFSÂNELER.....	190
250. Kocakarı Soğuğu.....	190
251. İlk Kar.....	190
26. AĞAÇLAR İLE İLGİLİ EFSÂNELER.....	192
260. Evliya Ağacı.....	192
261. Ulu Çınar.....	192
27. TARİHÎ EFSÂNELER.....	194
270. Osmanlı Topunun Rus Topunun Karnına Girmesi.....	194
271. Türklerle Baş Edilmez.....	195
28. HAZİNE VE DEFİNELER İLE İLGİLİ EFSÂNELER.....	196
280. Armelit.....	196
281. Yılan Tası Efsânesi.....	197
282. Altın Beşik.....	199
29. AŞK EFSÂNELERİ.....	200
290. Kral kızı İle Çoban.....	200
291. Kral Kızı Efsânesi.....	200
292. Karaoglan.....	201
3. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	203
4. KAYNAK KİŞİLERİN LİSTESİ.....	205
BİBLİYOGRAFYA.....	214

a. Kitaplar.....	214
b. Makale ve Bildiriler	217



02. ÖZET

Bu çalışmanın konusu Giresun'da anlatılan efsânelerdir. Buna göre çalışmamız iki ana bölümden oluşur:

- 1.Efsâneler hakkında teorik bilgilerin,
- 2.Efsâne metinleri,

Şu ana kadar birçok ilimizde anlatılan efsâneler derlenerek yazıya geçirilmiş ve üzerinde çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Giresun ve çevresinde oldukça fazla efsâne anlatılmasına rağmen bugüne kadar, bitirme tezlerindeki hariç, her hangi bir çalışma yapılmamıştır. Bitirme tezlerindeki efsânelerin çoğu da yazılı kaynaklardan alınmışlardır.

Giresun da anlatılan efsâneleri çalışarak, bunları yazıya geçirmeyi ve ilim aleminin hizmetine sunmayı amaç edindik. Zira gelişen teknoloji karşısında bu ürünler her gün biraz daha yok olmaktadır.

Tezimiz genel olarak efsâne metinlerinden oluştuğu için çalışmamızın çoğunu sahada yaptık. Çalışmamızda yer alan ve sözlü kaynaklardan alınmış efsânelerin genelini kaynak kişilerle sohbet havası içerisinde not alarak yaptık.

Bu çalışma yapılırken memleketimizde daha önce yapılmış efsânelerle ilgili birçok çalışma gözden geçirilmiştir.

Bu çalışma, iki ana bölüm, sonuç ve bibliyografyadan oluşmaktadır. Giriş kısmında efsânelerin derlenmesiyle ilgili bilgiler, birinci bölümde efsânenin tanımı, özellikleri, diğer türlerle ilişkisi, efsâne üzerine yapılan çalışmalar ve efsânenin toplumdaki yeri vs. konularda bilgi verilmektedir. İkinci bölümde Giresun ve çevresinden derlediğimiz 170 efsâne metni ve bunların epizotları bulunmaktadır. Efsânelerin 51'i yazılı kaynaklardan alınırken diğerlerinin hepsi sözlü kaynaklardan derlenmiştir.

Efsâne metinlerinden sonra “Sonuçve Öneriler”, “Kaynak Kişiler . Listesi” ve “Bibliyografya” bulunmaktadır.

03. SUMMARY

The subject of this study is the legends narrated in Giresun. According to this our study consists of two main parts:

1. Theoretical information about the legends.
2. The texts of the legends

Up to present time, the legends narrated in many cities have been written down and many studies have done about them. Although there are a lot of legends narrated in Giresun and its surroundings there haven't been any studies done on this subject except the graduation theses. Most of the legends in the graduation theses have been taken from the written materials.

By studying and collecting the legends narrated in Giresun, we have purposed writing them down and we have intended to offer them in use of the scientific world. Because these produces which constitute the basis of our national culture are getting disappeared more and more every single day against the developing technology.

We did much of our study in the region because our thesis is formed by the legends texts in general. Most of the legends taken from the narrators and take part in our study were written down while they were being narrated.

For the preparation of this study a lot of works which have been done about legends our country before have been reviewed.

This thesis consists of introduction two main part, conclusion and the bibliography. Introduction contains general knowledge on the collection of the legends. Part I contains the definition of the legends concept, Its characteristics. Its relations with the other oral narrative types, studies done of the legends and effects of the legend in the society...e.t.c. Part II comprises 170 legends' texts which have been compiled by us in the region, and their episodes in. 51 legends have taken from the books and magazines and the others have compiled from the narrators.

After the legends texts conclusion, the list of narrators and the bibliography take part in the thesis.

04. KISALTMALAR

a. g.e.	: Adı geçen eser
a. g. m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
a. y.	: Aynı yer
Ank.	: Ankara
C.	: Cilt
Haz.	: Hazırlayan
KTB	: Kültür Turizm Bakanlığı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Motif Index	: Motif Index of Folk-Literature
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TDK	: Türk Dil Kurumu
T.D.V.	: Türkiye Diyanet Vakfı
T.F.A.D.	: Türk Folkloru Araştırma Dergisi
TKAE	: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Üniv.	: Üniversite

GİRİŞ

Giresun ve çevresinden derlediğimiz efsânelere geçmeden önce kısaca efsânelerin geçtiği coğrafya, efsâneleri derleme şeklimiz ve derlemelerle ilgili izlenimlerimizi aktarmamızın gerektiği kanaatindeyim.

Giresun'a geldiğimizde ve çalışma sahası olarak Giresun'u seçtiğimizde kış kapıyı çalmıştı. Coğrafi yapı itibarıyla Trabzon-Ordu arasında genel olarak Karadeniz boyunca uzanan bir ilimiz olan Giresun, Doğu Karadeniz Bölgesi'nin tipik coğrafi yapısına ve iklim özelliklerine sahiptir. Denize paralel olarak uzanan dağların hemen sahilden sonra yükselmesi, iç bölgelere gidildikçe kışın erken başlayıp sert geçmesi, bu bölgelere olan ulaşımı güçleştirmektedir. Bu yüzden sahada çalışmanın en uygun zamanı olan kış mevsiminde sahaya çıkıp fazla bir çalışma yapamadık. Bunda ulaşım imkanlarının güçlüğü kadar bizim vasıtamızın olmamasının ve çalışma saatleri içerisinde görev yerinde bulunmak zorunluluğumuzun da payı vardır.

Bu süre içerisinde ulaşabildiğimiz bölgede çıkmış gazete, dergi, il yıllıkları ile ilçeleri tanıtan kitapçıkları tarayarak hem bölgeyi yakından tanımaya hem de yazılı kaynaklara girmiş efsâneler ile efsânelerin oluşmasına uygun yerleri tespit etmeye çalıştık. Bu arada Giresun'un bütün ilçelerinden yatılı öğrencisi olan Giresun Hamdi Bozbağ Anadolu Lisesi öğrencileri ve Giresunlu kendi öğrencilerimizle bağlantı kurup yaşadıkları çevrede anlatılan sözlü kültür ürünleri hakkında ön bilgiler tespit ettik. Ayrıca bu süre içerisinde Giresun şehir merkezinde çeşitli vesilelerle tanıştığımız birçok kişiden Giresun'un çeşitli yerleriyle ilgili olarak bir hayli efsâne derledik.

Havaların ısınması ve ulaşım imkanlarının kolaylaşmasıyla birlikte hafta sonlarında bazen evlerine giden öğrencilerle bazen de onların velileri veya bağlantı kurdukları kişilerle kaynak kişilere ulaşarak derlemelerimizi yapmaya çalıştık.

Halk kültürümüzün diğer türleri gibi efsâneler de çağımızın baş döndürücü gelişmesine mukabele edememekte, gün geçtikçe canlılığını yitirmektedir. Bütün olumsuzluklara rağmen diğer sözlü anlatım türleri de dâhil olmak üzere halk arasında yaşama şansı bularak günümüze kadar gelmiş ne kadar sözlü mahsul varsa bunların bir an önce derlenerek yazıya geçirilmesinin faydalı olacağı yanında, özellikle bu konuda bilgi sahibi kimselerin vazifesi ve bu millete karşı borcu olduğu kanaatindeyim. Zira günümüzde görsel basında ve kitle iletişim araçlarında meydana gelen teknolojik gelişmeler her geçen gün değişik boyutlar kazanmakta, bu ürünlerin içtimai hayatla olan

bağlantıları ve icra alanları her gün biraz daha azalmaktadır. Yani geçen zaman sözlü ürünlerimizin aleyhine işlemektedir. Oysa bunlar bir milletin kimlik yapısını şekillendiren temel dinamiklerdir.

Efsâneler, insanların günlük hayatta karşılaştıkları güçlüklerle karşı aldıkları tavrı ortaya koymaları itibarıyla sözlü anlatım türleri içerisinde ayrı bir yere sahiptir. Hemen hemen içtimai hayatın her safhasıyla ilgili olmaları ve en önemlisi inandırıcılık vasıflarının bulunması onları diğer sözlü anlatım türlerinden ayıran en bariz özelliğidir. Efsânelere bir tür hüviyeti kazandıran ve halk arasında bu kadar yaygın olmasını sağlayan da belki bu hususiyetleridir.

İnsanımız yüzlerce yıldır inandığı ahlaki ve edebi değerleri birçok yerde efsânelerde sembolleştirmiş veya bir efsâne motifine yükleyerek, gizlice modern eğitim tekniklerinin istediği şekilde bize kavratmıştır. Bu bize öyle işlemiştir ki birçoğumuz bir haksızlığa uğradığımızda “Allah adamı taş eder.” veya toplumu rahatsız eden ve aleni olarak yapılan edepsizce bir davranış gördüğümüzde “Başımıza taş yağacak.” demez miyiz? Çocukluğumuzda hepimizin annesi mukaddes sayılan bir nesneye, bir büyüğe, bir nimete karşı yapacağımız saygısız bir davranıştan alıkoymak ve sakındırmak için “Allah başına taş atar, Allah gözünü kör eder, ölüverirsin, parmakların yumulur çolak olursun, taş olursun ” şeklinde bizi ikaz etmedi mi? Hayırsız bir evlat sahibi olan veya biricik evladını kötü bir şekilde genç yaşta kaybeden ana üzüntüsünden, “Seni doğuracağıma taş doğuraydım.” demez mi? Bunların hepsi efsânelerde karşılaştığımız motifler değil mi? Bizler işte binlerce yıldır bu sistemle, efsânelerdeki inanışlar ve ahlak kuralları davranışlarımıza yön vererek, hayat ve hâdiseler karşısında aldığı tavrı da efsâneler vasıtasıyla yeni nesillere miras bırakarak terbiye edildik.

Efsânelerin unutulmaları ve yok olmaları, gelecek nesillerin birçok güzel şeyden mahrum kalmaları gibi, bu millî kültür hazinesinden de mahrum kalmalarına sebep olacak ve hem kültürümüzde hem de nesillerimizin istenilen özelliklere sahip olarak yetişmesinde eksiklikler meydana gelecektir.

Bu gibi hususları dikkate alarak biz de hocamızın teşvikiyle Giresun ve çevresinde anlatılan efsâneleri derleyerek yazıya geçirmeye çalıştık.

A. EFSÂNELERİN DERLENME ŞEKLİ

Giresun ve çevresiyle ilgili olarak anlatılan ve tezimizde yer alan efsânelerin çoğunluğu birinci kaynak kişi ağzından tarafımızca derlenmiştir.

Bu çalışmaya başladığımızda Giresun'un her tarafından yatılı öğrencisi olan Giresun Hamdi Bozbağ Anadolu Lisesi'nde akşamları misafir olarak kalıyordum. Bu süre içerisinde buradaki öğrencilerle kurduğumuz sıcak ilişkiler efsâne metinlerinin ve kaynak kişilerin tespitinde son derece kolaylık sağladı. Giresun'un bütün ilçeleriyle bu ilçelere bağlı çeşitli köylerden gelmiş olan bu öğrenciler her hafta sonu evlerine gitmekteydiler. Giresun'un özellikle iç kesimlerinde kalan ilçelerinin batı bölgelerimizdeki ilçelerimize göre oldukça küçük olup, birer kasaba hüviyetinde olduğunu ve coğrafi yapısından dolayı teknolojinin buralara batı bölgelerimize göre çok geç girdiğini düşünürsek buradaki sözlü kültür ürünlerinin hâlâ canlılığını koruduğunu fark ederiz. Öyle ki bir öğrencimin refakatinde gittiğim Güce ilçe merkezinden iki günde on sekiz efsâne derledim. Öğrencilerin bu konumu bizim Giresun'un birçok ücra noktasına ulaşmamıza zemin hazırladı.

Bununla birlikte okulumuzda bulunan Giresunlu öğrencilerden de metin tespiti ve kaynak kişilere ulaşmada önemli yardımlar gördük. Bölümümüzde okuyan ve konuya vakıf öğrencilerden mümkünse derleme yapmalarını, mümkün değilse efsâneler hakkında ön bilgiler toplamalarını istedik. Ayrıca konuyla ilgili olarak bize yardımcı olacaklarını umduğumuz bazı ilçelerdeki liselere giderek buradaki meslektaşlarımızla görüşüp kendilerinden bölgelerinde anlatılan efsâneleri tespit edebilmemiz için bize yardımcı olmalarını istedik. Ne yazık ki bu liselerde görev yapan arkadaşlarımızdan hiçbir yardım göremedik.

Sözlü kaynaklardan yaptığımız derlemelerin genelini kaynak kişilerin anlatımı sırasında not almak suretiyle yaparken, bir kısmını da teyp vasıtasıyla kasetlere kaydederek yaptık. İlk önce bütün derlemeleri teyp yapmayı düşündük. Sahaya çıktığımızda anlatıcıların çoğunun kayıt sırasında anlatımdaki tabiîliği bozduğunu ve kelimeleri seçerek kullanma endişesi taşıdığını gördük. Bir kısım anlatıcılar da anlattıklarının teyp kaydedilmesine karşı çıktılar. Biz de anlatımdaki tabiîliği korumak, akıcılığın bozulmamasını sağlamak ve anlatıcıları kırmamak için hızlı olarak not alabildiğimizden derlemelerimizin çoğunu not almak suretiyle gerçekleştirdik.

Bu arada bir şeyi söylememin gerektiğine inanıyorum. Sahada derleme yapmak için çalışma sahası, kaynak kişiler ve malzeme hakkında ön bilgiler tespit etmenin yeterli

olmadığını gördüm. Derleme yapmak için sahaya çıktığınızda kaynak kişilerin yanına mutlaka onların tanıdığı ve güvendiği bir kişiyle gitmenin gerekli olduğunu, yani sahada bir rehberle hareket etmenin zorunlu olduğuna şahid oldum. Kaynak kişiler ve efsâneler hakkında ön bilgiler elde ettikten sonra yalnız başıma gittiğim Şebinkarahisar ve Alucra’da ancak birer tane efsâne derleyebildim. Daha sonra bir öğrencimle gittiğimde ise 30 civarında efsâne derledik.

Konuyla ilgili olan bir başka önemli husus da kaynak kişilerle sağlıklı ilişkiler kurabilmektir. Öyle ki, kaynak kişiler içinde bulundukları haletiruhiye içerisinde size tepkide bulunabiliyorlar. Derleyicinin bunların hepsini göğüsleyip, kaynak kişilerin derdiyle dertlenerek, gerekirse rol yaparak, ısrarcı olmadan, ortamı yumuşattıktan sonra kaynak kişiyi uyandırmadan konuya girerek örnekler anlatması gerekmektedir. Farkında olmadan konuyla hemhal olan anlatıcı bir süre sonra bildiklerini size anlatmaya başlamaktadır. Kaynak kişinin yanına gitmeden önce onu tanıyan birisinden hakkında çeşitli bilgiler almakta derleyicinin işini bir hayli kolaylaştırmaktadır.

Bir başka husus da araştırmacının sahaya çıktığında ön yargısız bir şekilde herkesle ilişki kurmasıdır. Çünkü, “Ummadık taş baş yarar” hesabı sahada hiç ummadığınız insanlarda oldukça bol malzemelerle karşılaşabiliyorsunuz.

Şebinkarahisar’ın Avutmuş Mahallesi’ndeki Merek Evliyası’nı ziyarete giderken yoldan bir hayli yukarda iki adamın bahçe bellediğini gördüm. Ateş almak bahanesiyle yanlarına vardım. Nereden gelip nereye gittiğimi sorduklarında kendilerine durumu ve Avutmuş çevresinde anlatılan birkaç efsâneyle anlattım. Bunun üzerine zayıf ve oldukça itici bir tipi olanı bana üç dört tane efsâne anlattı.

Derlemelerimiz sırasında yazılı kaynaklardan tespit ettiklerimizle birlikte 200’ün üzerinde efsâne metni elde ettik. Bunları incelediğimizde bir kısmının eksik, bir kısmının da mükerrer anlatımlar olduğunu ve elimizde çalışmamıza dâhil edebileceğimiz 170 efsâne metni bulunduğunu gördük. Bu metinleri on ana başlık altında tasnif ederek çalışmamıza dâhil ettik. Hem yazılı kaynaklarda yer alan, hem de tarafımızca derlenen efsâneler arasında farklılıklar bulunanları ayrı efsâneler olarak kabul edip her ikisini de çalışmamıza aldık. Fakat aralarında fark yoksa bu efsânelerden kendi derlediklerimizi almayı uygun gördük.

Çalışmamız sırasında metin derlediğimiz kaynak kişilerin sayısı 47’dir. Bu kişilere ait kimlik bilgileri soyadlarına göre alfabetik sıra içerisinde çalışmamızın sonunda verilmiştir.

B. EFSÂNE METİNLERİNİN YAZIYA GEÇİRİLMESİ

Derlediğimiz efsâne metinlerini tek tek okuyup inceledikten sonra bunlar arasından çalışmamıza dâhil edebileceklerimizi tespit ettik. Bu efsâneleri kendi içerisinde bir tasnife tabi tutarak on ana başlık altında tasnif etmeyi uygun bulduk.

Efsâne metinlerini yazıya geçirirken derleme yerlerine ait ağız özelliklerini vermek için metinleri transkribe etmedik. Zira derlemelerimizin bir kısmını yazılı kaynaklardan aldığımızdan ve sözlü kaynaklardan derlediğimiz efsânelerin çoğunun da not alarak yaptığımız için bu sesleri kaydetme şansımız zaten olmamıştı.

Metinlerde geçen çok az sayıda mahallî kelimeyi metinlerin alt kısımlarında açıkladık. Metinleri yazıya geçirirken akıcılığı ve anlatım bütünlüğünü sağlamak amacıyla bir kısım değişiklikler yaptık. Bu değişiklikler özellikle anlatımda zaman birliğini sağlamak amacıyla yapılmıştır. Metinlerin yapısını bozacak bir değişiklik yapmamaya özel ihtimam gösterdik.

Metinlerde geçen yer ve şahıs adlarını mahallî söylenişleriyle birlikte kaydettik. Yer adlarını yazarken hem eski isimlerini hem de tespit edebildiklerimizin yeni isimlerini vermeye çalıştık. Bunlardan parantez içinde olanlar bu yerlerin yeni isimleridir.

Efsânelerin sonunda kaynak kişilerin sadece ad ve soyadları verilmiştir. Bunlarla ilgili kimlik bilgilerini merak eden okuyucu, bu isimlerin hareketle çalışmanın sonunda alfabetik olarak soyadına göre dizilmiş “Kaynak Kişiler Listesi”ne bakarak, bu bilgileri rahatlıkla bulabilecektir. Yazılı kaynaklardan aldığımız efsânelerin kaynakları ise efsânelerin epizotlarının sonunda, özel işaretlerle gösterilmişlerdir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. EFSÂNE

10. EFSÂNE KAVRAMI VE GENEL ÖZELLİKLERİ

Efsâne, dilimize Farsça'dan girmiştir. Yaygın olarak bu şekliyle kullanılan kelimenin klasik edebiyatımızda zaman zaman, Farsça'da olduğu gibi “fesâne”¹ şekline de rastlanılmaktadır.

Bugün efsâne türü içerisinde değerlendirdiğimiz ve dinî hususiyetleri ön plana çıkmış kahramanların etrafında teşekkül etmiş hikâyelere ise eskiden menkıbe denilmiştir.²

Latince’de “legendus” kelimesiyle karşılanan efsâne kelimesi³, günümüzde yaşayan batı dillerinde de aynı kökten türeyen; İngilizce’de “legend”⁴; Fransızca’da “legende”⁵; Almanca’da “legende, sage, fabel” veya “mythe”^{6 7}; İtalyanca’da “leggenda”⁸; İspanyolca’da “leyenda”⁹ kelimeleri ile karşılanmaktadır. Rusça’da ise “legenda”¹⁰, “predaniya” ve “skaz”¹¹ kelimeleri efsâne karşılığı olarak kullanılmaktadır.

Her ne kadar aralarında fark olsa da Yunanca’dan dilimize girmiş olan “mit” ve “mitos” kelimeleri de efsâne yerine kullanılmakta, az da olsa efsâne kelimesini karşılamaktadır.¹²

Arapça’da ise dilimize de girmiş olan “esâtir” ve bu kelimenin çoğulu olan “usture” kelimeleri efsânenin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Efsâne ve fesâne kelimeleri gibi esâtir kelimesi de klasik edebiyatımızda telmih yoluyla kullanılan kavramlardandır.¹³

¹ . Onay, A.Talat, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, TDV, Ankara1992, s.138

² . Boratav, P.Naili, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Gerçek Yay., İstanbul1992, s.98)

³ . Sakaoğlu, Saim, *Anadolu-Türk Efsânelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsânelerin Tip Kataloğu*, K.B., Ank. 1980, s.4

⁴ .Hornby, A.S., *Oxford Advanced Learner’S Dictionary of Current English* , Oxford University Press, London, 1989, p.712

⁵ . Hansoy, F. Namık, *Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük*, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1984, s.453

⁶ . Denker, Arif Cemil-Davran, Bülent, *Almanca-Türkçe Büyük Lügat*, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1973, s.472

⁷ . Steuerwald, Karl, *Türkçe Almanca Sözlük*, abc Kitabevi, İstanbul 1990, s.257 .

⁸ . Sakaoğlu, a.g.e., s.4

⁹ . Sakaoğlu, a.y.

¹⁰ .*Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*, (Kılavuz Kitap), K.B. , Ankara, c.1, s.202

¹¹ .Ergun, Metin, *Türk Dünyası Efsânelerinde Değişme Motifi*, TDK, Ankara, 1997, s.1

¹² .Alptekin, Ali Berat, *Fırat Havzası Efsâneleri*, Antakya, 1993, s.XIX

¹³ . Pala, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ, Ankara, 1990, s.151, 155

Anadolu Türkleri arasında bunlardan en çok kullanılan “efsâne”dir. Bunu “menkıbe” ve “esâtir” şekilleri izler. İlmî çalışmalarda ise “mit” ve “mitos” unda kullanıldığı görülmektedir.

Türkiye dışındaki Türkler arasında efsâne karşılılığı olarak şu terimler kullanılmaktadır: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Balkan Türkleri ve Kırım Tatarlarında efsâne; Azerbaycan’da, efsâne, mif, esâtir; Türkmenistan’da, epsana, rovat; Özbekistan’da, efsâne, rivâyet; Karakalpaklarda, epsane, legenda, anız-engime; Kazakistan’da, anız, anız-engime, epsane, hikâyet; Başkurlarda, rivayat, legenda; Kazan Tatarlarında, rivâyet, legenda, ekiyet, beyt; Altay Türklerinde, kuuçın, kep- kuuçın, mif- kuuçın, legenda-kuuçın; Hakaslarda, Kip-çooş legenda, çooş çaah, nımah; Tuva Türklerinde, tool-çurgu çugaa, töögü çugaalar; Şorlarda, purungu çook, kep çook, erbek; Karaçaylarda, aytıv, tavruh; Uygurlarda rivâyet, epsane; Yakudlarda, kepseen, sehen, kepsel, bıırgı sehen; Dolganlarda, çukşah; Tofalarda, uleger¹⁴; Çuvaşlarda, halap, mif, ılakap, comok.¹⁵

Menşei bakımından Türkçe olmayan “efsâne”ye karşılık olarak, Türkçe “söylence” kelimesi teklif edilmişse de bu kelime pek yaygın bir kullanım kazanamamıştır.¹⁶

Kendine has hususiyetleri bulunan ve sözlü anlatım türleri içerisinde önemli bir yeri olan efsâneyle ilgili olarak sözlük ve ansiklopedilerde ve birçok araştırmacı tarafından çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bel başlı Türkçe sözlük ve ansiklopediler ile Türk araştırmacılarına ait tanımlardan bazıları şunlardır:

100. Türkçe Sözlük ve Ansiklopedilerdeki Efsâne Tanımları:

Şemseddin Sami tarafından hazırlanmış olan *Kamus-ı Türki* adlı sözlükte efsâne, “1. Masal, asılsız hikâye, hurafat, 2. Şöhret bulup dillere düşen vakıa ve hâl, destan”¹⁷ şeklinde tanımlanmaktadır.

Ferit Tevellioğlu tarafından hazırlanmış olan *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*’te efsâne, “1. Asılsız hikâye, masal, boş söz, saçma-sapan lakırdı, 2. Dillere düşmüş, meşhur olmuş hâdise”¹⁸ diye tanımlanır.

¹⁴. Aptekin, *a.g.e.*, s.XIV

¹⁵. *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*, s.202

¹⁶. Gökem, İsmail, *Elazığ Efsâneleri Üzerinde Bir İnceleme*, Elazığ, 1987, s.13 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

¹⁷. Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türki*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1989, s.136

¹⁸. Tevellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 1992, s.245

Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü'nde efsâne için şunlar yazılmıştır: “Dile düşmüş şey, asılsız hikâye, masal, destan.”¹⁹ Aynı sözlükte efsânenin Arapça karşılığı olan esâtir ise; “1. Mitoloji, uydurma şeyler, masal, efsâne, hurafe, 2. Eski zamanların ilahlarına ve kahramanlarına ait olarak gösterilen garip olaylar.”²⁰ şeklinde tanımlanmaktadır.

Türk Dil Kurumu tarafından yayınlanmış olan *Türkçe Sözlük*'te efsâne: “1. Eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları olayları konu edinen hayalî hikâye, söylence, 2. Gerçeğe dayanmayan asılsız söz, hikâye.”²¹ şeklinde tanımlanmaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanmış olan *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*'te efsâne şöyle tanımlanmaktadır: “Halkın gözünde veya nakledenin hayal gücünde olağanüstülükler katılarak anlatılan hâl, hâdis, hikâye; şöhret bulup dillere düşen hâdis, destan.”²²

I. Sami Akalın tarafından hazırlanmış olan *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*'nde ise efsâne şöyle tanımlanmaktadır: “Bir olayı akıl-dışı olağanüstü yönde gelişmiş gösteren söylenti. Genel anlamda; masal, olmayacak şey, asılsız hikâye.”²³

Mustafa Nihat Özön'ün *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*'nde efsâne; “Bir tabiat olayını, bir varlığın meydana gelişini, tabiat elemanlarından birinde meydana gelen bir değişikliği, akıl-dışı olağanüstü açıklamalarla anlatan hikâye. Bunun temeli olan olay, halkın muhayyilesinde şekil değiştirerek ağızdan ağıza kulaktan kulağa geçer. Genel olarak masalla eş anlamlı olarak kullanılır.”²⁴ şeklinde tanımlanmaktadır.

Orhan Hançerlioğlu tarafından hazırlanmış olan *İnanç Sözlüğü*'nde ise efsâne; “Ağızdan ağıza dolaşarak sürüp gelmiş bulunan olağanüstü nitelikli öykü.”²⁵ şeklinde tanımlanır.

Türk Ansiklopedisi'nde efsâne; “Başlangıçta tabiatüstü nitelikler gösteren aziz hayatlarını, sonraları da halk muhayyilesinin ve şair yaratmalarının etkisiyle biçim değiştirmiş tarih olaylarını anlatan harika niteliğinde hikâye.”²⁶ diye tanımlanmaktadır.

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'nde ise efsâne ile ilgili olarak şu malûmat verilmektedir: Efsâne; “Bir olay, yer veya adla ilgili inanışı dile getiren veya bunların ortaya çıkış sebeplerini açıklayan olağanüstü özelliklere sahip kısa

¹⁹ . Pala, *a.g.e.*, s.151

²⁰ . Pala, *a.g.e.*, s.155

²¹ . *Türkçe Sözlük*, TDK, Ankara, 1988, c.1, s.433

²² . *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*, MEB, Ankara, 1995, c.1, s.785

²³ . Akalın, I. Sami, *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Varlık, İstanbul, 1984, s.93

²⁴ . Ergun, *a.g.e.*, s.5

²⁵ . Hançerlioğlu, Orhan, *İnanç Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1975, s. 159

²⁶ . *Türk Ansiklopedisi*, MEB, Ankara, 1966, c.XIV, s.394

anlatmalardır.”²⁷ Aynı ansiklopedide efsâne kelimesinin Arapça karşılığı olan “esâtir”le ilgili olarak şu bilgiler verilir: “Yazı yazmak manâsındaki satr kökünden türeyen usture kelimesinin çoğulu olan esâtir, gerçeğe uymayan, düzensiz, asılsız ve boş sözler, demektir. Esâtir Kur’an-ı Kerim’de ilkel topluluklar veya geçmiş milletler anlamına gelen evvelin kelimesiyle birlikte esâtirü’l-evvilin şeklinde dokuz yerde geçmektedir.”²⁸

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi’nde efsâne; “Edebiyatta tabiatüstü nitelikler gösteren kişilerin hayatlarını, halk muhayyilesinin veya şairlerin meydana getirdiği tarih olaylarını anlatan olağanüstü olaylarla süslü hikâyelere verilen isimdir.”²⁹ şeklinde tanımlanmaktadır.

Yeni Türk Ansiklopedisi’nde ise efsâne; “Bir toplumun en eski hayatını, zaman dışı vakıalar hikâyesi halinde anlatan hatıralar bütünü. Başlangıçta, tabiatüstü bazı nitelikler gösteren kimselerin hayatlarını, sonraları da halkın hayal gücünün veya şairlerin ortaya koydukları eserlerin tesiriyle, şekil değiştirmiş tarih olaylarını anlatan, harika niteliğindeki hikâyeler.”³⁰ şeklinde tanımlanmaktadır.

Fransızca’dan Türkçe’ye çevrilmiş olan, *Meydan Larousse* adlı ansiklopedide efsâne şöyle tanımlanmaktadır: Efsâne, “Halkın gözünde veya nakledenin hayal gücünde biçim değiştirerek, olağanüstü niteliklerle donatılarak anlatılan hikâye.”³¹

Fransızca’dan Türkçe’ye çevrilmiş bir başka ansiklopedik lügat olan Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi’nde ise efsâne, “1. Tarihsel olayların halkın hayal gücüyle ya da şiirsel buluşlarla biçim değiştirdiği olağanüstü öğelere dayanan anlatı, 2. Bir kimsenin üstün başarılarını, yaşamını konu alan ve güzelleştirilmiş olarak sunan, toplum belleğinde yer etmiş olan betimleme.”³²

Sözlük ve ansiklopedilerden aldığımız bu tanımların yeterli olduğunu düşünerek, Türk araştırmacılarının yaptıkları tanımları vermek istiyoruz.

101.Türk Araştırmacılarına Ait Efsâne Tanımları:

Genç bir disiplin olan Halkbilimi alanında yapılan çalışmalar Türkiye’de Batı’dakilerden çok sonra başlamış olmasına rağmen, sözlü anlatım türleri içinde önemli bir yer işgal eden efsâneyle ilgili olarak, memleketimizde bugüne kadar Ziya Gökalp,

²⁷ . T.D.V. *İslâm Ansiklopedisi*, T.D.V., İstanbul, 1997, c.15, s.347

²⁸ . a.g.e. , İstanbul, 1995, c.11, s.359

²⁹ . *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergah, İstanbul, 1979, c.III, s.7

³⁰ . Ergun, a.g.e., s. 5

³¹ . *Meydan Larousse*, Meydan Yay., İstanbul 1971 C.4, s.88

³² . *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, İstanbul 1986, C.7, s.3536

Mehmet Fuat Köprülü, Bahattin Ögel, Pertev Naili Boratav, Şükrü Elçin, Saim Sakaoğlu, Bilge Seyidoğlu, Ahmet Yaşar Ocak, Mehmet Önder, Ali Berat Alptekin, Ali Çelik, İsmail Görkem, Metin Ergun, Ali Duymaz, ...gibi, birçok ilim adamımız tarafından önemli çalışmalar yapılmış veya yaptırılmış, hâlâ da yaptırılmaktadır.

Memleketimizde folklor ve halk kültürüne ilk dikkatleri çeken, verdiği eserlerle ortaya sürdüğü fikirleri destekleyen, kendinden sonra gelen kuşaklara bir nevi izlemeleri gereken yolu gösteren Ziya Gökalp, *Türk Töresi* adlı eserinde “usture” ve “menkıbe” için; “Ustureler ilahlara taalluk eden maceralardır. Menkıbeler de kahramanlara, yani nim-ilahlara isnad olunan sergüzeştlerdir.”³³ demektedir.

Memleketimizde Türkoloji ilminin kurulmasını sağlamış, bu konuda birçok ilmî çalışma yapmış, direk veya dolaylı olarak, bu sahada birçok ilim adamımızın yetişmesine emeği geçmiş olan M. Fuat Köprülü, bugün efsâne türü içerisinde değerlendirdiğimiz evliya menkıbeleriyle ilgili olarak, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* adlı eserinde şunları söyler: “Halkın muhayyilesi üzerinde kuvvetli izler bırakan her şahsiyet, hatta daha hayatta iken, menkâbesinin teşekkül ettiğini görür. O menkâbeler uzun asırlar boyunca bir nesilden öteki nesle geçerken daima büyür, büyür ve nihayet o şahsiyetin hakiki simasını tayin edebilmek çok güçleşir.”³⁴

Türk kültürü, medeniyeti ve mitolojisi üzerine en kapsamlı çalışmaları yapmış, birçok sözlü kültür ürününü gün ışığına çıkararak üzerlerinde tahlil ve incelemelerde bulunmuş ilim adamlarımızdan Bahattin Ögel, *Türk Mitolojisi* adlı eserinde efsâneyle ilgili olarak şunları söyler: “Tarihte adı geçmeyen, artık unutulmuş büyük kahramanlara ait efsâneler, mitolojinin kadrosuna girer. Tarihte yaşadıklarını bildiğimiz kişilere ait efsâneler ise destan yani “legende” dir.”³⁵

Çalışmalarının çoğunu folklor üzerine yapmış ilim adamlarımızdan biri olan Pertev Naili Boratav, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı* adlı eserinde efsânenin nitelikleri ve tanımıyla ilgili olarak; “Efsânenin başlıca niteliği inanış konusu olmasıdır; onun anlattığı şeyler doğru gerçekten olmuş diye kabul edilir. Bu niteliği ile efsâne masaldan ayrılır, hikâye ve destana yaklaşır. Başka bir niteliği de düz konuşma diliyle her türlü üslup kaygısından yoksun hazır kalıplara yer vermeyen bir anlatı oluşudur. Bir destan parçası karmaşık ve uzun soluklu anlatı bütününden kopup, kendine özgü üslup niteliklerini,

³³ . Ergun, Metin, *Türk Dünyası Efsânelerinde Değişme Motifi*, Ankara, 1997, C.1, s.6

³⁴ . Köprülü, Mehmet Fuat, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 1981, s.27

³⁵ . Ögel, Bahattin, *Türk Mitolojisi*, TTK, Ankara, 1989, s.V

sanatlık süslemeleri yitirince, sadece olağanüstü yönleriyle bir kişiyi ya da bir olayı bildirme göreviyle sınırlanınca efsâne olur. Efsâne, kendine özgü bir üslûbu, kalıplaşmış, kurallı biçimleri olmayan, düz konuşma dili ile bildirilen bir anlatı türüdür.”³⁶

Şükrü Elçin “Halk Edebiyatına Giriş” adlı eserinde efsâneyle şöyle tanımlar: “İnsanoğlunun tarih sahnesinde görüldüğü ilk devirlerden itibaren, aynı coğrafya, muhit veya kavimler arasında gelişen, zamanla inanç, adet, an’ane ve merasimlerin teşekkülünde az çok rolü olan bir çeşit masal.”³⁷

Kendisi dilbilimci olmasına rağmen, halkbilimi ve kültürüyle çok yakından ilgilenen Tuncer Gülensoy *Tunceli Efsânelerinin Tip- Motif Yapısı ile Munzur Efsânelerinin Anadolu Varyantları* adlı tebliğinde efsâneyle; “Tabiatüstü vasıflar taşıyan kişilerin başlarından geçen olayları anlatan, halkın hayalinde oluşup yaygınlaşan olağanüstü olaylarla dolu hikâyedir.”³⁸ şeklinde tanımlanır.

Elazığ efsâneleri üzerine bir yüksek lisans tezi yapmış olan İsmail Gökem efsâne ve bu tür içerisinde değerlendirdiğimiz menkıbeyi şöyle tanımlar: “Efsâneler, şahıs, yer ve hâdiselerle ilgili olarak anlatılan, esas vasfı inandırıcılık olup, belirli bir üslûbu ve şekli olmayan; şahıs ve hâdiselerle ilgili olanlarında olağanüstü vasıflar görülebilen, bazılarının kaynakları çok eskilere dayanan Anonim Halk Edebiyatı’nın bir türü.”³⁹

“Halkın muhayyilesinde kuvvetli izler bırakan şahsiyetlere ait , gerek bu şahsiyetler hayatta iken, ve gerekse öldükten sonra çeşitli menkâbeler teşekkül etmektedir. “Allah’ın veli kullarından zuhur eden olağanüstü haller” anlamındaki kerametlerin anlatıldığı kısa hikâyelere menkâbe adı verilmektedir.”⁴⁰

Hayrettin Rayman, *Erzurum Efsânelerinde Gayri Müslimler* adlı makalesinde efsâneyle; “Belli bir yer veya şahıs hakkında anlatılan, inandırma gücü fazla, her türlü üslûp kaygısından uzak, günlük konuşma dili ile ortaya konulan bir anlatı türü.”⁴¹ şeklinde tanımlar.

Ali Öztürk, *Türk Anonim Edebiyatı* adlı eserinde hususi bir bölümde incelediği efsâneyle, “Genellikle, manevî olgunluğa ve inanca bağlı olarak yaşanan kişiliğin veya

³⁶ . Boratav, *a.g. e.*, s.98-99

³⁷ . Elçin, Şükrü, *Türk Halk Edebiyatına Giriş*, K.B., Ankara, 1981, s.312

³⁸ . Gülensoy, Tuncer, *Tunceli Efsânelerinin Tip Motif Yapısı İle Munzur Efsânelerinin Anadolu Varyantları*, IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, II.cilt, Halk Edebiyatı, Ankara, 1992, s.97

³⁹ . Gökem, *a.g.t.* , s.17

⁴⁰ . Gökem, İ., *Hasan Dağı ile Ali Dağı Efsânesinin Kaynakları ve Varyantlarının Değerlendirilmesi*, Erciyes Yöresi 1.Folklor, Halk Edebiyatı ve Etnoğrafya Sempozyumu (Bildiriler), Kayseri 1991, s.131

⁴¹ . Rayman, Hayrettin, *Erzurum Efsânelerinde Gayri Müslimler*, M. Folklor, sayı:14, s.26

kavramların, olaylar içinde olağanüstü bir güçle sergilenmesidir.”⁴² şeklinde tanımlamaktadır.

Efsânelerle ilgili birçok çalışması bulunan Sakaoğlu’na göre efsâne, “Bir inancı bir hâdiseyi inandırmak maksadıyla açıklayan, tarihe bağlamaya çalışan ve belirli şekilleri olmayan kısa anlatmalardır.”⁴³

Sakaoğlu, bir başka yazısında ise efsânelerin bir diğer özelliğini ön plana alarak, konuya bu çerçeveden bakmıştır. “Efsâneler, hayalle hakikatin kesiştiği noktada teşekkül eden anlatmalardır. Okunduğu veya dinlendiği ilk anda efsânenin, hakikatin veya hayalin neresinde yer aldığını tespit etmek mümkün değildir; o ancak bütünüyle özümlediği andan itibaren hayal ve hakikat arasındaki yerini alacaktır. Efsâne, hakikî veya hayalî muayyen şahıs, hâdis veya yer hakkında anlatılan hikâyedir diye tarif edebiliriz.”⁴⁴

Hocam Ali Çelik ise *Trabzon-Şalpazarı Çepni Kültürü* adlı çalışmasında efsâne, “Şahıs, yer ve hâdiseler hakkında anlatılan, inandırıcılık vasfı olan, umumiyetle şahıs ve hâdiselerde tabiatüstü olma vasfı görülen, belirli bir şekli olmayıp, kısa konuşma diline yer veren anlatmalar.”⁴⁵ şeklinde tanımlamaktadır.

Sosyolog ve Psikiyatrist olan Çiğdem ve Atilla Turgay, *Anadolu-Türk Efsâneleri Üzerinde Psiko-sosyal Bir Çalışma* adlı tebliğlerinde bir folklor ürününün efsâne olabilmesini aşağıdaki özellikleri bünyesinde taşımasına bağlı görürler:

1. Kendine özgü bir üslûbu kalıplaşmış ve kurallaşmış biçimleri olmayan, düz yazı ile anlatılan bir yazı türü olması,
2. Anlattığı şeylerin bir inanış konusu olması,
3. Belirli bir yazarı olmaması.⁴⁶

Memleketimizde halkbilimine en fazla emeği geçenlerden birisi olan Saim Sakaoğlu, *Anadolu-Türk Efsânelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsânelerin Tip Kataloğu* adlı doçentlik çalışmasında efsâneyle ilgili birçok tanım değerlendirdikten sonra efsânelerin özelliklerini dört maddede toplar:

- a. Şahıs, yer ve hâdiseler hakkında anlatılırlar.
- b. Anlatılanların inandırıcılık vasfı vardır.
- c. Umumiyetle şahıs ve hâdiselerde tabiatüstü olma vasfı görülür.

⁴² . Öztürk, Ali, *Türk Anonim Edebiyatı*, İstanbul, 1986, s.143

⁴³ . Sakaoğlu, S., *Sahada Derleme Metotları*, Erzurum, 1988, s.156

⁴⁴ . Sakaoğlu, Erzincan Efsânelerinin Edebiyatımızdaki Yeri, *Erciyes*, Ocak 1988, S.121, s.2

⁴⁵ . Çelik, Ali, *Trabzon- Şalpazarı Çepni Kültürü*, (Metin-İnceleme), Trabzon, 1996, s.27

⁴⁶ . Görkem, a.g.t., s.16

ç. Efsânelerin belirli bir şekli yoktur; kısa ve konuşma diline yer veren anlatmalardır.”⁴⁷

Bilge Seyidoğlu da *Erzurum Efsâneleri* adlı doçentlik çalışmasında efsânenin özelliklerine ilişkin olarak şu tespitlerde bulunur:

“1. Bir inanış etrafında teşekkül etmişlerdir. Bu inanış, efsânelerin gerçek ve doğru olduğu inancıdır.

2. Efsâneler bilinmeyen esrarengiz bir alemini anlatırlar. Bu bakımdan olağanüstü unsurlar ihtiva ederler.

3. Efsâneler bir tarife göre mitlerin modernleşmiş şekilleri olarak ifade edilmekte, çok eski hikâyeler olduğu söylenmektedir. Bu bakımdan kutsal unsurlar da taşırlar.

4. Bir efsâne mutlaka bir inanç unsuru üzerine kurulmakla birlikte, diğer unsurların hepsini taşımayabilir.”⁴⁸

Sözlüklerden, ansiklopedilerden ve birçok Türk araştırmacısından aldığımız yukarıdaki tanımları ve tespitleri değerlendirerek bir tanım yapmak istersek; “Efsâneler, şahıs, hâdise ve yer adlarına bağlı olarak teşekkül eden, yüzyıllardır sözlü gelenek yoluyla günümüze kadar gelmiş, birçoğu olağanüstü unsurlar taşımasına rağmen esas vasfı inandırıcılık olan ve belirli bir şekil ve üslubu olmayan şifahî halk kültürü ürünleridir.” şeklinde tanımlayabiliriz.

Bunun yanında bu bilgilerden hareketle efsânelerle ilgili olarak şu sonuçları çıkarabiliriz:

1. Efsânelerin temelinde mutlaka bir inanç unsuru bulunmak zorundadır. Bu yüzden herkes anlatılanları gerçekten olmuş diye kabul eder ve bunlara inanır.

2. Efsâneler bir kısım yönlerden masal, destan ve hikâyelere benzerler. Bunlar sanatlık süslemelerini yitirerek kısa anlatı türlerine dönüştüklerinde efsâne haline gelebilirler.

3. Efsânelerin gerçekle pek fazla bir ilgisi yoktur; çoğu halk muhayyilesinin mahsulüdür.

4. Kaynağı çok eskilere, dinî liderlere ve yerlere dayanan efsâneler kutsal unsurlar taşıyabilirler.

5. Temelinde gerçeklik unsuru bulunsa da tevatüren nakilleri sırasında insanların muhayyilesinde değişerek ve zenginleşerek olağanüstü bir hâl alırlar.

⁴⁷ .Sakaoğlu, *a.g.e.*, s.6-7

⁴⁸ . Seyidoğlu, Bilge, *Erzurum Efsâneleri*, Erzurum Kitaplığı, İstanbul, 1997, s. 22

6. Özel bir anlatım şekli olmayıp, günlük konuşma diliyle anlatılan kısa bir sözlü anlatım türüdür.

11. EFSÂNELERİN TEŞEKKÜLÜ

Sözlü anlatım türleri içerisinde efsânelerin önemli bir yeri vardır. Diğer sözlü anlatım türleri gibi bunlar da ağızdan ağıza yayılırlar. Efsânelerde anlatılan olayın veya ortaya konulan durumun, hem anlatan hem dinleyen tarafından gerçekten olmuş olarak kabul edildiğini, yani efsânelere herkes tarafından inanıldığını daha önce söylemiştik. Bu inandırıcılıklarından dolayı efsâneler, halk üzerinde büyük bir etkiye sahiptirler. Öyle ki insanlar günlük hayatta, konuşmaları sırasında söylediklerini desteklemek, açıklamak ve özellikle karşısındakileri inandırmak için, eğer biliyorlarsa hemen konuyla ilgili bir efsâne anlatırlar.

Halkın üzerinde bu denli etkili olan bu türün nasıl ortaya çıktığını ve halk üzerinde bu etkiyi nasıl sağladığını anlayabilmek için kanaatimizce efsâneleri menşe bakımından tasnif ederek, bunların köklerini araştırmamız gerekiyor. Zira bütün efsânelerin konuları aynı olmayıp, aynı kaynaktan beslenmediği gibi meydana gelişleri sırasında da aynı teşekkül sürecini geçirmemişlerdir.⁴⁹

Verdiğimiz tanımlar içerisinde efsânelerin teşekkülüyle ilgili olarak bir kısım bilgiler mevcuttur. Ancak buradaki bilgilerin yeterli olmadığı inancını taşıdığımız için konuya daha geniş biçimde açıklama getirmeye çalışacağız.

Sakaoğlu, R. Rosiere'nin ileri sürdüğü fikirlerden hareketle, teşekkülleri bakımından efsâneleri üç gruba ayırır:

“1. Menşelerle ilgili kaide: Aynı akli kapasiteye sahip bütün milletlerde muhayyile aynı şekilde tezahür eder. Böylece benzer efsânelerin yaratılışına sebep olur.

2. Birinin yerine diğerinin geçmesi kaidesi: Bir kahramanın hatırası zayıfladıkça onun şerefine yaratılmış olan efsâne bu kahramanı terk eder ve daha meşhur birine mal olur.

3. Adapte olabilme kaidesi: Çevre değiştiren her efsâne yeni çevrenin sosyal ve etnografik şartlarına kendini adapte eder.”⁵⁰

⁴⁹ . Ergun, *a.g.e.*, s.40

⁵⁰ . Sakaoğlu, *a.g.e.*, s.7

Bu maddeleri açık örnekleyecek olursak; efsâne metinlerimiz içerisinde bulunan “Kral Kızı İle Çoban” efsânesiyle Mehmet Önder’in Almanya’da Loreley’den derlediği ve bir kralın kızı ile çobanın aşk macerasını anlatan efsâneyi⁵¹ birinci kaideye; efsâne metinlerimiz içerisinde geçen susuz yere değirmen yapma motifi ile “Didon Hilesi”⁵² de denilen kurnazlıkla toprak elde etme motifine yer veren efsâneleri de ikinci kaideye; Anadolu’nun birçok yerinde camilerin yanında bulunan hamamların yapılaş hikâyelerini anlatan efsâneleri de üçüncü kaideye örnek olarak verebiliriz

Bunların yanında daha önceki dönemlere ait çok eski edebî eserler daha sonraki zamanlarda efsânelere kaynaklık edebilirler⁵³. Bununla ilgili olarak Boratav yaptığı efsâne tanımında, destanların bir kısım hususiyetlerini, yani uzun soluklu anlatı bütünlüğünü, kendine özgü üslûp niteliklerini, sanatlık süslemeleri, kaybettiklerinde efsâne haline geldiklerini söylüyordu. Ayrıca, tarihî bir hâdisenin gerçekte olduğu gibi değil de gerçekten uzak bir şekilde anlatılması durumunda, efsâneleştiğini söyleyerek, bir kısım efsânelerin teşekkülünde tarihî hâdiselerin olabileceğine ışık tutmaktadır.⁵⁴ Bu durumu bir tebliğinde dile getiren Esmâ Şimşek, bugün destanlarımızın çoğunun unutulduğunu veya iyice kısalarak birer efsâne şekline büründüğünü ve bundan dolayı Yaratılış, Bozkurt, Ergenekon gibi bazı destanlarımızın efsâne olarak anlatılmaya başlandığını söyler.⁵⁵

Bütün efsânelerin farklı bir yolla, farklı bir zaman sürecinden geçerek oluştuğunu söyleyen Ergun, efsânelerin teşekkülündeki bu farklılığı köklerinde aramamız gerektiğini belirterek efsâneleri kökleri bakımından şu şekilde sıralar:

- “1. Mitolojik kökler,
2. Tarihî kökler,
3. Dinî kökler,
4. Hayalî fantastik kökler.”⁵⁶

Mitolojik kökler tarihî süreç içerisinde tespit edilemediğinden karmaşıktırlar. Bunların temelinde tıpkı efsânelerde olduğu gibi inanç unsuru vardır. Bunlar eski insanların sırrına vâkıf olamadıkları yer, gök, tabiat ve tabiat olayları gibi bir takım hususları kendi mantıklarına uygun olarak açıklamak isteklerinden doğmuş olabilir.

⁵¹ . Önder, Mehmet, “Bir Efsâne Bir Masal Derken”, *Millî Folklor*, Yaz 1991, S.10, s.32

⁵² . Sakaoğlu, a.y.

⁵³ . Sakaoğlu, a.y.

⁵⁴ . Boratav, a.g.e., s.98

⁵⁵ . Şimşek, “Esmâ, Giresun ve Çevresinde Anlatılmakta Olan Ana Geyik Efsânesinde Mitolojik Unsurlar”, *Millî Folklor*, Yaz 1995, S.26, s.17

⁵⁶ . Ergun, a.g.e., s.41

Evrenin, dünyanın, yerin, göğün, yıldızların vb. cisimlerin yaratılışıyla ilgili olan bu efsâneler bütün dünyada görülürler ve benzerlik arz ederler. İnsan düşüncesinin ilk zamanlarından izler taşıyan bu anlatmalar⁵⁷ Sakaoğlu'nun Rosiere'den hareketle tespit ettiği menşelerle ilgili kaidesine uymaktadırlar. Yani bu anlatmalar aynı akli kapasiteye ve düşünceye sahip bütün milletlerde aynı şekilde meydana gelmişlerdir. Efsânelerin bir kısmının temelinde tarihî hâdiselerin olabileceğini söylemiştik. Yalnız böyle bir efsânede anlatılanlardan hareketle kesin bir tarihe varmamız mümkün değildir. Lakin bu tür efsânelerin mitolojik kökenli efsânelerden sonra ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Halkın hayatında büyük etki yapmış olaylarla yine bu tür kahramanların başından geçenler, halk arasında anlatıla anlatıla, halkın muhayyilesinden de aldığı bir kısım olağanüstü motiflerle zamanla efsâne şeklini alırlar. Bu efsâneler, bizim anladığımız manâda tarihî olmasalar da konuları ve muhtevaları itibarıyla tarihle ilişkilidirler. Bunun yanında Hz.Ali, Battal Gazi, Danişmend Gazi gibi hem dinî, hem dünyevî liderlik vasfını kazanmış kişilerin başlarından geçen olayların anlatıldığı efsânelerde tarihî köklerle birlikte dinî kökler de bulunabilir.

Efsânelerin oluşumunu sağlayan unsurlardan biri de dinî kökler yani dinî inançlardır. Halkın üzerinde büyük tesiri olmuş dinî bir liderin veya kahramanın başından geçenler, zaman içerisinde tarihî kökenli efsânelerde zikrettiğimiz kademelerden geçerek efsâneleşirler. Anadolumuzun her tarafında anlatılan evliya menkıbelerinde ve Batı'da aziz hayatlarına bağlı olarak anlatılan efsânelerde bunu bol miktarda görebiliriz. Bu tür efsânelerin temel çıkış sebebinin, gerçek veya hayalî olaylarla, insanların dinin emir ve yasaklarına uymalarını; halk arasında kutsal kabul edilen bir kısım değerleri koruyarak, bunların devamlılığını sağlamak fikrinin yattığını söyleyebiliriz. Zira, efsânelerde, bu tür değerleri koruyanlar ve uyulması gerekli kurallara uyanlar, bazı olağanüstü güçlerle veya dilek ve isteklerine kavuşturularak ödüllendirilirken, tersini yapanlar fena şekilde cezalandırılmaktadırlar. Efsânelerde bulunan bir başka kök ise hemen her efsânede bulunan ve efsânelerin neredeyse vazgeçilmez unsurlarından biri olan hayalî ve fantastik köklerdir.

Sözlü anlatım türlerinin tabiatında olan bir husus vardır. Halk içinde doğan bu türler yine halk arasında tevatüren yayılırken, kendilerine, her anlatıcı tarafından bir şeyler eklenir. Yani, anlatıcılar gördüklerini yaşadıklarını veya dinlediklerini anlatırken, olayları ve bu olayların kahramanlarını oldukları şekilde değil de kendilerinin olmasını istedikleri veya görmek istedikleri şekilde anlatırlar. Bu sırada bunlara bir kısım hayalî ve fantastik

⁵⁷ Ergun, *a.g.e.*, s.42.

unsurlar ilâve ederler. Böylece gerçek bir olay aslından uzaklaşarak, zamanla, bir folklor malzemesine, yani efsâneye dönüşür.

Öztürk'e göre efsâneler, teşekkül ettikleri çok ilkel dönemlerden bugüne kadar gelişen toplum şuuru içinde, birçok tabiat ve hayat olaylarının sebebini arar, bu arayış üzerine kurulan normalin üstündeki hayat anlayışına göre şekillenmişlerdir. Toplum düşüncesi içinde bulunduğu kaosla çözemediği bir çok oluşuma kendince bir izah tarzı geliştirmiş ve mutlaka bir sebebe bağlamıştır. Böylece toplumun bu mantık ameliyesinden birçok mitolojik unsurlar doğmuş, bu mitolojik unsurlar ise bazı efsânelerin teşekkülüne hizmet etmiştir.

Efsânelerle insanların ruh yapısı ve toplum ilişkileri arasında sıkı bir bağlantı sezilir, efsâneler bu bağlılığın sergilenmesinden doğmuşlardır.⁵⁸

Efsânelerin teşekkülünde insan ve çevre faktörü üzerinde duran Sakaoğlu'na göre, Türk efsânelerinde insan ve çevre birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. İnsanın ayrılmaz bir parça hatta ana motif olarak yer aldığı efsânelerde, çevre adeta ışığın etrafında dönen bir pervane gibi insanı sarmaktadır. Birbiriyle böylesine iç içe olan iki unsur, efsânelerin yaratılmasında, ayakta durmasında ve unutulmamasında mühim roller oynamaktadır. İnsanın bir an için dinleyip inandığı olay, aslında anlatıcısının ve göstereceği maddî unsurun yardımıyla efsâne olacaktır; aksi takdirde anlatılan olaya efsâne gözüyle bakmamız pek de doğru olmayacaktır.⁵⁹

Bugün efsâne türü içerisinde değerlendirdiğimiz menkıbeler üzerine birçok çalışması bulunan Ocak, bunların İslâmiyet'le birlikte teşekkül ettiğini ve bunda İslâmî geleneğin tartışmasız önemli bir rolü olduğunu kabul etmekle birlikte, İslâmiyet öncesinden kalma pek çok efsâne, destan vs'nin bunların teşekkülüne zemin hazırladığını; İslâmiyet öncesinde şamanlar etrafında teşekkül etmiş pek çok efsâne , destan vb. ürünün İslâmiyet sonrasında dinî propaganda yapan derviş-şairler tarafından evliya menkıbesi şekline dönüştürüldüğünü belirtir.⁶⁰ Bu noktadan hareketle dinî hususiyetlere sahip ve özellikle evliyaların kerametlerine bağlı olarak anlatılan efsânelerin bir çoğunun İslâmiyet öncesinden gelen unsurlar üzerine bina edildiğini söyleyebiliriz.

Son olarak efsânenin teşekkülü hakkında, buraya kadar söylediklerimizi bir nevi özetleyen Elçin'in tespitlerini vermek istiyoruz.

⁵⁸ . Öztürk, *a.g.e.*, s. 163

⁵⁹ . Sakaoğlu, "Efsâne Üzerine Düşünceler", *Efsâne Araştırmaları*, Konya, 1992, s.25

⁶⁰ . Ocak, A. Yaşar, *Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkâbeleri*, Ankara, 1984, s.29

“Canlı-cansız varlıklarla tabiat hâdiseleri karşısında kurulan hayal, tasavvur ve düşünceler henüz müspet (pozitif) zihniyete ulaşmamış toplulukların doğru, yalan şeklinde kabul ettikleri ibtidâî bilgileri teşkil etmiştir. Kuvvetli bir anane bağı içinde yaşayan ilk devir, mitos devri hatta ortaçağ insanları inandıkları bu bilgilerle kainatta tanrı, iyi ve fena ruh, kıyamet, melek, şeytan, cin, peri, gök, dağ, su, yada (yağmur) taşı, büyücü vb. gibi, üstün saydıkları maddî, manevî kudretlere umumiyetle teşhis ve intak yoluyla (canlandırma veya konuşturarak) bir takım masallar uydurmuşlardır. Bu gün masal sayılan mahsullerden ayrı olarak düşündüğümüz cemiyetin ortak malı bu eserler, sonraları yeni din, kültür ve ekonomi şartlarının ve alış verişinin hazırladığı muhit içinde az çok tarihî gerçeklerle beslenerek yazılı kaynaklara geçen efsâne ve menkâbelere örnek (model) olmuşlardır. Türklerin hayatında şaman, alperen, peygamber, halife, padişah, şeyh, şeyhülislâm, asker vb. gibi otoriteler etrafında veya şehirler, saraylar, camiler, mezarlar, türbeler, adaklar... üzerine doğmuş masallar ve menkâbeler bu mahsuller arasında yer alırlar.⁶¹”

12. EFSÂNELERİN TOPLUMDAKİ YERİ

Halkbilimi ürünleri içerisinde değerlendirdiğimiz sözlü anlatım türleri, genel olarak toplumla ilgili ve toplum üzerinde bir kısım etkileri olan ürünlerdir. Bu türler içerisinde kendine has özellikleri bulunan efsâne de diğer anlatım türleri gibi toplum üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu etkinin temelinde yatan, efsânenin inanç unsuru taşıması ve dinleyen herkesin inanmasıdır.

Bir toplumun kendini ayakta tutabilmesi, geleceğini garanti altına alabilmesi için maddî ve manevî bir kısım unsurları bünyesinde barındırması gerekir. Maddî açıdan, ekonomik, iktisadi ve teknolojik güce sahip bir toplum, kendi millî kimliğini koruyabilmek için, kendine has manevî unsurları ayakta ve canlı tutmak zorundadır. Bunu yapabilmek için de ilk önce bu unsurların neler olduğunu tespit ederek kendini tanıması gerekir. Bir milleti iyi tanıyabilmek için ilk önce o milletin folklorunu tanımak gerekir. O zaman o milletin kâinata, insana, eşyaya nasıl baktığını, neler duyup hissettiğini, geçmişte nasıl olduğunu, bugünkü halini ve geleceğinin ne olacağını daha iyi anlarız.⁶² Bir kavmi ilmî

⁶¹ . Elçin, a.g.e., 313.

⁶² . Seyidoğlu, B., “Folklor Üzerine”, *Millî Folklor*, Güz 1989, S.3, s.5

surette tetkik edebilmek için dikkat edilmesi gereken en önemli şart, o kavmin istikbalde nasıl olması gerektiği değil, geçmişte ve şu anda nasıl olduğunu aramaktır.⁶³

Manevî unsurların en canlı biçimde korunduğu ve yaşatıldığı eserler sözlü anlatım türleridir. Konuyla ilgili olarak bundan tam elli yıl önce yazdığı bir makalesinde A. İnan, “Malûmdur ki her milletin tarihî millî destan ve efsâneleriyle başlar. Büyük devletler kuran hakanların ve onlara yardım eden millî tanrıların menşelerine dair söylenen efsâneler, ayinlerde okunan dua ve ilahiler, kahramanların sergüzeştlerini terennüm eden epopeler, masallar, halk felsefesinden ibaret olan atalar sözü, bugün bizim için manâsız gibi görülen hurafeler, yalnız bir milletin değil, bütün beşeriyetin tefekkür tarihini ve onun muhtelif tekamül safhalarını öğrenmek için çok kıymetli materyaller teşkil ederler. Arkeologların yaptıkları kazılarda elde edilen çanak çömlek, silah vesairelerin parçaları muhtelif devirlerdeki maddî kültürün inkişaf safhalarını öğrenmek için yegâne kaynakları teşkil ettikleri gibi, epope, hikâye, masal ve sair manevî kültür mahsulleri de o, geçmiş, muhtelif devirlerin karanlık noktalarını bize aydınlatırlar. Bunlar kazılarda elde edilen çanak ve çömlek parçalarından daha mühimdirler. Çünkü bunlar toprak altında kalan ölü kırıklar değil, cemiyetin ruhunda binlerce yıl yaşayan vesikalardır. İnsan cemiyetinde en asrî ve en müttekâmil olduğunu iddia eden ferdin bile, binlerce senelik iptidaî bir adeti, inancı ve etnografya maddelerini kendisiyle beraber yaşattığını görürüz.”⁶⁴ diyerek sözlü anlatım türlerinin önemini veciz bir şekilde ifade etmektedir.

Sözlü anlatım türleri içinde önemli bir yer işgal eden efsâne, bir toplumun millî kimliğini oluşturan manevî kültür öğelerinin korunması ve yaşatılması hususunda kuşaklar arasında bağlantı sağlayan önemli vasıtalarından biridir. Bundan yetmiş bir yıl önce hazırlanmış *Folklorun Mahiyeti* adlı bir bitirme tezinde konuyla ilgili olarak şunları söylenmektedir: “Bu yazılmamış bir tarihtir...Folklor yüksek harsın halktan uzaklaştırdığı şeyleri tekrar ona iade eder. Bu suretle bir milletin adetleri ananeleri arasında millî bir vasıta olur. Folklorun diğer ilmî bir vazifesi de, halkın inkişaf devirlerini tespit etmesi ve halkın ananesinde sağlam ve yaşayabilmesi lazım gelen şeylerin muhafazasına çalışmasıdır.”⁶⁵

⁶³ . İnan, A., “Z. Gökalp ve Türk Folkloru” *Makaleler ve İncelemeler*, II.cilt, TTK, Ankara 1991, s.232

⁶⁴ . İnan, “Epopé ve Hurafe Motiflerinin Tarih Bakımından Önemi” *a.g.e.*, Cilt I, s.191

⁶⁵ . Alangu, Tahir, *Türkiye Folkloru El Kitabı*, Adam, İstanbul 1983, s. 38

“Bir devrin ve toplumun faaliyetlerini, düşünce tarzını yansıtan dünya folklorunun tetkiki, bir manâda insanlığın tetkiki demektir. Bu eserler karanlık devirleri aydınlattıkları gibi bizi terbiye de ederler.”⁶⁶

Folklorik unsurlar güzel sanatlarla birlikte edebî eserlere de konu kaynağı olabildiği gibi verilmek istenen fikrin anlatımını da kolaylaştırmakta, eserlerden alınan millî hazı artırılmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak Maarife Hacıyeva şunları söylemektedir: “Çağdaş edebiyatta folklor kaynaklarına meylin güçlenmesi, Folklordan ideya (fikir, tasavvur, prensip) obraz (ifade) ve sjet (konu mevzu...) alınması, insan hayatında edebiyatın rolünün artması ve müstesna derecede faalleşmesi ile izah olunmalıdır. Her milletin yetkin inkişaf etmiş edebiyatı folklordan behrelenmiş (istifade etmiş), büyük hayat hakikatlerini derin ve sade, bitkin (bitmiş, mükemmel, olgun) ve realist ifade etme sırlarını folklordan öğrenmiştir.”⁶⁷

Yukarıdaki ifadelerde her ne kadar folklor bir bütün olarak alınsa da, efsâne folklordan hem bir cüz, hem de folklorik mahsuller içerisinde yukarda zikredilen eylemlerin hepsini gerçekleştirebilen veya bu özelliklerin tamamını bünyesinde barındıran belki de yegane sözlü anlatım türüdür. Bundan dolayı söylenenlerin hepsinin efsâne için geçerli olduğu kanaatindeyiz.

Bütün anlatım türleri içtimaî değerlerin ve kültür öğelerinin korunmasında ve taşınmasında rol oynasalar da, sözü edilen eylemlerin gerçekleştirilmesinde diğer halk edebiyatı nevilerine göre bünyelerinde daha çok millî motifler bulundurması⁶⁸ hasebiyle ve sahip olduğu hususiyetler nedeniyle, en önemli vasıtanın efsâneler olduğu kanaatindeyiz. Zira efsâneler sahip oldukları inanç unsuru vasıtasıyla telkin ve yönlendiricilik⁶⁹ fonksiyonu en kuvvetli türdür. Ve efsânelerde önemli olan anlatılan olayın sergilenmesi değil, olayın içinde yer alan ve yaşatılmak istenen düşüncedir. Bundan dolayıdır ki efsânelerde toplumun kendisi vardır.⁷⁰ Kişi anlatılanla efsânenin kahramanı olurken, vermek istediği mesajlar açısından da efsânenin muhatabıdır. Zira efsâneler, diğer anlatım türleri gibi eğlenmek, dinlenmek veya hoş vakit geçirmek için değil, özellikle bir şeyi açıklamak veya söylenen bir sözü müşahhas bir örnekle desteklemek için anlatılır.

⁶⁶ . Ocak, A., Yaşar, *Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkâbeleri*, KTB, Ankara, 1984, s.VII

⁶⁷ . Hacıyeva, Maarife, “Folklor Poetikası”, Haz., Köktürk, Şahin, *Millî Folklor*, Yaz 1993, S.18, s. 13

⁶⁸ . Görkem, “Hazar Gölü, (Elazığ-Sivrice), Üzerine Anlatılan Efsaneler”, *Fırat Havzası II. Folklor ve Etnografya Sempozyumu*, s.131

⁶⁹ . Seyidoğlu, *Erzurum Efsâneleri*, s.270

⁷⁰ . Öztürk, *a.g.e.*, s.163

Efsânelerle toplumun içtimâî ve sosyal hayatı arasında önemli bağlantılar vardır. Efsâneler bir nevi halkın inanç, duyuş ve düşünce aynasıdır. Bunu sağlayan amillerden biri efsânelerin hemen hayatın her safhasıyla yakından ilgili olmasıdır. Türk efsânelerinde etkin olan olay ve kahramanların, hayatın her safhasında görülebileceğini söyleyen Öztürk, bunları şöyle sıralar:

- “1. Ölüm
2. Hastalık
3. Ayrılık
4. Savaş olayları
5. Kötülüklerin etkinliği
6. Kıtık
7. Felâketler-Afetler
8. Toplulukların teşekkülü
9. İnananların yücelmiş kişiliği
10. İnsanları etkileyen tutkular
11. Bu olaylar içinde insanın kendini yenme mücadelesi”⁷¹

Bilge Seyidoğlu “Erzurum Efsâneleri “ adlı eserinin “Sonuç” kısmında efsânelerin toplumdaki rollerini ;

- “a. Gelenek ve görenekleri korurlar,
- b. Topluma yön verirler
- c. Teşekkül ettikleri yere manâ kazandırır
- d. Koruyucu ve tedavi edici yönleri vardır.” şeklinde sıralamış ve bunları açıklamıştır.⁷²

Rayman da konuyla ilgili olarak, “Efsâneler topluma yön, insanlara çeki düzen verir, onların neleri yapıp neleri yapmayacaklarını tayin eder, insanları koruma ve iyileştirme rolleri vardır.”⁷³ diyerek dikkatimizi efsânelerin toplumun ahlâkî yapısı üzerindeki etkilerine çekmektedir.

Boratav, büyük bir kısmının inanç konusu olmasından dolayı, efsânelerin insanların çaresizliklerini, umutlarını, özlemlerini, dünya görüşlerini, diğer bütün halk edebiyatı türlerinden daha keskin bir şekilde belirttiğini; bunları saçmadır, akıl dışıdır diye

⁷¹ . a.y.

⁷² . Seyidoğlu, a.g.e., s.271

⁷³ . Rayman, a.g.m.

küçümsemenin ve zararlıdır diye aforoz etmenin yersiz bir davranış⁷⁴ olduğunu söylemektedir.

1987 *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*'na yazdığı "Efsâne" adlı yazıyı, *Efsâne Araştırmaları* adlı, efsâneyle ilgili çeşitli yazılarını içeren eserine "Efsâne Üzerine Düşünceler" adı altında alan Sakaoğlu, makalesinde efsânelerin eğitimdeki rolü üzerinde de durarak efsânelerin müspet ilimlerle ve eğitimin temel amaçlarıyla uygunluğunu; "Efsânenin büyümlü kapısı, çocuklar için açılınca bazı gerçeklerin ve bilgilerin aktarılması daha kolay ve onlar açısından zevkli olacaktır. Birleşik kaplar için, Şems Kuyusu ve Kıbrıs'taki Tas efsâneleri bulunmaz birer örnektir. Doğruluk, yalancılık, söz verme bahsini açıklayacak o kadar güzel örneklerimiz vardır ki... Mukaddes bildiğimiz değerlere saygısızlık etmenin cezası bir konferans konusu olabilir; ancak çocuklarının altını hamur veya ekmekle temizleyen annelerin cezalandırılmalarıyla ilgili bir efsâne, her halde daha tesirli olacaktır."⁷⁵ şeklinde ortaya koyarken, tüm eğitimcilerimizin dikkatini sözlü anlatım türleri üzerine çekmektedir. Bu arada çoğu okuma yazma bilmeyen, ahlaki anlayışlarına hayran olduğumuz, maddî ve manevî kültür değerlerimizin en iyi koruyucusu ve taşıyıcısı olan büyüklerimizin de eğitimlerini nasıl gerçekleştirdiklerini somut bir şekilde örneklendirmektedir.

Sakaoğlu gibi olaya eğitim açısından yaklaşan ve tüm halkbilimini göz önünde bulundurarak bir değerlendirme yapan Pakize Erciş, *Sosyal-psikolojinin Halkbilimiyle İlgisi ve Halkbiliminin Gençliğin Eğitimindeki Rolü ve Önemi Üzerine Bazı Düşünceler* adlı yazısında halkbiliminin eğitimdeki önemini şu şekilde belirtir:

"Halk kültürü, nesillerin terbiyesinde sisteminde köşe taşı sayılabilecek; özelde fertlerin "ben kimim, neyim" genelde, millet olarak "biz kimiz, neyiz" sorularını cevaplayarak, onların kendilerini anlamalarına, şahsiyet yapılarını kavramalarına yardımcı olmaya muktedir bir disiplindir.

Maziye bugünle birleştiren halk kültürü, toplumu meydana getiren fertler arasında duygu düşünce davranışta birliği sağlamak konusunda da başvurulacak önemli bir müessesedir.

Biz halk kültürünün yardımı ile bir yandan;

1. Türk milletinin kültür hayatını,
2. Hani medeniyet dairesinden nasıl geçtiğini,

⁷⁴. Boratav, *a.g.e.*, s.107

⁷⁵. Sakaoğlu, *Efsane Araştırmaları*, s.27; "Efsane", 1987 *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul 1987, s.99

3. Hangi zamanlarda nasıl bir kültür değişimine uğradığını araştırmanın yanı sıra,
4. Toplumu ayakta tutan sosyo-psikolojik, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik temelleri tespit etmek,
5. Sosyal bilimlere malzeme vermek,
6. Çağdaş sanata temel olacak estetik kıymetleri ortaya çıkarmak,
7. Kültürü tanımını faaliyetlerini ilmî bir espri ile ele almak konularında en ideal kaynak olarak görüyoruz.”⁷⁶

Efsânelerin toplum üzerinde yapıcı ve olumlu etkileri dışında korkutucu ve ürkütücü yanları da vardır. Olumlular kadar yaygın ve çok olmasa da hayâletler, hortlaklar, cinler, periler gibi olağanüstü yaratıklar etrafında teşekkül etmiş olan “negatif efsâneler” dinleyicide hafif bir korku ve ürperti uyandırmaktadır. Bütün olumlu ve olumsuz yönleriyle efsâneler, insanların hayâl dünyasını zenginleştiren ve onların hayatına manâ katan halk ürünleridir.⁷⁷

Bilgehan Atsız Gökdağ ile birlikte hazırlamış olduğumuz *Giresun Efsâneleri* adlı tebliğimizde efsânelerin toplum hayatındaki yerini; “*Halk içinde doğan ve gelişen sözlü kültür ürünlerinin en büyük özelliği halkın ortak duygu ve düşüncelerini dile getirmesidir. Çünkü bunların ilk icracıları olan ozan, kam ve baksılar halkın içinde yetişen, onların dertleriyle dertlenen, sevinçleriyle sevinen, onların duygu ve düşüncelerine tercüman olan, onların sevinçlerini, kederlerini, yeislerini, dileklerini, coşkularını dile getiren insanlardır. Bu meyanda sözlü kültür ürünlerimizden olan efsâneler de halkımızın ortak duygu ve düşüncelerini, inançlarını dile getiren ve yansıtan eserlerdir. Efsâneler özellikle millî ve manevî değerlerin korunmasında, nesilden nesile aktarılmasında büyük bir öneme sahiptir. Diğer sözlü ürünler gibi efsâneler de dilden dile, nesilden nesile tevatüren günümüze kadar geldikleri için, bunlar bir toplumun mazi, hâl ve istikbal irtibatını sağlayan en önemli köprülerdir. Bu eserler sayesinde toplumlar geçmişleri ve gelecekleri ile olan bağlantılarını canlı bir şekilde ayakta tutarlar. Ayrıca bu eserler halk içinde dilden dile aktarılırken gelişerek ve zenginleşerek geldikleri için birbirinden çok uzaklarda yaşayan, aynı millete mensup topluluklar arasında duygu ve düşünce birliğinin oluşmasını sağlayan, millî bağları ayakta tutan en önemli bağlardandır. Sözlü ürünlerin bu geçişinden dolayı Erzurum’da anlatılan bir efsâne Muğla’da, Edirne’de, Sinop’ta, Çukurova’da aynı şekilde veya bir çok yönden benzer özelliklerle karşımıza çıkmaktadır. Efsânelerin en büyük*

⁷⁶ . Erçiş, Pakize, “Sosyal-psikolojinin Halkbilimiyle İlgisi ve Halk Biliminin Gençliğin Eğitimindeki Rolü ve Önemi Üzerine Bazı Düşünceler”, *Millî Folklor*, S.5,s.41

özelliklerinden biri, efsânede anlatılan olay ne kadar olağanüstü olursa olsun, herkes tarafından inanılmasıydı. Bu sebepten bir efsâne ne zaman, nereden, kime anlatılırsa anlatılsın herkes onu aynı şekilde kabul ediyor. Böylece, birbirinden çok uzakta olan, birbirinden çok farklı hayat şartlarına sahip insanlar, aynı düşünce etrafında birleşip aynı şeylere inanıyorlar. Efsâneler, insanlar arasında duygu, düşünce ve ülkü birliğinin sağlanmasında, ahlaki değerlerin korunmasında, toplum hayatında önemli rol oynamış, toplumun manevî dinamikleri olan ulu kişilere, onların türbelerine ve mukaddes kabul edilen yerlere karşı olan saygı ve sevginin artırılması ve yaygınlaştırılmasında, ana-babaya olan saygı ve sevginin devamlılığının sağlanmasında, tabii çevrenin korunmasında, toplumda hoşgörünün ve cömertliğin yaygınlaştırılmasında, insanlara yaşama sevinci kazandırılmasında, Allah'ın insanlara bahsettiği nimetlerin kıymetlerinin bilinip, kötü şekilde kullanılmamasında, insanların tekin olmayan yaratıklardan ve büyü gibi kötü işlerden sakındırılmasında, yaptıkları hiç bir şeyin karşılıksız kalmayacağı fikrinin benimsetilmesinde insanlar üzerinde çok büyük ve kuvvetli bir etkiye sahiptir.”⁷⁸ diye bir sonuca bağladık. Bunların bir devleti ve milleti ayakta tutan manevî temeller olduğuna inanıyoruz.

Bu meyanda Sakaoğlu, bütün efsânelerde ortak olan, devletin ve milletin daima bağlı olduğu değerlerin ele alınıp yüceltilmesi fikrinin ilk amaç olduğunu söyler.⁷⁹

Kim bilir belki de Anadolumuzun iyi niyetli güzel insanları doğrudan doğruya söyleyemedikleri veya doğrudan söylemeleri durumunda yavan kalacağına inandıkları bazı duygu ve düşüncelerini efsânelerle dile getirerek somutlaştırmışlardır. Zira bütün

⁷⁷. Seyidoğlu, *Erzurum Efsâneleri*, s.20

⁷⁸. Gökdağ, Bilgehan Atsız – Gökşen Cengiz, “Giresun Efsâneleri”, *Giresun Kültür Sempozyumu* (30- 31 Mayıs 1998 Giresun), İstanbul 1998, 175.

⁷⁹. Sakaoğlu, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.15, s.347

efsânelerde yalan söyleyen, hile yapan, kötü niyetli olan, emanete ihanet eden, hırsızlık yapan, halka zulüm yapan, hak-hukuk tanımayanlar cezalandırılır. Buna mukabil, doğru sözlüler, iyi kalpliler de mükâfatlandırılırlar.

Efsâneler birçok sanat dalına konu kaynağı olabilmektedirler. Klasik edebiyatımızda telmih yoluyla birçok efsâneye atıfta bulunulup, eserlerde birçok efsânevi unsura yer verilmiştir. Aynı şekilde Ömer Seyfettin'in "Başını Vermeyen Şehit" hikâyesinde ve Yaşar Kemal'in "Üç Ağrı Dağı Efsânesi" adlı eserinde olduğu gibi modern edebiyatımıza da konu kaynağı olabilmekte veya Emine Işınsu'nun "Küçük Dünya" adlı romanında olduğu gibi efsâneler romanlarda işlenebilmektedir. Halk şiirimizde ise geçmişte olduğu gibi günümüzde de efsânevi unsurlar özellikle teşbih ve telmihlerde vazgeçilmezliklerini korumaktadırlar. Ayrıca "Şahmeran" heykeli ve filmi ile "Kızılırmak Karakoyun" filminden efsânelerin resim, heykel gibi plastik sanatlar ile tiyatro ve sinemaya da konu kaynağı olduklarını biliyoruz.

Bunlardan başka Eshab-ı Kehf mağaraları, Ceylanpınar, Nemrut Dağı...gibi efsânelere konu olmuş kahramanlar ve bunların sergüzeştlerinin geçtiği yerler, yatırlar ve türbeler iç ve dış turizmi canlandırarak bölgeye ekonomik yarar sağladıkları gibi bölge ve ülke tanıtımına da katkıda bulunmaktadırlar.

13. EFSÂNELERİN DİĞER SÖZLÜ ANLATIM TÜRLERİYLE İLİŞKİSİ

Sözlü anlatım türlerinin, sözlü olmak, anonim olmak, ağızdan ağıza yayılmak gibi, hepsinin müştereken sahip olduğu bir takım vasıfları vardır. Bunlardan başka her sözlü anlatım türünün de kendine mahsus özellikleri vardır. Bu özelliklerden bir kısmı bazı anlatım türlerinde birbirine benzerken veya benzerlik gösterirken, bir kısım özelliklerde de farklılıklar mevcuttur. Bu meyanda efsâne diğer sözlü anlatım türlerinden mit, masal, destan ve halk hikâyesiyle bir kısım yakınlıklar gösterir. Yukarda söylediklerimizden başka efsânelerin fıkralarla pek bir yakınlığı yoktur.

130. Efsâne-Mit İlişkisi

Sözlü anlatım türleri içerisinde efsâneye en yakın olanı "mit"tir. Bu yüzden bu kelime zaman zaman efsâne karşılığı olarak kullanılmaktadır. Bu yakınlığın temelinde ise ikisinin de inanç unsuru taşımaları vardır. Hem efsânelerde hem de mitlerde geçenler gerçekten olmuş diye kabul edilir ve bunlara inanılır. Bu iki tür arasındaki sıkı ilişki ve

yakınlıktan dolayı, efsânelerin kendilerine mit veya mitos, bu efsâneleri inceleyen ilim koluna da mitoloji denmiştir.⁸⁰ Bu iki türün meydana geldiği zaman sürecinde ise farklılık vardır. Mitler tarihînin bilinmeyen yani karanlık dönemlerinde ortaya çıkmışlardır. Efsâneler ise mitlerden sonra ve yaşadığımız zamana daha yakın dönemlerde teşekkül etmişlerdir. Hatta yaşadığımız zaman içerisinde bile efsâne teşekkül edebilir. Efsâne metinlerimiz içindeki “Hocanın Topal Kalması” efsânesi bunun en güzel örneklerinden biridir. Fakat aynı durum mitler için söz konusu değildir.

Efsânelerin meydana geldiği dünya üzerinde yaşadığımız dünyadır. Yani efsânelerin dünyasıyla bizim dünyamız aynıdır. Mitlerin meydana geldiği yer ise daha önceki dünya veya hayalî bir dünyadır.

Mitlerin kahramanları tanrılar veya yarı tanrılar olduğundan kutsiyet unsurları taşırlar. Efsânelerde bu durum sadece din büyükleri etrafında teşekkül etmiş olanlarda söz konusudur.

Mitler, insanların karşısında hayrete düştükleri, sırrına vakıf olamadıkları, tabiat hâdiseleri, uzay, uzay cisimleri vb. ile ilgili olmasına rağmen, efsâneler daha çok içtimâî hayatla ilgilidirler.

Efsâneler zamanımıza yakın dönemlerde teşekkül ettikleri için mitlere göre güncel hayatla daha bağlantılı; mitlerde ise hayalî ve fantastik unsurlar efsânelere göre daha fazladır.

131. Efsâne- Masal İlişkisi

Efsânelerde anlatılanların gerçekten olmuş diye kabul edildiğini ve bu yüzden bunlara inanıldığını daha önce söylemiştik. Masallar ise hayalî ve uyduruk hikâyeler olarak kabul edilir ve bunlara inanılmaz.

Efsânelerde olayın geçtiği yer ve zaman bellidir. Masallarda ise olayın geçtiği yer ve zaman belli değildir. Efsânelerin bir kısmı din dışı konuları içerirken masalların hepsinde konular din dışıdır.

Masal anlatımında özel bir tahkiye tekniği vardır. Masallarda kalıplaşmış sözlere yer verilirken efsânelerde bu söz konusu değildir.

Efsâneler hemen her yerde günlük konuşmalar sırasında bir sözü desteklemek veya açıklamak için anlatılırken, masallar gelişmiş güzel ortamlarda ve durumlarda değil ancak uygun bir ortam oluştuktan sonra anlatılırlar.

⁸⁰ .Ögel, *a.g.e.*, s.V

Hem masal hem de efsânelerde olağanüstü olaylara ve olağanüstü kahramanlara rastlamak mümkündür. Bunun yanında efsâneler kısalığı ve nesirle anlatılmış olmasından dolayı masallarla karıştırılabilir. Efsâneyi masaldan ayıran bir başka özellik de efsânenin sonucu hemen hemen daima acıklı bir şekilde biterken, masallar sonucu her zaman tatlıya bağlayan bir anlatı türüdür.⁸¹

Gezgin efsâneler dediğimiz bazı efsânelerde uluslararası motiflere rastlansa da efsâne masala göre daha fazla millî ve mahallî unsurlar içeren bir anlatı türüdür.⁸²

132. Efsâne -Destan İlişkisi

Efsâne, destana göre çok kısa ve daha sade bir anlatı türüdür. Boratav'ın efsâne tanımında da bu özellik vurgulanmış ve destanların efsânelere göre daha karmaşık, daha uzun ve sanatlık süslemelerinin daha fazla olduğu, bunları kaybettiği zaman destanın efsâneye dönüştüğü belirtilmiştir.⁸³ İki türün ortak özelliklerden biri de her ikisinde de olağanüstü motiflerin bulunmasıdır.

Efsânelerden bir kısmını başka milletlerde bulmamız mümkündür. Mesela, Mehmet Önder'in Almanya'dan derlediği, Kral kızı ile çobanın aşk macerasını anlatan Loreley efsânesiyle, bizim Giresun'dan derlediğimiz "Kralın Kızı ve Çoban" efsânesi arasında hiçbir fark yoktur. Destanlar hususi olarak bir millete ait olduklarından onların benzerlerini başka milletlerde bulmak mümkün değildir. Ancak destanlarda bulunan bazı motifler ve unsurlar birbirleriyle benzerlik gösterebilirler.

Efsânelerin bir kısmı dinî nitelikli olmasına rağmen, destanların hepsi millîdirler. Yaşadığımız zaman içerisinde bir efsânenin teşekkülü mümkün iken aynı durum destan için geçerli değildir. Bir hâdisenin destan olabilmesi için eski bir devirde vuku bulması, halkın üzerinde çok büyük tesirinin olması, aradan uzun bir zaman geçmesi ve hâdisenin bu arada halkın içinde anlatıla anlatıla bir kısım hayalî ve olağanüstü motifler kazanarak destanlaşması gerekir. Yani destanın konusu olan hâdise ile destanın teşekkülü arasında uzun bir zaman geçmesi gerekir.⁸⁴

Efsâne ve destanın müstereklerinden biri de, her iki türde de olayların üzerinde yaşadığımız dünyada geçmesidir.

⁸¹ . Boratav, *a.g.e.*, s.99

⁸² . Ergun, *a.g.e.*, s.47

⁸³ . Boratav, *a.g.e.*, s.98

⁸⁴ . Sakaoğlu, *a.g.e.*, s.22

Destanların hepsi tarihî hâdiseler etrafında teşekkül etmişler, efsânelerin ise ancak bir kısmı tarihî hâdiselere bağlanmıştır.

Hem efsâne hem de destan toplumu derinden etkileyen olaylar ve kahramanlar etrafında teşekkül etmişlerdir. Efsânenin teşekkülüne bir ferdi veya küçük bir topluluğu derinden etkilemiş bir olay sebep olabilirken, destanın tezahür edebilmesi için olayın bir kavmi veya çok büyük kalabalıkları etkilemiş olması gerekir.

Önemli ortak özelliklerden biri de hem efsânede hem de destanda anlatılanların gerçekten olduğuna inanılmasıdır.

133. Efsâne-Halk Hikâyesi İlişkisi

Sözlü anlatım türlerinin müşterek özelliklerinden başka efsâne ile halk hikâyesi arasında büyük bir benzerlik yoktur. Ancak, destanlarda olduğu gibi zamanla halk hikâyeleri de efsâneleşebilir. Halk hikâyelerinin nazım kısmı unutulup sanatlık süslemeleri de kaybolunca efsâneden pek bir farkı kalmaz. Buna en güzel örneği eskiden gözyaşlarını sile sile bize saatlerce anlattığı *Tahir ile Zöhre*, *Arzu ile Kamber* ve *Şah İsmail ile Gülizar* gibi hikâyeleri, tekrar anlatmasını rica ettiğimde içinde geçen türküleri ve tasvirleri unuttuğu için birkaç dakikada bitirmek suretiyle babaannem veriyor.

Bunun yanında bazı halk hikâyelerinin kahramanları efsânelerinde kahramanı olabilmektedirler. Bir başka deyişle bir hikâyenin herkesçe sevilen kahramanının etrafında yeni bir efsâne teşekkül edebilmektedir. Özbekler arasında anlatılan *Şirin Kız* efsânesiyle, Türkmenler arasında anlatılan *Ferhat Kalesi* ve Yozgat civarında anlatılan *Leyla ile Mecnun* efsâneleri buna en güzel örneklerdir.⁸⁵

14. EFSÂNE TASNİFLERİ

Burada Anadolu- Türk efsâneleriyle ilgili olarak yapılan tasnif çalışmalarından kısaca söz etmeye çalışacağız. Halkbilimi veya folklorla ilgili çalışmaların Batı'da bizden çok önce başladığını daha önce söylemiştik. Buna paralel olarak bu ürünleri tasnif çalışmaları da bizden önce başlamıştı. Önceleri masalların bir alt grubu olarak ele alınıp incelenen efsâneler daha sonra ayrı bir tür olarak kabul edilmiş ve bu türü kendi içinde tasnif etme çalışmaları başlamıştır. Batı'da yapılan bu çalışmalar hakkında Sakaoğlu'nun, *Anadolu Türk Efsânelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsânelerin Tip Katalogu* adlı

⁸⁵ . Ergun, *a.g.e.*, s.49

tezinde; Türkiye ve Türk dünyasında yapılan tasnif çalışmaları hakkında da Ergun'un *Türk Dünyası Efsânelerinde Değişme Motifi* adlı doktora tezinde genişçe bilgi verilmektedir. Görkem, Duymaz ve diğer araştırmacıların eserlerinde de konuyla ilgili bilgiler mevcuttur.

Biz de bu çalışmamızda bütünlüğü sağlamak gayesiyle gereksiz tekrarlara düşmemeğe çalışarak tasnif konusunu kısaca ele alacağız.

1963'te International Society For Folk-Narrative Research tarafından Budapeşte Kongresi'nde kabul edilen tasnif şöyledir:

"I. Dünyanın yaratılışı ve sonu (Kıyamet) ile ilgili efsâneler.

II. Tarihi efsâneler ve medeniyet tarihi ile ilgili efsâneler.

A. Medeniyet ile ilgili yer ve eşyanın menşei

B. Bazı yerler ile ilgili efsâneler.

C. Dip tarihi (Pire Historya) ve ilk zamanlarla ilgili efsâneler

D. Harpler ve felâketler

E. Temayüz etmiş kişiler

F. Bir düzenin bozuluşu

III. Tabiatüstü varlıklar ve kuvvetler- mitik efsâneler

A. Kader

B. Ölüm ve Ölüler

C. Tekin olmayan yerler ve hayaletler

D. Hayaletlerin resmi geçidi ve savaşları

E. Öbür dünyada ikamet

F. Cinler, periler, ruhlar

G. Medeniyetle ilgili yerlerdeki hayaletler

H. Değişmiş varlıklar

I. Şeytan

K. Hastalık yapan kötü ruhlar (cinler) ve hastalıkları

L. Tabiatüstü (Sihri) kuvvetlere sahip kimseler

M. Efsânevi (Mitik) hayvanlar bitkiler

N. Hazine

IV. Dinî efsâneler - Tanrı ve kahramanlarla ilgili efsâneler"⁸⁶

⁸⁶. Sakaoglu, *a.g e* , s.15-16

Boratav, bu sınıflandırmada bazı değişiklikler yaparak Türk efsânelerini şu şekilde tasnif etmiştir:

“I. Yaratılış Efsâneleri - Oluşum ve dönüşüm efsâneleri- Evrenin sonunu (Mahşer ve kıyamet günlerini) anlatan efsâneler

II. Tarihlik Efsâneler:

- A. Adları belli yerler (Dağ, göl vb.) üzerine anlatılan efsâneler
- B. İnsan topluluklarının oturdukları yerler (Şehir, köy vb.)
- C. Ünlü büyük yapılar (Kilise, cami, köprü vb.)
- D. Tarihlik sayılan kişilerden ya da uluslardan kaldığına inanılan defineler.
- E. Milletler, hükümdar soyları
- F. Büyük afetler
- G. Tarihlik niteliği olduğuna inanılan ünlü kişilerinin savaştıkları olağanüstü güçlü yaratıklar
- H. Savaşlar, fetihler, yayılışlar
- I. Yerleşmiş bir düzene başkaldırmalar
- K. Başkaca tarihlik önemli olaylar ya da sivrilmiş kişiler (Uygarlıkta kılavuz olmuş kişiler, bilginler, şairler, şeyhler, mürşitler vb.)
- L. Seveda maceraları ile ün salmış aşklar: Kişilerin aile içi çeşitli ilişkileri
- M. Çeşitli başka olaylar içindeki yerleri ile bir toplumun tarihinde iz bırakmış önemsiz kişiler (örneğin; çoban, hizmetçi vb.) üzerine anlatılanlar

III. Olağanüstü kişiler, varlıklar, güçler üzerine efsâneler

- A. Alın yazısı
- B. Ölüm ötesi
- C. Tekin olmayan yerler
- D. Tabiatın bir parçası olan yerler (Orman, göl vb.) ile hayvanların sahipleri (Koruyucuları)
- E. Cinler, periler, ejderhalar vb. olağanüstü güçteki yaratıklar
- F. Şeytan
- G. Hastalık ve sakatlık getiren varlıklar (Albastı gibi)
- H. Olağanüstü güçleri olan kişiler (Büyücü, üfürükçü, efsuncu gibi)
- I. “Mythique” nitelikte hayvan ve bitkiler (adamotu gibi) üzerine anlatılanlar

IV. Dinlik Efsâneler:⁸⁷

⁸⁷ . Boratav, *a.g.e.*, s.100-105

Bu tasniften başka Boratav'ın Türk efsâneleriyle ilgili olarak iki ayrı tasnifi daha vardır.⁸⁸

Daha sonra efsâne üzerinde çalışan araştırmacılar ellerindeki malzemeye göre çeşitli tasnifler yapmışlardır.

Saim Sakaoğlu, ismini defaatle zikrettiğimiz tezinde “taş kesilme” motifiyle ilgili efsâneleri şu şekilde sınıflandırmıştır:

- “A. Aşk
- B. Zor durumdan kurtulma
- C. Saygısızlıklar
- D. Kötü huylar
- E. Hızır ve insanlar
- F. Değişik taş kesilmeler
- G. Eksik anlatılanlar”⁸⁹

Bilge Seyidoğlu “Erzurum Efsâneleri” adlı doçentlik tezinde “belli yerlere bağlı olarak” derlediği 192 efsâneyi üç ana grupta toplayarak aşağıdaki şekilde tasnif etmiştir:

“I. Dinî Binalarla İlgili Efsâneler:

- A. Camiler ve mescitler üzerine söyleyen efsâneler
- B. Kutsal kabirlerle ilgili efsâneler
- C. Tekkeler, ocaklar ve müritlerle ilgili efsâneler
- D. Türbeler üzerine söyleyen efsâneler
- E. Kaleler üzerine söyleyen efsâneler

II. Evler ve İnsanların Yaşadığı Yerlerle İlgili Efsâneler:

- A. Alkarısı ve peri kızı ile ilgili efsâneler
- B. Çobanların ve köprülerin efsâneleri
- C. Değirmen ile ilgili efsâne
- D. Evler hakkında anlatılan efsâneler
- E. Hamamlar üzerine söylenen efsâneler
- F. Kahve ve lokanta üzerine söylenen efsâneler
- G. Keramet sahiplerinin efsâneleri
- H. Köylerle ilgili efsâneler
- I. Kuyu ile ilgili efsâne

⁸⁸ . Ergun, *a.g.e.*, s.18-19

⁸⁹ . Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 65

J. Tekin olmayan yerlerde bulunan tekin olmayan yaratıklar

III. Tabiat ve Kırlarla İlgili Efsâneler:

- A. Çeşme ile ilgili efsâne
- B. Düzlüklerle ilgili efsâneler
- C. Göller ve şelalelerle ilgili efsâneler
- D. Kaplıcalarla ilgili efsâneler
- E. Mağaralarla ilgili efsâneler
- F. Nehirle ilgili efsâne
- G. Pınarla ilgili efsâne
- H. Taşlar ve kayalarla ilgili efsâneler”⁹⁰

Hasan Özdemir’in “Etiyolojik Türk Halk Efsâneleri”yle ilgili olarak yaptığı tasnif ise şöyledir:

- “a. Dünyanın Yaratılışı
- b. Gök Kubbenin Yaratılışı
- c. Meteorolojik Olay ve Görüntüler
- d. İnsan ve Kültür Etiyolojileri
- e. Hayvanlar
- f. Bitkiler
- g. Türkiye’nin Coğrafi ve Toponomisiyle İlgili Efsâneler
- h. Soyad ve Lakaplarla İlgili Efsâneler”⁹¹

İsmail Görkem, *Elazığ Efsâneleri Üzerinde Bir Araştırmalar* adlı yüksek lisans tezinde Elazığ ve çevresinde derlediği 80 efsâneyi şöyle sınıflandırmıştır.

“I. Dinî Efsâneler

- A. Evliya menkıbeleri
- B. Kutsal kabirlerle ilgili efsâneler
- C. Mecnunlarla ilgili efsâneler
- D. Hızır-İlyas ile ilgili efsâneler

II. Al Karısı- Kapos (Kepoz) ve Cinlerle İlgili Efsâneler:

III. Taş Kesilme Efsâneleri

IV. Hayvan Efsâneleri

- A. Şekil değişikliği ile ilgili efsâneler

⁹⁰ . Seyidoğlu, *a.g.e.*, s.7

B. Açıklayıcı efsâneler

V. Yer Adları ile İlgili Efsâneler:

A. Meskûn bölgelerle ilgili efsâneler

B. Yeryüzü şekilleri ile ilgili efsâneler

C. Diğerleri”⁹²

Ali Duymaz ise Bingöl bölgesinden derlediği 101 efsâneyi *Bingöl Efsâneleri* adlı yüksek lisans tezinde şöyle tasnif etmiştir:

“I. Dinî Efsâneler

A. Evliyalar üzerine anlatılan efsâneler

B. Ziyaret yerleri üzerine anlatılan efsâneler

C. Peygamberler, Hızır ve diğer din büyükleri üzerine anlatılan efsâneler

II. Osmanlı Rus Savaşı Üzerine Anlatılan Efsâneler

III. Yer Adlarına Bağlı Olarak Teşekkül Eden Efsâneler

A. Yerleşim yerleri (il, ilçe, köy, mezra) ile ilgili efsâneler

B. Tabiat şekilleri (Dağ, mağara, çay, maden) ile ilgili efsâneler

IV. Taş Kesilme Efsâneleri

V. Hayvanlarla İlgili Efsâneler

VI. Olağanüstü Varlıklarla İlgili Efsâneler

VII. Sevdaya Bağlı Olarak Teşekkül Eden Efsâneler

VIII. Halk Oyunları ve Türkülere Bağlı Olarak Teşekkül Eden Efsâneler”⁹³

Ali Berat Alptekin, Fırat havzasından derlediği 101 efsâneyi *Fırat Havzası Efsâneleri* adlı eserinde şu şekilde tasnif etmiştir:

“I. Taş Kesilme ile İlgili Efsâneler

II. Veliler ile İlgili Efsâneler

III. Mecnunlar ile İlgili Efsâneler

IV. Hz. Hızır ile İlgili Efsâneler

V. Meşhur Kahramanlar ile İlgili Efsâneler

VI. Yer adları ile İlgili Efsâneler

VII. Çeşitli İşaretlerle İlgili Efsâneler

VIII. Çeşitli Yapılar ile İlgili Efsâneler

⁹¹ . Özdemir, Hasan, “Etiyolojik Türk Halk Efsâneleri”, *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, c.II, Halk Edebiyatı*, Ankara, 1986, s.305

⁹² . Görkem, *a.g.t.*, s.58

⁹³ . Duymaz, *a.g.t.*, s.44

IX. Dağ, Göl, Pınar ve Mağaralar ile İlgili Efsâneler

X. Ağaçlar ile İlgili Efsâneler

XI. Çeşitli Hastalıklarla İlgili Efsâneler

XII. Tabiat Hâdiseleri ile İlgili Efsâneler

XIII. Gök Cisimleri ile İlgili Efsâneler

XIV. Halk Oyunları ile İlgili Efsâneler

XV. Olağanüstü Varlıklarla İlgili Efsâneler

XVI. Hayvanlar ile İlgili efsâneler

XVII. Diğerleri”⁹⁴

Türk Dünyası Efsânelerinde Değişme Motifi üzerine doktora yapmış olan Ergun ise değişme motifine yer veren efsâneleri aşağıdaki gibi tasnif etmiştir:

“I. Taşa dönme (Taş Kesilme)

II. Hayvana dönme

III. Bitkiye dönme

IV. Dağa, tepeye ve toprağa dönme

V. Denize, göle, nehire, ve pınara dönme

VI. Uzay cisimlerine dönme

VII. Tabiatüstü varlıklara dönme

VIII. Tabiat hâdiselerine dönme

IX. Madene dönme

X. İnsana dönme

XI. Eksik anlatmalar”⁹⁵

Hocam Ali Çelik, *Trabzon-Şalpazarı Çepni Kültürü* adlı çalışmasında bölgeden derlediği 53 efsâneyi şöyle tasnif etmiştir:

1. Nur İnmesi ile İlgili Efsâneler

2. Taş Kesilme ve Tabiat Hâdiseleri ile İlgili Efsâneler

3. Avcılar ve Avcılık ile İlgili Efsâneler

4. Cin, Peri, Cazı, Davun, Minnet ile İlgili Efsâneler

5. Evliyalarla İlgili Efsâneler

6. Hızır (A.S.) ile İlgili Efsâneler

7. Lokman Hekim ile İlgili Efsâneler

⁹⁴ . Alptekin, *a.g.e.*, s.III

⁹⁵ . Ergun, *a.g.e.*, s.174

8. Yer İsimleri ile İlgili Efsâneler

9. Diğer Efsâneler⁹⁶

Bunlardan başka Diyarbakır, Konya, Erzincan, Yozgat, Malatya,... efsâneleriyle ilgili yapılan çalışmalarda da araştırmacılar ellerindeki mevcut malzemeye göre tasnifler yapmışlardır. Türk dünyası da dâhil olmak üzere konuyla ilgili geniş bilgi Metin Ergun'un *Türk Dünyası Efsânelerinde Değişme Motifi* adlı eserinde mevcuttur.

15. ANADOLU TÜRK EFSÂNELERİ ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Efsâne üzerine Batı'da yapılan çalışmalar hakkında Saim Sakaoğlu, *Anadolu Türk Efsânelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsânelerin Tip Kataloğu* adlı doçentlik çalışmasında yeterince bilgi vermektedir. Bu yüzden biz burada sadece Türk ilim adamları ve araştırmacıları tarafından Anadolu-Türk efsâneleri üzerine yapılan çalışmalardan bahsetmeye çalışacağız.

Memleketimizde yapılan çalışmalar son zamanlara kadar daha ziyade teorik ve metin derleme şeklindeydi. Son zamanlarda üniversitelerimizde halkbilimi ve folklorla ilgili derslerin açılması, değerli hocalarımızın azim ve gayretleri sonucu konuya olan ilgi zamanla artmıştır. Bu sayede halk kültürü ve folklorla ilgili birçok akademik çalışma yapılmış, bunun neticesinde konuyla ilgili birçok ilim adamımız ve araştırmacımız yetişmiştir. Bu arada efsânelerle ilgili olarak birçok tez çalışması yapılmış, makaleler yazılmış, tebliğler sunulmuştur.

Anadolu-Türk efsâneleri üzerine yapılan çalışmaları genel hatlarıyla kitap ve makale şeklinde yapılan çalışmalar olarak iki ana gruba ayırabiliriz. Bu çalışmalarla ilgili olarak Sakaoğlu'nun yukarda ismini zikrettiğimiz çalışmasında, İsmail Gökem tarafından hazırlanmış *Elazığ Efsâneleri Üzerinde Bir Araştırma* ile Ali Duymaz tarafından hazırlanmış *Bingöl Efsâneleri* adlı yüksek lisans ve Metin Ergun tarafından hazırlanmış olan *Türk Dünyası Efsânelerinde Değişme Motifi* adlı doktora tezinde konuyla ilgili olarak genişçe bilgi bulunmaktadır. Bu yüzden efsâneyle ilgili olarak yapılan çalışmaların hepsini tek tek tanıtmayıp, tedarik edip inceleyebildiğimiz kitap düzeyinde çalışmalardan bahsedeceğiz. Bu çalışmaları **Efsâneler hakkında bilgi veren kitaplar ve Efsânelerle ilgili olarak yapılmış tezler** şeklinde iki alt başlıkta tanıtmaya çalışacağız.

⁹⁶ . Çelik. A., *a.g.e.*, s.27

150. Efsâneler Hakkında Bilgi Veren Kitaplar:

Efsânenin tanımı bahsinde Ziya Gökalp'ın *Türk Töresi* adlı eserinde efsânenin ve Fuat Köprülü'nün iki kısım ve on bölümden oluşan *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* adlı eserinde de bugün efsâne içerisinde değerlendirdiğimiz menkıbelerden bahsettiğini söylemiştik. Bununla birlikte Köprülü, *Türk Edebiyatının Menşei* adlı makalesinde Oğuzlar ve Uygurlara ait efsânelerden hareketle Türk edebiyatının geçmişine ve tezahürüne ışık tutmaya çalışır. Bu arada efsânelerin eski Türk toplumlarının içtimâî hayatlarında kam, baksı, ozan denilen sanatkarlar vasıtasıyla, işgal ettikleri yeri de kat'i surette ortaya koyar.⁹⁷

Tespit edebildiğimiz kadarıyla yukardaki mezkur eserlerden sonra efsânelerden bahseden ilk eser, Abdulkadir İnan'ın *İncelemeler ve Makaleler* adıyla yayınlanmış, değişik konularda birçok makale ihtiva eden eseridir. İki cilt olarak yayınlanmış bu eserin birinci cildinde üç efsâne metni ve efsânelerle ilgili olarak üç makale bulunmaktadır.⁹⁸

Pertev Naili Boratav, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı* adlı eserinde efsâneleri "Efsâne" başlığı altında müstakil bir bölümde incelemiş; efsânenin tanımı, diğer anlatım türleriyle ilişkisi, konuları ve tasnifi hakkında bilgi vermiştir.⁹⁹ Bundan başka Boratav, *100 Soruda Türk Folkloru* adlı eserinde, insanlar, yerler ve hayvanlarla ilgili inançlardan bahsederken efsânelerden de söz etmiştir.¹⁰⁰

Türk destanları ve efsâneleri üzerine yapılmış en detaylı çalışmalardan biri Bahattin Ögel'in "mükemmel eseri" *Türk Mitolojisi*'dir. Ögel bu çalışmasında İslâmiyet öncesine ait birçok Türk efsânesini ve destan metnini incelemiştir. Efsânelerin kendilerine mit veya mitos dendiğini, mitolojinin ise efsâneleri inceleyen bilim dalı¹⁰¹ olduğunu söyleyen Ögel, iki cilt olan eserinin birinci cildini tamamen efsânelere ayırmıştır.

Sedat Veyis Örnek, *100 Soruda İlkellerde Din, Büyü, Sanat, Efsâne* adlı eserinde Boratav gibi efsâneye müstakil bir bölüm ayırıp, efsânelerin konuları ve bazı motifler üzerinde durmuştur.¹⁰²

Şükrü Elçin, *Türk Halk Edebiyatına Giriş* adlı eserinde efsâne ve menkıbenin tanımından ve bunların teşekküllerinden bahsetmiştir. Ayrıca bu eserde örnek olması açısından birçok efsâne ve menkıbe metni de verilmiştir.¹⁰³

⁹⁷ . Köprülü, M. Fuat, *Edebiyat Araştırmaları 1*, Ötüken Yay., İstanbul 1989, s.49

⁹⁸ . İnan, A., *Makaleler ve İncelemeler*, TTK, Ankara 1987, c.1

⁹⁹ . Boratav, a.g.e., s.98-108

¹⁰⁰ . Boratav, P.Naili, *100 Soruda Türk Folkloru*, Gerçek Yay., İstanbul 1994

¹⁰¹ . Ögel, Bahattin, a.g.e., TTK, Ankara 1987, s.V

¹⁰² . Örnek, S.Veyis, *100 Soruda İlkellerde Din, Büyü, Sanat, Efsâne*, Gerçek Yay., İstanbul 1988

Konuyla ilgili olarak İnan'ın *Tarihte ve Bugün Şamanizm* adlı eserinde “Dünyanın ve İnsanların Yaradılışına Dair Efsâneler” ve “Tufan Efsânesi” adlı iki inceleme yazısı bulunmaktadır.¹⁰⁴

Ahmet Yaşar Ocak, *Bektaşî Menakıbnâmelerinde İslâm Öncesi İnanç Motifleri* adlı eserinin giriş kısmında ateş, tabiat ve Gök tanrı kültleri hakkında bilgi verdikten sonra sekiz menkıbeyi alarak bunlardaki motifleri incelemiştir,¹⁰⁵ *Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkâbeleri* adlı eserinin giriş bölümünde veli kavramı, veli kültü, menkâbe, keramet gibi kavramları açıkladıktan sonra, üç bölüme ayırdığı eserinde menkıbeler, menakıbnâmeler ve motifler hakkında genişçe bilgi vermiştir,¹⁰⁶ *İslâm-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü* adlı çalışmasında birçok Türk efsânesinde karşımıza çıkan Hızır kültünü birçok yönden ele alarak genişçe incelemiştir,¹⁰⁷ *Türk Folklorunda Kesik Baş* adlı eserinde ise özellikle dinî hususiyetleri ön planda olan tarihî efsânelerde çok rastladığımız “kesik-baş” motifi hakkında bilgi verdikten sonra, bunun efsâne, destan, masal ve hikâyede nasıl geçtiğini göstermiştir.¹⁰⁸

Ali Öztürk, *Türk Anonim Edebiyatı* adlı eserinde efsâneyi geniş bir şekilde ele alarak, tanımı, özellikleri ve efsâne ile toplum arasındaki ilişki üzerinde durmuştur.¹⁰⁹

Hikmet Tanyu, *Türklerde Taşlarla İlgili İnançlar* adlı eserinde Türklerdeki taş kültünü çeşitli yönlerden ele almış, bazı taşlarla ilgili inançların oluşmasını sağlamış olan efsâne metinlerini de vermiştir.¹¹⁰

Mehmet Kaplan, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3 Tip Tahlilleri* adlı eserinde birçok efsânede veya menkıbede karşımıza çıkan veli tipi hakkında geniş bilgi vermiştir.¹¹¹

Sakaoğlu, efsânelerle ilgili olarak çeşitli yerlerde yayınlanan yazılarını bir araya toplayarak *Efsâne Araştırmaları* adıyla yayımlamıştır.¹¹²

¹⁰³ . Elçin, a.g.e., s. 312

¹⁰⁴ . İnan, A., *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, TTK, Ankara, 1972,

¹⁰⁵ . Ocak, A.Yaşar, *Bektaşî Menakıbnâmelerinde İslâm Öncesi İnanç Motifleri*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1983

¹⁰⁶ . Ocak, *Türk Halk İnançlarında Evliya Menkâbeleri*, KTB, Ankara 1984

¹⁰⁷ . Ocak, *İslâm-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü*, TKAE, Ankara 1985

¹⁰⁸ . Ocak, *Türk Folklorunda Kesikbaş* (Tarih Folklor İlişkisinden Bir Kesit) TKAE, Ankara 1989

¹⁰⁹ . Öztürk, Ali, *Türk Anonim Edebiyatı*, Bayrak, İstanbul 1986

¹¹⁰ . Tanyu, Hikmet, *Türklerde Taşlarla İlgili İnançlar*, KTB, 1987

¹¹¹ . Kaplan, Mehmet, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3 Tip Tahlilleri*, Dergah, İstanbul, 1985

¹¹² . Sakaoğlu, Saim, *Efsâne Araştırmaları*, Selçuk Univ., Konya 1992

151. Efsânelerle İlgili Olarak Yapılmış Tezler:

Tespitlerimize göre memleketimizde efsâneler üzerine yapılmış ilk tez, Saim Sakaoğlu'na ait olan *Anadolu-Türk Efsânelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsânelerin Tip Kataloğu* adlı doçentlik tezidir. Eser 1980 yılında Kültür Bakanlığı, Millî Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığı tarafından yayımlanmıştır. Eserin giriş kısmında efsânenin tanımı, teşekkülü, diğer türlerle ilişkisi ve efsâneyle ilgili yapılan çalışmalar hakkında teorik bilgiler verilmektedir. Devam eden bölümlerde motif ve değişme, taş kesilmenin özellikleri ve taş kesilmeler hakkında genişçe bilgi verilmiştir. Taş kesilme motifine yer veren efsânelerdeki motifler de *Efsâne Tasnifleri* bölümünde göreceğimiz şekilde tasnif edilmiştir.¹¹³

Sakaoğlu'ndan sonra efsâneler üzerine yapılmış ikinci ilmî çalışma Bilge Seyidoğlu tarafından, *Erzurum Efsâneleri, Erzurum'da Belli Yerlere Bağlı Olarak Derlenmiş Efsâneler Üzerinde Bir İnceleme* adlı doçentlik tezidir. Bu eser önce 1985 yılında Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanmış, daha sonra, 1997 yılında *Erzurum Efsâneleri* adıyla ikinci kez basılmıştır. Bu çalışmanın giriş kısmında efsâneyle ilgili teorik bilgilere yer verilmiştir. Seyidoğlu bu çalışmasında Erzurum ve çevresinden derlediği 192 efsâneyi “Dinî binalarla ilgili efsâneler; Evler ve insanların yaşadığı yerlerle ilgili efsâneler; Tabiat ve kırlarla ilgili efsâneler” şeklinde üç ana grupta tasnif ettikten sonra, bu grupları da kendi içinde sınıflandırmıştır. Önce efsâne metinlerini veren Seyidoğlu, bunların epizotlarını gösterdikten sonra efsâneleri kutsallık, gerçeklik ve olağanüstülük yönlerinden tahlil etmiştir. Çalışmanın son kısmında ise efsânenin toplumdaki rolünden bahsedilmiştir.¹¹⁴ Ayrıca *Türk Dünyası El Kitabı –Edebiyat-* sayısındaki efsâneyle ilgili yazı¹¹⁵ küçük değişikliklerle ikinci baskının baş kısmına eklenmiştir.

Efsânelerle ilgili olarak yapılmış bir başka çalışma, İsmail Görkem tarafından hazırlanmış olan *Elazığ Efsâneleri Üzerinde Bir Araştırma (Metin ve İncelemeler)* adlı yüksek lisans tezidir. Görkem bu çalışmasında Elazığ ve çevresinden derlediği 80 efsâneyi incelemiştir. Çalışmanın giriş bölümünde Elazığ iline ilişkin genel bilgiler, devamında efsâneyle ilgili teorik bilgiler verilmiştir, sonra da efsâneler tek tek ele alınarak karşılaştırılmış, efsânelerde geçen motifler **Motif Index**'te gösterilmiş, daha sonra da efsâne metinleri verilmiştir.¹¹⁶

¹¹³ . Sakaoğlu, *a.g.e.*

¹¹⁴ . Seyidoğlu, *a.g.e.*

¹¹⁵ . *Türk Dünyası El Kitabı*, c.III, TKAE, Ankara 1992, s.315

¹¹⁶ . Görkem, *a.g.t.*, Elazığ, 1987

Efsânelerle ilgili bir başka çalışma Ali Duymaz tarafından Bingöl efsâneleri üzerine yapılan yüksek lisans tezidir. Duymaz, *Bingöl Efsâneleri* adlı çalışmasında Bingöl çevresinden derlediği 101 efsâne metnini incelemiştir. Çalışmanın giriş kısmında Bingöl tanıtılmış ve derleme çalışmaları hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde, efsâneyle ilgili teorik bilgiler verildikten sonra metinler incelenip, kahramanlarına, çevreye ve zamana göre tasnif edilerek, Motif Index'teki yerleri tespit edilmiş, en sonra da efsâne metinleri verilmiştir.¹¹⁷

Ruhi Kara, Erzincan Efsâneleri Üzerine Bir Araştırma adlı yüksek lisans tezinde, Erzincan ve çevresiyle ilgili olarak yazılı ve sözlü kaynaklardan elde ettiği 163 efsâne metnini incelemiştir. Kara, giriş kısmında efsâneyle ilgili bilgiler verdikten sonra, Seyidoğlu gibi efsâneleri üç ana gruba ayırıp, bunları kendi içinde sınıflandırarak metinler üzerinde incelemeler yapmıştır.¹¹⁸

Şu ana kadar memleketimizde efsâneler üzerine yapılmış sahası en geniş çalışma, Metin Ergun tarafından yapılmış olan *Türk Dünyası Efsânelerinde Değişme Motifi* adlı doktora tezidir. Tezin orijinali dört cilt olup, I. ve II. ciltlerde incelemelere, III. ve IV ciltlerde ise metinlere yer verilmiştir. Bu çalışma, TDK tarafından iki cilt halinde yayınlanmıştır. Eserin 1. cildinde efsâneyle ilgili teorik bilgiler, Türk dünyasında efsâneyle ilgili yapılan çalışmalar, şekil değiştirme motifi ve bunun özellikleri hakkında bilgiler bulunmaktadır. 2. ciltte ise hemen hemen bütün Türk dünyasından konuyla ilgili olarak derlenmiş olan efsâne metinlerine yer verilmiştir.¹¹⁹

Son olarak, müstakil bir efsâne çalışması olmamasına rağmen, önemli sayıda efsânenin yer aldığı Ali Çelik tarafından hazırlanmış olan *Trabzon-Şalpazarı Çepni Kültürü* adlı doçentlik çalışmasından bahsetmek istiyorum. Eser giriş bölümü dışında iki ana bölüm ve birçok alt bölümden meydana gelmektedir. Halk edebiyatı adı altında ele alınan birinci bölümde, mani, türkü, fıkra, masal, efsâne, halk hikâyesi, atasözü, deyim ve bilmece türleri müstakil alt başlıklar halinde ele alınmış ve bu türlerle ilgili birçok anonim halk edebiyatı mahsulü verilmiştir. Halkbilimi ana başlığı altında ele alınan ikinci bölümde ise doğum, evlenme, ölüm ve inanmalarla ilgili gelenek- görenek ve inançlar müstakil alt başlıklar halinde ele alınıp bu konularla ilgili çok sayıda malzeme verilmiştir. Bu çalışmada, bölgeden derlenen 53 efsâne metni kendi içinde tasnif edilmiştir. Bütün

¹¹⁷ . Duymaz, Ali, *Bingöl Efsâneleri*, Elazığ 1989 (Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi)

¹¹⁸ . Kara, Ruhi, *Erzincan Efsâneleri Üzerine Bir İnceleme*, Erzurum, 1991, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

¹¹⁹ . Ergun, *Türk Dünyası Efsânelerinde Değişme Motifi*, TDK, Ankara, 1997

mahsuller derlendiği şekilde ağız özellikleri korunarak yazıya aktarıldığı için, hem halkbilimciler hem de bölgenin ağız özellikleri üzerinde çalışmak isteyen dilciler için bol miktarda malzeme sunan önemli bir kaynaktır.¹²⁰

Bunlardan başka, Yusuf Olgun *Tarihî Bursa Efsâneleri* (Bursa 1989 yayınlanmamış Doktora Tezi); Yılmaz Önay *Van Folklorında Yatırlar ve Yatırlara Bağlı Olarak Anlatılan Menkıbeler* (Van 1987 Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi); Kudret Yıldırım *Malatya Efsâneleri, Metinler ve İnceleme* (Malatya 1991 Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi); Zekiye Karadavut *Yozgat Efsâneleri, İnceleme ve Metinler* (Konya 1992 Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi); Şerif Oruç *Alman ve Türk Efsâneleri Üzerine Bir İnceleme*, (Ankara 1988 Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) ... gibi efsânelerle ilgili başka çalışmalar da yapılmıştır. Ancak bu çalışmalara ulaşamadığımız için onlar hakkında bilgi veremiyoruz. Bu çalışmalar hakkında Ergun'un yukarda zikrettiğimiz eserinde yeterince bilgi mevcuttur.

Bu çalışmalardan başka memleketimizde Anadolu Türk efsânelerinin metinlerini içeren birçok eser ve efsânelerle ilgili olarak birçok makale ve tebliğ hazırlanmıştır. Bunlar hakkındaki genel bilgiler Sakaoğlu, Ergun, Gökem ve Duymaz'ın mezkur tezlerinde bulunmaktadır.

16. YAZILI KAYNAKLARDA BULUNAN GİRESUN EFSÂNELERİ

Tezimizde yer alanlardan başka, çeşitli kaynaklarda Giresun ve çevresinde anlatılan birçok efsâne daha bulunmaktadır. Bunların bir kısmı çeşitli fakültelerde okuyan edebiyat bölümü öğrencileri tarafından hazırlanmış bitirme tezlerinde; bir kısmı konuya ilgi duyan amatör folklorcular tarafından derlenerek çevrede çıkan halk kültürüyle ilgili dergilerde yayımlanmış; bir kısmı il ve ilçeleri tanıtan kitaplarda, bir kısmı efsâne metinleri ihtiva eden kitaplarda, bir kısmı çeşitli araştırmacılarımız tarafından sunulmuş tebliğlerde, bir kısmı da efsâneler üzerine yapılmış ilmi çalışmalarda yer almaktadır. Yalnız efsâne metinlerine yer veren kitaplardaki efsâneler ile akademik çalışmalardaki efsânelerin çoğu öğrenci bitirme tezlerinde geçen efsânelerdir. Tespit edebildiğimiz Giresun ve çevresinde anlatılan efsâneleri ihtiva eden yazılı kaynaklar şunlardır:

¹²⁰ . Çelik, A., *Trabzon- Şalpazarı Çepni Kültürü*, Trabzon, 1996

160. Tezler:

1. Saim Sakaoğlu, *Anadolu-Türk Efsânelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsânelerin Tip Katalogu*, KTB, Ankara 1980, (7 ayrı efsâne motifi)
2. Metin Ergun, *Türk Dünyası Efsânelerinde Değişme Motifi*, TDK, Ankara 1997, (14 efsâne)
3. Ural Çetiner, *Giresun Folkloru ve Halk Edebiyatı Örnekleri*, Erzurum 1972, (Yayınlanmamış bitirme tezi, 12 efsâne)
4. Yaşar Keskin, *Tirebolu Folkloru*, Erzurum 1980, (Yayınlanmamış bitirme tezi, 5 efsâne)
5. Arif Zor, *Tirebolu Folkloru*, Erzurum 1986, (Yayınlanmamış bitirme tezi, 11 efsâne)
6. Hakan Bilge, *Çanakçı (Giresun) Yöresinden Derlenen Mani ve Efsâneler*, Elazığ 1994, (Yayınlanmamış bitirme tezi, 13 efsâne)
7. Kaya Yılmaz, *Giresun Folkloru*, Elazığ 1998, (Yayınlanmamış bitirme tezi, 8 efsâne)

161. Kitaplar:

1. Saim Sakaoğlu, *101 Anadolu Efsânesi*, KTB, Ankara 1989, (5 efsâne)
2. Saim Sakaoğlu, *Efsâne Araştırmaları*, Konya 1992, 1 efsâne
3. Mehmet Önder, *Efsâne ve Hikâyeleriyle Anadolu Şehir Adları*, Defne Yay., Ankara 1969, (2 efsâne)
4. Hikmet Tanyu, *Türklerde Taşlarla İlgili İnançlar*, KTB, Ankara 1987, (1 efsâne)
5. Recep Akın, *Yeşil Giresun ve Şirin İlçeleri*, Akın Yay., İstanbul 1995, (9 efsâne)
6. Rıfat Gökçen, *Giresun ve Karadeniz Bölgesi*, İstanbul 1984, (1 efsâne)
7. Ali Özdemir- Hasan Özhan, *İlçe Oluşunun 50. Yılında Şebinkarahisar*, Ankara 1983, (1 efsâne)
8. Nurettin Tatar, *Bütün Yönleriyle Dereli*, Ankara 1991, (6 efsâne)
9. *Efsânelerimiz*, İnönü Üniversitesi Efsâne Derleme Yarışması, Malatya 1980, (3 efsâne)
10. *Giresun İl Turizm Envanteri*, Giresun Valiliği, Giresun 1997, (1 efsâne)

11. **100.Yılında Giresun**, Giresun İli Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılına Kutlama Komitesi, Ankara 1982, (1 efsâne)

162. Dergiler:

1. Ömer Küçük, **Halk Eğitimi**, (Giresun Halk Eğitimi Merkezi Yayın Organı, 1969-1971 yılları arasındaki muhtelif sayılar) gezi notlarına dayalı olarak yayımladığı efsâneler (15 efsâne)

2. Saim Sakaoğlu, “Sancı Pelidi ve Hamza Taşı”, **TFAD**, 18, 353, Aralık 1978, (1 efsâne)

3. Hayri Akyüz, “Şebinkarahisar Kalesi”, **TFAD**, 3,62, Eylül 1954, (1 efsâne)

4. Fikret Karadeniz, “Giresun Yöresinde Toplumun Cin, Peri, Büyü, Cadı, İnanç ve Masallarına Katılımı”, **Türk Folkloru**, Mart-Nisan 1986, 80-81, İstanbul, (3 efsâne)

5. Esma Şimşek, “Giresun ve Çevresinde Anlatılmakta Olan Ana Geyik Efsânesinde Mitolojik Unsurlar”, **Millî Folklor**, Kış 1994, S.21, s.17 (1 efsâne)

163. Tebliğler:

1. Bilgehan A. Gökdağ-Cengiz Gökşen, “Giresun Efsâneleri”, Giresun Kültür Sempozyumu 30-31 Mayıs 1998 Bildiriler (Giresun), İstanbul 1998, (65 efsâne)

2. Ali Berat Alptekin, “ Eğribel Dağları (Giresun) ndaki Gelin Taşı Efsânesinin Varyantları Üzerine Bir Araştırma”, **1. Giresun Sempozyumu**, 18-19 Haziran 1994, Giresun (1 efsâne)

3. Bilgehan A. Gökdağ-Feridun Tekin, “Giresun Halk Takvimi ve Buna Bağlı İnanışlar”, **Giresun Kültür Sempozyumu**, 30-31 Mayıs 1998 Bildiriler (Giresun), İstanbul 1998, (1 efsâne)

Ayrıca Hocam Doç. Dr. Ali Çelik'in bütün Anadolu'dan çok sayıda halk kültürü malzemesinin yer aldığı zengin arşivinin Giresun bölümünde de çok sayıda efsâne yer almaktadır.

17. GİRESUN EFSÂNELERİNİN TASNİFİ

I. DİNÎ NİTELİKLİ EFSÂNELER

- A. Evliyalar İle İlgili Efsâneler
- B. Türbeler İle İlgili Efsâneler
- C. Şahıs İsimleri İle İlgili Efsâneler
- D. Tarihî, Dinî Yapılar ve Evliya Malları İle İlgili Efsâneler
- E. Hazreti Ali ve Hızır ile İlgili Efsâneler

II. TAŞLAR VE KAYALAR İLE İLGİLİ EFSÂNELER

III. YER ADLARI İLE İLGİLİ EFSÂNELER

IV. HAYVANLAR İLE İLGİLİ EFSÂNELER

V. OLAĞANÜSTÜ YARATIKLARLA İLGİLİ EFSÂNELER

VI. TABİAT HADİSELERİ İLE İLGİLİ EFSÂNELER

VII. AĞAÇLAR İLE İLGİLİ EFSÂNELER

VIII. TARİHÎ EFSÂNELER

IX. HAZİNE VE DEFİNELER İLE İLGİLİ EFSÂNELER

X. AŞK EFSÂNELERİ

İKİNCİ BÖLÜM

2. EFSÂNE METİNLERİ

20. DİNİ NİTELİKLİ EFSÂNELER

200. EVLİYALARLA İLGİLİ EFSÂNELER

2000. KOYUN BABA VEYA ADA BABA

Rivâyete göre, Fatih Sultan Mehmet Trabzon seferine giderken Şebinkarahisar'dan geçer. Ordusunun konakladığı yerde, bir ihtiyar sekiz-on kadar koyununu otlatır. Askerler yanına varıp latife olsun diye ihtiyardan yemeleri için koyun kesmesini isterler. İhtiyar hiçbir şey söylemeden koyunları kesmeye başlar. Ama ne kadar keserse kessin koyunların sayısı hiç azalmaz. Bütün askerlere yetecek kadar koyun keser ve onları doyurur.

Askerler onun bir evliya olduğunu anlar ve ona karşı saygıda kusur etmeyip iltifatlarda bulunduktan sonra oradan ayrılırlar. Bu olay zamanla tüm çevrede duyulur.

Zaman geçer ve ihtiyar ölür. Mezarı Kelkit Çayı'nın batı yakasında kalır. Yıllarca bu mezar dertlerine deva bulmak ve dileklerine erişmek isteyen insanlar tarafından ziyaret edilir. Ancak gerçek adı unutulduğu için ona “Koyun Baba” derler.

Koyun Baba'nın mezarı ırmağın batı yakasında kaldığı için ancak ırmağın bu yakasındaki insanlar ziyaret edebilirler. İrmağın doğu yakasında yaşayan ve bu türbeyi ziyaret etmek için yanıp tutuşan insanlar ise ırmağın geçit vermemesinden dolayı ziyaret edemez ve bu duruma çok üzülürler.

Birkaç yıl sonra bölgede bir heyelan olur ve Koyun Baba'nın türbesinin üzerinde bulunduğu toprak parçası ırmağın ortasına kayar ve bir ada haline gelir. İrmağın ortasında kalan türbenin ismi de değişir ve Ada Baba olur. İrmağın suyu bir yıl türbenin sağından bir yıl solundan akmaya başlar. Böylece ırmağın her iki tarafında yaşayan insanlar iki yılda bir de olsa türbeyi ziyaret etme imkanına kavuşmuş olurlar.

Bu ziyaretler yakın zamana kadar böyle devam eder. Kılıçkaya Barajı yapılırken birkaç kişi Ada Baba'yı rüyasında görür. Baba onlara “Baraj yapıldığında sular altında kalacağım. Türbemin yerini değiştirmezlerse barajı yıkarım.” der. Bu rüyanın birkaç kişi tarafından görülmesi üzerine türbe nakledilmek üzere açılır. Mezarı açanlar bozulmamış bir ceset ve

yanında da pek uzun olmamasına rağmen kalınca bir yılanla karşılaşır. Bulunduğu yerden alınan ceset su altında kalmayacak bir yere defnedilmiştir.

Orhan ŞEKER

EPİZOTLAR:

1. Sekiz on koyunu olan ihtiyar, koyunların sayısı hiç eksilmeden koca bir orduyu doyuracak kadar koyun keser.
2. Ölümünden sonra adı unutulmuş bu çobanın türbesi Koyun Baba adını alır.
3. Kelkit çayının batısında kalan türbeyi ziyaret edemeyen ırmağın doğusundaki insanlar bu duruma çok üzülürler
4. Bölgede meydana gelen bir heyelan sonunda mezarın bulunduğu toprak ırmağın tam ortasına kayar ve bir ada oluşturur.
5. Iрмаğın ortasında kalan türbe Ada Baba ismini alır.
6. Irmak bir yıl türbenin sağından diğer yıl solundan akmak suretiyle iki yılda bir herkese türbeyi ziyaret etme imkanı sağlar.
7. Kılıçkaya Barajı yapılırken birkaç kişinin rüyasına giren Ada Baba mezarının suyun altında kalması halinde barajı yıkacağını söyler.
8. Nakledilmek için açılan mezarda bozulmamış bir ceset ve yanında siyah bir yılan görülür.
9. Yerinden alınan ceset yüksekçe bir yere defnedilir.

2001. Derviş Aziz Baba-1

Keşap'ın Yolağzı (Çingeren) köyü sınırları içinde Derviş Aziz Baba türbesi vardır. Birçok insan derman bulamadıkları dertleri için son çare olarak burayı ziyaret eder. Özellikle ruhsal bozukluğu olanlar buraya getirilirler. Ayrıca zaman zaman insanlar adaklarını kesmek ve bu büyük evliya'yı ziyaret etmek için de buraya gelirler.

Derviş Aziz Baba'yla ilgili olarak çevrede çeşitli efsâneler anlatılmaktadır. Bunlardan biri şöyledir:

Sinop'tan Trabzon'a gitmek üzere yola çıkan bir yolcu gemisi Yolağzı açıklarında büyük bir fırtınaya yakalanır. Geminin dengesi bozulur ve kaptan geminin kontrolünü

kaybeder. Gemini batmasından ya da kayalar çarpıp parçalanmasından korkan yolcular ağlaşıp sızlanmaya başlar. Kendilerini kurtarması için Allah'a yalvarırlar.

Gemi tam batacağı sırada daha önce hiç görmediği, uzun boylu, ak sakallı bir ihtiyar geminin dümenine geçmek için kaptandan izin ister. Çaresizlik içinde bulunan kaptan hiçbir şey demeden geminin dümenini ihtiyara teslim eder. İhtiyar nasıl ettiyse gemiyi batmaktan kurtarır.

Gemi biraz gittikten sonra yolcular üzerlerindeki korkuyu atarlar. Kaptanın yanına gelip ona teşekkür ederler. Kaptan tebrikleri kabul etmeyerek, yolcuları ihtiyarın yanına gönderir. Kaptanın gösterdiği yerde sağı solu araştırıp kimseyi bulamayan yolcular, kaptanın anlattıklarına inançlarını yitirirler.

Gemi Trabzon'dan dönerken kaptan gemiyi kurtaran ihtiyarı gördüğü yeri yolculara gösterir. Yolcular kaptana inanmayarak, bu iddiasını ispatlamasını isterler. Bunun üzerine kaptan ellerini açarak "Allah'ım bana yardım et!" diye dua eder. Bu sırada motorları çalışmasına gemi hareket etmez olur. Geminin motorları saatlerce çalışır fakat gemi yerinden hiçbir tarafa gitmez olur. Bunun üzerine gemide bulunan yolcular, sandallarla sahile çıkarak kaptanın bahsettiği ihtiyarı aramaya başlarlar. Çingeren köyüne gelerek köylülere durumu anlatıp ihtiyarı sorarlar. Köylüler bunun Derviş Aziz Baba olduğunu söyleyerek onun evini gösterirler.

Yolcular, Aziz Baba'nın evine geldiklerinde onun otuz yıl önce ölmüş bir evliya olduğunu öğrenirler. Kaptanın anlattıklarına tamamen inanan yolcular, Aziz Baba'nın türbesine gidip onu ziyaret ederler.

Yakup ÇAKIR

EPİZOTLAR:

1. Sinop'tan Trabzon'a giden yolcu gemisi Giresun-Yolağzı açıklarında batma tehlikesi geçirir.
2. Aniden ortaya çıkan bir ihtiyar, batmak üzere olan gemiyi kurtarır.
3. Kaptan, kendisini tebrike gelen yolculara olanları anlatıp ihtiyarın yanına gönderir fakat yolcular kaptanın söylediği yerde kimseyi bulamayınca ona inanmazlar.
4. Gemi Trabzon'dan dönerken olayın geçtiği yere gelince, kaptan ihtiyarı gördüğü yeri gösterir ve yolcular kaptandan söylediklerini ispatlamasını isterler.
5. Kaptan Allah'a dua edince, motorlar çalışmasına rağmen, gemi hareket etmez olur.

6. Karaya çıkan yolcular, ihtiyarın otuz yıl önce ölmüş bir evliya olduğunu öğrenirler.

7. Kaptanın anlattıklarına inanan yolcular, Aziz Baba'nın türbesine giderek onu ziyaret ederler.

2002. DERVİŞ AZİZ (HÜSEYİN) EFENDİ-2

Yolağzı'nda yaşamış olan Aziz Efendi'nin birçok talebesi olmuştur. Talebelerine gayet iyi davranan Aziz Efendi, onların hepsini kendi evlatları gibi severmiş. Fakat bu çocuklardan birine biraz fazla ilgi gösterirmiş. Bu durum diğer öğrenciler arasında dedikoduya sebep olur. Bunu duyan Aziz Efendi, onlara bunu niçin yaptığını göstermek için hepsini yanına çağırır. Onlara, "Bu gün bana en güzel çiçeklerden çiçek toplayıp getireceksiniz." der.

Bütün talebeler akşama kadar dağ taş dolaştıktan sonra ellerinde bulabildikleri en güzel çiçeklerle dönerler. Lakin hocanın ilgi gösterdiği çocuk gelmez. Herkes onu beklemeye başlar. Bir müddet sonra çocuk elinde soluk bir çiçekle gelir. Hoca ona bütün talebelerin yanında, "Bu ne vaziyet? Bütün arkadaşların birbirinden güzel çiçekler getirdiler. Sen hem geç geliyor, hem de soluk bir çiçek getiriyorsun." diye çıkışır.

Bunun üzerine öğrenci, "Hocam her tarafı dolaştım. Çok güzel çiçekler gördüm, ama çiçeklere yaklaştığımda çiçekler bana, "Beni koparma! Ben Allah'ı zikrediyorum." dediler. Ben de daha yeni açmış bu çiçekleri koparmaya kıyamadım. Bu yüzden size ömrü bitmek üzere olan bu çiçeği getirdim." der. Yaptıkları hatayı anlayan talebeler hocalarından ve arkadaşlarından özür dilerler.

Hasan SÖĞÜNMEZ

EPİZOTLAR:

1. Aziz Efendi'nin talebelerinden birine ilgi göstermesi, talebeler arasında dedikoduya sebep olur.

2. Bir öğrencisine olan ilgisinin sebebini göstermek isteyen Aziz Efendi, bir gün talebelerini kırlara göndererek kendisine çiçek toplamalarını ister.

3. Bütün talebeler birbirinden güzel çiçekler getirmelerine karşılık hocanın ilgi gösterdiği talebe solgun bir çiçek getirir.

4. Hoca bunun sebebini sorunca, bütün güzel çiçeklerin Allah'ı zikrettiklerini bu yüzden ömrü bitmek üzere olan solgun bir çiçek getirdiğini söyler.

5.Hatalarını anlayan öğrenciler hocalarından ve arkadaşlarından özür dilerler.

2004. DERVİŞ AZİZ BABA-3

Birinci Dünya Savaşı'nda Ruslar Trabzon'a kadar ilerler. Rusların, Giresun ve çevresini de işgal edeceğinden korkan bölge halkı, varını yoğunu sırtına yüklenip Samsun'a doğru kaçmaya başlar. Bu insanlar Yolağzı'na gelince, bahçesinin çitlerini onaran Derviş Aziz Baba'ya rastlarlar. Kaçanlar Aziz Baba'ya, "Ruslar Trabzon'u aldı; buraya doğru geliyorlar. Sen ölmekten korkmuyor musun?" diye sorarlar. Aziz Baba kendinden gayet emin bir şekilde, "Ruslar, Harşit'ten bu tarafa geçemezler." der. Derviş Baba'ya inananlar geri dönerler.

Zaman geçer, Rus askerleri Harşit Çayı'na kadar ilerler. Bu sırada Rusya'da ihtilâl olur ve Rus askerleri geri çekilirler. Aziz Baba'ya inanmayıp yollarına devam edenler boşu boşuna zahmet çekmiş olurlar.

Yakup ÇAKIR

EPİZOTLAR:

1. Trabzon Ruslar tarafından işgal edilince halk Samsun'a doğru kaçmaya başlar.
- 2.Yolağzı'na kadar gelen halka Derviş Aziz Baba Rusların Harşit'ı geçemeyeceğini söyler ve evlerine dönmelerini ister.
3. Aziz Baba'ya inananlar evlerine döner, inanmayanlar ise yollarına devam ederler.
4. Ruslar Harşit Çayı'na kadar geldikten sonra Rusya'da ihtilâl olur ve Rus askerleri geri çekilmek zorunda kalırlar

2005. FEHMİ HOCA

Eski adı Terzialı, (Gölbaşı) köyünde eskiden Fehmi Hoca diye biri yaşarmış. Bu adam daima dağda bayırda dolaşır, buralarda kendi başına namaz kılar zikir yaparmış. Üstü

–başı dağınık ve pis olduğu için kimse onun yanına yaklaşmaz, oturup sohbet etmezmiş. Kimse onunla konuşmadığı için hakkında da fazla bir şey bilinmiyor.

Bir gün Hoca Görele’den Giresun’a gitmek ister. O zamanlar ulaşım daha çok deniz yoluyla yapıldığından Hoca limana gider. Giresun’a yolcu taşıyan kayıkçılardan kendisini de götürmelerini ister. Kayıkçılar, pis koktuğu bahanesiyle hocayı teknelerine almazlar. Bu duruma çok üzülen Hoca denizin üstünde yürüyerek Giresun’a gider.

Ayşe TOPALOĞLU

EPİZOTLAR:

1. Fehmi Hoca sürekli dağlarda dolaşır ve ömrünü ibadetle geçirir.
2. Pis olduğundan kimse Hoca’nın yanına varıp onunla sohbet etmez.
3. Bir gün Giresun’a gitmek isteyen Hoca’yı kayıkçılar pis koktuğu için teknelerine almazlar.
4. Kendine yapılan davranışa üzülen Hoca, denizin üstünde yürüyerek Görele’den Giresun’a gelir.

2006. ŞEYH İDRİS VE PİRAZİZ

Şeyh İdris Şebinkarahisar veya Karagöl yaylasında çobanıyla birlikte koyun otlatırken çobanı Tutak ölür. Şeyh İdris ikindi namazına başlamadan önce Piraziz köyünde bulunan mollası Aziz’ e “Totak öldü bez getir, kazma kürek tez getir, koyuna da tuz getir.” diye manen çağırır.

Şey İdris namaza durur. Namazın sünnetini bitirip sağ tarafına selâm verince mollası Aziz’in bez, tuz, kazma ve kürekle hazır beklemekte olduğunu görür. Mollasına kamet ettirerek namazın farzını beraber kılarlar. Namazdan sonra mollası Aziz’e dönerek, “Amma da pir azizsin.” der. Bundan sonra Aziz’in adı Pir Aziz olur ve ona, “Benim kabrimi ziyaret edip de senin kabrini ziyaret etmeyen şifa bulmasın.” diye söyler. Bundan dolayı Şeyh İdris’in türbesini ziyarete gidenler Pir Aziz’in türbesini de ziyaret ederler.

Fethi KARAHÜSEYİNOĞLU

EPİZOTLAR:

1. Kara göl yaylasında koyun otlatan Şeyh İdris'in çobanı ölür.
2. Şeyh İdris ikindi namazının sünnetine durmadan önce mollası Aziz'i köyünden çağırır.
3. Şeyh İdris ikindinin sünnetini kılıp sağına selâm verince mollası Aziz'i istediklerini getirmiş olarak beklerken görür.
4. Namazın farzını birlikte kıldıktan sonra mollasına "pir" ünvanını verir ve kendini ziyarete gelip de onu ziyaret etmeyenlerin şifa bulmaması için beddua eder.
5. Dileklerinin gerçekleşmesi için Şeyh İdris'in türbesini ziyaret edenler, ondan sonra Pir Aziz'in de türbesini ziyaret ederler.

2007. ŞEYH İDRİS

Şeyh İdris'in tekkesinin ve mezarının yapıldığı yerin belirlenmesiyle ilgili olarak şöyle bir efsâne anlatılır:

Şeyh İdris bir gün Ordu Gülyalı Gelincikkaya tepesine gelir. Buradan Giresun'a doğru iki tane ok fırlatır. İlk oku Piraziz'deki Şeyhli mahallesine düşer. "Buraya tekke yapılacak." der. İkinci oku da Şeyhli köyüne bağlı Gökçeali beldesine düşer. "Burada mevt yeri olsun." der.

Daha sonra Şeyhli mahallesine tekke, Gökçeali beldesini de türbesi yapılır.

Fethi KARAHÜSEYİNOĞLU

EPİZOTLAR:

1. Şeyh İdris Gelincikkaya tepesinden Giresun'a doğru iki ok fırlatarak birincinin düştüğü yere tekkesinin ikincinin düştüğü yere de mezarının yapılmasını ister.
2. Şeyh İdris'in attığı birinci ok Piraziz'deki Şeyhli mahallesine, ikinci ok da Gökçeali beldesine düşer.
3. Şeyhli mahallesine türbe, Gökçeali beldesine de Şeyh İdris'in mezarı yapılır.

2008. ZUN EVLİYASI (SEYYİD MAHMUT ÇAĞIRGAN HAZRETLERİ)-1

Alucra'nın Boyluca Köyü'nde halk arasında Zun Evliyası denilen, Mahmut Çağırğan Hazretleri'ne ait bir türbe vardır. Burası çevrede en çok bilinen ve en fazla ziyaret edilen türbelerdendir. Yavuz Sultan Selim döneminde yaşadığı söylenen bu muhterem zat ile Yavuz arasında ilk tanışmaları sırasında geçtiği söylenen şöyle bir olay anlatılır:

Yavuz Sultan Selim Trabzon'da şehzade iken bölgeyi köy köy, gezerek orduya asker toplar. Gezdiği yerlerde her eve uğrayıp asker olabilecekleri yanına alır. Boyluca Köyü'ne gelince, yedi kardeş olan Zun Evliyası'nın evlerine de uğrar. Bir odada toplanmış zikir yapan yedi kardeşi görür. Bunlara, "Biz asker bulamıyoruz, bunlar oturmuş zikirle meşgul oluyorlar." diyerek kızar ve hepsini bir fırına hapsedtirir.

Ertesi sabah ne olduklarına bakmaya vardığında, bunların sakallarının buz tutmuş olduğunu ve hiç müteessir olmadıklarını görür. Padişah bunların birer ermiş olduğunu anlar ve hepsinden özür diler.

Arif DARAMA

EPİZOTLAR:

1. Yavuz Sultan Selim asker toplamak için Boyluca Köyü'ne vardığında Zun Evliyası'nı ve kardeşlerini zikir yaparken görür.
2. Dervişlerin orduya katılmayıp zikirle uğraşmalarına kızan Yavuz, bunları bir fırına hapsedtirir.
3. Yavuz, ertesi sabah dervişlerin durumlarına bakmaya gittiğinde sakallarının buz tuttuğunu ve bunların hallerinden gayet memnun olduklarını görür.
4. Dervişlerin birer ermiş olduğunu anlayan Yavuz, onlardan özür diler.

2009. MENTEŞE ŞEYH VE İBRAHİM ŞEYH

Menteşe Şeyh'le İbrahim Şeyh bir gün iddiaya tutuşmuşlar. O demiş, "Sen kerametini göster." öteki de demiş, "Sen göster."

Bunun üzerine Mentese Şeyh susuz bir yere değirmen yapmaya başlamış. İbrahim Şeyh bunu görünce, "Bu delirmiş ya! Dere aşağıda bu yukarıya değirmen yapıyor" demiş.

Menteşe Şeyh değirmeni bitirdikten sonra değirmenin üst tarafına varıp asasını yere vurarak "Çık meydana ya su!" der. Bir defa vurmasıyla beraber bir değirmeni döndürecek su çıkar. İbrahim Şeyh bir defa daha vurmasını isteyince, Mentşe Şeyh "Bir daha vurursam bizi sel alır." der.

İbrahim Şeyh evine gelince un getirmesi için gelinini değirmene gönderir ve sıkı sıkı değirmenin ambarına bakmamasını tembih eder. Mentşe Şeyh, "Değirmene mısır gitmedi, buğday gitmedi; bu gelin nasıl un getirecek?" diye düşünür.

Değirmene gelen gelin, unu aldıktan sonra, hiçbir şey koymadan değirmenin oluğuna mısırın nereden geldiğini merak eder. Geri dönüp değirmenin ambarına bakınca siyah bir yılanın değirmenin oluğuna mısır kustuğunu görür. O anda yılan değirmenin içine akarak kaybolur.

İbrahim Şeyh gelinin tekneye baktığını evden görerek, "Allah gözünü kör etsin gelin." der. Şeyhin duası kabul olur ve o anda gelinin gözleri kör olur.

Halil GEÇGEL

EPİZOTLAR:

1. Mentşe Şeyh ile İbrahim Şeyh keramet gösterme yarışına girerler.
2. Su olmayan bir yere değirmen yaptıran Mentşe Şeyh asasını yere vurup suyu çağırınca su çıkar.
3. Gelinini değirmene un almaya gönderen İbrahim Şeyh ambara bakmamasını söyler.
4. Değirmenden unu alan gelin, değirmenin oluğuna mısırın nereden geldiğini merak edip ambara bakınca siyah bir yılanın ağzından mısır akıttığını görür.
5. Yılan insanoğlu tarafından görülünce kaybolur.
6. Evinde oturduğu yerden gelinin ambara baktığını gören İbrahim Şeyh, gelinin kör olması için beddua eder.
7. Şeyh'in duası kabul olur ve gelinin gözleri o anda kör olur.

20010. MENTEŞE ŞEYH

Bu bölgeye gelen ilk yedi evliyadan biri olduğu söylenen Mentşe Şeyh Aşağıboynuyğun Köyü'nde yaşamış. Sağlığında halk arasında bazı kerametleri anlatılsa

da halkın çoğu bu anlatılanlara inanmaz. Menteşe Şeyh'le ilgili olarak derleyebildiğimiz bir efsâne şöyledir:

Menteşe Şeyh, bir gün akşama doğru evine gelir. Karısına “Mezarımı falan yere kazdım. Kazmamla küreğim mezarın üzerine gerilmiş olarak konuk. Bu gece Hakka yürüyeceğim. Köylülere söyle, beni yarın oraya defnetsinler.” der. Karısı bu duruma çok şaşırır. Komşularına gidip kocasının söylediklerini anlatır. Komşular, “Bu akıl işi değil gaybı Allah’tan başka kimse bilemez.” derler. Hiç kimse Şeyh’in söylediklerine inanmaz.

Ertesi sabah olunca karısı onu kaldırmak için odasına girer. “Hoca hoca kalksana!” diye seslenir. Ancak ses seda yoktur. Bakar ki akşam söylediği gibi ölmüş. Hemen gidip köylülere haber verir. Bir kısmı cenazeyi defnetmek için gerekli hazırlıkları yaparken, birkaç kişi de hocanın mezarımı kazdım dediği yere gidip bakar. Mezara bakmaya gidenler, Şeyh’in söylediği gibi mezarı kazılmış, kazma ve küreği de üzerine konulmuş olarak bulurlar.

Köylüler cenazeyi kefenleyip vasiyet ettiği yere defnederler. Bundan sonra halk onun gerçekten bir evliya olduğuna inanır.

Mustafa KARABATAK

EPİZOTLAR:

1. Menteşe Şeyh, kendi mezarını kazdıktan sonra evine gelip karısına sabaha öleceğini söyler ve kazdığı yere gömülmeyi vasiyet eder.
2. Karısı ve köylüler ona inanmazlar.
3. Halk ertesi sabah Şeyh’in söylediklerinin gerçekleştiğini görünce, onun hakikaten bir evliya olduğuna inanırlar.

20011. HASAN ŞEYH HAZRETLERİ-1

Hasan Şeyh Hazretleri’nin kabri Güce’ye iki saatlik mesafededir. Bu mübarek ölmeden önce: “Ben ölünce yukarıdaki tepeye gömün” diye vasiyet eder.

Şeyh öldüğünde kış mevsimiymiş. İki veya üç metre civarında kar yağmış. Köylüler, “Bu adam ölmeden tepeye gömülmeyi vasiyet etti. Ama bu şartlarda bunu oraya götürmemiz mümkün değil. Buraya müsait bir yere defnedelim.” demişler.

Sabah olunca cenazeyi defnetmek için bütün hazırlıkları yapan halk, Şeyh'in evinin önünden vasiyet ettiği tepenin başına kadar olan yolun elik keçiler¹²¹ tarafından açılarak cenazenin götürülebileceği seviyeye getirilmiş olduğunu görür. Bunun üzerine cenazeyi götürüp Şeyh'in vasiyet ettiği tepeye defnederler.

Halil GEÇGEL

EPİZOTLAR:

1. Hasan Şeyh sağlığında ölünce Güce'ye iki saat mesafede bir tepenin üzerine gömülmeyi vasiyet eder.
2. Şeyh karlı bir kış gününde ölünce, halk vasiyetinin yerine getirilemeyeceğini söyleyerek uygun bir yere defnetmeye kara verir.
3. Cenaze defnedileceği vakit Şeyh'in söylediği tepenin yolunun elik keçiler tarafından açılmış olduğu görülür.
4. Cenaze götürülüp Şeyh'in vasiyet ettiği yere defnedilir.

20012. HASAN ŞEYH HAZRETLERİ-2

Hasan Şeyh Hazretleri yedi kardeşiyle birlikte Horasan'dan gelip Aşağıboynuyoğun Köyü'ne yerleşir. Burada nüfus artmaya başlayınca bir değirmen ihtiyacı hâsıl olur. Hasan Şeyh Hazretleri hiç su olmayan bir yere değirmen yaptırır.

Bazıları alay ederek, bazıları da ciddi bir şekilde "Su olmayan yere değirmen yapılır mı?" diye sorarlar. Şeyh, "Siz merak etmeyin, bilahare su gelir." der.

Değirmen bittikten sonra, Şeyh değirmenin üst tarafına bir yere varıp, orada bulunan bir kayaya asasını vurur. Şeyh'in asasını vurmasıyla birlikte kayadan değirmeni döndürecek kadar su çıkar.

Halil GEÇGEL

EPİZOTLAR:

1. Hasan Şeyh Hazretleri susuz bir yere değirmen yaptırır.
2. Susuz bir yere değirmen yapıp yapılamayacağını soranlara Şeyh, suyun sonradan geleceğini söyler.

¹²¹. Elik keçi: Dağ keçisi, karaca (TDK Derleme Sözlüğü, Ankara..., C.V, s.1717)

3. Değirmen bittikten sonra Şeyh esasını değirmenin üst yanında bulunan bir kayaya vurunca değirmeni döndürecek su çıkar.

20013. ŞEYH KERAMETTİN-1

Şeyh Keramettin, Giresun’u Osmanlı topraklarına katan Seyyid Vakkas Hazretleri’nin müritlerinden biridir. Giresun fethedilince Fatih tarafından bölgenin idarecisi olarak tayin edilir. Şu anda Giresun’un altı kilometre güneyinde kendi ismiyle anılan köydeki türbesinde medfundur.

Giresun’un idaresi padişah tarafından Şeyh Keramettin Hazretleri’ne verildikten bir süre sonra onu sevmeyenler, halka zulmediyor ve kendi devletini kurmak istiyor diye Fatih’e şikayet ederler. Bunun üzerine Fatih, Şeyh Keramettin Hazretleri’ni İstanbul’a çağırır. Bir ziyafet verip Şeyh Keramettin Hazretleri’nin önüne yetim malından yapılmış zehirli bir pilav koydurur.

Şeyh Keramettin Hazretleri, yemek için pilavı aldığı anda, pilavdan kan damlar ve Fatih’e “Bu yenir mi?” diye sorar. Fatih onun mübarek bir evliya olduğunu anlar. İltifatlarda bulunup gönlünü alarak tekrar Giresun’a gönderir. Onu Giresun’da görenler ne zaman İstanbul’a gidip geldiğine şaşırırlar.

Fethi KARAMAHMUTOĞLU

EPİZOTLAR:

1. Giresun’un idaresinden sorumlu olan Şeyh Keramettin’e, sevmeyenleri tarafından, halka zulmediyor ve kendi devletini kurmak istiyor diye, iftira atılır.

2. Dönemin padişahı olan Fatih Sultan Mehmet, Şeyh Keramettin Hazretleri’ni İstanbul’a çağırıp, verdiği bir ziyafette ona yetim malından yapılmış zehirli bir pilav ikram ederek onu imtihan eder.

3. Şeyh Keramettin pilavı yemek için ağzına aldığı anda pilavdan kan damlar.

4. Onun bir evliya olduğunu, ona iftira atıldığını anlayan Fatih gönlünü alarak onu tekrar Giresun’a gönderir.

20014. DERVİŞ ALİ BABA

Alucra'nın Yuvacık Köyü'nde Derviş Ali Baba adında birine ait olduğu söylenen bir yatır vardır. Yatır akıl ve ruh hastaları ile çeşitli isteklerine kavuşmak isteyenler tarafından ziyaret edilir. Burada yattığına inanılan Derviş Ali Baba'yla ilgili olarak halk arasında şöyle bir efsâne anlatılmaktadır:

Doğuya sefere giden Osmanlı ordusu buraya gelince konaklar. Derviş Ali Baba eline birkaç yufka ve biraz yoğurt alarak askerlere ikram etmek ister. Ali Baba'yı gören padişah, ona nereye gittiğini sorar. Askerlerin yanına gittiğini ve elinde bulunan yiyecekleri askerlere ikram edeceğini söyler. Bunun üzerine padişah, “Bunlarla bir ordu doyar mı?” diye sorar. O da “Ben dağıtayım, İnşallah doyar.” der. Götürdüğü yiyecekleri askerlere dağıtır. Yiyecekler askerlerin hepsine yettiği gibi bir kısmı da artar. Durumu gören padişah, onun bir ermiş olduğunu anlayarak kendisinden özür dileyip, hediyeler verir.

Arif DARAMA

EPİZOTLAR:

1. Doğuya sefere giden Osmanlı ordusu Yuvacık Köyü civarında konaklayınca Derviş Ali Baba birkaç yufka ve biraz yoğurt alarak askerlere dağıtmaya gider.
2. Kendisine nereye gittiğini soran padişaha elindeki yiyecekleri askerlere dağıtacağını söyler.
3. Padişah elindeki yiyeceklerle bir ordunun doyup doymayacağını sorunca, kendisinin dağıtacağını, Allah'ın izniyle doyacaklarını söyler.
4. Derviş Ali Baba yiyecekleri askerlere dağıtınca, hepsine yettiği gibi bir miktarı da artar.
5. Yiyeceklerin tüm orduya yetmesi üzerine onun bir ermiş olduğunu anlayan padişah, Ali Baba'nın yanına gelerek kendisinden özür diler ve bazı hediyeler verir.

20015. KURBA BABA

Alucra'nın doğusundaki dağların eteğinde Kurba Baba denilen bir ziyaret vardır. Burada yattığına inanılan Kurba Baba'yla ilgili olarak halk arasında şöyle bir efsâne anlatılmaktadır:

Birinci Dünya Savaşı'nda Rusların Gümüşhane ve Torul çevresini işgali üzerine halk bölgeden kaçmaya başlar. Kurba Baba Rusların dağları geçemeyeceğini söyleyerek kimsenin yerini terk etmemesini ister.

Ruslar dağlara geldiklerinde, Kurba Baba onların bulunduğu dağlara bir kudret topu atar. Bundan sonra sürekli olarak bu dağların altından top sesleri gelir. Üzerlerine sürekli top atıldığını zanneden Ruslar bulundukları yerden daha ileriye gidemezler ve top sesinin kesilmesini beklerler. Ruslar iki yıl kadar bu dağlarda kaldıktan sonra, ihtilâl olunca buralardan çekilmek zorunda kalırlar. Böylece Kurba Baba'nın söylediği gibi Ruslar dağları aşamayıp Alucra ve çevresini işgal edemezler.

Arif DARAMA

EPİZOTLAR:

1. Rusların Gümüşhane ve Torul çevresini işgali üzerine, Alucra çevresinin de işgal edilmesinden korkan halk yerlerini terk etmeye başlar.
2. Kurba Baba Rusların dağları aşamayacağını söyleyerek kimsenin yerini tek etmemesini ister.
3. Ruslar dağlara geldiklerinde Kurba Baba bir kudret topu atarak, sürekli top sesi gelmesini ve Rusların dağları aşamamasını sağlar.
4. İki sene dağlardan top sesinin kesilmesini bekleyen Ruslar ihtilâl olunca geri çekilmek zorunda kalırlar.

20016. KARAVELİOĞLU-1

Karavelioğlu, yakın tarihte Güce ve çevresinde yaşamış, burada bulunan medresede hocalık yapmış ve bu bölgede bir çok talebe yetiştirmiş âlim ve veli olduğuna inanılan bir zattır. Torunlarından ve talebelerinden bir kısmı hâlâ Güce'de yaşamaktadır. Çevrede kendisiyle ilgili olarak bir çok menkıbe anlatıldığı söylenmektedir. Yaptığımız görüşmeler neticesinde ancak bunlardan birkaç tanesini derleyebildik. Hocanın en eski talebesi 98 yaşında bir gaziydi. Ağır hasta olarak yattığı ve aklî muvazenesi tam yerinde olmadığı için kendisinden istifade edemedik. Ancak başkalarından aldığımız efsâneleri kendisine anlattığımızda, "Evet öyle şeyler olmuş. Hoca büyük hocaydı." şeklinde cevaplar verdi.

Karavelioğlu'yla ilgili olarak çevrede anlatılan efsânelerden biri şöyledir:

Karavelioğlu bir gün yanında üç kişiyle yayladan geliyormuş. Bunlar akşama doğru eski yayla yolu üzerinde bulunan bir hana gelirler. Yanındaki adamlar hocaya, çok yorulduklarını ve karanlıkta gidemeyeceklerini söyleyerek, geceyi handa geçirip sabah erkenden gitmeyi teklif ederler.

Karavelioğlu "Çocuklar siz kalmak isterseniz kalın. Ama benim işim var. Mutlaka gitmem gerek." diyerek onlardan ayrılır.

Hocanın yanındaki üç kişi o gece handa kalırlar. Ertesi gün sabah erkenden yola çıkarak köye gelirler. Karavelioğlu'nun evinin önünden geçerken, hanımına hocanın ne zaman geldiğini sorarlar. Hanımı akşam ezanı okunmadan hocanın eve geldiğini söyler.

Hoca altı saatlik yolu bir anda alıp, handan ayrıldıktan kısa bir süre sonra evine ulaşır.

Ziya KARA

EPİZOTLAR:

1. Üç kişiyle beraber yayladan dönen Karavelioğlu, yol üstünde bulunan handa akşamüstü bir süre dinlenir.
2. Yanındakiler, o gece handa kalıp sabah gitmek isteyince, Karavelioğlu tek başına yola devam eder.
3. Akşam olmadan handan ayrılan Karavelioğlu, altı saatlik yolu bir anda giderek ezan okunmadan evine gelir.

20017. KARAVELİOĞLU-2

Gelivera (Sağmaz Köyü) da ekinlerin biçim zamanı gelmiştir. Havaların oldukça sıcak geçmesinden ekinler gevremiş. Halkın bir kısmı havanın yumuşamasını beklerken bir kısmı da iyi kötü biçmeye çalışıyormuş. Karavelioğlu bir gün ekin biçenlerin yanına gider. Millet ekine orağı attığında ekinlerin kelleleri ve taneleri hep dökülür. Bunun üzerine Bu mübarek zat ekin biçenlerin yanından ayrılıp orada bulunan erik çortunun¹²² içine girerek bir dua eder. Bir süre sonra Hayat Deresi Obası'nın üzerinde şemsiye gibi bulutlar görünmeye başlar. Ne yağmur yağar, ne de sıcaklık kalır. Birkaç gün hava böyle devam

¹²² Çort: Dikenli yer (TDK Derleme Sözlüğü, Ankara 1968, C.III, s.1273)

eder. Bu arada ekinler yumuşar ve ekin sahipleri çevreden imece toplayarak ekinlerini biçtirirler.

Ahmet KUFACI-Ahmet GEÇGEL

EPİZOTLAR:

1. Aşırı sıcaktan halk ekinlerini biçemeyip gevretir.
2. Karavelioğlu'nun bir duası sonucu hava birkaç gün yumuşar ve bu süre zarfında halk imece toplayarak ekinlerini biçer.

20018. KARAVELİOĞLU-3

Karavelioğlu'nun yeğenlerinden biri Ramazan ayında bir gün yaylaya gitmek için akşamleyin yola çıkar. Giderken yol üstünde bulunan amcası Karavelioğlu'nun evine uğrar. Karavelioğlu, yeğenine, o gece kalıp sahurdan sonra yola çıkmasını söyler. Adam, bu teklifi kabul eder ve o gece orada kalır. Amca yeğen gece geç vakide kadar sohbet ettiklerinden sahura kalkamazlar. Kalktıklarında ortalık ağarmış, namaz vakti girmiştir.

Sabah olunca adam yaylaya gitmek ister. Karavelioğlu aç-susuz, üstelik sıcak yaz gününde on iki saat yürüyemeyeceğini söyleyerek, yeğeninden o gün de kalmasını ister. Yeğeni işinin olduğunu mutlaka gitmesi gerektiğini söyler. Bunun üzerine Karavelioğlu yeğeni yola çıkmadan onun için bir dua eder. Yola çıkan adam hiç acıkıp susamadan on iki saatlik yolu yürüyüp, akşam ezanı okunmadan yaylaya ulaşır.

Ziya KARA

EPİZOTLAR:

1. Yeğenlerinden biri bir Ramazan akşamı yaylaya giderken Karavelioğlu'nun yanına uğrar.
2. Karavelioğlu yeğeninden o gece misafiri olup, sahurdan sonra yola devam etmesini ister.
3. Gece geç yatan amca yeğen sahura kalkamaz.
4. Karavelioğlu aç-susuz gidemeyeceğini söyleyerek yeğeninden o gün de kalmasını ister.

5. Gitmek isteyen yeğeni için Karavelioğlu bir dua edince, adam hiç acıkıp susamadan on iki saatlik yolu yürüyüp, iftardan önce yaylaya varır.

20019. KARAVELİOĞLU-4

Karabacuk (Karaovacık) Yaylası'nda yıllar önce çok büyük bir kuraklık olur. Hava o kadar sıcak olmuş ki ayakta dursan güneş, yere otursan, yer yakıyormuş. Her tarafı çekirgeler kaplamış. Halk, Karavelioğlu'nun veli bir insan olduğuna ve Allah'ın onun dualarını kabul edeceğine inandığından ondan yağmur duasına çıkmasını ister. Bir cuma günü namazdan sonra tüm cemaat çor çocuk yağmur duasına çıkarlar. Karavelioğlu mollalarından birini çağırarak, -kaç çakılsa- "Bir torbaya bir miktar çakıl toplayıp, Gelivera deresine ıslayın." der.

Karavelioğlu duaya başlamadan önce, orada bulunanlara dönerek, "Eğer yağmur yağmazsa beni Karabacuk deresine sürüyün. Bunu yapmazsanız mahşerde hepinizden davacıyım." diye vasiyet eder.

Karavelioğlu duanın sonuna doğru geldiğinde oldukça sıcak olan hava değişmeye ve dua bittikten bir müddet sonra da yağmur yağmaya başlar. Yeğenine "Eğer yağmur çok yağacak olursa gelin çuvalı dereeden alın." der.

Ahmet GEÇGEL

EPİZOTLAR:

1. Büyük bir kuraklığın yaşandığı bir yaz ayında Karaovacık halkı, duasının kabul olacağına inandığı Karavelioğlu'ndan yağmur duasına çıkmasını ister.
2. Bir cuma günü namazdan sonra tüm köylüyle birlikte yağmur duasına çıkan Karavelioğlu, bir çuvala bir miktar çakıl doldurtup dereye ıslatır.
3. Duaya başlamadan halka dönerek yağmur yağmaması durumunda kendisini dereye sürümelerini aksi takdirde mahşerde kendilerinden davacı olacağını söyler.
4. Duanın sonuna doğru hava değişir ve dua bittikten bir süre sonra da yağmur yağmaya başlar.
5. Karavelioğlu yağmur çok yağması halinde çuvalın dereeden alınmasını ister.

20020. HAMZA ŞEYH VE HACI İLYAS

Güce ve çevresinde yaşamış olan Hamza Şeyh, Hacı İlyas ve Hacı Mustafa'nın çevreyi irşat etmek için Horasan'dan gelmiş erenler olduğu söylenir. Hacı İlyas Gücü (Güce)'de, Hamza Şeyh Sarı Yakup'da, Hacı Mustafa'da Kızıлтаş Köyü'nde yaşar.

Kardeşlerinin hasretine dayanamayan Hamza Şeyh bir gün onların ziyaretine gider. İlk önce Güce'de bulunan Hacı İlyas'ın yanına gider. Kardeşini tarlada çift sürerken bulan Hamza Şeyh mendilinde getirdiği sütü ağabeyi Hacı İlyas'a verir. Elindeki yılanı da kırbaç olarak kullanan Hamza Şeyh ağabeyine kardeşi Hacı Mustafa'yı nerede bulabileceğini sorar.

Hacı İlyas kardeşinin gösterdiği kerametlerden onun manevî yönden yüksek bir mertebede olduğunu anlar. Çift sürmekte olan Hacı İlyas, kendisinin de keramet sahibi olduğunu göstermek için tek eliyle sabanla birlikte öküzleri de kaldırarak kardeşi Hacı Mustafa'nın köyünün yolunu gösterir.

Ahmet GEÇGEL

EPİZOTLAR:

1. Hamza Şeyh, Hacı İlyas ve Hacı Mustafa Güce çevresinde yaşayan Horasan erenlerindendir.
2. Kardeşlerini ziyarete giden Hamza Şeyh, ağabeyi Hacı İlyas'a mendilinde süt götürür ve bir yılanı kırbaç olarak kullanır.
3. Hamza Şeyh, Hacı Mustafa'nın yerini sorunca, tarlasında çift sürmekte olan Hacı İlyas sabanla birlikte öküzleri de kaldırarak Hacı Mustafa'nın köyünün yolunu gösterir.

20021. MENTEŞE ŞEYH VEYA ERENKÖY EFSÂNESİ

Erenköy Çanakçı'nın en eski köylerinden biridir. Bu köyün ismiyle ilgili olarak Menteşe Şeyh'le bağlantılı şöyle bir efsâne anlatılmaktadır:

Menteşe Şeyh'in yaşadığı köyün ağası bir konak inşaatı başlatır. İnşaatı bütün halk zorla çalıştırılır. Menteşe Şeyh'i inşaatı çalışması için ne kadar çağırdılsa da gelmez. Bunun üzerine ağa adamlarını yollayarak Şeyh'i evinden zorla getirtir ve ceza olarak, ormandaki en büyük ağacı getirmesini ister.

Ormana giden Şeyh bulduğu en büyük gürgen ağacını söküp dalıyla budağıyla inşaata getirir. Hiddetle yere attığı ağaç param parça olur. Orada "Allah konağınızı tamamlamayı nasip etmesin." diye beddua eder. Ağa, Şeyh'in duasının kabul olacağına inandığından yaptıklarına pişman olur, fakat elinden bir şey gelmez. Bir süre sonra konak yanıp yıkılır.

Bu olay üzerine Şeyh karısına, "Bundan sonra burada bize rahat vermezler; buradan gitmeliyiz." der. Gitmek için hazırlanırken karısı şeyhe "Senin için ermiş diyorlar. Öyleyse bir şey yap da bunu ispatla." der. Şeyh, ocakta yanmakta olan meşe odununu alıp toprağa sokar. Birkaç gün sonra yeşeren odun, zamanla kocaman bir meşe ağacı olur.

Çevredeki insanlar tarafından Evliya Ağacı olarak anılan bu ağaç, insanların gerçekleşmesini çok istedikleri dilekleri için bütün çareler tükenince ziyaret ettikleri son umut kapısı olur.

Oğlu ve eşiyle köyünden ayrılan Şeyh, Tirebolu yakınındaki Harşit Çayı'nın yanına gelir. Çayın üstünde köprü olmadığı için sudan geçmeleri gerekir. Oğlu, Şeyh'e, "Müsade et baba, seni karşıya ben geçireyim." der. Oğlunu kıramayan baba, "Peki. Ama hissettiklerin içinde kalsın. Sakın dışarı vurma." der. Oğlan dereден geçirmek için babasını sırtına alınca hiç ağırlık hissetmez. Bu sırada babasına, "Baba ne kadar hafifsin." der.

Sırrı açığa çıkan baba, "Sana ne kadar hafif olduğumu mu sordum. Allah canını alsın." der. Kan kusmaya başlayan oğlan oracıkta ölür. Oğlunun cesedini alarak geri köyüne dönen Şeyh, cesedi Evliya Ağacı'nın altına gömer. Bir süre sonra Şeyh ve karısı sır olup ortadan kaybolur.

Bu olaydan sonra Çanakçı'da hiçbir ağanın hüküm süremediği ve bundan dolayı da bu köyün Erenköy adını aldığı söylenmektedir.

Hacer KARAKAŞ

EPİZOTLAR:

1. Bir konak inşaatı başlatan ağa, bütün köylüyü zorla inşaatta çalıştırır.
2. Ağa, inşaata çalışmaya gelmeyen Menteşe Şeyh'i adamlarına zorla getirterek, ondan ormandaki en büyük ağacı getirmesini ister.
3. Ormandaki en büyük gürgen ağacını dalıyla budağıyla söküp getiren Menteşe Şeyh, konağın yanıp yıkılması için beddua eder.
4. Ağa, yaptıklarına pişman olur fakat, elinde bir şey gelmez ve Şeyh'in duası kabul olduğundan bir süre sonra konak yanarak yıkılır.

5. Şeyh, olan olaylar üzerine köyden ayrılmak isteyince karısı kendisi için ermiş dendiğini ve bunu ispatlamasını ister.

6. Şeyh ocakta yanmakta olan meşe odununu toprağa sokar ve birkaç gün sonra kuru odun yeşerir.

7. Zamanla büyüyüp Evliya Ağacı ismini alan odun, dileklerin gerçekleşmesi için çevredeki insanların umut kapısı olur.

8. Ailesiyle birlikte köyünden ayrılıp Harşıt Çayı'nın kenarına gelen Şeyh'i oğlu sırtına alarak çaydan geçirmek ister.

9. Şeyh hissettiklerini söylememesini isteyerek, oğlunun teklifini kabul eder.

10. Dereden geçirmek için babasını sırtına alan oğlu, hiçbir ağırlık hissetmez ve bunu dışa vurur.

11. Sırrı açığa çıkan Şeyh oğluna beddua edince, oğlu oracıkta ölür.

12. Oğlunun cesedin alıp köyüne dönen Şeyh, cesedi evliya ağacının altına gömdükten birkaç gün sonra karısıyla birlikte sır olur.

13. Bu olaydan sonra Çanakçı'da hiçbir ağa hüküm süremez ve bu köy Erenköy adını alır.

20022. ŞİH MUSTAFA VE AKKOYUNLU PADİŞAHI

Akkoyunlu padişahı 40 atlısıyla birlikte Şebinkarahisar'a giderken Şıhlar Köyü'ne uğrar. Bu sırada Şih Mustafa yol üstünde bulunan tarlasında çift sürüyormuş. Padişah yanındakilerle birlikte Şih Mustafa'nın yanına vararak selâm verip, "Kolay gelsin, ürünün bereketli olsun ya Şih Mustafa" der.

Şih Mustafa "Hoş geldin devletlu padişahım." deyince, padişah, "Benim padişah olduğumu nereden bildin?" der. O da "Siz benim Şih Mustafa olduğumu nasıl bildiyseniz ben de öyle bildim." der. Padişah ve kırk atlısı atlarından inerler. Padişah, Şih Mustafa'ya, "Biz ve atlarımız acız. Bizi ve atlarımızı doyuracaksın." der.

Şih Mustafa tarlaya ektiği tohum torbasından bir avuç arpa alıp, kırk atın torbasına koyduktan sonra artanını tekrar tohum torbasına koyar. Padişah kendileri için de yemek ister.

Şih Mustafa yanında bulunan oğlundan hemen evinden el değirmeni ile ekmek sacını ister. Ekmek sacı ve el değirmeni geldikten sonra bir avuç arpayı sacın üzerinde

kavurur. Kavurduğu arpayı el değirmeninde çekerek helle¹²³ denilen bir un çorbası pişirir. Çorbayı üç dört kişilik bir kapta yapmasına rağmen, kırk kişiye yeter ve artar.

Yemekten sonra Akkoyunlu padişahı “Tanıt kendini ya Şih Mustafa” der. Şih Mustafa yanında duran mereğe¹²⁴, “Dön ya merak!” der ve merak dönmeye başlar. “Dur ya merak!” der, merak durur. Bu olaydan sonra burası “Dönme Merak” diye anılır.

Şih Mustafa’nın bir evliya olduğunu gören Akkoyunlu padişahı “İste benden ne istersen ya Şih Mustafa” der. Bunun üzerine Şih Mustafa Şihlar köyünün kendisine verilmesini ister. Padişah da “Bundan sonra Şihlar köyü Şih Mustafa’nındır.” diyerek bu köyü Şih Mustafa’ya verir.

Mehmet IŞIK

EPİZOTLAR:

1. Akkoyunlu padişahı kırk atlısıyla birlikte Şebinkarahisar’a giderken, Şihlar Köyü’nde Şih Mustafa’yla karşılaşır.
2. Şih Mustafa ve padişah, daha önce birbirlerini hiç görmemelerine rağmen ilk görüşte birbirlerini tanırlar.
3. Padişah, Şih Mustafa’dan kırk adamını ve atlarını doyurmasını ister.
4. Şih Mustafa bir avuç arpayla padişah ve kırk atlısının atlarının torbalarını doldurur ve bir miktarı da artar.
5. Yaptığı üç-dört kişilik yemekle kırk kişiyi doyurur, yarısı da artar.
6. Padişah kendisinden marifetini göstermesini isteyince, Şih Mustafa yanında bulunan bir ot yığınının “dön” der, döner; “dur” der, durur.
7. Bu olaydan sonra bulundukları yerin adı Dönme Merak olarak kalır.
8. Padişahın dileğini söylemesini istemesi üzerine Şih Mustafa Şihlar Köyü’nün kendine verilmesini ister ve padişah da burayı ona verir.

¹²³ Helle: Un çorbası, (TDK Derleme Sözlüğü, Ankara 1975, s.2335)

¹²⁴ Merak: Ot yığını (TDK Derleme Sözlüğü, Ankara 1975, C. IX, s.3167)

20023. ŞİH MAHMUT

Şih Mahmut, Şih Mustafa'nın oğludur. Melense (Konuklu) Köyü ve çevresi Akkoyunlu padişahı tarafından Şih Mahmut'a verilmiştir. Rivâyete göre bu vakıf hâdisesinin şöyle bir hikâyesi vardır:

Şih Mustafa Akkoyunlu padişahı ile sohbet ederken Şih Mahmut orada saman sepeti örüyormuş. Şih Mustafa padişahın kendisine istediği yeri vermesi üzerine, oğluna da bir hellelik yer ister. Padişah "Marifetini göstereyim ona da istediğini vereyim." der. O esnada sepet örmekte olan Şih Mahmut elindeki satırı parmağına vurarak parmağını kopartır. Sonra kesilen parçayı yerden alıp tekrar yerine koyar. Parmak eski halini alır ve Şih Mahmut sepet örmeye devam eder.

Bunun üzerine padişah Melense Köyü ve çevresindeki yerleri Şih Mahmut'a bağışlar. Bölge daha sonra Osmanlılar tarafından fethedilince buraların eski durumu aynen devam eder.

Mehmet IŞIK

EPİZOTLAR:

1. Şih Mustafa Akkoyunlu padişahından oğluna bir hellelik yer ister.
2. Padişah Şih Mahmut'tan marifetini göstermesini ister.
3. Sepet ören Şih Mahmut, elindeki satırla parmağını kestikten sonra, kopan parçayı tekrar yerine ekleyerek sepet örmeye devam eder.
4. Onun bir ermiş olduğunu anlayan padişah, Melense Köyü'nü Şih Mahmut'a vakfeder.

20024. HASAN ŞEYH HAZRETLERİ-3

Ahmet Yesevî'nin müritlerinden olduğu söylenen Hasan Şeyh, Şebinkarahisar çevresinde en çok bilinen ve sevilen evliyalarındandır. Kendisiyle ilgili olarak birçok efsâne anlatılan ve yüzyıllar önce buraya mürşidi Ahmet Yesevî Hazretleri'nin görevlendirmesiyle geldiğine inanılan Hasan Şeyh'in buraya gelişiyle ilgili olarak halk arasında şöyle bir efsâne anlatılır:

Ahmet Yesevî Hazretleri Hasan Şeyh'i kendisine halife seçer ve onu Anadolu'ya göndermek ister. Ona gideceği yerin ismini söylemez. İki bir yerde otururken ocakta

yanan marsığı alıp fırlatır. Ardından Hasan Şeyh'e gidip marsıđı¹²⁵ bulmasını ve o çevreyi irşat etmesini söyler. Horasan'dan Anadolu'ya gelen Hasan Şeyh marsığı Şebinkarahisar'da bugün ismiyle anılan köyde bulur. Buraya yerleşen Şeyh çevredeki insanları irşat etmeye ve İslâmlaştırmaya çalışır.

Bu köyde, ilerde Hasan Şeyh'in kız soyundan bir âlimin çıkıp, Kur'an'da açıklanamayan bazı ayetleri, özellikle Süryanice olan kelimeleri ve anlam verilemeyen bazı harfleri açıklayacağına inanılmaktadır.

Dursun ZENGİN

EPİZOTLAR:

1. Hasan Şeyh'i kendisine halife seçen Ahmet Yesevî onu Anadolu'ya gönderirken belirli bir yer göstermez.
2. Ahmet Yesevî Horasan'dan ateşli bir odunu Anadolu'ya doğru fırlatarak Hasan Şeyh'ten bu odunu bularak çevresini irşat etmesini ister.
3. Anadolu'ya gelen Hasan Şeyh odunu bugün ismiyle anılan köyde bularak buraya yerleşip çevredeki insanları irşat eder.
4. Bu köyde ilerde Hasan Şeyh'in kız soyundan bir âlimin çıkıp Kur'an'da açıklanamayan yerleri açıklayacağına inanılır.

20025. HASAN ŞEYH HAZRETLERİ-4

Hasan Şeyh, bugün ismiyle anılan köye geldiğinde hasat mevsimi olmasına rağmen köylülerin ekinlerini biçmediklerini görür. Bunu merak eden Şeyh, köylülere ekinlerini niçin biçmediklerini sorar. Köylüler, göz hastalığı denen bir hastalığa yakalandıklarını bu yüzden ekinleri biçmediklerini söylerler. Şeyh Hazretleri ekinleri biçme işinin kendisine verilmesini ister. Bu teklif üzerine Şeyh'in kendileriyle alay ettiğini düşünen köylüler, Şeyh'i köylerinden kovarlar. Ancak şeyh bunların hiçbirine aldırmaz.

Daha sonra köyün ileri gelenleri çaresizliklerinden ekinlerinin yarısının biçme işini Şeyh'e verirler. Şeyh'in ne yaptığını merak eden köylüler ertesi sabah erkenden tarlalarına bakmaya giderler. Ekinlerin biçilip harman edilmiş olduğunu görünce hayret içerisinde kalırlar.

¹²⁵ . Marsık: Ateşli odun parçası, (Dursun Zengin)

Şeyh'in bir gecede bu kadar iş yapmasından korkan köyün gayrı müslim halkı, "Bu bizi canımızdan da eder." diyerek ondan korkup köyü terk ederler.

Dursun ZENGİN

EPİZOTLAR:

1. Hasan Şeyh bugün ismiyle anılan köye geldiğinde göz hastalığına tutulan halkın hasat mevsimi olmasına rağmen ekinlerini biçemediğini görür.
2. Şeyh ekinlerin biçme işinin kendisine verilmesini isteyince köylüler, teklifi ciddi bulmayıp Şeyh'e kızarlar ve onu köylerinden kovarlar.
3. Çaresiz kalan köylülerden bir kısmı ekinlerin yarısının biçme işini Şeyh'e verirler ve Şeyh ekinleri bir gecede biçip harman eder.
4. Tarlalarına bakmaya giden köylüler, ekinlerinin biçilip harman edilmiş olduğunu görünce, Şeyh'ten korkup köylerini terk ederler.

20026. HASAN ŞEYH HAZRETLERİ-5

Evinden uzakta bulunan bir tarlasında çalışan Hasan Şeyh, oldukça yorulur. Bu arada ikinci namazının vakti girer. Şeyh'in evine gidip, abdest alıp namaz kılması gerekir. Ancak çok yorulduğu için eve gitmek zoruna gider. Gönlünden, "Şurada bir su olsa da abdestimi alıp namazımı kılсам." diye geçirir. Hemen elindeki aşasını yere vurarak yerin yedi kat altından suyu çağırır. Fakat su hemen gelmez. Ardından aşasını bir daha vurur, su yine gelmez. Aşasını üçüncü defa vurduğunda su yerden fişkirir.

Suyun çıktığını gören Şeyh, suya niçin geciktiğini sorunca, su dile gelerek, "Yedi dağ deldim de öyle geldim." der.

Dursun ZENGİN

EPİZOTLAR:

1. Evinden uzak bir tarlasında çalışan Hasan Şeyh, ikinci namazının vakti girince abdest alıp namaz kılmak ister.
2. Hasan Şeyh aşasını yere vurup yerin yedi kat altından suyu çağırınca üçüncü vuruşunda su çıkar.
3. Şeyh suya niçin geciktiğini sorar ve su yedi dağı delip öyle geldiğini söyler.

20027. HASAN DEDE

Bektaş Yaylası ve Picik Yaylası civarında Hasan Dede ve Hüseyin Dede diye iki tane tepe var. Eskilerin anlattığına göre bunlar ermiş iki kardeşmiş. Hüseyin Dede'yle ilgili bir şey duymadım ama Hasan Dede'yle ilgili olarak eskiler şöyle bir hikâye anlatırlardı:

Hasan Dede her sene bir metre oluncaya kadar yaylada kalırmış. Kar yaylada bir metre kadar olunca hayvanlarını toplar, karısını da yanına çağırırmış. Karısını sırtına alıp gözlerini kapattırdıktan sonra hayvanlarıyla birlikte bir anda Bulancak'a gelirlermiş.

Recep TORUNOĞLU

EPİZOTLAR:

1. Hasan Dede her yıl kar bir metre civarında kar yağıncaya kadar yaylada kalır.
2. Kar yaylada bir metre kadar olunca karısını sırtına alıp hayvanlarıyla birlikte bir anda Bulancak'a iner.

20028. TIRIŞ HOCA¹²⁶

Tırış Hoca, Birinci Dünya Savaşı'nı ve Kurtuluş Savaşı'nı görmüş ve Çalkay (Manastır) Köyü'nde yaşamış, alim bir zattır. Onunla ilgili şöyle bir hikâye anlatılır:

Tırış Hoca Rusların bu bölgeyi işgali sırasında eser düşmüştür. Üç sene Rusya'da esir kaldıktan sonra bir gece bir yolunu bulup kaçmayı başarır. Uzun müddet yol gittikten sonra açlıktan ve yorgunluktan bitkin düşer. Yürüyecek hali kalmaz. Memlekete kavuşma ümidini tam yitireceği sırada bir ses duyar. Bu ses ona nereye gittiğini sorar. O da "Ben Türküm. Trabzon'a gidiyorum." der.

Bunun üzerine yanına gelen ses, "Gözlerini kapat ve ben aç deyinceye kadar açma." der. Tırış Hoca sesin sahibinin kendisini sırtına aldığını hisseder ve bir rüzgar sesi gibi bir ses duyar. Çok kısa bir süre sonra gözlerini kapatmasını isteyen ses, gözlerini açmasını söyler. Hoca gözlerini açtığında ortalıkta kimseyi göremez ve kendisini Trabzon'un yukarısındaki bir tepenin başında bulur.

Kaya YILMAZ

¹²⁶ Kaya Yılmaz, Giresun Folkloru, Elazığ 1998, (Bitirme tezi)

EPİZOTLAR:

1. Birinci Dünya Savaşında Ruslara esir düşen Tırış Hoca üç yıl esir kaldıktan sonra bir yolunu bulup kaçar.

2. Açlıktan, yorgunluktan bitkin düşüp memlekete ulaşma ümitlerinin iyice zayıfladığı bir anda Hızır yanına gelerek gözlerini kapatmasını ve kendisi aç deyinceye kadar da açmamasını ister.

3. Hızır'ın söylediklerini yapan Hoca, gözlerini aç demesiyle birlikte kendini Trabzon'da bulur.

20029. HOCA KAYO HASAN¹²⁷

Kayo Hasan, Yağıldere ilçesinin merkezinde yaşamış, ilim, irfan sahibi, kendi hâlinde yaşayan bir adamdır. İlim sahibi olmasından ve herkesin iyiliği için çalışmasından dolayı halk arasında sevilen bir insandır. Yalnız o dünya işlerinde biraz vurdum duymaz biridir. Kayo Hasan'la ilgili olarak halk arasında şöyle bir hikâye anlatılmaktadır.

1974 Kıbrıs Barış Harekatı sırasında evinin önündeki bahçesiyle ilgilenen Kayo Hasan'a Türk askerlerinin bir kısmının esir düşmek üzere olduğu malum olur. Hemen evden dirgeni alıp, "Ben onları kurtarmaya gidiyorum." diyerek evinin yakınında bulunan tarlasına doğru koşmaya başlar. Tarlanın yanına varınca, elindeki dirgeni gerçekten biriyle mücadele ediyormuş gibi sağa sola sallamaya başlar. Bu şekilde bir kaç saat geçer. Eve döndüğünde yorgun ve bitkindir. Evdekiler bu halini sorduğunda, düşman askerlerini perişan ettiğini ve Türk askerlerini kurtardığını söyler.

Evdekiler Hasan'ın söylediklerinin gerçek olup olmadığını merak edip araştırırlar ve hakikaten o gün Türk askerlerinden bir kısmının Rumlara esir düşme tehlikesi atlattıklarını öğrenirler.

Kaya YILMAZ

EPİZOTLAR:

1. 1974 Kıbrıs Barış Harekatı sırasında evinin önündeki bahçesinde çalışan Kayo Hasan'a Türk askerlerinin bir kısmının esir düşmek üzere olduğu malum olur.

¹²⁷ Kaya Yılmaz, Giresun Folkloru, Elazığ 1998, (Bitirme tezi), Recep Akın, Yeşil Giresun ve Şirin İlçeleri, İstanbul 1995

2. Evinin önünden bir dirgen alan Hasan, aşağıda bulunan tarlasına doğru koşar ve orada birkaç saat biriyle mücadele ediyormuş gibi hareketler yapar.

3. Eve yorgun ve bitkin dönen Kayo Hasan Türk askerlerini esir düşmekten kurtardığını söyler.

4. Hasan'ın söyledikleri araştırılınca gerçekten o gün Türk askerlerinin bir kısmının esir düşme tehlikesi atlattığı öğrenilir.

20030. HACI HASAN BABA¹²⁸

Hasan Baba, Alucra'nın İnegöl Köyü'nde yaşamış ve ilim irfan sahibi bir zatmış. Sağlığında çevresindekiler tarafından sevilen sayılan bir insandır. Türbesi de bu köydedir. Türbe dili tutulanlar ve ruhî sıkıntısı olanlar tarafından genellikle Perşembe ve Cumartesi günleri ziyaret edilir. Bu zatla ilgili olarak şöyle bir olay anlatılır.

Bu zatın oğlu olan Ahmet Efendi hacca gitmiş. Ahmet Efendi hacdan dönerken vapuru büyük bir fırtınaya tutulur. Vapur batma tehlikesiyle karşı karşıya olup denizin üstünde bir o yana bir bu yana gidip gelirken, bu durum, o sırada harmanda çalışan Hacı Hasan Efendi'ye malum olur. Hasan Efendi elindeki dirgeni uzatarak vapuru doğrultur ve "Elhamdülillah kurtuldular." der.

Kaya YILMAZ

EPİZOTLAR:

1. Hacdan dönen oğlunun bindiği vapur batma tehlikesi geçirince, bu durum o anda harmanda çalışmakta olan Hasan Baba'ya malum olur.

2. Hasan Baba elindeki dirgeni uzatarak gemiyi doğrultur ve Allah'a hamd ederek yolcuların kurtulduğunu söyler.

128 Kaya Yılmaz, a. g. t.

20031. SARI HALİFE-1

Sarı Halife yüzyıllar önce Yağlıdere çevresinde yaşamış hem âlim hem de evliya olduğuna inanılan mübarek bir zattır. Horasan'dan gelip, Trabzon'a yerleştikten Yavuz Sultan Selim'in annesi Gülbahar Hatun tarafından Yağlıdere çevresini irşat etmek üzere görevlendirildiği ve Trabzon valisi olan Yavuz Selim'e hocalık yaptığı söylenir. Türbesi Tekke köyünde bulunan bu zatın hayatıyla ilgili olarak çevrede birçok efsâne anlatılmaktadır. Bunlardan biri şöyledir:

Her gün Tekke Köyünden şehzade Yavuz'a ders vermek için Trabzon'a giden Sarı Halife, bir gün Yağlıdere'ye geldiğinde ikinci namazının vakti girer. Hoca ikinci namazını camide kılmak ister. Ancak imam namaz kılması için Hoca'ya camiye açmaz. Bu duruma çok üzülen Hoca, asasını derenin ortasına vurup, yanında taşıdığı seccadesini de suyun üzerine sererek namazını kılar. Bu durumu gören halk, onun keramet sahibi bir evliya olduğunu anlar. Hayır duasını almak ve gönlünü kazanmak için aşırı bir ilgi gösterirler. Halkın aşırı ilgisinden rahatsız olan Halife halktan kurtulmak için ne kadar uğraştıysa da halk onun peşini bırakmaz. Yağlıdere Köprüsü'nden geçmekte olan Halife arkasından gelenlere dönüp "Her on senede bir köprüünüzü sel alsın!" diye beddua eder. Halife'nin duası kabul olur ve bundan sonra her on yılda bir Yağlıdere Köprüsü'nü sel alır.

Hasan SÖĞÜNMEZ

EPİZOTLAR:

1. Şehzadeye ders vermek için her gün Trabzon'a giden Sarı Halife, bir gün Yağlıdere camisinde ikinci namazını kılmak ister.
2. İmam namaz kılması için camiye açmayınca, Halife asasını derenin ortasına vurup seccadesini suyun üzerine sererek namazını kılar.
3. Halife'yi gören halk onun bir evliya olduğunu anlar ve gönlünü kazanıp hayır duasını almak için aşırı ilgi gösterir.
4. Halkın aşırı ilgisinden rahatsız olan Halife, köprüden geçerken ardından gelenlere dönerek, her on yılda bir, Yağlıdere Köprüsü'nü sel alması için beddua eder.
5. Halife'nin duası kabul olur ve bundan sonra her on yılda bir Yağlıdere Köprüsü sel suları tarafından yıkılır.

20032. SARI HALİFE-2

Tekke Köyü'nde Keçikayası denilen bir kaya vardır. Sarı Halife her gün süt kabını alıp bu kayaya gider. Buraya gelen elik keçileri sağıp sütü köydeki fakirlere dağıtır. Bu olay her gün sabah akşam devam eder. Bir gün karşı köylerin birinden birkaç kişi av için Tekke köyüne gelirler. Avcılardan biri Keçikayası'nda keçilerden birine ateş ederek sütü sağılan bir keçiyi yaralar. Bundan sonra Keçikayası'nda daha elik keçi görülmez. Halk keçilerin buraya gelmemesini Sarı Halife'nin sağladığına inanır.

Hasan SÖĞÜNMEZ

EPİZOTLAR:

1. Her gün Keçikayası'na giden Sarı Halife buraya gelen elik keçileri sağıp sütü fakirlere dağıtır.
2. Keçikayası'na gelen avcılardan birinin sütü sağılan bir keçiyi yaralamasından sonra Keçikayası'na bir daha elik keçi gelmez.
3. Halk elik keçileri Keçikayası'na göndermeyenin Sarı Halife olduğuna inanır.

20033. SARI HALİFE-3

Bir kış günü Tekke Köyü'ne çok kar yağmış. Halife'nin tekkede okuttuğu çocukların çoğu çevre köylerden gelip gidiyormuş. Kardan köy yolları kapandığından çocuklar tekkeye okumaya gelememişler.

Halife geyik suretine (donuna) girerek çocukların yollarını açmaya gitmiş. Yolları açarak Elmabelen Köyü'ndeki Ok Meydanı denilen yere gelmiş. Burada öğrencileri ile karşılaşmış. Öğrenciler karşılarındakinin kim olduğunu bilmediklerinden, geyik diye avlamak için ardına düşmüşler. Çocuklar geyiğe fırsat buldukları yerde sürekli ok atıyorlarmış. Atılan okların bir çoğu isabet etmesine rağmen, geyiğe hiçbir şey olmamış. Bu şekilde avlanarak, geyik önde çocuklar arkada tekkeye kadar gelmişler. Tekkeye girince Halife tekrar insan şekline dönmüş. Sırtındaki okları çıkarıp orta yere koymuş. Ardından tekkeye giren öğrencilerine dönerek, "Herkes okunu bulup alsın." demiş.

Böylece çocukların devam edebilmesi için tekkenin yolu açılmış.

Ali GÜNAYDIN

EPİZOTLAR:

1. Tekke Köyü'nün yolu kardan kapanınca, Sarı Halife geyik donuna girerek yolları açmaya gider.
2. Elmabelen Köyü Ok Meydanı'nda geyikle karşılaşan çocuklar, geyiği avlamak için ardına düşünce, tekkeye kadar gelirler.
3. Çocukların attıkları oklar isabet etmesine rağmen geyiğe bir şey yapmaz.
4. Geyik ardına düşürdüğü çocuklarla birlikte tekkeye kadar gelir
5. Tekkeye girince tekrar insan şekline dönen Sarı halife sırtına batan okları çıkarıp orta yere koyar.
6. Halife ardı sıra tekkeye giren öğrencilerinden oklarını bulup almalarını ister.

20034. SARI HALİFE-4

Sarı Halife, Tekke Köyü'nde susuz bir yere değirmen yaptırır. Halk, Sarı Halife'nin bu işine akıl erdiremediğinden tuhaf karşılar. Hatta halk arasında değişik dedikodulara sebep olur.

Değirmen biter. Hoca değirmenin birkaç metre yukarısında bir yere esasını üç kere vurur. Üçüncü defa vurmasından sonra bir değirmeni döndürecek kadar su çıkar. Halife suya niçin geciktiğini sorunca, su dile gelerek, "Bağdat'tan bu yana yedi dağ deldim de geldim." cevabını verir.

Bundan sonra değirmen çalışmaya başlar. Değirmene kimse bir şey getirmemesine rağmen tekne her zaman kendiliğinden dolar. Una ihtiyacı olan herkes değirmene gelip, ihtiyacı kadar alıp gider.

Ancak Sarı Halife değirmene giden herkese değirmenin ambarına bakmamalarını sıkı sıkı tembih eder. Günün birinde yalnız başına değirmene un almaya giden hocanın gelinlerinden biri değirmene buğdayın nereden geldiğini merak eder ve değirmenin ambarına bakar. Gelin ambarın içinde bulunan bir yılanın sürekli olarak ağzından buğday akıttığını görür. İnsanoğlu tarafından görülen yılan bundan sonra kaybolur ve değirmen kapanır.

Hasan SÖĞÜNMEZ

EPİZOTLAR:

1. Sarı Halife susuz bir yere değirmen yaptırır.
2. Halife su çıkması için esasını yere vurduğunda, üçüncü vuruşundan sonra bir değirmeni döndürecek su çıkar.
3. Halife suya niçin geciktiğini sorunca, su dile gelip, Bağdat'tan bu yana yedi dağ delerek geldiğini söyler.
4. Değirmen çalışmaya başlayınca kimse bir şey getirmemesine rağmen değirmende sürekli un bulunur ve ihtiyacı olan gelip buradan alır.
5. Hoca değirmene gidenlerden değirmenin ambarına bakmamalarını ister.
6. Değirmene un almaya giden hocanın gelinlerinden biri buğdayın nereden geldiğini merak ettiğinden değirmenin ambarına bakar.
7. Gelin ambarın içinde bulunan bir yılanın ağzından buğday akıttığını görür.
8. Yılan, insanoğlu tarafından görülünce kaybolur ve değirmen kapanır.

20035. SARI HALİFE-5

Sarı Halife'nin Tekke Köyü'nde bulunan evi yıkılmak üzeredir. Bu manzarayı dedesine ve kendisine yakıştıramayan torunlardan biri, dedesinin hatırasını canlı tutmak ve ona layık olabilmek için evi tamir ettirmek ister. Bunun için ustalar getirterek evin çatısını söktürür. Ertesi gün sabah olduğunda çatının eski halini aldığını görürler. Çatıyı o gün tekrar sökerler. Ertesi gün sabah olduğunda evi yine eski halinde bulurlar.

Başına kötü bir iş geleceğinden korkan torun bir süre için bu düşüncesinden vazgeçer. Bu nahoş manzaradan sürekli rahatsızlık duyan ve büyük bir evliya olan dedesinin evinin yıkık-döküklüğüne üzülen torun, değişik zamanlarda evi tamir ettirmek için birkaç defa daha girişimde bulunur. Fakat her girişiminde ertesi sabah evi eski halinde bulur.

Bu durumdan oldukça muzdarip olan torun gece-gündüz Allah'a yalvararak, dedesine bir nebzecek hizmet edebilmesi için kendisine izin verilmesi ister. Bu şekilde nice yalvarmalardan sonra, dedesi torununun isteğine rıza gösterir. Ona rüyasında görünerek evi tamir ettirebileceğini söyler. Bunun üzerine torunu evi tamir ettirir.

Hasan SÖĞÜNMEZ

EPİZOTLAR:

1. Torunlarından biri yıkılmak üzere olan Sarı Halife'nin evi tamir ettirmek ister.
2. Onarılmak için defalarca söktürülen ev her defasında ertesi sabah eski halinde bulunur.
3. Evi tamir ettirememesine çok üzülen torun gece-gündüz Allah'a dua ederek dedesine hizmet edebilmek için izin ister.
4. Duası kabul olan toruna, dedesi rüyasında görünerek evini tamir ettirebilmesi için izin verir ve torunu da evi tamir ettirir.

20036. SEYYİD VAKKAS HAZRETLERİ-1

Seyyid Vakkas Hazretleri'nin vazifesi gereği Giresun'da bulunduğu bir sırada şu anda medfun bulunduğu yerde şehit edildiği söylenir. Halk arasındaki yaygın şekliyle bu şehadet hâdisesi şöyledir:

Seyyid Vakkas Hazretleri ve 40 adamı Giresun'u almak için yaptıkları savaşta buradaki Rumlara karşı çok büyük mücadeleler verirler. Bu savaş sırasında düşmanlardan birinin kılıç darbesiyle Seyyid Vakkas Hazretleri'nin başı gövdesinden ayrılır. O, kopan başını koltuğunun altına alarak savaşımaya devam eder.

Bu sırada evinin penceresinden savaşı seyreden bir kadın, Seyyid Vakkas Hazretleri'ni bu şekilde görünce, "Aman Allah'ım başı kopmuş bir adam savaşıyor." diye bağırır. Bunun üzerine Seyyid Vakkas Hazretleri bugün türbesi bulunan yere düşerek şehit olur. Daha sonra cesedi şehit düştüğü yere defnedilir.

Arif ÇETİNKAYA

EPİZOTLAR:

1. Seyyid Vakkas Hazretleri yanında bulunan 40 adamıyla birlikte Giresun'u alabilmek için buradaki Rumlarla çetin bir savaş yapar.
2. Savaş esnasında başı kopan Seyyid Vakkas Hazretleri, kopan başını koltuğunun altına alarak savaşımaya devam eder.
3. Bir kadının onu başı koltuğunun altında savaşıırken görüp bağırması üzerine olduğu yere düşerek şehit olur.

20037. SEYYİD VAKKAS HAZRETLERİ-2¹²⁹

Dereli Kuşluhan Kalesi'ne uç beyi olarak yerleşen Seyyid Vakkas, zaman zaman tebdil-i kıyafet ederek arkadaşlarıyla birlikte, Rumların elinde bulunan Giresun'a gelirler. Buraya geldiklerinde şehri gezerek Giresun Kalesi'ne girebilmek için kalenin zayıf noktalarını tespit etmeye çalışırlar. Ayrıca halkın arasına karışarak Rumların Türkler hakkında neler düşündüklerini öğrenmeye çalışırlar.

Seyyid Vakkas ve arkadaşları bir gün Giresun'a gelirler. Yalı Park'ta bulunan kiliseye giderek papazı dinlemeye başlarlar. Vaaz vermekte olan papaz Türkler için çok kötü sözler söyleyerek halkı kışkırtmaya çalışır. Fatih için ağır ithamlarda bulunup onun için beddualar eder. Kilisenin arka kısmında elleri bellerindeki kılıçta olan Seyyid Vakkas ve arkadaşları papazın konuşmasını bitirmesini zor beklerler.

Seyyid Vakkas ve arkadaşlarının hareketlerinden onların yabancı olduklarını anlayan papaz, kilisedeki tüm milleti onların üzerine gönderir. Seyyid Vakkas ve arkadaşları şimdiki Kazancılar Yokuşu'na doğru savaşılar ilerler. Bütün arkadaşları şehit düşmesine rağmen Seyyid Vakkas Hazretleri tek başına savaşılmaya devam eder. Bu sırada arkadan gelen bir kılıç darbesiyle başı gövdesinden ayrılır. O başını koltuğunun altına alarak bugünkü türbesinin bulunduğu yere kadar tek başına vuruşarak gelir ve orada şehit düşer. Daha sonra cesedi şehit düştüğü yere defnedilir.

Recep AKIN

EPİZOTLAR:

1. Kuşluhan Kalesinde uç beyi olan Seyyid Vakkas zaman zaman kıyafet değiştirerek Giresun'a gelip kaleye girmenin yollarını arar.
2. Seyyid Vakkas ve arkadaşları bir gün Giresun'a gelince kiliseye giderler.
3. Papaz halkı Türklere karşı kışkırtıp, beddualar ederken Seyyid Vakkas ve arkadaşlarını fark ederek halkı bunların üzerine salar.
4. Kazancı yokuşuna kadar bütün arkadaşları şehit olan Seyyid Vakkas tek başına savaşıırken arkadan gelen bir kılıç darbesiyle başı gövdesinden ayrılır.
5. Kopan başını koltuğunun altına alan Seyyid Vakkas, bugün türbesinin bulunduğu yere gelince orada şehit düşer ve daha sonra buraya defnedilir.

129 Recep Akın, a. g. e.

20038. VEZİROĞLU

Eskiden elektrik olmadığından evleri aydınlatmak için gaz lâmbaları kullanılıyordu. Veziroğlu'nun evinde bir gün gaz yağı biter. Bu durumdan haberi olmayan Veziroğlu akşam olunca oğlundan lâmbayı yakmasını ister. Oğlu babasına gazın bittiğini söyler. "Oğlum gündüz gazın bittiğini niye söylemedin?" diyen Veziroğlu, lâmbayı alıp suyla doldurduktan sonra fitili ateşleyerek, suyu gaz yağı yerine yakar.

Ahmet GEÇGEL

EPİZOTLAR:

1. Bir akşam Veziroğlu oğlundan lâmbayı yakmasını isteyince, oğlu gaz yağının bittiğini söyler.

2. Veziroğlu gaz lâmbasına su doldurarak, suyu gaz yağı yerine yakar.

20039. FEHİMİ DERVİŞ-1¹³⁰

Fehmi Derviş ve bir arkadaşı bir gün Sığırlık Köyü'ne bir arkadaşlarını ziyarete giderler. Dönüşte şiddetli bir kar fırtınası başlar. Arkadaşının aşırı derecede üşüdüğünü fark eden Fehmi Derviş onu yanına çağırarak, "Sırtıma bin ve gözlerini kapat. Ben aç deyinceye kadar da açma." der.

Adam Fehmi Derviş'in dediklerini yapar ve bir anda bugün Kale gıranı¹³¹ denilen yere gelirler. Burada Evliya Ağacı denilen bir ağaç vardır. Bu ağacın yanına geldiklerinde dururlar. Fehmi Derviş bir kişiyle selâmlaşır. Arkadaşı açmayacağına söz verdiği halde, bu kişiyi merak edip gözlerini açar ve Hızır o anda kaybolur. Fehmi Derviş arkadaşına, "Ahde vefa etmeyip gözlerini açtın; arkadaşlığımız burada bitti." der ve kaybolur.

Fehmi Derviş'in Hazreti Hızır'la konuştuğu yerdeki bu ağaç çevre halkı tarafından kutsal kabul edilir. Dileklerin kabul edilmesi için dallarına çeşitli bez parçaları bağlanır. Ramazan ayının son gününde, Ramazan'ın yaşlı, ak sakallı bir insan şeklinde son iftar vakti bu ağacın altından Hazreti Hızır'la göğe yükseldiğine inanılır.

Hakan BİLGE

¹³⁰ Hakan Bilge, Çanakçı (Giresun) Yöresinden Derlenen Mani ve Efsâneler, Elazığ 1994, s.54, (Bitirme tezi)

¹³¹ Gıran: Tepe (TDK Derleme Sözlüğü, Ankara 1972, s.2052)

EPİZOTLAR:

1. Fehmi Derviş bir arkadaşıyla karlı bir kış günü Sığırlık Köyü'nden arkadaş ziyaretinden döner.
2. Arkadaşının çok üşüdüğünü fark eden Fehmi Derviş, onu sırtına alıp gözlerini kapattırır ve kendisi aç deyinceye kadar açmamasını ister.
3. Bunlar bir anda Kale gıranı mevkiindeki Evliya Ağacı'nın altına gelirler ve burada, Fehmi Derviş Hızır'la selâmlaşır.
4. Fehmi Derviş'in kimle konuştuğunu merak eden adam, gözlerini açınca Hızır kaybolur.
5. Fehmi Derviş sözünde durmayan arkadaşını bırakır ve bir anda yok olur.
6. Fehmi Derviş ve Hızır'ın yanında konuştuğu ağaç çevredeki insanlar tarafından kutsal kabul edilir ve Ramazan'ın son iftar vakti Hızır'la birlikte bu ağacın altından göğe yükseldiğine inanılır.

20040. FEHİMİ DERVİŞ-2¹³²

Eskiden Çanakçı'da Fehmi Derviş adında ermiş bir zat yaşarmış. Bu kişiyle ilgili olarak çevrede birçok menkıbe anlatılır. Fehmi Derviş Sivas'taki bir Nakşibendi şeyhine bağlıdır. Onun dünyadan geçmiş bir hali vardır. Bir gün o köyde, bir gün bu köyde görünürmüş. Onun yemek yediğini hiç gören olmamış. Kimin başı sıkışsa orada ortaya çıkan Hızır gibi bir adammış. Hakkında anlatılan çeşitli menkıbelerden biri şöyledir:

Bir gün Fehmi Derviş Trabzon'a gider. Trabzon'da işini bitirdikten sonra Çanakçı'ya dönmek ister. O zamanlar şimdiki gibi arabalar ve yollar olmadığından ulaşım daha çok teknelerle denizden yapılır.

Fehmi Derviş limana gelir. Görele'ye gidecek bir tekne vardır. Tekne sahibine "Param yok Allah rızası için beni de götür." der. Tekne sahibi kılık kıyafetini beğenmediği bu adama, "Parası olmayana yerim yok." der. Bunun üzerine Fehmi Derviş denize doğru yürür. Hırkasını çıkarıp denizin üzerine sererek üzerine oturur. Kısa bir süre içinde denizde kaybolur. Orada bulunanlar, "Vah vah, adamcağız galiba deliydi, boğuldu gitti." derler.

Tekne sahibi Görele'ye geldiğinde olayı anlatır. Fehmi Derviş'i tanıyan bir arkadaşı, "Sen ne yaptın! O evliya bir zattır. Ayağına gelen fırsatı teptin." der.

¹³². Hakan Bilge, a.g.t., s.53

Adam güler, geçer. Ertesi gün Görele’de Fehmi Derviş’i görünce yaptığı hatayı anlar. Koşar, eline sarılıp af diler. Fehmi Derviş tekne sahibini affeder. Tekne sahibi de aynı tarikata girer, fakat bir daha Fehmi Derviş’i göremez.

Hakan BİLGE

EPİZOTLAR:

1. Trabzon’dan Çanakçı’ya dönecek olan Fehmi Derviş, Görele’ye kadar bir tekneyle gitmek için limana iner ve bir tekne sahibine parası olmadığını söyleyerek kendisini Allah rızası için Görele’ye kadar götürmesini söyler.
2. Tekne sahibi parası olmadığı için Fehmi Derviş’i teknesine almayınca, Fehmi Derviş hırkasını denizin yüzüne serip üzerine oturur ve bir anda denizde kaybolur.
3. Limandakiler Fehmi Derviş’i deli zannedip hayıflanırlar.
4. Tekne sahibi Görele’ye gelince olanları anlattığı bir arkadaşı deli zannettikleri kişinin bir evliya olduğunu söylerse de adam inanmaz.
5. Ertesi gün Fehmi Derviş’i Görele’de gören adam, hatasını anlayıp ondan af diler ve onun tarikatına girer fakat bir daha Fehmi Derviş’i göremez.

20041. FEHMI DERViŞ-3¹³³

Fehmi Derviş bir gün Giresun’a gider ve valiyi ziyaret etmek ister. Vali hiçbir sebep yokken tanımadığı birisiyle görüşmek istemez ve Fehmi Derviş’i makamına kabul etmez. Bunun üzerine valilikte çalışan ve Fehmi Derviş’i tanıyanlar araya girerler. Bunlar valiye Fehmi Derviş’in nasıl bir insan olduğunu anlatırlar. Duyduklarından çok etkilenen ve biraz da korkan vali görüşmeyi kabul eder. Vali inanç yönünden gayet zayıf biridir.

Fehmi Derviş valiye, “Bu gece öleceğim. Beni melekler gelip yıkayacaklar. Siz beni sadece kalede yatan hocamın yanına defnedin.” der.

Vali çok şaşırır. Duyduklarına inanmaz fakat içinde bir şüphe kalır. Fehmi Derviş’in kaldığı hanın sahibine bir adam göndererek Fehmi Derviş’i izlemesini ister.

Sabaha karşı her şey Fehmi Derviş’in anlattığı gibi olur. Fehmi Derviş vefat eder. Gökten melekler inerek onu yıkarlar ve defnetmek için hazır hale getirirler. Bunları gören

¹³³. Hakan Bilge. a.g.t., s.55

adamın dili tutulur ve hemen valiye gidip gördüklerini anlatır. Vali duyduklarına inanmaz ve Fehmi Derviş'i kaleye değil de şehir mezarlığına defnettirir.

O gece vali ve jandarma komutanı türlü türlü azaplar içerisinde kalırlar. Uykularında Fehmi Derviş bir melek suretinde gelerek kendisini niye istediği yere defnetmediklerini sorar. Bu durum üç gece devam eder. İyice korkan vali sonunda Fehmi Derviş'in söylediğini yapar ve cesedi kaleye gömdürür. Şu anda bu zatın mezarının kalenin neresinde olduğu belli değildir.

Hakan BİLGE

EPİZOTLAR:

1. Giresun'a gelerek valilikte çalışan tanıdıklarının vasıtasıyla vali beyle görüşen Fehmi Derviş, o gece öleceğini söyler ve kendisinin kaledeki hocasının yanına gömülmesini ister.
2. Duyduklarına inanmayan vali, yine de Fehmi Derviş'in kaldığı hanın sahibini çağırarak, onu takip etmesini ister.
3. O gece Fehmi Derviş vefat eder ve gökten melekler inerek onu yıkayıp, kefenleyerek defnetmek için hazır hale getirirler.
4. Gece gördükleri karşısında dili tutulan hancı ve sabahleyin gördüklerini valiye anlatır.
5. Duyduklarına inanmayan vali Derviş'i kaleye değil de şehir mezarlığına gömdürür.
6. Vali ve jandarma komutanına üç gece üst üste uykularında büyük bir azap çektirilir ve Fehmi Derviş rüyalarına girerek niçin söylediği yere gömmediklerini sorar.
7. İyice korkan vali, şehir mezarlığındaki mezarı daha sonra kaleye naklettirir.

20042. ÇİMEN DEDE (ÇİMENZADE İBRAHİM EFENDİ)-1

Çimen Dede Tirebolu'nun Karaahmetli Köyü'nde yaşamış büyük bir zattır. Yaşadığı süre içerisinde gösterdiği bazı kerametleri günümüzde de anlatılır.

Çimen Dede'nin arkadaşları Halkaovalı pazarına gitmek üzere yola çıkarlar. Giderken belki gelir diye Çimen Dede'yi de çağırırlar. Çimen Dede arkadaşlarına kendini beklemeyip gitmelerini söyler. Arkadaşları Halkaovalı'ya vardıklarında Çimen Dede'yi

orada görürler. Oradakilere kendileri gelirken Çimen Dede'nin köyde olduğunu buraya ne zaman geldiğini sorarlar. Arkadaşları Çimen Dede'nin kendilerinden çok önce geldiğini söylerler.

Etem KÖSE

EPİZOTLAR:

1. Arkadaşları Halkaovalı pazarına giderken Çimen Dede'yi de çağırırlar.
2. Çimen Dede arkadaşlarına kendisini beklemeyip gitmelerini söyler.
3. Pazara gidenler Halkaovalı'ya varınca Çimen Dede'yi orada görürler ve oradakilere ne zaman geldiğini sorunca, onun kendilerinden çok önce geldiğini öğrenirler.

20043. YEDİ ŞEYH

Şebinkarahisar ve çevresinde birçok evliya türbesi bulunmakta olup, bu yüzden çevrede buraya “evliyalar diyarı” denilmektedir. Buraya ilk gelen evliyaların yedi kişi olduğu söylenmesine rağmen bunların kimler olduğu hiç kimse tarafından net olarak bilinmemekte herkes farklı farklı isimler söylemektedir. Bu ilk evliyaların gelişiyile ilgili olarak şöyle bir efsâne anlatılmaktadır:

Çok zeki olan yedi tane çocuk bir medresede aynı hocadan ders alırlar. Hocaları ne derse çocuklar hemen öğrenir ve hocalarının bir manâ verdiği yere onlar birçok manâ verirler. Bir müddet medreseye devam eden çocuklar daha sonra ayrılarak Şih Nusret adında bir mürşide intisap ederler.

Medresede öğrendikleri bütün bilgilerini unutan çocuklar, mürşitlerinin derslerine tam bir teslimiyet içinde devam ederek onun her dediğini harfi harfine yapmaya çalışırlar. Bir müddet sonra çocuklar unutmuş oldukları bütün bilgilerini hatırlarlar ve manevî yönden de yüksek makamlara erişirler.

Şeyhleri bunları bir gün pikniğe götürür. Piknikte yanlarına gelen bir geyiği kesip yerler. Geyiğin kemiklerini derisinin içine koyup bir dua edince geyik eski halini alarak geldiği yere geri gider. Bunlar zikirlerini, dualarını yaptıktan sonra şeyleri bunlara birer tane taş verir. “Bu taşları fırlatın. Kimin taşı nereye düşerse gidip onu bulsun ve orayı irşat etsin.” der. Çocuklar ellerindeki taşları fırlatırlar. Daha sonra taşlarını aramaya çıkan

çocuklar, onları şimdiki türbelerinin olduğu köylerde bulurlar. Buralara yerleşerek çevrelerinde yaşayan insanları müslüman etmeye çalışırlar.

Dursun KILIÇ

EPİZOTLAR:

1. Bir medresede aynı hocadan ders alan yedi çocuk, hocaların her söylediğini hemen öğrenirler ve onun bir manâ verdiği yere birçok manâ verirler.
2. Medreseden ayrılıp Şih Nusret adında bir mürşide intisap eden çocuklar, bildikleri bütün bilgilerini unutmalarına rağmen hocalarının her dediğini eksiksiz yaparlar.
3. Bir süre sonra bütün bilgilerini hatırlayan çocuklar, manevî yönden de yüksek mertebelere erişirler.
4. Bir gün pikniğe giden şeyh ve müritleri yanlarına gelen bir geyiği kesip yerler.
5. Geyiğin kemiklerini derisinin içine koyup dua edince geyik eski halini alarak geldiği yere geri gider.
6. Müritlerine birer taş veren Şeyh, bunları fırlatmalarını sonra da gidip bularak oraları irşat etmelerini söyler.
7. Fırlattıkları taşları aramaya gelen çocuklar, onları bugün türbelerinin bulunduğu yerlerde bulurlar.
8. Çocuklar, taşları bulundukları yerlere yerleşerek buraları irşat ederler.

20044. HACCA GİDEN FAKİR¹³⁴

Vaktiyle Kulpar Köyü'nde çok fakir bir adam varmış. Bu adam geçimini bileğinin gücüyle temin edermiş. Yıllarca kazandığı paralardan geçiminden arta kalanı hacca gitmek için biriktirmiş.

Öyle bir zaman gelmiş ki biriktirdiği paralar kendisini hacca götürüp getirecek kadar olmuş. O sene hacca gidecek olanlarla birlikte O da hacca gitmek için hazırlanmaya başlamış.

Eskiden hacca yaya gidildiğinden, hac yolcuları da kafileler halinde yola çıkarılmış.

¹³⁴ Arif Zor, Tirebolu Folkloru, Erzurum 1986, s.21, (Bitirme tezi)

Nihayet hacca gidilecek gün gelir. Fakir adam da hac kafilesine katılmak için biriktirdiği paraları yanına alarak herkesle helâlleştikten sonra evinden ayrılır. Daha köyünden ayrılmadan çoluğu çocuğu aç kalmış çaresiz bir kadınla karşılaşır. Kadına derdini sorunca durumu öğrenir. Hemen para kesesini çıkararak hepsini kadına verip, “Benim de bu seneki hacım bu olsun.” der ve geri evine döner.

Hac kafilesinde bulunan diğer arkadaşları yollarına devam ederler. Mekke’ye varıp Kabe’yi tavaf ederlerken köyde kalan fakir arkadaşlarını da kendi aralarında görürler. Bunlar hac vazifesini yapıp geri dönerken, yolda geceledikleri bir yerde, “Allah’ım bize hacı kabul olan bir kulunu göster.” diye dua ederler. O gece hacılar rüyalarında kendileriyle birlikte yola çıktıktan sonra tüm parasını çaresiz kalmış bir kadına veren fakir arkadaşlarını görürler.

Hacılar, köye geldiklerinde doğruca bu fakirin evine gidip onu ziyaret ederler ve gördüklerini kendisine anlatırlar. Fakir adam “Ben hacca gitmedim.” dediyse de gelenler onun eline eteğine kapanarak hayır duasını almaya çalışırlar. Bundan sonra da herkes bu fakire karşı oldukça hürmetkar davranır.

Arif ZOR

EPİZOTLAR:

1. Yıllarca hacca gitmek için para biriktiren fakir bir adam para yerli miktara ulaşınca, hacca gitmek için yola çıkar.
2. Adam daha köyünden çıkmadan karşısına ihtiyaç sahibi, çaresiz bir kadın çıkınca tüm parasını ona vererek hacca gitmekten vazgeçer.
3. Hacca gidenler Kabe’yi tavaf ederken köyde kalmış olan fakir arkadaşlarını da yanlarında görürler.
4. Hac kafilesindekiler dönüşte konakladıkları bir yerde, hacı kabul olan birinin rüyalarında gösterilmesi için Allah’a dua ederler.
5. Duası kabul olan hacılar, rüyalarında köyde kalmış olan fakir arkadaşlarını görürler.
6. Köye dönen hacılar doğruca fakir adamın evine giderek ona gördüklerini anlatırlar.
7. Adam kendisinin hacca gitmediğini söylerse de hacılar onun bir evliya olduğuna inandıklarından onun hayır duasını alabilmek için saygı da kusur etmemeye çalışırlar.

20045. GÖNDELLİ EVLİYA¹³⁵

Çanakçı ilçe olmadan önce Orta Mahalle'nin ismi Kuzcaköy'müş. Bu köyde yaşamış olan Topçuoğlu İbrahim'le ilgili olarak halk arasında şöyle bir olay anlatılır:

Topçuoğlu İbrahim çok fakir biridir. Hanımıyla birlikte bir kulübede yaşayan bu adam, namazlarını hiçbir zaman aksatmadan tam vaktinde kılan, sürekli Kur'an okuyan çok dindar bir kişidir. Köyün en fakiri olmasına rağmen hiçbir zaman halinden şikayet etmez, sürekli olarak haline şükreder. Köylü kendisine "Topço" der.

Topço bir gün yine sabah ezan okunmadan kalkar. Dereye giderek abdestini alır. Çevrede Evliya Ağacı denilen ve kutsallığına inanılan bir ağaç vardır. İnsanlar dileklerinin gerçekleşmesi için bu ağacın altına gelerek burada dua ederler ve bu ağacın dallarına bez bağlarlar. Hiç kesilmediği içinde çevredeki en büyük ağaçtır.

Topço da gelip namazını bu ağacın altındaki düzlükte kılar. Evine giderken ağacın orta kısmında oturmuş, yeşil cübbeli, beyaz sakallı, nur yüzlü bir zat görür. Bu zat Topço'yu yanına çağırarak bir ekmek uzatır. "Bu ekmeği ye, fakat bitirmeden bir parçasını sakla. Benden de kimseye söz etme. Yoksa kör olursun." der.

Topço heyecanla evine gelir. Ekmeğin yarısından çoğunu yer. Kalan kısmını da bir yere saklar. Uzun bir zaman karısının bütün ısrarlarına rağmen gördüklerini kimseye anlatmaz. Bir gün sabah namazını kazaya bırakır. Gaflete düşer ve başından geçenleri karısına anlatır. Bunun üzerine gözlerine perde iner ve görmez olur. Topço hatasını anlar fakat iş işten geçmiştir. Karısına ekmeği koyduğu yeri söyleyerek gidip bakmasını ister. Kadın baktığında ekmeğin olmadığını görür.

Tekrar Evliya Ağacı'nın yanına giden Topço, üzüntüsünden göz yaşları döker, Allah'tan af diler. Bir gözü biraz görmeye başlar fakat ekmeği veren zat bir daha hiç görünmez.

Hakan BİLGE

EPİZOTLAR:

1. Topço, çok fakir bir insan olup karısıyla birlikte bir kulübede yaşamasına rağmen hiçbir zaman hayatından şikayet etmez ve zamanın çoğunu ibadet etmekle ve okumakla geçirir.

¹³⁵ Hakan Bilge, a. g. t., s.51

2. Her gün yaptığı gibi Topço sabah erkenden kalkıp dereye abdestini aldıktan sonra evliya ağacının altında namazını kılar.

3. Topço eve dönerken, evliya ağacının başında bulunan bir ihtiyar, kendisine bir ekmek verir ve bunun bir kısmını yedikten sonra kalanın saklamasını, kendisinden de kimseye söz etmemesini aksi takdirde kör olacağını söyler.

4. Topço eve geldikten sonra ihtiyarın dediklerini yapar ve bütün ısrarlarına rağmen karısına söylemez.

5. Bir gün sabah namazını kazaya bırakan Topço, gaflette bulunup gördüklerini karısına söyleyince közleri kör ve ihtiyarın verdiği ekmek de yok olur.

6. Hatasını anlayan Topço, tekrar evliya ağacının altına gidip Allah'a yalvarınca bir gözü biraz açılır fakat kendisine ekmek veren evliya bir daha görünmez.

20046. YAKINDA ANLARSIN¹³⁶

Düzköy Köyü'nde kerametleriyle bilinen bir şeyh varmış. Bu şeyh yanına kolay kolay talebe almazmış.

Bir gün Molla Ahmet adlı bir genç gelir ve kendisine talebe olmak istediğini söyler. Şeyh genci imtihan etmeden yanına kabul eder. Hizmetinde bulunan dervişler çok şaşırırlar. Sebebini soran bir dervişine şeyh yakında anlayacaksınız.” der.

Bir gece Molla Ahmet ihtilam olur. Köyün kenarından geçen dereye gidip boy abdestini alır. Bu olay üç defa vuku bulur ve Molla Ahmet bir gecede üç defa abdest almak zorunda kalır fakat hiç üşenmez.

Kısa bir süre sonra hastalanan Ahmet birkaç gün sonra bir Pazartesi günü vefat eder. Şeyh, Ahmet'i kendi elleriyle mezara hazırlayıp defneder. Çevresindekilere de “Ben ölünce beni de Ahmet'in yanına gömün ve türbe yapmayın.” der.

Şeyh de bir zaman sonra vefat eder. Ahmet'in mezarının yanına defnedilir. Şeyh'e Molla Ahmet'i yanına almasının sebebini soran derviş o sene hacca gider. Şeyhi önde Molla Ahmet arkada Kabe'yi tavaf ettiklerini görür. Yaklaşık bunun hikmetini soracakken, şeyh arakasına dönerek, “Bu hali sakın kimseye söyleme.” der.

136 Hakan Bilge, a. g. t., s.50

Derviş köyüne döndükten sonra epey bir zaman bu sırrı saklar. Fakat bir gün gaflette bulunup ağzından kaçırır. Derviş o günden sonra akli dengesini yitirir. Köylüler Molla Ahmet'in vefat ettiği gün olan Pazartesi akşamları mezarına yeşil bir ışığın indiğini söylerler.

Hakan BİLGE

EPİZOTLAR:

1. Düzköy'de bulunan şeyh kolay kolay yanına talebe almamasına rağmen Molla Ahmet'i hemen alır ve niçin böyle yaptığını soran bir dervişine “Yakında anlarsın.” der.
2. Bir gecede üç defa hamamcı olan Ahmet, hiç üşenmeden her defasında dereye giderek abdest alır.
3. Bir Pazartesi günü ölen Molla Ahmet'in cenazesini hazırlayıp gömen şeyhi ölünce onun yanına gömülmesini ve mezarının üzerine türbe yapılmamasını vasiyet eder.
4. Şeyh vefat edince Molla Ahmet'in yanına gömülür ve Molla Ahmet'in niçin hemen alındığını soran derviş hacca gidince, Şeyhini ve Molla Ahmet'i birlikte tavaf yaparken görür.
5. Şeyhi gördüklerini kimseye söylememesini istemesine rağmen, gaflette bulunan derviş bir gün söyler ve akli dengesi bozulur.
6. Pazartesi akşamları Molla Ahmet'in mezarına nur indiği söylenir.

20047. HIRSIZ GÖLGE OLAN BULUT¹³⁷

Eskiden köylerin birinde üç dört arkadaş hacca gitmek için hazırlanmaya başlar. Bu köyde hırsızlığıyla meşhur bir adam varmış. Bu hırsız adam da hacca gitmeye karar vermiş ve hazırlanmaya başlamış.

Hırsız hacca gideceğini diğer hacı adaylarına söyleyince, bunlar, “Bir hırsız arkadaş olarak yanımıza almayız.” diye karşılık vermişler. Hırsız bunların sözüne hiç aldırmayıp hazırlıklarını tamamlar ve onlarla birlikte yola çıkar. Yolculuk sırasında kafilde bulunan hacı adaylarından hiçbirisi bununla arkadaşlık etmez. Herkes ona kötü gözle bakar ve asla güvenmezler.

137 Arif Zor, a. g. t., s.21

Hacca giden bu kabile büyükçe bir köyün kenarında konaklar. Diğerleri yatıp uyuduğu halde Hırsız uyuyamaz. Kalkıp kenar mahallelerin birine doğru gezintiye çıkar. Bir evin arkasından geçerken, “Ana pişti mi, Ana pişti mi?” diye ağlayan çocuk sesleri duyar. Hırsız mahalleyi dolaştıktan sonra geri dönerken aynı evden “Ana pişti mi, Ana pişti mi?” diye ağlayan çocuğun seslerini tekrar duyar. Bunun üzerine kapıyı çalıp içeri girer. Kadına çocukların niçin ağladığını sorar. Kadın, “Bu çocuklar üç gündür bir şey yemedi. Onun ağlıyorlar.” der. Hırsız, “Ocakta pişen ne?” diye sorar. Kadın, “Hiçbir şey. Çocukları avutmak için taş kaynatıyorum.” der.

Hırsız mahalledeki zenginlerin evinin yerini sorup öğrendikten sonra, kadından bir çuval alarak evden ayrılır. Gizlice bir zenginin mağazasına giren adam, buradan bir çuval mısır alarak kadına getirir. Hırsız, “Bir çuval mısır getirdim. Bunu pişir de çocuklara yedir. Arkadaşlarım beni bekliyor, dönüşte yine uğrarım.” diyerek tekrar arkadaşlarının yanına döner.

Hac kafilesi sabahleyin tekrar yola düşer. Yükselen güneşle birlikte hava iyice sıcaklaşır. Öğleye doğru bunların üzerinde bir bulut peyda olup, bunları takip etmeye başlar. Hacılar bu bulutun kimin üzerinde olduğunu merak eder. Hırsız, bulutun kendi üstünde olduğunu söyler. Bunun üzerine kabiledeki arkadaşları, “Sen kim oluyorsun da üzerinde bulut gezecek.” diyerek onu küçük görürler. Arkadaşları böyle deyince, Hırsız, “Peki, öyleyse. Ben geride kalacağım, siz gidin. Görelim bulut kimin üstünde kalacak.” der. Hırsız biraz geride kalınca, bulut hırsızın üzerinde kalır.

Böylece baştan beri hırsız adam yerine koymayan arkadaşları, onun takvasının yüksekliğini anlarlar. Bunda sonra da asla ona karşı aşağılayıcı davranışlarda bulunmazlar.

Arif ZOR

EPİZOTLAR:

1. Bir köyden hacı adayları hazırlanırken, köyde hırsızlığıyla meşhur bir adam da hacca gideceğini söyler.
2. Köylü ve hacı adayları hoş karşılamazlarsa da bunlara aldırmayan adam, günü gelince hac kafilesıyla birlikte yola çıkar.
3. Hac kafilesinde kimse hırsıza yakınlık göstermez ve herkes onu küçük görür.
4. Konakladıkları bir yerde herkes yatarken hırsız yatmayıp mahalleleri dolaşırken bir evde açlıktan ağlayan çocuklara ve onları avutmak için taş kaynatan bir kadına rastlar.

5. Mahallenin zenginlerinin evini öğren adam, bir zenginin mağazasından bir çuval mısır çalarak getirip kadına verir ve dönüşte tekrar uğrayacağını söyleyerek kafilenin yanına döner.

6. Sabah hac kafilesi yola çıkınca öğleye doğru artan sıcakla birlikte bir bulut kafilenin üzerinde gölge etmeye başlar.

7. Bulutun kimin üzerinde olduğu tartışılırken hırsız kendi üzerinde olduğunu iddia eder ve biraz geride kalınca öyle olduğu anlaşılır.

8. Hırsızın takva yönünden yüksek biri olduğunu gören hacı adayları yaptıklarına pişman olurlar ve bundan sonra ona karşı saygı da kusur etmezler.

20048. DELİ ALİ

Görele'de Deli Ali denilen bir kişi yaşarmış. Bu adam, zamanının çoğunu Görele limanında geçirir, gelip gidene yardım edermiş. Balıkçılık yapanlar ve taşıma işiyle uğraşanlar Deli Ali'yi teknelerine alır, onun teknelerinde bulunmasını uğur sayarmış.

Bir gün Samsun'a gitmek hevesiyle limana gelen Deli Ali bütün teknelerin dolu olup kendisini almamasına çok üzülür. Onu üzgün olarak bir köşede beklerken gören bir kaptan üzülmesine dayanamayıp yanına alır ve birlikte Samsun'a doğru yola çıkarlar.

O gün onlardan önce yola çıkan iki tekneden biri Fatsa açıklarında batar ve yolcuların hepsi boğulurlar. Deli Ali'yi yanına alan kaptanın teknesi de Ünye açıklarında batma tehlikesi geçirir. Bu sırada şöyle bir olay gerçekleşir:

Tekne tam batarken kaptan "Ali ne oluyor? Yardım etsene!" diye seslenir. Kaptanın elinden tutan Deli Ali Batmak üzere olan gemiyi ve yolcuları kurtarır.

Samsun'a varan gemi orada bir gün kalır. Ertesi gün yola çıkma zamanı gelince kaptan Deli Ali'yi arar fakat hiçbir yerde bulamaz. Mecburen o olmadan Görele'ye geri döner.

Deli Ali'yi aramaya başlayan kaptan, onu limanda bulur ve ne zaman geldiğini sorar. Ondan cevap alamayan kaptan başkalarına sorar. Limandakiler Ali'nin Görele'den hiç ayrılmadığını söyleyince, kaptan oldukça şaşırır ve başından geçenleri anlatır. Bundan sonra herkes Deli Ali'nin evliya olduğuna inanır.

Hasan TOPALOĞLU

EPİZOTLAR:

1. Görele’de yaşayan Deli Ali, zamanının çoğunu limanda geçirip gelene gidene yardım eder.
2. Denizciler Deli Ali’nin teknelerinde bulunmasını uğur sayarlar.
3. Bir tekneyle Samsun’a giden Deli Ali, yolda batma tehlikesi geçiren tekneyi kaptanın elinden tutmak suretiyle kurtarır.
4. Samsun vardıktan sonra döneceği zaman Deli Ali’yi bulamayan kaptan, Görele’ye gelince onu limanda bulur.
5. Deli Ali’nin ne zaman geldiğini soran kaptan, onun Görele’den hiç ayrılmadığını öğrenince çok şaşırır
6. Kaptan başından geçenleri anlatınca herkes Deli Ali’nin evliya olduğuna inanır.

20049. HOCANIN TOPAL KALMASI

İsmi zikretmememiz istenilen Hoca kendi cemaati içinde çok sevilen sayılan bir insandır. Bir ayağı topal olan hocanın bu sakatlığının sebebi çevresindeki birkaç kişi dışında kimse tarafından bilinmez. Gerçekte çocukken geçirdiği bir çocuk felcinden topal kalan hocayla ilgili olarak, onu yüceltmek, ona karşı olan saygı ve hürmeti artırmak için şöyle bir hikâye anlatılmaktadır:

Bir gece Hoca odasında kitap okurken, şeytanlar tarafından alınıp nerede olduğu bilinmeyen oldukça büyük bir konağa götürürler. Hoca’yı konağın salonuna bırakan şeytanlar hemen kaybolurlar. Hemen o anda salonun ortasında birbirinden güzel yarı çıplak kadınlar peyda olup, çalmaya başlayan müzik eşliğinde oynamaya başlarlar. Hoca kadınlara bakmamak için başını hangi tarafa çevirirse kadınlar o yanda oynamaya başlar. Şeytanlar Hoca’yı baştan çıkarabilmek için her yola baş vururlar. Bu sırada kadınlar gittikçe Hoca’ya yaklaşmaya başlar.

Çaresiz kalan Hoca, şeytanların şerrinden kurtulmak için pencereden aşağı atlar. Yere düşen Hoca’nın her tarafı kırılır. Bu sırada gökten melekler inerek, Hoca’nın kırılan yerlerini yaparlar. Her tarafını iyi edip de sıra bacağına gelince, Hoca meleklerden onun olduğu gibi bırakılmasını ve insanlara ibret olmasını ister. Melekler Hoca’nın bir bacağına iyileştirmeden evine getirir ve kaybolurlar. Böylece Hoca’nın bir ayağı topal kalır.

Yahya ALTINER

EPİZOTLAR:

1. Hoca, gece odasında kitap okurken, şeytanlar tarafından büyükçe bir konağa götürülür.
2. Hoca'yı konağın salonuna bırakan şeytanlar kaybolur ve birden yarı çıplak kadınlar ortaya çıkarak, çalan müzik eşliğinde dans ederler.
3. Kadınlara bakmak istemeyen Hoca, nereye bakarsa kadınlar orada görünür.
4. Şeytanların şerrinden kurtulmak isteyen Hoca, çaresiz kalıp konağın penceresinden aşağı atlayınca her tarafı kırılır.
5. Gökten melekler inerek Hoca'nın kırılan yerlerini iyileştirirler fakat Hoca ibret için bir ayağının sakat kalmasını ister.
6. Melekler Hoca'nın dediğini yaparak bir ayağını iyileştirmeden evine getirirler ve bir anda kaybolurlar.

201. TÜRBE VE MEZARLAR İLE İLGİLİ EFSÂNELER

2010. HASAN ŞEYH HAZRETLERİ-6

Hasan Şeyh Hazretleri Şebinkarahisar'ın meşhur evliyalarındandır. Pir ünvanıyla da anılan Şeyh, kendi ismiyle anılan köydeki türbesinde medfundur. Hasan Şeyh Hazretleri'nin türbesi çevrede en fazla ziyaret edilen yerlerden biridir. Bu türbeyle ilgili olarak şöyle bir efsâne anlatılmaktadır:

Köylüler Şeyh Hazretleri'nin kabrinin üstüne bir türbe yaptırmak isterler. O günün şartlarında kabrin etrafına bir duvar örüp üstünü de bir çatıyla örterler. Ancak ertesi sabah kalktıklarında çatının ve duvarların yıkılmış olduğunu görürler. Köylüler yaptıkları türbenin kim tarafından yıkıldığını araştırırken, bir vatandaş gece rüyasında Şeyh Hazretlerini gördüğünü ve kabrinin üstünün gelişi güzel örtülmemesini istediğini söyler. Köylüler yaptıkları türbenin Şeyh tarafından yıkıldığına inanarak daha güzel bir tür yaparlar.

Dursun ZENGİN

EPİZOTLAR:

1. Köylüler Hasan Şeyh Hazretleri'nin kabrinin üstüne alelade bir türbe yaparlar.
2. Ertesi sabah kabri eski halinde bulan köylüler yaptıkları türbenin kim tarafından yıkıldığını araştırırlar.
3. Köylülerden birinin rüyasına giren Şeyh, kabrinin üstünün gelişi güzel bir şekilde örtülmemesini ister.
4. Yaptıkları türbenin Hasan Şeyh tarafından yıkıldığına inanan köylüler kabrin üstüne daha güzel bir türbe yaparlar.

2011. HASAN ŞEYH HAZRETLERİ-7

Eskiden insanlar geceleri hayvanlarla ormandan kaçakçılık yaparlarmış. Kaçakçılardan biri bir gün atına hartama¹³⁸ yüklemiş ve Hasan Şeyh Hazretleri'nin mezarının yanından geçiyormuş. Tam mezarın yanına gelince "Yahu senin için ermiş, büyük bir zat diyorlar. Bana bir alamet göster de ermiş olduğuna ben de inanayım." demiş.

Adam kabirden 100 metre kadar uzaklaştıktan sonra, hayvanın önüne projektör ışığı gibi bir ışık tutulmaya başlamış. Bu ışık normal elektrik ışığından çok daha güçlüymüş. Adam, geri dönüp bakınca ışığın kabirden geldiğini görmüş. Bunun üzerine "İnandım ya zat. Büyüklüğünden daha şüphem yok." demiş.

Halil GEÇGEL

EPİZOTLAR:

1. Kaçakçının biri Hasan Şeyh'in mezarının yanından geçerken evliya olduğuna dair bir alâmet göstermesini ister.
2. Kaçakçı kabirden 100 metre kadar uzaklaştıktan sonra kabirden atının önüne güçlü bir ışık tutulur.
3. Işığın kabirden geldiğini gören adam, Hasan Şeyh'in evliya olduğuna inanır.

¹³⁸ Hartama: Kiremit yerine kullanılan veya kiremit altına konulan ince tahta, (TDK Derleme Sözlüğü, Ankara 1975, s.2295)

2012. HASAN ŞEYH HAZRETLERİ-8

Boynuyogun Köyü'nden bazıları evliya mezarı denilen yerlerde hazine olduğuna inanır. Bu kişilerden dört tanesi bir gece yarısı hazine bulmak umuduyla Hasan Şeyh Hazretleri'nin mezarını açarlar fakat hiçbir şey bulamazlar.

Sabahleyin şehre gitmek için yola çıkan bu dört kişi yolda kaza yaparlar ve ikisi kaza yerinde ölür, ikisi yaralı kalır. Yaralılarından biri daha sonra felç olurken diğer ise uzun süre tedavi gördükten sonra biraz düzelir.

Halk hazine arayanların Hasan Şeyh Hazretleri'ni rahatsız ettiklerinden dolayı bu şekilde cezalandırıldıklarına inanır. Kendi başlarına da bir belâ gelebileceğinden korkan köylülerin çoğu cenazeleri kaldırmaya bile gitmez.

Halil GELGEÇ

EPİZOTLAR:

1. Evliya mezarı denilen yerlerde hazine olduğuna inanan dört kişi Hasan Şeyh'in mezarını açarlar fakat bir şey bulamazlar.

2. Mezarı kazın dört kişi sabahleyin şehre giderken kaza geçirince ve ikisi ölüp ikisi yaralı kalır.

3. Halk, bu kişilerin burada yatan evliyayı rahatsız ettiklerinden dolayı cezalandırıldıklarına inanır.

4. Başlarına belâ gelebileceğinden korkan köylülerin bir kısmı cenazeye dahi gitmez.

2013. HAMZA ŞEYH

Hamza Şeyh'in mezarı Dereli'nin Kızıltaş Köyü'ndedir. Mezar çeşitli dilek ve isteklerin gerçekleşmesi için insanlar tarafından ziyaret edilen yerlerden biridir. Bu mezarla ilgili olarak şöyle bir efsâne anlatılmaktadır:

Hamza Şeyh öldüğünde, sağlığında kullandığı değerli-değersiz bütün eşyalarıyla birlikte gömülür. Bu durum çevredeki bütün insanlar tarafından bilinmesine rağmen, kimse cesaret edip de mezarı açamaz. Ölümünden yıllar sonra köyden iki kişi şeyhin mezarında herkes tarafından söylenen kap kacaktan başka değerli eşyalarında bulunabileceğini düşünerek bir gece yarısı mezarı açarak, içindeki eşyaları alırlar.

Sabah mezarın açılmış olduğunu gören köylüler, bunun kim tarafından yapılmış olabileceğini düşünürken aniden köyden iki kişi ölür. Köylüler cenaze evine varınca topraktan yeni çıkmış bir eski eşya görürler. Böylece mezarı ölen kişilerin açmış olduğu anlaşılır.

Başlarına bir belâ gelmesinden korkan köylüler hemen cenaze evini terk ederler. Ölen insanların evliyayı rahatsız etmelerinden ve onun eşyalarını çalmalarından dolayı ölümle cezalandırıldıklarına inanılır.

Halil GEÇGEL

EPİZOTLAR:

1. Hamza Şeyh, öldüğünde sağlığında kullandığı bütün eşyalarıyla birlikte gömülür.
2. Mezarda değerli eşyalarında bulunduğunu düşünen kişi bu mezarı açıp içindeki eşyaları alırlar.
3. Sabahleyin mezarın açılmış olduğunu gören köylüler bunun kim tarafından yapıldığını araştırırken köyde iki kişi birden ölür.
4. Cenaze evine giden köylüler burada topraktan yeni çıkmış eşyaları görünce, mezarı ölen kişilerin açmış olduğunu anlarlar ve başlarına kötü bir şey gelmesinden korktuklarından hemen orayı terk ederler.
5. Bu kişilerin evliyayı rahatsız edip ve mallarını çalmalarından dolayı ölümle cezalandırıldıklarına inanılır.

2014. ADSIZ MEZAR

Bulancak'ta eski ceza evinin bulunduğu alan içerisinde kime ait olduğu ve ne zaman yapıldığı belli olmayan bir mezar vardır.

Çevredeki insanların söylediğine göre cezaevi yapılırken yerini tesviye eden buldozer bu mezarı yıkmak için kepçeyi vurduğunda bozulur. Burada çalışanlar birkaç defa yıkmayı denerler fakat her defasında buldozer bozulur. Mezarın bir evliyaya veya bir şehide ait olabileceğini düşünen ekip elemanları, daha fazla uğraşırlarsa başlarına kötü bir şey geleceğinden korktuklarından mezarı yıkmaktan vazgeçerler.

Çevrede bu mezarın bir evliyaya veya bir şehide ait olduğuna ve bu yüzden yıkılmadığına inanılmaktadır. Ancak bu mezar çevre sakinleri tarafından özel günlerde veya diğer zamanlarda ziyaret edilen bir yer değildir.

Mehmet IŞIK

EPİZOTLAR:

1. Kime ait olduğu bilinmeyen bir mezar cezaevinin yeri tesviye edilirken defalarca yıkılmak istenirse de her defasında buldozer bozulur.
2. Başlarına kötü bir iş gelebileceğinden korkan işçiler mezarı yıkmaktan vazgeçerler.
3. Çevre halkı mezarın adı unutulmuş bir evliyaya veya buraların fethi sırasında şehit olmuş adsız bir kahramana ait olduğuna inanırlar.

2015. KIZANCA-1

Bir kadın, her gün sabah erkenden bir süt kabı alarak Kızanca Tepesi'ne getirip koyar. Biraz sonra bir dağ keçisi, ardında iki oğlağıyla, memeleri süt dolu olarak buraya gelir. Kızanca Tepesi'nde yattığına inanılan şehit kız, ortaya çıkarak süt kabını alıp keçiyi sağlar ve sütü oraya bırakır. Kadın süt dolu kabı alarak evine döner.

Her sabah erkenden bir kap süt getirmesini merak eden oğlu, kadına, bu sütü nereden getirdiğini sorar fakat hiçbir cevap alamaz.

Çocuk bir gün annesini takip eder. Kadın süt kabını Kızanca'nın olduğu yere bırakır. Biraz sonra iki oğlağıyla birlikte memeleri süt dolu olan bir elik keçi gelir. Kızanca Tepesi'nde yatan kız ortaya çıkarak, süt kabını alıp keçiyi sağmaya başlar. Olup biteni seyreden çocuk kızı görünce "Ana, ana, Kızanca, Kızanca!" diye bağırır. Kızanca kaybolur ve çocuğun sesinden ürken keçi kaçmak isterken süt kabını devirir. Öfkelenen kadın çocuğuna dönerek "Allah senin gözünü kör etsin." diye ilenir. O anda çocuğun gözleri kör olur.

Yakup ÇAKIR

EPİZOTLAR:

1. Bir kadın her sabah bir süt kabını getirip Kızanca Tepesi'ne koyar.
2. Memeleri süt dolu elik keçi gelince Kızanca ortaya çıkıp keçiye sağıar ve sonra kaybolur.
3. Annesin her sabah sütü nereden getirdiğini merak eden çocuk, bunu annesine sorar fakat hiçbir cevap alamaz.
4. Bir sabah annesini takip eden çocuk Kızanca'yı görür ve heyecandan bağırınca, sırrı ortaya çıkan Kızanca kaybolur; sestten ürken keçi de sütü döker.
5. Öfkelenen kadın oğluna beddua edince çocuğun gözleri kör olur.

2016. HACI MUSTAFA TÜRBESİ

Kızıлтаş Köyü'nün eski imamlarından birinin eşi hastalanır. Kadını ne kadar doktora götürdülerse de bir çare bulamazlar.

Hasta kadın, üç gün üst süte rüyasında köyde mezarı bulunan Hacı Mustafa'yı görür. Hacı Mustafa kadına mezarının üstüne bir türbe yaptırması halinde iyileşeceğini söyler. Kadın rüyasını kocasına anlatır ve hemen türbe inşaatını başlatırlar. Kısa bir süre sonra kadın iyileşir ve ayağı kalkar. Türbe inşaatında çalışan insanların yemeklerini gelip bizzat kendisi yapar.

Günümüzde türbe yürüyemeyen ve konuşamayan çocukların şifa bulmak için getirildikleri son ümit kapılarındanr. Türbe ziyaretleri genellikle cumartesi, pazar günleri ve üç hafta üst üste yapılır.

Hasan SÖĞÜNMEZ

EPİZOTLAR:

1. Kızıлтаş Köyü'nün imamının eşi hastalanınca birçok doktora götürmelerine rağmen bir çare bulamazlar.
2. Hacı Mustafa, üç gün üst üste hasta kadına rüyasında görünerek, mezarının üstüne türbe yaptırması halinde iyileşeceğini söyler.
3. Türbenin inşaatını başlatan kadın, kısa bir süre sonra iyileşip ayağı kalkar.

2017. MEZARDAKİ IŞIK

Tirebolu'dan bir memur seçim sandık başkanı olarak Çukur Köyü'ne gider. Oyların sayımı bittikten sonra, bu memur köyden yanına aldığı bir adamla birlikte akşamleyin geri döner. İlit (Yemişli) Köyü mezarlığının yanına geldiklerinde, Karavelioğlu'nun mezarının üzerinde yeşil bir ışık görürler. Adamların her ikisi de ışığı görmelerine rağmen birbirlerini korkutmamak için söylemezler. Mezarlıktan bir miktar uzaklaştıktan sonra seçim görevlisi yanındaki adama "Mezarlığın yanından geçerken bir mezarın üstünde yeşil bir ışık gördüm. Fakat sen korkarsın diye söylemedim." der. Bunun üzerine yanında yoldaş olarak giden adam, "Biz o ışığı her gün görüyoruz." der.

Ahmet KUFACI

EPİZOTLAR:

1. Çukur Köyü'ne seçim görevlisi olarak giden adam yanına aldığı bir adamla birlikte akşamleyin Tirebolu'ya dönmek üzere yola çıkar.
2. İlit Köyü'nün mezarlığının yanından geçerken bir mezarın üstünde yeşil bir ışık görürler.
3. Mezarlıktan bir miktar uzaklaştıktan sonra seçim memuru bir mezarın üstünde yeşil bir ışık gördüğünü söyleyince ve yanındaki yoldaşı o ışığı kendilerinin her akşam gördüklerini söyler.

2018. RECEP ŞEYH

Recep Şeyh'in türbesi eskiden Şıhlar Köyü'ndeymiş. Yıllar önce burada büyük bir heyelan olur. Türbe ve yanındaki çeşmesi yüzlerce metre aşağıya kaymasına rağmen ikisine de hiçbir şey olmaz.

Bu şeyhin türbesi saralı, romatizmalı ve akli dengesi bozuk hastalar, çocuğu olmayanlar, adaklarını yerine getirmek isteyenler tarafından ziyaret edilir. Ayrıca eskiden hasta bir çocuğun yaşayıp yaşamayacağı bu türbenin yanında bulunan çeşmeye ıslanan çocuğun gömleğiyle bilinirmiş. Çeşmenin teknesine ıslanan çocuğun gömleği batarsa, o çocuğun öleceğine; eğer batmazsa yaşayacağına inanılırmış.

Yıllar önce iki tane hasta çocuğun gömleği bu suya ıslanmak üzere gönderilmiş. Bu çocukların birinden tamamen ümit kesilirken diğer çocuk daha az hastaymış. Gömlekler

tekneye ıslanınca az hasta çoğun gömleği suya batarken çok hasta çocuğun gömleği batmamış. Bir süre sonra gömleği batan çocuk ölmüş diğer ise çocuk iyileşmiş.

İsmail KALKAN

EPİZOTLAR:

1. Recep Şeyh'in türbesi ve yanındaki çeşme, bölgede olan bir heyelanda yüzlerce metre aşağıya kaymasına rağmen ikisine de bir şey olmaz.
2. Türbenin yanındaki çeşmenin teknesine ıslanan çocuk gömleği batarsa o çocuğun öleceğine batmazsa yaşayacağına inanılır.
3. Hasta olan iki çocuğun gömlekleri tekneye ıslanınca, çok hasta çocuğun gömleği batmaz az hasta olan çocuğun gömleği batar.
4. Çok hasta çocuk iyileşir daha az hasta olan ölür.

2019. ZUN BABA-2

Şebinkarahisar kaymakamlarından biri Alucra'nın Boyluca Köyü'nde bulunan Zun Baba'nın türbesini ziyarete gider. Zun Baba'nın evinin içinde kendi zamanından kalma bir taş vardır. Kaymakam bey eve girince bu taşın evin içinde olması hoşuna gitmez ve taşı söktürmek ister. Düşüncelerini yanındakilere söyler. Bu arada birden fena şekilde hastalanıp yere düşer. Adamcağızı doktora zor kavuştururlar.

Kaymakam Bey hatasını anlayarak evliyaların uygun gördüğü bir şeyi uygunsuz görmekten vazgeçip evin içindeki taşı söktürmez.

Dursun KILIÇ

EPİZOTLAR:

1. Zun Baba'nın türbesini ziyaret giden kaymakam onun evinin içindeki taşı söktürmek ister.
2. Düşüncelerini yanındakilere açınca kaymakam birden hastalanır.
3. Kaymakam hatasını anlayıp taşı söktürmekten vazgeçer.

20110. ÇİMEN DEDE-2

Duroğulları'nın babası köylerde tahsildarlık yaparken Karaahmetli Köyü'ne gelir. Köy halkı caminin kapısında tahsildarın başına toplanır. Sohbet esnasında, köy halkının çok saygı duyduğu ve değer verdiği Çimer Dede'nin mezarına varıp alaylı bir şekilde "Çok önem ve verdiğiniz Çimen Dedeniz bu mu ?" diyerek ayağını mezara vurur. O anda tahsildarın ayağına büyük bir ağrı girer. Köylüler sal yaparak tahsildarı Tirebolu'ya doktora götürürler. Kaç doktora gittiyse hiç kimse tahsildarın ayağına bir çare bulamaz. Tahsildar bu acıyla kıvranarak ölür.

Halk, tahsildarın Çimen Dede'ye yaptığı saygısızlıktan dolayı bu şekilde cezalandırıldığına inanır.

Etem KÖSE

EPİZOTLAR:

1. Karaahmetli Köyü'ne gelen tahsildar, Çimen Dede'nin büyüklüğüyle alay ederek ayağını onun mezarına vurur.
2. Tahsildarın ayağına dayanılmaz bir ağrı girer ve buna hiçbir doktor çare bulamaz.
3. Halk, tahsildarın Çimen Dede'ye karşı yaptığı saygısızlıktan dolayı cezalandırıldığına inanır.

20111. BAHATTİN ŞEYH

Şebinkarahisar'daki ziyaret yerlerinden biri de Bahattin Şeyh Hazretleri'nin türbesidir. Sara, romatizma, ruh hastaları, ve çocuğu olmayanlar tarafından ziyaret edilen türbe, aynı zamanda halkın dinlenmek ve eğlenmek için gittiği mesire yerlerinden biridir.

Bir aile Bahattin Şeyh'in türbesini ziyarete gelir. Bunlar hem türbeyi ziyaret etmişler hem de piknik yapıyorlarmış. Yiyip içtikten sonra oturup dinlenirken türbe çevresinin temizliğinden sorumlu olan bir kadın gelip pazar çantasını istemiş. Kadın kaplarını koyacağını söyleyerek temizlikçi kadına çantasını vermemiş fakat yan tarafta bulunan bir başka kadın vermiş. Çantayı alan temizlikçi gittikten kısa bir süre sonra bir fırtına çıkıp kap kacak ne varsa hepsini darmadağın edip parçalamış.

Hatasını anlayan ve başına daha kötü işlerin gelmesinden korkan kadın gidip temizlikçi bulur ve çantayı vermek ister. Temizlikçi kadın “Bana bir çanta lazımdı, onu da aldım.” diyerek kadının çantasını almaz.

Dursun KILIÇ

EPİZOTLAR:

1. Bahattin Şeyh’in türbesine ziyarete ve pikniğe gelen bir aile, yiyip içtikten sonra dinlenirken türbe ve çevresinin temizliğinden sorumlu kadın gelip pazar çantasını ister.
2. Ziyaretçi kadın kaplarını koyacağını söyleyerek temizlikçi kadına çantayı vermez fakat yan tarafta bulunan bir başka kadın verir.
3. Temizlikçi kadın gittikten sonra bir fırtına çıkar ve bütün kapları parçalar.
4. Başına daha kötü işlerin gelmesinden korkan ziyaretçi kadın gidip çantayı vermek ister fakat temizlikçi kadın almaz.

20112. ŞEYH KERAMETTİN HAZRETLERİ-2

Birinci Dünya Savaşı’nda Ruslar, Trabzon ve çevresini işgal edince Giresun ve çevresinde yaşayanlar, buraların da işgal edilmesinden korkarak tedirgin olurlar. Şeyh Keramettin Hazretleri türbenin bakımından ve temizliğinden sorumlu hocanın rüyasına girerek, Rusların Harşit nehrinden bu yana geçemeyeceklerini söyler. Nitekim Ruslar Harşit nehrine kadar geldikten sonra Rusya’da ihtilâl olur ve Rus askerleri geri çekilirler.

Cavit CÖMERT

EPİZOTLAR:

1. Ruslar, Trabzon ve çevresini işgal edince Giresun ve çevresinin de işgal edileceğinden korkan halk tedirgin olur.
2. Şeyh Keramettin Hazretleri, türbesinden sorumlu hocanın rüyasına girerek Rusların Harşit Çayı’nı aşamayacağını söyler.
3. Ruslar Harşit’a kadar geldikten sonra, Rusya’da ihtilâl olur ve Rus askerleri çekilmek zorunda kalırlar.

20113. ŞEYH KERAMETTİN HAZRETLERİ-3

Giresun ve çevresinde yaşamış evliyalarından olan Şeyh Keramettin Hazretleri'nin türbesi kendi ismiyle anılan, merkeze 6 kilometre uzaklıkta, bulunan köydedir. Hakkında çeşitli menkıbeler anlatılan bu büyük zatın ölümünden yıllar sonra hakkında anlatılan menkıbelerden biri şöyledir.

Boztekke Köyü'nün imamı, bazı sabahları kalkamadığından ezan okuma işini aksatır. Bir gün sabahleyin imam camiye ezan okumaya giderken, aniden karşısına nur yüzlü, ak sakallı bir ihtiyar çıkar. İmam birden karşısında birini görünce ilk önce biraz korkar. Fakat ihtiyarın kendisine güven verici bakışlarını görünce korkmayarak yanına varır. İhtiyar, hocaya zaman zaman sabah ezanlarını aksattığını, bundan sonra aksatmadan tam vaktinde okumasını, aksi takdirde bunun kendisi için iyi netice vermeyeceğini söyler.

Sabah olunca imam sabah namazına giderken gördüklerini cemaatinden birkaç kişiye anlatır. Onlar da bu kişinin caminin yanında türbesi bulunan Şeyh Keramettin Hazretleri olduğunu söylerler.

Oktay KARAMAN

EPİZOTLAR:

1. Boztekke Köyü'nün imamı, bazen sabah namazlarına kalkamaz.
2. İmam bir gün sabah ezanını okumaya giderken Şeyh Keramettin Hazretleri önüne çıkarak sabah namazlarına kalkmasını ve ezanları vaktinde okumasını söyler.

20114. ŞEYH KERAMETTİN HAZRETLERİ-4

Boztekke Köyü'nün imamı ve birkaç cemaati sabah namazına dururlar. Tam bu sırada caminin içinde zelzele oluyormuşçasına bir gürültü olur ve ayak sesleri işitilir. Cemaat korkarsa da imam aldırış etmeden namaza devam eder.

Namaz bittikten sonra, cemaat imama namaz sırasındaki gürültünün ne olduğunu sorar. İmam, "Onu karıştırmayın." diyerek net bir cevap vermez.

Bundan sonra halk burada medfun bulunan Şeyh Keramettin Hazretleri'nin ve müritlerinin sabah namazlarını kılmak için camiye geldiklerine inanmaya başlar.

Cavit CÖMERT

EPİZOTLAR:

1. Boztekke Köyü'nde imam ve cemaat sabah namazına durunca, camide bir gürültü olur ve ayak sesleri işitilir.
2. Namazdan sonra imama gürültünün sebebini soran cemaat net bir cevap alamaz.
3. Halk burada medfun bulunan Şeyh Keramettin Hazretleri'nin ve müritlerinin sabah namazına camiye geldiklerine inanır.

20115. ARAP EVLİYASI-1

Şebinkarahisar'da Müftü Camisi'nin önünde isimsiz bir mezar bulunmaktadır. Belediye başkanı bu mezara eskilerin Arap Evliyası dediğini, mezarın korunmaya alınmadan önceki halinde baş tarafında delikli bir taş bulunduğunu ve bu taştan burada yatanın bir seyyid olduğunun anlaşıldığını söyledi. Bu kabirle ilgili olarak da şöyle bir efsâne anlattılar:

Her gece Arap Evliyası'nın mezarının yanından geçen bir sarhoş buraya gelince, kabrin yanına veya çok yakınına küçük abdestini bozar. Bir gece sarhoş yine buradan geçerken abdestini bozunca evliya yerinden kalkarak, buna iki tane tokat atar ve, "Bir daha buradan geçerken buralara işeme. Adam gibi geç!" der.

Bundan sonra sarhoş buradan geçerken, tıpkı namaz kılıyormuş gibi elini göbeğinin üstüne bağlayarak hiç ses çıkarmadan gayet edepli bir şekilde geçer.

Mehmet ÖZDEMİR

EPİZOTLAR:

1. Bir sarhoş her gece kabrin yanından geçerken, oraya küçük abdestini bozar.
2. Bir gece türbede yatan evliya kalkıp sarhoşa iki tokat atar ve buradan adam gibi geçmesini söyler.
3. Bu olaydan sonra sarhoş buradan geçerken, elini namazdaymış gibi bağlayarak gayet edepli bir şekilde geçer.

20116. ARAP EVLİYASI-2

Arap Evliyası'na hakaret edenin veya saygısızlıkta bulunanın mutlaka başına bir belâ geleceğine inanılır. Bununla ilgili olarak da halk arasında şöyle somut bir olay anlatılır:

Adamın biri bir gün bu evliyanın etrafı çevrili mezarının içine ineğini katıp otlatır. Oradan geçen vatandaşlar ineği çıkarmasını söylediyse de adam aldırılmaz. İnek mezarın etrafındaki otları yerken, evliyanın mezarının üzerine pisler.

Ertesi gün ineği otlatan adamın ailesinden genç birisi ölür. Halk buna adamın evliyanın mezarına karşı yaptığı saygısızlığın sebep olduğuna inanır.

Mehmet ÖZDEMİR

EPİZOTLAR:

1. Arap Evliyası'na hakaret edenin veya bir saygısızlık yapanın başına mutlaka bir belâ geleceğine inanılır.
2. Adamın biri, evliyanın mezarının olduğu yerde ineğini otlatırken inek mezarın üstüne pisler.
3. Ertesi gün ineği otlatan adamın ailesinden genç biri ölür.
4. Halk buna adamın evliyaya karşı yapmış olduğu saygısızlığın sebep olduğuna inanır.

20117. ABDULAZİZ TÜRBEŞİ

Şebinkarahisar'ın Ovacık Köyü'nde Abdulaziz Türbesi vardır. Halk arasında Evliyalık da denilen bu yerle ilgili olarak şöyle bir olay anlatılır:

Dört çoban gece sürülerini yadıktan sonra, Evliyalık denilen yere getirip, buraya gelen ziyaretçilerin topluca namaz kıldıkları yere yatırır. Koyunların yattığı yerin ağzını kapatan çobanlar yaktıkları ateşin başına oturup sohbete başlarlar. Biraz sonra kapatılan koyunlar dışarı çıkarlar. Çobanlar, koyunları toplayıp aynı yere bir daha kapatırlar. Bir müddet sonra koyunlar tekrar dışarı çıkar. Üçüncü defa koyunları aynı yere kapatan çobanlar, ayrılmayıp koyunların başını beklerler.

Bir süre sonra, burada yattığı söylenen evliya beyaz elbiseler içinde gelip koyunların ağzını tekrar açar. Çobanlar, koyunları namaz kılınan yere kapatmakla hata

ettiklerini anlar ve başlarına kötü bir şey gelmesinden korkup koyunlarını da alarak hemen orayı terk ederler.

Hüsamettin OCAKLI

EPİZOTLAR:

1. Dört çoban sürülerini yaydıktan sonra Evliyalık denilen yere getirip yatırırılar.
2. Çobanlar yaktıkları bir ateşin başında sohbet ederken koyunlar kapattıkları yerden dışarı çıkarlar ve bu olay üç kez tekrar eder.
3. Koyunların nasıl çıktığını merak edip başını bekleyen çobanlar, burada yattığı söylenilen evliyanın koyunları dışarı çıkardığını görürler.
4. Namaz kılınan yere koyunları yatırmakla hata ettiklerini anlayan çobanlar başlarına bir belâ gelmesinden korkup hemen orayı terk ederler.

20118. MEREK EVLİYASI

Şebinkarahisar'ın Avutmuş Mahallesi'nin güneyinde halk arasında Merek Evliyası denilen bir türbe var. Cin çarpan, çocuğu olmayan, aklî dengesi bozuk olan veya al basanların şifa bulmak amacıyla buraya geldikleri söyleniyor. Burayla ilgili olarak şöyle bir olay anlatılıyor:

Yeni doğum yapan bir gelini al basar ve gelin konuşamaz olur. Kaynanası gelini alıp Merek Evliyası'na getirir. Önce evliyanın türbesinin etrafında dönerek dua ederler. Duayı bitirdikten sonra türbenin yukarı kısmında bir yere para atarlar. Buradan beş yüz metre kadar aşağıda bulunan bir toprak damda yatıp uyurlar. Rüyalarında gelinin dilinin çözülüp konuştuğunu görürler. Kalktıktan sonra arkalarına bakmadan doğruca evlerine gelirler. Aradan iki gün geçtikten sonra gelinin dili çözülür ve konuşmaya başlar.

Erdal YETİMOVA

EPİZOTLAR:

1. Al basan gelin konuşamaz olur.
2. Merek Evliyası'na giden gelin ve kaynanası dua edip yattıktan sonra rüyalarında gelinin konuştuğunu görürler.
3. Arkalarına bakmadan eve dönerler ve iki gün sonra gelin konuşur.

20119- ADA DEDE

Kılıçkaya Barajı yapılmadan önce Kelkit Çayı'nın tam ortasında bulunan küçük bir adanın üzerinde kime ait olduğu bilinmeyen bir türbe vardı. Halk bulunduğu yerden dolayı bu türbeye Ada Dede derdi. Bu türbenin etrafında bir sürü ağaç vardı. Kelkit Çayı'nın suyu ister çok olsun, ister az olsun daima bu türbenin etrafından akar, türbe hiç su altında kalmazdı. Yaz gelince çayın suyu bir yıl bir tarafından, ertesı yıl diğer tarafından akar, böylece çayın her iki yanında bulunan köylüler, iki yılda bir türbeyi ziyaret edebilirlerdi. Köylüler birçok hastalık için burayı ziyaret eder, kurban keser, dua ederler, dileklerde bulunurlardı.

Kılıçkaya Barajı yapılırca bu türbe sular altında kalacaktı. Barajda su tutulmaya başlayınca, bir gece mühendislerden biri rüyasında Ada Dede'yi görür. Ada Dede mühendise, türbesinin su altında kalması durumunda barajı yıkacağını söyler. Bu mühendis sabah kalktıktan sonra yakındaki köylerden birine giderek gördüklerini halka anlatır. Bu arada aynı rüyanın köyden birkaç kişi tarafından da görüldüğü ortaya çıkar. Halk toplanarak türbeyi başka bir yere kaldırmak için adaya giderler. Köylüler vardıklarında mezarın yaklaşık 60x60 ölçülerinde açılmış olduğunu ve içinde hiçbir şeyin olmadığını görürler. Bunun üzerine halk burada bulunan diğer mezarları sökerek Güvercinlik Mezarlığı'na götürürler. Buraya da Ada Dede'nin adına küçük bir türbe yaparlar.

Halk su altında kalmamak için Ada Dede'nin kendisinin kalkıp başka bir yere gittiğine inanır.

İsmail KALKAN

EPİZOTLAR:

1. Kelkit Çayı sürekli olarak ortasında bulunan bir türbenin iki yanından akar.
2. Çay, yaz gelince bir yıl türbenin bir yanından, diğer yıl diğer yanından akarak iki yılda bir çayın iki yanında oturan köylülere türbeyi ziyaret etme imkanı sağlar.
3. Kılıçkaya Barajı'nda su tutulmaya başlayınca, su altında kalacak olan ve Ada Dede köylülerin ve bir mühendisin rüyasına girerek su altında kalması halinde barajı yıkacağını söyler.
4. Türbeyi başka yere nakletmek için adaya giden halk türbenin kendiliğinden açılmış olduğunu ve içinde hiçbir şeyin olmadığını görür.
5. Halk su altında kalmak istemeyen Ada Dede'nin kendisinin kalkarak başka bir yere gittiğine inanır.

202. ŞAHİS İSİMLERİ İLE İLGİLİ EFSÂNELER

2020. EVLİYA MEHMET

Mehmet adında birisi her sabah erkenden kalkıp gidermiş. Kocasının her sabah erkenden nereye gittiğini merak eden kadın bir gün kocasını takip eder.

Adam evden dışarı çıkınca sırtına bir post alarak mezarlığa doğru gider. Bir zaman sonra adam eve döner. Kadın kocasına sabaha karşı nereye gittiğini sorar. Adam ilk önce sorulara cevap vermez. Ancak karısının ısrarlarına dayanamayıp her şeyi anlatır.

Her sabah mezarlığa gittiğini ve orada kırk kişiyle sabah namazını kıldığını söyler. Bir süre sonra bu olay tüm çevreye yayılır ve adamın adı “Evliya Mehmet” olarak kalır.

Hatun İBİK

EPİZOTLAR:

1. Mehmet her sabah erkenden kalkıp gider.
2. Kocasını takip eden kadın onun sırtına bir post alarak mezarlığa gittiğini görür.
3. Karısı her sabah nereye gittiğini sorunca adam mezarlığa giderek, kırk kişiyle sabah namazını kıldığını söyler.
4. Olay çevrede duyulduktan sonra adamın adı Evliya Mehmet olarak kalır.

2021. SAĞIR ÇOBAN

Bulancak’ın Tepecik Köyü’nde eskiden sağır bir çoban varmış. Bu çoban evinde değil de camilerde yatarmış. Bir akşam yine böyle camide yatarken yanına esrarengiz yaratıklar gelmiş. Onu namaza çağırmışlar. O anda kulakları açılarak duymaya başlamış. Kendini namaza çağıranlara namaz kılmayı bilmediğini söylemiş. Bunun üzerine çobana ağzını aç demişler. Çoban ağzını açmış ve yaratık çobanın ağzına tükürmüştü. Bunun üzerine çoban ermiş olmuş. İsteddiği zaman istediği yere anında gidebilirmiş. Bir gün karısına "Gözlerini kapa ayağıma bas." demiş. Kadın ayağına basınca bir anda kendilerini yaylada bulmuşlar. Bu duruma çok şaşırان kadın köye dönünce bunu arkadaşlarına anlatmış. Bunun üzerine sır bozulmuş ve çoban bu yeteneğini kaybedip eski haline dönmüş. Bundan sonra da çobana, Sağır Çoban denmiş.

Halk obana camide görünenin ve onu ermişlik düzeyine ykseltenin Hızır olduğuna inanmaktadır.

Arziye TİRYAKİ

EPİZOTLAR:

1. Sağır oban Hızır'ın kendisine seslenmesiyle duymaya başlar.
2. Hızır obanın ağzına tükürür ve oban ermiş bir insan olur.
3. oban istediği an istediği yere gidebilir.
4. oban bir gün sırrını karısına açar ve onu bir anda yaylaya götürür.
5. Kadın, kocasının bu özelliğini komşlara söyleyince sır bozulur ve oban eski haline döner.

2022. CİNO AHMET

Ahmet evinin ihtiyaçlarını almak için Eynesil'e gider. Gece geç saatlere kadar ilçede kalır. Evine döndüğünde kapının önünde birisi sigara içmektedir. Köyde hasımları olan Ahmet sigara içen adama üç defa kim olduğunu sorar. Adam cevap vermeyince silahını çeker ve adamı vurur. Adam hemen evine girer karısına birisini vurduğunu, jandarmalar geldiğinde evde olmadığını söylemesini ister.

Olaydan bir saat kadar sonra jandarmalar gelir. Ahmet'i alarak ilçeye doğru yola çıkarlar. Bir zaman gittikten sonra bahçelik bir yola saparlar. Önlerine gelen büyük bir kayadan bir kapı açılır ve içeri girerler. Adam cinler tarafından götürüldüğünü anlar.

İçerde bir mahkeme kurulmuş ve Ahmet yargılanacaktır. Hâkim, Ahmet'e vurulan adamı göstererek, onu niye vurduğunu sorar. Ahmet adama üç defa kim olduğunu sorduğunu, cevap vermeyince hasmı olabileceğini düşünerek vurduğunu söyler. Hâkim, vurulan adama Ahmet'in anlattıklarının doğru olup olmadığını sorar. Adam doğru olduğunu, onu korkutmak için cevap vermediğini söyler. Hâkim, Ahmet'i suçsuz bulur ve jandarmalara onu evine götürmelerini söyler. Ahmet, evine gelince olanları karısına anlatır. Olay köyde duyulduktan sonra Ahmet'in ismi "Cino" olarak kalır.

Hanife BOZ

EPİZOTLAR:

1. Gece geç saatte evine dönen Ahmet, evinin önünde durup, sorularına cevap vermeyen adamı vurur.
2. Bir saat kadar sonra cinler gelerek Ahmet'i evinden alıp mahkemeye götürürler.
3. Hâkim, Ahmet'e adamı niçin vurduğunu sorar ve Ahmet olayı anlatır.
4. Yargılama sonunda hâkim, Ahmet'i suçsuz bulunca cinler evine geri getirirler.
5. Bu olay çevrede duyulduktan sonra arkadaşları Ahmet'e cin o anlamında "Cino" derler.

203. TARİHÎ, DİNÎ, ÇEŞİTLİ YAPILAR VE EVLİYA MALLARI İLE İLGİLİ EFSÂNELER

2030. SARI HALİFE-6

Sarı Halife'nin köylüleri, onun zamanında yaptırılan fakat daha sonraları ihtiyacı karşılamaz olan camiye yıkıp, aşağı bir yere daha büyüğünü yapmak isterler. Bir gün caminin bir kısmını sökerek taşlarını aşağı bir yere taşırlar. Ertesi gün sabah olduğunda her şeyin eski halini aldığını görürler. Köylüler caminin malzemelerini sökerek tekrar yeni camiye yapacakları yere taşırlar. Ertesi sabah kalktıklarında yine her şeyin eski yerine geldiğini görürler. Bu durum birkaç defa tekrar edince, camiye yıkmak için ısrarlı olurlarsa başlarına kötü bir şey geleceğinden korkup yeni cami yapmaktan vazgeçerek camiye yerinde onarırlar.

Hasan SÖĞÜNMEZ

EPİZOTLAR:

1. Sarı Halife zamanından kalan cami, yenisi yapılmak için defalarca yıkılır fakat ertesi sabah eski halinde bulunur.
2. Başlarına bir felâket gelmesinden korkan köylüler, yeni cami yapmaktan vazgeçerek, eski camiye yerinde onarırlar.

2031. CAMİ YERİ¹³⁹

Memleketimizdeki birçok dinî yapının yapılması veya korunmasıyla ilgili olarak çeşitli hikâyeler anlatılır. Giresun'un Dereli ilçesine bağlı Akköy'deki caminin yapımı sırasında meydana geldiği söylenen böyle bir hikâyesi vardır.

Akköylüler köylerine bir cami yapmaya karar verirler. Uygun buldukları bir yere caminin temelini kazmaya başlarlar. Temeli bir hayli kazdıktan sonra temelden büyükçe bir taş çıkar. Millet ne kadar uğraşırsa da taşı sökemez. Bunun üzerine köylüler temeli kazmaktan vazgeçerek camiyi başka bir yere yapmaya karar verirler.

Ertesi sabah olduğunda taşın temelden çıkmış olduğu görülür. Köylüler camiyi başka yere yapmaktan vazgeçerek eski düşündükleri yere yaparlar.

O günden beri bu camiyi sabah kuş ötmeden dolaşmanın birçok hastalığa iyi geldiği söylenir.

Nurettin TATAR

EPİZOTLAR:

1. Akköy camisinin temeli kazılırken temelden çıkan taş bütün çabalara rağmen sökülemez.
2. Köylüler, camiyi başka bir yere yapmaya karar vererek, temeli kazmaktan vazgeçerler.
3. Ertesi sabah kalktıklarında taşın sökülmiş olduğunu gören köylüler camiyi ilk düşündükleri yere yaparlar.

2032. ÜÇ KAPILI KALE

Tarihî yerler eskiden beri insanların ilgisini çekmiştir. Bunlar içinde kaleler kullanıldıkları dönemde olduğu gibi daha sonraki dönemlerde de ilgi odağı olmaya devam etmişlerdir. Günümüzde ise kalelerin muhafazasına veya burada yaşayan insanların zenginliğine bağlı olarak çeşitli hikâyeler anlatılmaktadır. Giresun'un Çanakçı ilçesine bağlı Kaleköyü'nde bulunan kalenin de böyle bir hikâyesi vardır.

¹³⁹ Nurettin Tatar, Bütün Yönleriyle Dereli, Ankara 1991, s.86

Karadeniz’de Rumların yaşadığı dönemlerde tabîî bir kale durumunda olan bu yer, hazine saklamak için kullanılır. Bu kalenin üç kapısı ve bu kapıların birinden yerin altına doğru inen 99 basamaklı bir merdiven vardır. Bu merdivenden indikten sonra labirent şeklindeki bölümlerden geçilerek hazineye ulaşılır. Üç kapıdan birinin hazineye gittiği, diğer iki kapıdan girildiğinde ise çıkmanın mümkün olmadığı ve hazineyi bulmak umuduyla bu kapılara girmiş olan birçok insanın kaybolduğu söylenmektedir.

Rumlar kendilerince manevî bir değeri olan altın beşiği ve kıymetli eşyalarını burada saklarılarmış. Bir gün kaleye giden bir Rum’u takip eden bir Türk, Rum’un arkasından kaleye girerek hazineye giden kapıyı öğrenir. Türk bir gün sonra kaleye tek başına girerek, burada saklanan altın beşiği ve birçok değerli eşyayı görür.

Kaleden ayrılan Türk, köyüne gelir gelmez gördüklerini tüm köylüye anlatır. Bir gün sonra hep birlikte kaleye gitmeye karar verirler. O gece Türklerin hazinenin yerini öğrendiğini duyan Rumlar, gece yarısı evini basarak hazinenin yolunu bilen Türk’ü öldürürler. Böylece kalenin hazineye giden kapısı bir daha Türkler tarafından bulunamaz.

Pontus devleti yıkıldıktan sonra köylerini terk eden Rumlar, hazineyi kalede bırakırlar. Zamanla etrafı ormanlarla kaplanmış olan kalenin kapıları da görünmez olur.

Hacer KARAKAŞ

EPİZOTLAR:

1. Rumlar, tabîî bir kale görünümündeki yerin altına, kutsal kabul ettikleri altın beşiği ve diğer değerli eşyalarını saklar.
2. Kalenin altına açılan üç kapıdan ancak bir tanesi 99 basamaklı merdivenden inildikten sonra eşyaların saklandığı yere açılır.
3. Buradaki hazineyi ele geçirmek isteyen birçok kişi buraya girmiş fakat geri dönen olmamış.
4. Kaleye giden bir Rum’u takip eden bir Türk hazinenin bulunduğu yere açılan kapıyı öğrenir ve içeri girip buradaki eşyaları görür.
5. Kaleye giren Türk, diğer Türklerle görüşür ve bir gün sonra kaleye girip eşyaları almayı kararlaştırırlar.
6. Türklerin hazinenin yerini bildiği o akşam Rumlar tarafından öğrenilir ve Rumlar o gece hazinenin yolunu bilen Türk’ün evine baskın yaparak onu öldürürler.
7. Türkler tarafından bir daha kapısı tespit edilemeyen bu hazineyi devletleri yıkılınca Rumlar da alıp götüremezler.

2033. KELETE DEĞİRMENİ¹⁴⁰

Kelete, Çanakçı ilçesine bağlı bir dağ köyüdür. Oldukça sarp dağların arasında kalan ve bir derenin vadisinde kurulmuş olan bu köyde bir değirmenle ilgili olarak şöyle bir efsâne anlatılır.

Kelete’de bulunan değirmene geceleri kimse gidemez. Zira geceleri sürekli olarak değirmenden davul zurna sesleri gelir. Hiç kimse gidip de bakmaya dahi cesaret edemez.

Köyden Hüseyin diye birisi, bir kış günü avdan dönerken tipiye yakalanır. Bu tipi de evine gitmesi imkansızdır. Çevrede tek sığınabilecek yer değirmen olduğundan, mecburen buraya sığınmaya karar verir. Bildiği sureleri okuyarak değirmene girer.

İçerde yeşil yüzlü, insana benzeyen bazı yaratıklar eğlenmektedirler. Yanlarına varıp “Selâmün aleyküm.” der. Bu yaratıklar müslüman olduklarından Hüseyin’in selâmını alırlar. Onu bir köşeye oturturlar. Hüseyin bu yaratıkların ayaklarının ters olduğunu fark edince bunların cin olduğunu anlar ve daha çok korkmaya başlar.

O sırada cinler kendi aralarında tartışmaya başlarlar. Buradaki cinlerin içinde kafir cinler de varmış. Bu cinler, sırlarını ve yaşantılarını öğrendiği için Hüseyin’i öldürmeleri gerektiğini savunuyorlarmış.

Diğer cinler Hüseyin’in selâm verdiğini yani müslüman olduğunu, bu yüzden onu kesinlikle öldürmeyeceklerini söylerler. Bu sırada kafir cinlerden biri Hüseyin’e ucu közleşmiş bir odunla vurmaya çalışır. Hüseyin kaçır ve tüfeğine mermi yerine bir ekmek parçası koyarak ateşler. Cin vurulup yere düşer. Bütün cinler feryat edip vurulan cinin başına toplanırlar. Bu arada cinlerin reisi gelir. Bu cin de müslüman bir cindir. Olanları dinler ve Hüseyin’e hak verir.

Gece yarısına doğru tipi diner, hava açılır ve ay doğar. Yollar aydınlandığı için Hüseyin evine gitmeye karar verir. Cinlerin reisinden izin ister. Reis gördüklerini başkalarına anlatmamasını isteyerek, bir miktar kömür hediye ettikten sonra Hüseyin’e gitmesi için izin verir.

Evinin yolunu tutan Hüseyin, “Bunlardan ne olacak.” diye cebindeki kömürleri çıkarıp atar. Evine gelince çok yorgun olduğu için hemen yatar.

Ertesi sabah ceketini giydiğinde cebinde kocaman bir altın bulur. Kömürler altın olmuştur. Diğer kömürleri attığına pişman olur. Geçtiği yollara tekrar bakar, fakat kömürler ortalıkta yoktur.

140 Hakan Bige, a. g. t., s.66

Bu olaydan sonra Hüseyin başından geçenleri ve değirmende gördüklerini başkalarına anlatır. Bunun üzerine cinler bir daha o değirmende görülmez, davul zurna sesi de kesilir.

Hakan BİLGE

EPİZOTLAR:

1. Kelete Değirmeni'nde cinler düğün ettiğinden hiç kimse geceleri buraya gidemez.
2. Bir gece avdan dönen Hüseyin, tipiye yakalanınca Kelete değirmenine sığınmak zorunda kalır.
3. Değirmene giren Hüseyin, yeşil yüzlü insana benzer eğlenen yaratıklar görür ve ayaklarının ters olduğunu fark edince bunların cin olduğunu anlar.
4. Sırlarını öğrendiği için kafir olan cinler Hüseyin'i öldürmek isterken müslüman olanlar buna karşı gelir.
5. Kafir bir cin Hüseyin'e ateşli bir odunla vurmak isterken, Hüseyin içine ekmek koyduğu silahını ateşleyerek bu cini vurur ve kaçır.
6. Cinlerin reisi gelir ve durumu öğrenince Hüseyin'i haklı bulur.
7. Tipi durup hava açılınca, Hüseyin cinlerin reisinden evine gitmek için izin ister.
8. Cinlerin reisi gördüklerini kimseye anlatmamasını ister ve hediye olarak biraz kömür verip bunları atmamasını söyleyerek Hüseyin'i evine gönderir.
9. Cebindeki kömürleri yolda atan Hüseyin, sabahleyin cebinde kalan tek kömürün altın olduğunu görür.
10. Kömürleri attığına pişman olan Hüseyin, gidip attığı yerlere bakar fakat bir şey bulamaz.
11. Hüseyin başından geçenleri anlatır ve bir daha Kelete Değirmeni'nde cin görünmez.

2034. KURŞUNLU HAMAMI

Şebinkarahisar'daki Kurşunlu Camisi yapılırken, inşaatta çalışan işçilerden biri gece hamamcı olur. Durumu sabah fark eden adam, uygun bir yer olmadığı için yıkanamadan işe gider. Adam çalışmaya başlayınca, eline aldığı taşı hiçbir yere koymadan

bir tezgaha bir aldığı yere götürüp getirir. Durumu fark eden usta, چراغını yanına çağırarak bunu niçin yaptığını sorar. Çırak gece hamamcı olduğunu, uygun bir yer olmadığı için banyo yapamadığını, pis olarak da cami inşaatında çalışamayacağını söyler. Bunun üzerine caminin inşaatı yarıda bırakılarak, önce caminin yanına bir hamam yapılır. Hamam bitirildikten sonra caminin inşaatına devam edilir.

Dursun KILIÇ

EPİZOTLAR:

1. Cami inşaatında çalışan işçilerden biri, gece hamamcı olur fakat uygun bir yer olmadığı için sabah yıkanamadan işe gider.
2. Temizlenemeyen işçi, işe başlayınca eline aldığı taşı bir tezgaha bir aldığı yere götürüp getirir.
3. Durumu fark eden usta چراغını yanına çağırıp bunu niçin yaptığını sorar.
4. Çırak hamamcı olduğunu, uygun bir yer olmadığı için temizlenemediğini ve bu haliyle cami inşaatında çalışamayacağını söyler.
5. Cami inşaatı yarıda bırakılarak önce caminin yanına bir hamam yapılır.

2035. HASAN ŞEYH HAZRETLERİ'NİN TEKKE KAZANI

Hasan Şeyh Hazretleri'nin tekkesinde kullandığı bazı eşyaları asırlardır durur. Zamanında tekkede çorba kaynatılan kazan ve burada kullanılan havan şu anda Hasanşeyh Köyü'ndedir. Bu eşyalar bütün köylü tarafında ortak olarak kullanılmaktadır. Lazım olan herkes bu eşyaları bulunduğu yerden alır, işi bittikten sonra da tekrar yerine koyar. Kim bu eşyaları alıp da yerine koymayıp sahiplenmeye kalkarsa mutlaka başına bir belâ geleceğine inanılır. Bu eşyalarla ilgili olarak şöyle bir hikâye anlatılıyor.

Bir zaman köyden biri bu kazanı almış. İş bittikten sonra, “Kazan bana ne yapabilecek.” diyerek kazanı sahiplenmek için aldığı yere koymayıp serendeye¹⁴¹ saklamış. Birkaç gün geçtikten sonra bir gün bilinmeyen bir sebepten serende yanmaya başlamış. Köy halkı yangını söndürmek için buraya koşmuş. Serendenin bir kısmı yandıktan sonra burada bulunan kazan yere düşmüş. Bunun üzerine köy halkı “Bu kazanı çaldığı için bunun

¹⁴¹ Serende: Dört direk üstüne yapılmış tahlil, meyve, sebze kurusu saklanan kiler (TDK Derleme Sözlüğü, Ankara 1978, s.3587)

başına bu belâ geldi. Kazan kurtuldu. Bırakın serende yansın!” demişler ve dağılıp gitmişler.

Bu emanetlerin asırlardır kaybolmadan gelmesini halk başlarına gelecek bu tür belâlara bağlıyor.

Halil GEÇGEL

EPİZOTLAR:

1. Hasan Şeyh Hazretleri'nin tekke kazanı ve havanı yüzyıllardır köyün ortak malı olarak kullanılır.

2. Bu eşyaları çalmak isteyenlerin başlarına mutlaka bir belâ geleceğine inanılır.

3. Köyden biri kazanı alıp kullandıktan sonra yerine bırakmayıp evinin yanında bulunan serendeye saklayarak sahiplenmek ister.

4. Bir süre sonra kazanın saklandığı serendede yangın çıkar ve kazan yanan yerden aşağı düşerek ortaya çıkar.

5. Kazanın serendeden düşmesinden sonra yangını söndürmeye gelen köylüler adamın kazanı çalmak istemesinden dolayı bu şekilde cezalandırıldığını söyleyerek yangını söndürmeden dağılırlar

2036. CAMİ İNŞAATI

Eskiden Alağdere Yaylası'nın her tarafı çamlıkmış. Burada uzun uzun çam ağaçlar varmış. Karaovacılık bugünkü kır pazarının olduğu yere bir cami inşaatına başlamışlar. Bu caminin inşaatında kullanmak için de Alağderelilerden ağaç istemişler. İki köyün arası iyi olmadığından Alağdereliler ağaç vermemişler. Bunun üzerine aradan birkaç gün geçtikten sonra burada büyük bir fırtına olup Alağdere'de ne kadar çam varsa hemen hemen hepsini yıkmış. Geriye ancak elli- altmış tane kadar ağaç kalmış. Günümüzde bu ağaçlardan ancak yirmi civarında bulunmaktadır.

Halk bu fırtınaya ve ağaçların bu şekilde hep birden yıkılmasına Alağderelilerin Karaovacık camisinde kullanılmak üzere ağaç vermemesinin sebep olduğuna inanır.

Nazmi ASLAN

EPİZOTLAR:

1. Karaovacıklılar, köylerine cami yaparken camide kullanmak için Alağderelilerden ağaç isterler, fakat iki köyün arası iyi olmadığından Alağdereliler ağaç vermezler.
2. Çıkan kuvvetli bir fırtına da çevredeki ağaçların hemen hepsi yıkılır.
3. Halk fırtınaya ve ağaçların yıkılmasına Alağderelilerin cami için ağaç vermemesinin sebep olduğuna inanır.

204. HAZRETİ ALİ VE HIZIR İLE İLGİLİ EFSÂNELER

2040. HAZRETİ ALİ'NİN ATININ AYAK İZLERİ

Hazreti Ali atı Döldül ile batıya doğru giderken büyük bir kayanın altında bulunan bir inde biraz kalır. Daha sonra yeniden yola çıkar. İn büyük bir dağın tepesindedir. Hazreti Ali bulunduğu yerden Bektaş Yaylası'ndaki bir dağa Döldül'ü bir hamlede atlatır. Bu dağa Döldül'ün ayak izleri çıkar ve yüzyıllardır bozulmadan durur.

Hanife BOZ

EPİZOTLAR:

1. Hazreti Ali atı Döldül'ü bulunduğu yerden bir hamlede Bektaş Yaylası'ndaki bir dağın başına atlatır.
2. Atlayıp konduğu yere Döldül'ün ayak izleri çıkar ve yüzyıllardır bozulmadan durur.

2041 HIZIR ALEYHİSSELAM

Çobanın biri yayladan dönünce güzü, geçirmek için köyünün merasına çadırını kurar. Bir gün ak sakallı bir adam yanına gelip, uzun yoldan geldiğini ve aç olduğunu söyler. Çoban ak sakallı adamı doyurur ve yolcu eder. O günden itibaren, çoban, kendisi yatırdıktan sonra koyunların sabaha kadar yayıldığını ve sabah yerine getirildiğini fark eder. Bu durum iki yıl devam eder.

İki yıl sonra bir gün komşu köyden bir çoban, bu çobanın yanına gelir. Gece koyunların yerinde olmadığını görür ve telaşa kapılır. Hemen gelip arkadaşına haber verir. Çoban, yeni gelen arkadaşına her şeyi anlatır. O geceden sonra koyunların gece yayılmaları son bulur. Çoban köye geldiğinde durumu yaşlılara anlatır. Yaşlılar geceleri koyunları yayanın Hızır (A.S.) olduğunu ve bunu başkalarına söyleyerek sırrını ifşa ettiği için de Hızır (A.S.)'ın kendisini terk ettiğini söylerler.

Hanife BOZ

EPİZOTLAR:

1. Hızır (A.S.) bir gün ihtiyar bir adam şeklinde, bir çobanın yanına gelerek uzun yoldan geldiğini ve aç olduğunu söyleyince, çoban ihtiyarı doyurup yolcu eder.
2. Çoban akşamları koyunlarını yatırdıktan sonra, koyunlar Hızır tarafından sabaha kadar yayılır ve sabah yerine getirilir.
3. Çoban bu sırrını yanına gelen bir arkadaşına söyleyince, sırrı açığa çıkan Hızır, koyunları yayma işini bırakır.

21. TAŞLAR VE KAYALARLA İLGİLİ EFSÂNELER

210. ÇOBAN KAYASI-1

Görelle'nin Önerli Köyü'nde bir çoban koyunlarını kırkıyormuş. Çoban birkaç koyunu kırkıktan sonra, hiç tanımadığı bir ihtiyar yanına gelerek ondan bir çoraplık yün istemiş. Çoban, kendisinin mal sahibi olmadığını söyleyerek ihtiyara yün vermemiş. Çobanın yalan söylediğini anlayan ihtiyar, "Allah seni ve sürünü taş etsin" diye ilenmiş. O anda adamın duası kabul olmuş; çoban ve sürüsü olduğu yerde taş kesilmiş. Bu olaydan sonra buraya Çoban Kayası denmiş. Halk çobana görünenin Hızır (A.S.) olduğuna ve çobanı imtihan ettiğine inanmaktadır.

Nazmi ASLAN

EPİZOTLAR:

1. Hızır, koyunlarını kırkmakta olan çobana ihtiyar şeklinde görünerek, bir çoraplık yün isteyince, çoban mal sahibi olmadığını söyleyerek Hızır'a yün vermez.
2. Çobanın yalan söylediğini anlayan Hızır, çoban ve koyunlarının taş olması için beddua eder.
3. Hızır'ın duası kabul olur; çoban ve koyunları oldukları yerde taş kesilirler.
4. Bu olaydan sonra buraya Çoban Kayası ismi verilir.

211. ÇOBAN KAYASI-2

Görelle'nin Esentepe Köyü yakınlarında bulunan Çoban Kayası denilen kayayla ilgili olarak halk arasında şöyle bir efsâne anlatılır:

Vaktiyle burada koyunlarını otlatan bir çobandan nur yüzlü bir ihtiyar, acıktığını söyleyerek, yiyecek ister. Çoban yiyeceğinin olmadığını söyler. İhtiyar, "Yiyeceğin yoksa şu koyunların sütünden ver." der. Çoban, "Koyunların sütü yok; olsa da zaten veremem, koyunlar benim değil." der. Çobanın yalan söylediğini anlayan ihtiyar, "Allah seni ve koyunlarını taş etsin. Elindekini ihtiyacı olanlara vermeyenlere örnek olsun." der. Çoban o anda koyunlarıyla birlikte oracıkta taş kesilir. Aslında ihtiyar Hızır'ın ta kendisiymiş.

Durmuş TOPKARA

EPİZOTLAR:

1. Hızır, koyunlarını yaymakta olan bir çobana, ihtiyar şeklinde görünüp yiyecek bir şey isteyince, çoban, yiyeceğinin olmadığını söyler ve hiçbir şey vermez.
2. Çobanın yalan söylediğini anlayan Hızır, çoban ve koyunlarının taş olması için beddua eder.
3. Hızır'ın duası kabul olur, çoban ve koyunları o anda oldukları yerde taş kesilirler.

212. ÇOBAN KAYASI-3¹⁴²

Memleketimizde birçok yerin isimleriyle ilgili olarak, çoğu birbirine benzer hikâyeleri vardır. Giresun'un Dereli ilçesine bağlı Akkaya Köyü'nde bulunan Çoban Kayası mevkiinin de bir hikâyesi vardır.

Dağda koyunlarını otlatan bir çoban, koyunlarıyla birlikte eşkıyalar tarafından götürülür. Durumu soylu ve zengin bir ailenin kızı olan köydeki sevgilisine duyurmak isteyen çoban, eşkıyalardan kaval çalmak için izin ister.

Eşkılar çobanın kaval çalmasından kendilerine bir zarar gelmeyeceğini düşünerek, çobana izin verirler. Yüksekçe bir kayanın üzerine çıkan çoban, kavalını çalarak, sevgilisinden yardım ister. Kadioğullarından olan kız, kavalın sesini duyunca, sevgilisinin başının dertte olduğunu anlar. Hemen köyden kırk atlı alan kız, İnköy mevkiinden sesi gelen sevgilisinin yardımına koşar. Çobanı ve sürüsünü eşkıyaların elinden kurtarır.

Bu olaydan sonra çobanın üzerine çıkıp kaval çaldığı kayanın ismi Çoban Kayası olarak kalır. Çobanın, kaval çalarken sevgilisine şöyle seslendiği söylenir:

“Yetiş emmim kızı Sedef,

Karabacak yolum kesti.

Kara köpek kanlar kustu.”

Sevgiliyle birlikte olay yerinden ayrılan çoban iki yüz metre ileride ölür.

Nurettin TATAR

¹⁴² Nurettin Tatar, a.g.e., s.86

EPİZOTLAR:

1. Sürüsüyle birlikte eşkıyalar tarafından kaçırılan çoban, yüksekçe bir taşın başına çıkıp kaval çalarak, kaçırıldığını köydeki sevgilisine haber verir.
2. Kadioğullarından olan kız, köyden aldığı kırk atlıyla birlikte nişanlısının yardımına koşup onu ve sürüsünü eşkıyalardan kurtarır.
3. Çobanın üzerine çıkıp kaval çaldığı kayanın ismi daha sonra Çoban Kayası ismini alır.
4. Sevgiliyle beraber köye dönen çoban, bir miktar gittikten sonra bilinmeyen bir sebepten ölür.

213. ÇOBAN KAYA

Bir çoban, sıcak bir yaz günü 500 kadar koyunuyla Şebinkarahisar'ın Tutak Yaylası'na çıkar. Öğle sonuna kadar koyunlar burada yayılır. Hava oldukça sıcak olduğundan çoban ve sürüsünün susuzluktan adım atacak hali kalmaz. Çoban, "Allah'ım şurada bir su yaratırsan sana üç kurban keseceğim." diye yalvarmaya başlar. Bu sırada çobanın rast gele elini vurduğu bir kayadan buz gibi bir su çıkar. Çoban da koyunları da bu sudan kana kana içerler. Keyfi yerine gelen çoban, bir taşın başına çıkarak kavalını çalmaya başlar. Bu sırada aklına Allah'a verdiği söz gelir. Çoban şeytanın fitnesine uyarak başını kaşırken eline geçen üç biti alıp, "Al sana kurban!" diyerek bitleri öldürür. Çobanın bu davranışı Allah'ı gazaba getirir. Çoban ve koyunların hepsini taşa çevirerek canlarını alır.

Hüseyin ARI

EPİZOTLAR:

1. Sıcak bir yaz günü Tutak Yaylası'nda koyunlarını yayan çoban su yaratması halinde Allah için üç kurban keseceğini söyler.
2. Çobanın dileği kabul olur ve elini kazara vurduğu bir kayadan buz gibi bir su çıkar.
3. Çoban ve koyunları bu sudan içerek susuzluklarını giderirler.
4. Keyfi yerine gelen çoban bir kayanın başına oturup kavalını çalarken Allah'a verdiği sözü hatırlar.

5. Şeytana uyan çoban başından aldığı üç biti öldürerek bunları kurban sayar.
6. Çobanın davranışı Allah'ı gazaba getirir ve Allah çobanı ve koyunlarını oldukları yerde taş eder.

214. HAMZA TAŞI¹⁴³

Karadeniz'in üzerinde insan yaşamına elverişli tek adası Giresun Adası'dır. Bu ada Gemilerçekeği mahallesinin tam karşısında yer alır. Karadeniz'in üzerinde insan yaşamasına uygun tek adası olan bu adayla ilgili olarak birçok hikâye anlatılmaktadır. Bu hikâyelerden biri de adanın doğusunda bulunan ve hemen hemen bütün Giresunlular tarafından bilinen bir taşla ilgilidir. Memleketimizdeki birçok taş gibi bu taşın da ismiyle ilgili olarak ilginç bir hikâyesi vardır.

Çocukları olmayan bir karı-koca Mayıs ayının yedisinde (20 Mayıs) Aksu deresine giderler. Derenin denize döküldüğü yere gelip yedi çift taşı suya atarlar. Orada abdest alıp büyük bir sacayağının üzerinden atlarlar. Sonra bir sandala binip adanın etrafını yedi defa dolaşırlar. Adaya çıkıp orada bulunan bir taşın etrafında da yedi defa dolaşıp oradaki bir suda ellerini yüzlerini yıkarlar. Bu işi de bitirdikten sonra aynı sandalla karaya çıkarlar.

Evlerine gelince Allah'a yalvarırlar, kurban keserler. Duaları kabul olur. Bir yıl geçmeden nur topu gibi bir erkek çocukları olur. Sevince boğulan anne-baba çocuklarının adını Hamza koyarlar.

Kerametın taştı olduğına inanan halk, çocuğun adından dolayı adadaki bu taşta Hamza Taşı adını verirler. Bugün bile çocuksuz aileler bu taşı ziyaret edip, dualarının kabul olması için Allah'a yalvarırlar.

Saim SAKAOĞLU

EPİZOTLAR:

1. Çocukları olmayan bir aile Mayıs ayının yedisinde Aksu Deresi'nin denizle birleştiğı yere giderek denize yedi çift taş atarlar.

¹⁴³ Saim Sakaoglu, Sancı Pelidi ve Hamza Taşı, TFAD, 18, 353, Aralık 1978, s.8510

2. Abdest alan çift, büyük bir sacayağından atladıktan sonra bir sandalla denize açılıp Giresun Adası'nın etrafını yedi defa dolaşırlar.

3. Adaya çıkan çift, buradaki bir taşın etrafını da yedi defa dolaştıktan sonra orada bulunan suda ellerini yüzlerini yıkayıp geri dönerler.

4. Evlerine geldikten sonra kurban kesip çocuk sahibi olmak için Allah'a yalvaran aile, bir sene geçmeden bir erkek çocuk sahibi olur ve çocuğun adını Hamza koyarlar.

5. Kerametın adadaki taşta olduğuna inanan halk, çocuğun adından dolayı bu taşta "Hamza Taşı" der.

215. OTURAN KAYA

Şebinkarahisar'ın Avutmuş Mahallesi'nde Gelinkaya'nın üst tarafında birkaç sene öncesine kadar Kible'ye karşı oturmuş bir adamı andıran bir kaya vardı. Yol yapılırken Parmakkaya ve bu kaya yıkıldı. Bu kayanın oluşumuyla ilgili olarak eskiler şöyle bir hikâye anlatırlardı:

Adamın biri buradan giderken, yolun kenarına, Kible'ye karşı oturarak abdest bozmuş. Adamın bu saygısızlığı Allah'ı gazaba getirmiş ve orada adamı taş edivermiş.

Hüseyin ARI

EPİZOTLAR:

1. Bir adam herkesin geçtiği yolun kenarına, Kible'ye karşı tuvalete oturur.

2. Adamın insanlara ve Kible'ye karşı yaptığı bu saygısızlık Allah'ı gazaba getirmiş ve adamı olduğu yerde taş eder.

216. KARDEŞ KAYASI¹⁴⁴

Çok eskiden, Çanakçı'ya bağlı Kuşköy' de birbirinden güzel iki tane kızı olan bir aile yaşarmış. Köyde herkes bu kızların güzelliğini ve iyi kalpliliğini konuşmuş.

¹⁴⁴ Hakan Bilge, a.g. t., s.58

Konuştuktan sonra da, “Tü Maşallah, nazar değmez İnşallah” demeyi unutmazlarmış. Çünkü bu kızlar, köyde herkes tarafından çok sevilirmiş.

Bir gün, bu iki kardeş gezmek için ormana giderler. Köyün üstündeki tepelere doğru tırmanırlar. Bu arada kendi aralarında da oyun oynarlar. Oyuna dalan kızlar zamanın geçtiğinin farkına varmazlar.

Karanlık çökmeye başlayınca, geç kaldıklarını fark eden kızlar, köylerine doğru inmeye başlarlar. Bu gün Kardeş Kayası denilen yere gelirler. Çıkarken burayı çok rahat çıktıkları halde, karanlık çöktüğünden inemezler. Korkularından ağlamaya başlarlar. Bu sırada ormandan bir ayı çıkarak, yanlarına doğru gelmeye başlar. İyice korkan kardeşler, ellerini açarak, “Allah’ım ya bizi taş et dondur ya da kuş et uçur.” derler.

Kızların ilk dilekleri gerçekleşir ve oldukları yerde ikisi birden taş kesilirler. Bu taşlar yanlarına gidildiğinde birbirine bakan iki insana benzemektedir. Birbirlerine ulaşamadıkları için bazen gözlerinden yaş geldiği söylenir.

Hakan BİLGE

EPİZOTLAR:

1. Kuşküy’de yaşayan ve herkes tarafından çok sevilen iki güzel kız kardeş bir gün gezmek için ormana giderler.
2. Kendi aralarında oyuna dalan kardeşler zamanın geçtiğini fark etmeyip akşam olunca geç kaldıklarını anlarlar.
3. Karanlık çöktüğünden çıktıkları kayadan inemeyen kardeşler korkularından ağlamaya başlarlar.
4. Yanlarına doğru gelen bir ayıyı görünce ayının eline düşmekten korkan kardeşler, kendilerini taş ya da kuş ekmesi için Allah’a yalvarırlar.
5. Kızların ilk dilekleri kabul olur ve oldukları yerde taş kesilirler.
6. Yanına gidildiğinde birbirine bakan iki insana benzeyen bu kayaların, birbirlerine kavuşamadıkları için zaman zaman gözlerinden yaş gelir.

217. GELİN KAYA-1¹⁴⁵

Çanakçı'ya bağlı Akköy'de Gelinkaya denilen bir kaya vardır. Bu kaya yanına gidildiğinde başına taç giymiş bir geline benzemektedir. Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi bu kayayla ilgili olarak da çeşitli efsâneler anlatılır. Bunlardan biri şöyledir:

Çok eskiden Akköy'de bir kız ve bir oğlan birbirlerini severler. Oğlan ne kadar ısrar ettiyse de anası kızı oğluna almak istemez. Araya eşin dostun girmesi sonucu kadın zoraki oğlunun sevdiği kızı ister ve oğluna gelin alır. Gelinini hiç sevmeyen kaynana ona her gün en ağır işleri yaptırarak eziyet eder.

Bir gün sabahtan öğleye kadar evde çalışan gelini, kaynanası öğleden sonra da köyün yukarı kısmında olan meraya inek otlatmaya gönderir. Gelin ineği otlatırken oturduğu yerde yorgunluktan uyuya kalır. Uyandığında akşam olmak üzeredir. Telaşla kalkıp ineği arar, fakat inek ortalıkta yoktur. İneği bulamayınca kaynanasından çok korkan gelinin telaşı daha da artar.

“Belki etrafta bir yerdedir.” diye ineği aramaya başlar. Bu arada hava iyice kararır ve etraftan kurt ulumaları gelmeye başlar. İyice korkan gelin, ellerini açarak, “Allah’ım beni ya taş et dondur ya da kuş et uçur.” diye yalvarır. Gelinin ilk dileği kabul edilir ve olduğu yerde taş kesilir.

Hakan BİLGE

EPİZOTLAR:

1. Çok eskiden Akköy'de bir delikanlı ve bir kız birbirlerini severler.
2. Delikanlının anası, kızı oğluna gelin almak istemezse de araya eşin dostun girmesi sonucu razı olur ve kızı oğluna alır.
3. Gelini sevmeyen kaynana, hiç boş durdurmayıp en ağır işleri yaptırarak ona eziyet eder.
4. Kaynana, bir gün öğleye kadar evde çalıştırdığı gelinini, öğleden sonra da inek otlatmaya gönderir.
5. İneği otlatırken yorgunluktan oturduğu yerde uyuya kalan gelin, akşam olmak üzereyken uyanır ve ineği bulamaz.
6. Kaynanasından çok korkan gelin ineği aramaya başlayınca vakit iyice geçer ve etraftan kurt ulumaları gelmeye başlar.

145 Hakan Bilge, a.g.t.,s.57

7. Eve giderse kaynanasından ormanda kurda kuşa yem olmaktan korkan gelin, Allah'tan kendisini taş ya da kuş etmesini ister.

8. Gelinin ilk dileği kabul olur ve olduğu yerde taş kesilir.

218. GELİN TAŞI¹⁴⁶

Giresun merkez ile Şebinkarahisar ilçesi arasında Eğribel Sıradağları uzar gider. Bu, adı pek duyulmayan sıradağların üzerinde, bir yanı geline benzeyen taş yığınları vardır. Başka bölgelerimizde de benzerlerine rastladığımız bu taşların, dinleyenlerin gözlerini dolu dolu eden acıklı bir hikâyesi vardır.

Bölgede zengin bir ağa yaşamaktadır. Fakat ağanın kızının şöhreti babasından fazladır, ondan daha fazla tanınmaktadır. Çünkü ağanın kızı insan değil sanki bir melektir. Güzelliği dillere destan olmuştur. Onu bir gören hemen aşık olmaktadır. Bu güzelliğe sahip olmak isteyen pek çok zengin ağanın kapısını çalar, damatlık dilermiş. Ama kızın gönlünde zengin filan yatmamaktadır, gelenlerin hepsini geri çevirir. Babası da bir tek kızım der baskı yapamaz.

Kızın gönlü başkasındaymış meğer; kız, babasının çobanlarından Hekdi İsin adlı bir delikanlıya aşık olmuş. Kız, bu delikanlıya haber yollar ve babasından habersiz gizli gizli buluşurlarmış. Bu tür buluşmalar bir müddet devam etmiş. Bir gün kızın babası kızı ile çobanı arasındaki ilişkiyi öğrenir. Hemen kızını konağının en üst katındaki odalardan birine hapseder.

Kız günlerce ağlar. Ağa babası bir türlü merhamete gelmez. Kız, yine ağlamaktan gözlerinin kızardığı bir gün odanın çatmasında bir ip görür. Yastığı yatağın içine yerleştirip uyuyor gibi yaptıktan sonra çatmadan ipi pencerenin okuna bağlar. İpe tutunarak aşağıya iner. Çobanın kaldığı yere gidip onu bulur. Ağanın kızı ile çobanın buluşmaları böylece bir müddet devam ederse de bu da duyulur. İlkinde fazla bir cezaya çarptırılmayın çoban bu sefer falakaya yatırılır. Çoban böylece her gün dövülüp dövülüp salıverilir.

Kızını çobana vermek istemeyen ağa, onu ilk gelen dünürçüye vermeyi kararlaştırır. Nitekim ilk gelen dünürçüye “evet” cevabını verir. Düğün hazırlıkları başlar. Düğün günü gelip çatar. Kızı almaya gelirler.

¹⁴⁶ Saim Sakaoğlu, 101 Anadolu Efsânesi, Ankara 1989, s.2

Kızını kendisi gibi zengin birine verdiği için ağa çok mutludur. Fakat kızı hiçte öyle değildir. Bu sebepten kız, gelin giderken babasının elini öpüp hayır duasını almaz. Öyle ki babasının yüzüne bile bakmak istemez. Gelin almaya gelenler yola koyulurlar. Düğün alayı Eğribel'e gelince, elinin öpülmemesine sinirlenen ağa, yaşlı gözlerle "Kızım taş ol." diye beddua eder. Dua kabul olunur ve kız ile yanındaki düğün alayı oldukları yerde taş kesilirler. O günden sonra bu taş "Gelin Taşı" denir.

Saim SAKAOĞLU

EPİZOTLAR:

1. Bir ağanın güzelliği dillere destan olan bir kızı vardır.
2. Kıza her taraftan dünürler gelmesine rağmen, kız kimseyi kabul etmez.
3. Kız, babasının Hekdi İsin adlı bir çobanına aşık olur ve onunla gizli gizli buluşur.
4. Ağa, bu ilişkiyi öğrenince, kızını konağın üst katında bir odaya hapsedirir.
5. Burada ağlamaktan gözleri kan dolan kız, odanın tavanında bulduğu bir iple pencereden aşağı sarkılarak, konaktan kaçıp gizlice çobanla buluşmaya devam eder.
6. Bu ilişkiyi de öğrenen ağa, çobanı her gün falakaya yatırtır, kızını da ilk gelen dünürçüye verir.
7. Kızını kendi gibi zengin bir adama veren ağa, oldukça mutludur fakat kızı hiç de öyle değildir.
8. Kız, gelin giderken babasının elini öpüp hayır duasını almaz.
9. Kızının yaptığı zoruna giden ağa, düğün alayı Eğribel'e varınca kızının taş olması için beddua eder.
10. Ağanın duası kabul olur, gelin ve düğün alayı olduğu yerde taş kesilir.

219. GELİN KAYASI-1

Bulancak'ın İnece Köyü'nde sırtında binicisi bulunan bir atı andıran bir kaya vardır. Gelin Kayası denilen bu kayayla ilgili olarak halk arasında şöyle bir efsâne anlatılmaktadır:

İnece köyünden zengin bir ailenin tek kızı gelin oluyormuş. Aile kızlarının bütün eksiklerini tamamlamış ne istediye hepsini yapmışlar. Düğün günü kız, babasından, çevrede yalnız kendisinde bulunan el değirmenini de çeyiz olarak istemiş.

Adam, bu değirmende uzaklara gidemeyenlerin unlarını öğütür, onların hayır dualarını alırmış. Ayrıca bu taş adama babasından kalan tek yadigarıymış. Bu yüzden adam değirmeni vermek istememiş. Kız değirmeni almadan ata binmemiş. Araya eşin dostun girmesi sonucu onları kıramayan adam değirmeni kızına vermiş ama çok üzölmüş. Gelinle birlikte değirmeni de alan düğün alayı neşe içinde köylerinin yolunu tutmuşlar.

Hem kızından hem de ata yadigarı değirmeninden olan ihtiyar, yaşlı gözlerle düğün alayının ardından bakarken, “Bize bir taşı çok görenleri Allah taş etsin.” diye beddua etmiş. Adamın duası kabul olmuş. Atın sırtındaki gelin ve düğün alayı oracıkta taş kesilmişler.

Recep TORUNOĞLU

EPİZOTLAR:

1. Varlıklı bir aile, tek kızlarını gelin ederken bütün isteklerini yerine getirirler.
2. Kız, gelin gideceğı vakit, çevrede yalnız babasında bulunan el değirmenini de çeyiz olarak ister.
3. İhtiyar adam, babasından tek yadigar olan el değirmenini vermek istemediyse de araya eşin dostun girmesi sonucu el değirmenini de kızına çeyiz olarak verir.
4. Gelini ve değirmeni alan düğün alayı, neşe içinde köylerine dönerken arkalarından bakan üzgün ihtiyar taş kesilmeleri için beddua eder.
5. Adamın duası kabul olur ve düğün alayı olduğı yerde taş kesilir.

2110. GELİN KAYA-2

Harşıt Çayı’nın kenarında Gelin Kaya diye bir yer var. Buraya bu ismin verilmesiyle ilgili olarak şöyle bir efsâne anlatılmaktadır:

Buraya yakın köylerin birinde bir gelin ve kaynana varmış. Bir gün kaynana Harşıt Çayı’nın kenarında bulunan bahçesine çalışmaya gitmiş. Gelinine de öğleye bir yemek yapıp bahçeye getirmesini söylemiş.

Öğle olunca sabahtan beri bahçede çalışan kaynana hem yorulmuş hem de acıkmış. Gelin her şeyi hazırlayıp tam evden çıkacağı sırada uyumakta olan bebeğı uyanmış. Çocuğı tekrar uyutmaya çalışan gelin biraz gecikmiş. Bu arada bahçede gelinin gelmesini

bekleyen kaynana öfkeden deliye dönmüş. Bebeğini uyutup yola çıkan gelin, Harşıt Çayı'nın kenarına gelince, onu gören kaynana, "Hay Allah seni taş etsin." diye ilenmiş.

Kaynananın duası kabul olmuş ve gelin başındaki tepsiyle birlikte olduğu yerde taş kesilmiş.

Hakkı DURMUŞ

EPİZOTLAR:

1. Bahçeye çalışmaya giden kaynana gelinine öğleye yemek getirmesini söyler.
2. Yemeği götürmek için evden ayrılacağı vakit bebeği uyanan gelin onu tekrar uyutmaya çalışınca, yemeği kaynanasına biraz geç iletir.
3. Öğleye kadar çalışan ve gelini geciktiği için açlıktan deliye dönen kaynana gelinini Harşıt Çayı'nın kenarında gelirken görünce, taş olması için beddua eder.
4. Kaynananın duası anında kabul olur ve gelin olduğu yerde taş kesilir.

2111. GELİN KAYASI-2

Giresun'un Çanakçı ilçesine bağlı Akköy yakınlarında bulunan Gelin Kayası'yla ilgili olarak birbirinden farklı olarak birkaç hikâye anlatılır. Bu hikâyelerden biri şöyledir:

Bir zamanlar Akköy'ün yakınlarında bulunan bir köyden başka bir köye gelin gider. Bu gelin o kadar güzelmiş ki onun güzelliğini buralarda duymayan ve bilmeyen yokmuş. Düğün alayı gelini aldıktan sonra damadın köyüne doğru yola çıkar.

Bu güzel kızı, kendi köyünde bulunan bir ağanın oğlu da seviyormuş. Düğün alayı köyden biraz uzaklaştıktan sonra ağanın oğlu ve adamları yolu keserek, gelini kaçırmak için aniden baskın yaparlar.

Düğün alayındaki erkeklerle ağanın oğlunun adamları arasında kanlı bir kavga başlar. İki taraftan da bir hayli ölen olur. Kendi yüzünden kan döküldüğünü ve sevmediği ağanın oğlunun eline düşeceğini anlayan gelin, ellerini kaldırıp "Ey büyük Allah'ım! Eğer ben senin sevgili bir kulunsam, beni bunların eline düşürme. Benim yüzümden boş yere kan dökülmesin. Beni burada taş ediver de insanlar ölmekten kurtulsun."der.

Duası anında kabul olan güzel gelin olduğu yerde taş kesilir. O günden bu güne bu kayaya Gelin Kayası denir.

Sakine DÜBÜŞ

EPİZOTLAR:

1. Güzelliği dillere destan olan bir kız gelin olur ve düğün alayıyla birlikte damadın köyüne gitmek üzere yola çıkar.
2. Düğün alayı köyden bir miktar uzaklaştıktan sonra kıza aşık olan ağanın oğlu adamlarıyla birlikte yolu keserek gelin kaçırmak ister.
3. Kanlı bir kavga başlar ve iki taraftan da ölenler olur.
4. Kendi yüzünden kan döktüğünü düşünen ve sevmediği ağanın oğlunun eline düşeceğini anlayan gelin, kendisini taş etmesi için Allah'a dua eder.
5. Gelinin duası anında kabul olur ve olduğu yerde taş kesilir.

2112. GELİN KAYASI-3

Sis Dağı'nda Kâbe Taşları'nın hemen yukarısında Gelin Kayası denilen bir kaya vardır. Halk arasında bu kayayla ilgili olarak şöyle bir olay anlatılır:

Bir gelin kaynanasıyla hiç anlaşamıyormuş. Gelin kaynanasının sözünü dinlemeyip sürekli ona karşı geliyormuş. Yaylada da bu tutumunu devam ettiren, sözleri ve davranışlarıyla kendini sürekli olarak toplumda küçük düşüren gelinine kızan kaynana "Allah seni taş etsin de kurtulayım ." diye ilenmiş. Kaynananın duası anında kabul olmuş ve sırtında çocuğu, elinde süt bakracıyla giden gelin olduğu yerde taş kesilmiş.

Safiye YILMAZ

EPİZOTLAR:

1. Kaynanasıyla anlaşamayan gelin onun söylediği hiçbir şeyi yapmaz ve tutum ve davranışlarıyla onu toplumda küçük düşürür.
2. Kendini sürekli toplumda küçük düşüren gelinine kızan kaynana onun taş kesilmesi için beddua eder.
3. Kaynananın duası kabul olur ve sırtında çocuğu, elinde süt bakracıyla giden gelin olduğu yerde taş kesilir.

2113. GELİNTAŞ EFSÂNESİ¹⁴⁷

Giresun'un birçok yerinde olan Gelin kayalara benzer bir kaya da Harşıt Çayı'nın kenarında vardır. Bu taşla ilgili olarak da birbirinden farklı hikâyeler anlatılmaktadır. Bu hikâyelerden biri şöyledir.

Harşıt Çayı kenarında bulunan bir köyde kaynana, gelin ve oğuldan oluşan bir aile yaşar. Gelin ne yaparsa yapsın bir türlü kaynanasına yaranamaz. Kaynana gelinine karşı elinden gelen her türlü kötülüğü yapar. Buna rağmen zavallı gelin bir gün de ağzını açıp bir şey demez.

Bir yaz mevsiminde günlerce yağmur yağar. Çay sel sularıyla bir hayli kabarır. Gelensel ile birlikte yukarılarda bulunan ormanlardan suya kapılan odunlar aşağılara kadar gelirler. Sular çekildikçe çayların ve derelerin kenarları hep odun dolar. Kaynana odun toplamak için çayın kenarına gider. Geline de öğleye yemek getirmesini söyler.

Öğle olunca kaynanasına yemek götüren gelin, suyun fazla olmasından dolayı çaydan geçemez. Bir hayli uzakta bulunan bir köprüyü dolaşmak zorunda kalır. Bu arada zaman da epey ilerler. Karnı iyice acıkan kaynana öfkeden deliye döner.

Gelin yanına gelince kaynanası niçin geciktiğini sorar. Gelin durumu anlatır, fakat kaynanası inanmaz ve Gelinine, "Gelin Ayşe, gelin Ayşe, yılan dolana boynuna, taş ola her tarafın." diye beddua eder.

Kaynananın duası kabul olur. Sudan çıkan bir yılan, gelin Ayşe'nin boynuna dolandır ve gelin bu haliyle olduğu yerde taş kesilir.

Hakan BİLGE

EPİZOTLAR:

1. Harşıt Çayı'nın kenarındaki bir köyde bir kaynana gelinine sürekli kötülük etmesine rağmen gelin hiçbir şey demez.

2. Günlerce yağmur yağan bir yaz mevsiminde, yağmur durduktan sonra sel suları çekilince Harşıt Çayı kenarına odun toplamaya giden kaynana gelinine öğleye yemek getirmesini söyler.

3. Öğle olunca kaynanasına yemek götüren gelin, su fazla olduğundan çaydan geçemeyip köprüyü dolaşınca geç kalır.

4. Gelinin gecikmesine öfkelenen kaynana, gelin yanına gelince boynuna yılan dolanarak taş olması için beddua eder.

¹⁴⁷ Hakan Bilge, a. g. t., s. 59

5. Kaynananın duası anında kabul olur ve sudan çıkan bir yılan gelinin boynuna dolanır, gelin o haliyle olduğu yerde taş kesilir.

2114 GELİNKAYA-3¹⁴⁸

Gelinkaya, Sis Dağı'nın güneybatısında, Görele'nin 30 kilometre güneyindedir. Sis Dağı'nın yamacına yaslanmış, 30-40 metre yükseklikte, sırtında bebeği olan bir kadın görünümündeki kaya, Kuşköy'ün doğusundaki yamaçtadır. Bu kayanın da memleketimizin birçok yerinde anlatılan gelin kayalarının hikâyesine benzer bir hikâyesi vardır.

Uzun yıllar önce bu çevrede kocası, çocuğu ve kaynanası ile birlikte yaşayan çok güzel bir gelin varmış. Bunların geçimi hayvancılığa dayalı olduğundan hepsi çobanlık yapıyormuş. Gelin kocasıyla çok mutlu olmasına rağmen kaynana bu mutluluğa gölge düşürüyormuş. Oldukça geçimsiz biri olan kaynana gelinine hiç huzur vermez ona sürekli eziyet edermiş. Gelin kocasına ve çocuğuna karşı olan sevgisinden ve bağlılığından dolayı kaynanasının bütün kötülüklerine göğüs geriyormuş.

Bir gün genç gelin sırtında bebeğiyle birlikte Sis Dağı'nın yamaçlarına ineklerini otlatmaya gitmiş. İneklerden Sarıkız denileni diğerlerine uymayıp, tek başına ormanların içine yayılmaya gidermiş. Bir ara gelin bebeğini emzirirken kaşla göz arasında Sarıkız kaybolmuş. Gelin ineğin yokluğunu fark eder etmez hemen aramaya başlamış, akşama kadar Sis Dağı'nın her tarafını aramış, ama bulamamış. Akşam olmaya başlayınca ineksiz olarak eve gidecek olan gelinin yüreğinde korkular artmış.

Sarıksız eve gitse kaynanasının çenesinden kurtulamayacağından, dağda kalsa bebeğiyle birlikte kurda kuşa yem olmaktan korkmuş. Ne yapacağını şaşırarak gelin bir süre daha sırtında çocuğuyla ormanda dolaşıp durmuş. Sarıkız'a ait hiçbir iz bulamamış. Gecenin sessizliği iyice çökünce, çaresiz kalan gelin, ellerini açarak, "Allah'ım bizi ya taş et dondur ya da kuş et uçur." diyerek dua etmiş. Gelinin ilk dileği kabul edilmiş. O anda sırtında bebeğiyle birlikte bulunduğu yamaçta taş kesilivermiş.

Hamdi KARA

148 Hamdi KARA, Efsânelerimiz, Malatya 1990, s.21

EPİZOTLAR:

1. Sis Dağı'nın eteklerinde yaşayıp hayvancılıkla uğraşan bir aile de kaynana gelinine hiç huzur vermeyip sürekli eziyet eder.
2. Kocasına ve çocuğuna aşırı derecede bağlı olan gelin, kaynanasının yaptıklarından dolayı ona hiçbir şey demez.
3. Sis Dağı'na inekleri otlatmaya giden gelin bebeğini emzirirken Sarıkız denilen ineği kaybeder.
4. Kaynanasından korkusundan Sarıkız olmadan eve gidemeyen gelin, gece yarısına kadar inek arar fakat bulamaz.
5. Gecenin sessizliği içinde iyice korkan gelin ellerini açarak Allah'tan taş ya da kuş olmayı diler.
6. Gelinin ilk dileği kabul olur ve gelin çocuğuyla birlikte olduğu yerde taş kesilir.

2115. GELİNKAYA-4¹⁴⁹

Yağlıdere'nin Sinanlı Köyü'nde bulunan Çatak mevkiinde Gelinkaya denilen bir kaya vardır. Bu kaya yanına varıldığında hamile ve sırtında çocuk olan bir kadına benzemektedir. Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi bu kayanın da bir hikâyesi vardır.

Yıllar önce Sinanlı Köyü'nden bir genç karşı köylerden bir kıza aşık olur. Annesinin istememesine rağmen araya eşin dostun girmesi sonucu bu genç sevdiği kızla evlenir. Gelinin bir türlü sevmeyen kaynana ona her gün ağır işler yaptırarak eziyet eder. Zaman zaman annesinin yanına gitmek isteyen gelinini göndermez.

Gelin bir gün komşuya gidiyorum diyerek evden ayrılıp annesinin köyüne gider. Mesafenin uzaklığı ve annesinin evindeki sohbetin tatlılığı sonucu zaman bir anda geçer ve akşam yaklaşır. Annesinin evinden ayrılan gelin, kaynanasının istediği saatte evde olamayacağı için onun şerrinden korkar. Kaynanasının işkencelerinden dolayı hayatından bezen gelin, sırtında çocuğuyla giderken, "Allah'ım beni ya taş et dondur ya da kuş et uçur da şu kadından kurtulayım." diye dua eder. Gelinin ilk dileği kabul olur. Gelin sırtında çocuğuyla olduğu yerde taş kesilir.

Kaya YILMAZ

¹⁴⁹ Kaya Yılmaz, a. g. t.

EPİZOTLAR:

1. İstemediği bir kızı gelin alan kaynana ona her gün ağır işler yaptırarak eziyet eder.
2. Bir gün gizlice annesinin yanına giden gelin eve dönmekte gecikir.
3. Eve gelince kaynanasının şerrinden korkan gelin yolda gelirken taş ya da kuş olması için Allah'a dua eder.
4. İlk dileği kabul olan gelin sırtında bebeği ile birlikte olduğu yerde taş kesilir.

2116. GELİN KAYA-5¹⁵⁰

Memleketimizin çeşitli yerlerinde bulunan kayaların isimlerini alışlarıyla ilgili olarak çeşitli hikâyeler anlatılır. Bazen bir kayayla ilgili olarak birbirinden farklı hikâyeler de anlatılabilir. Tirebolu'nun Kaledibi Köyü'nde bulunan Gelinkaya'nın bu ismi almasıyla ilgili olarak da birbirinden farklı iki efsâne anlatılır.

I. Bir gelin kaynanası ve kayınbabasıyla bahçelerinde çalışırken, kayınbaba gelini eve yemek getirmeye gönderir. Öğleye kadar bahçede çalışıp yorulan gelin yemek getirmeye gidince biraz geç kalır. Karnı iyice acıkan kayınbaba gelinin görünce "Taş olasıca gelin nerede kaldın?" der.

Kayın babanın duası kabul olur ve gelin hemen o anda olduğu yerde taş kesilir.

II. Çocuklu bir gelin Harşıt Çayı'ndan geçerken kabaran sular gelinin bebeğini elinden düşürerek, alıp götürür. Gelin çocuğunu kurtarmak için ne kadar uğraşırsa da onu kurtaramaz. Bütün ümitlerini kaybeden ve bu halde evine gidemeyeceğini düşünen gelin, son çare olarak ellerini havaya kaldırarak, "Allah'ım beni taş et." diye dua eder. Gelinin duası Allah indinde kabul edilir ve gelin o anda olduğu yerde taş kesilir.

Bu kaya ve çevresi o günden sonra Gelinkaya olarak anılmaya başlar.

Yaşar KESKİN

¹⁵⁰ Yaşar Keskin, Tirebolu Folkloru, Erzurum 1990, (Bitirme tezi) s.19

EPİZOTLAR:

1. Yemeğe gönderilen gelin geç gelince, karnı iyice acıkan kayınbaba onun taş olmasını diler.

2. Kayınbabanın duası kabul olur ve gelin olduğu yerde taş kesilir.

1. Kucağında bebeğiyle Harşıt Çayı'ndan geçen bir gelin bebeğini suya kaptırır.

2. Bebeği olmadan evine gidemeyeceğini düşünerek, kendisini taş etmesi için Allah'a yalvarır.

3. Allah gelinin duasını kabul eder ve gelin olduğu yerde taş kesilir.

2117. GELİN GÜVEY TEPEŚİ¹⁵¹

Tirebolu'nun Mursal ile Kuzgun köyleri arasında bir tepe vardır. Çevre halkı tarafından bu kayla ilgili olarak ilginç bir efsâne anlatılır.

Köylerinde taun hastalığı başlayınca birbirlerini çok seven bir gelin ile güvey bu amansız hastalıktan kurtulmak için köylerinden kaçmaya karar verirler. Dağ, tepe demeden kaçan gelin ile güvey, hastalığın ilk belirtilerini kendilerinde görünce, ne kadar kaçarlarsa kaçsınlar hastalıktan kurtulamayacaklarını anlarlar. Yakınlarında bulunan bir tepenin başına çıkarak ellerini açıp, "Allah'ım bizi taş et." diye yalvarırlar.

Duaları Allah katında kabul edilen gelin ve güvey o anda oldukları yerde taş kesilirler.

Bu olaydan sonra bu tepenin adı "Gelin ve Güvey Tepesi" olur.

Yaşar KESKİN

EPİZOTLAR:

1. Köylerinde taun hastalığı başlayınca, bu hastalığa yakalanmak istemeyen bir gelin ve bir damat, köylerinden kaçarak dağlarda bayırlarda yaşarlar.

2. Hastalığın ilk belirtilerini kendilerinde gören gelin ve güvey bu hastalıktan kurtulamayacaklarını anlayınca bulundukları tepenin üzerine çıkarak kendilerini taş etmesi için Allah'a yalvarırlar.

¹⁵¹ Yaşar Keskin, a. g. t., s.17

3. Gelin ve güveyin duaları Allah katında kabul edilir ve oldukları yerde taş kesilirler.

4. Gelin ve güveyin taş kesildiği tepe daha sonra Gelin Güvey Tepesi ismini alır.

2118. SULCA KAYA EFSÂNESİ

Eskiden Keşap'ta Türklerle birlikte çok az sayıda Rum da yaşarmış. Bu zamanda bir Türk oğluyla bir Rum kızı birbirlerine sevdalanmışlar. İki genç birbiriyle evlenmek isteyince aileleri razı olmamış. Bunlar ne kadar uğraşılsa da ailelerini razı edememişler. Bunun üzerine birbirlerini ölesiye seven iki genç kaçmaya karar vermişler.

Bir gün kimsenin haberi yokken beraberce kimse bulamaz diye Güce tepesine çıkmışlar. Günlerce aç-susuz dağlarda dolaşmışlar. Aileleri affetmediği ve kendilerini öldüreceklerinden korktuklarından köylerine dönememişler. Bu iki genç açlıktan Kelkaya denilen bir kayanın üzerinde ölmüşler. Bunlar öldükten sonra ruhları bir balığa dönüşerek, bu kayanın en yüksek yerinde oluşan küçük bir göle girmişler.

İki sevdalı, bundan sonraki hayatlarını burada yaşamaya devam etmişler. Bugün hâlâ bu kaya üzerindeki suyun yaz-kış azalıp çoğalmadan aynı şekilde durduğu söylenir. Balığa dönüşen sevdalıların ruhlarının da bu suyun içerisinde yaşadığına inanılır.

Nokta BAYRAM

EPİZOTLAR:

1. Birbirini seven bir Türk oğlu ve bir Rum kızı ailelerinin evlenmelerine razı olmaması üzerine dağlara kaçarlar.

2. Aileleri affetmediği için köylerine dönemeyen gençler günlerce aç-susuz dağlarda gezdikten sonra, bir gün açlıktan Kelkaya'nın üzerinde ölürlər.

3. Gençlerin ruhları balığa dönüşerek Kelkaya'da bulunan küçük göle girer ve burada yaşamaya devam ederler.

4. Kayanın üzerindeki su yaz-kış hiçbir zaman azalıp çoğalmaz

2119. HAZRETİ ALİ'NİN YASLANDIĞI KAYA

Güce'den yaylaya giderken, yolun kenarında yaslanmış bir insan vücudunun oluşturduğu izi andıran büyük bir çukurluk vardır. Yanında delikli kayalarda bulunan bu çukurlukla ilgili olarak halk arasında şöyle bir efsâne anlatılır:

Hazreti Ali efendimiz buraya gelince yorulmuş ve dinlenmek istemiş. Buradaki kayaları eliyle delerek atını oraya bağlamış ve sırtını da buradaki bir kayaya yaslamış. O çok kuvvetli olduğundan, yaslandığı yer vücuduna göre çukurlaşmış.

Sonraları buranın adı Hazreti Ali'nin Yaslandığı Kaya olarak kalmış

Nazmi ASLAN

EPİZOTLAR:

1. Hazreti Ali dinlenmek istediği yerdeki kayayı eliyle delerek atını oraya bağlar.
2. Dinlenmek için yaslandığı kaya kuvvetinden çukurlaşır vücudunun şeklini alır.

2120. YILAN KAYA

Şebinkarahisar-Alucra yolu üzerinde Hacıömer Köyü yakınlarında Yılan Kaya denilen bir kaya vardır. Yüz metre civarında uzunluğu, bir metreden fazla genişliği olan ve tıpkı bir yılanı andıran bu kayayla ilgili olarak halk arasında şöyle bir olay anlatılır:

Çok eskiden buralarda büyük bir yılan yaşıyormuş. Bu yılan hiç ummadık yerde ortaya çıkıp milleti korkuturmuş. Bir gün dereye su içmeye inen yılan, inip de tam suyu içeceği vakit oradan geçen bir adam tarafından görülmüş. Yılandan çok korkan adam, “Hay Allah seni taş etsin de kurtulalım” diye ilenmiş. Adamın duası hemen o anda kabul olmuş ve dev yılan olduğu yerde taş kesilmiş.

Hüseyin ARI

EPİZOTLAR:

1. Çevrede yaşayan büyük bir yılan ummadık yerlerde ortaya çıkıp milleti korkutur.
2. Yılan dereye su içmeye inerken oradan geçen bir vatandaş tarafından görülür ve adam yılanın taş kesilmesi için beddua eder.
3. Adamın duası o anda kabul olur ve yılan olduğu yerde taş kesilir.

2121. KÂBE TAŞLARI

Sis Dağı'nın tepesine doğru giderken, halkın yayla eğlencelerini yaptığı ve pazar kurduğu Gıran mevkii diye bir yer var. Burada boyu beş, eni iki-üç metre kadar olan iki tane taş bulunur. Halk arasında bu taşlarla ilgili olarak enteresan bir efsâne anlatılır:

Nereden geldiği bilinmeyen bu iki taş rivâyete göre Kâbe yapılırken, burada kullanılmak isteğiyle yola çıkmışlar. Tam bulundukları yere gelince Kâbe'nin inşaatının bittiğini duymuşlar. Üzüntülerinden iki taş da oldukları yerde donup kalmışlar.

Safiye YILMAZ

EPİZOTLAR:

1. Kâbe'nin inşaatında kullanılmak istenen iki taş, buraya gitmek için yola çıkarlar.
2. Kâbe'nin inşaatının bittiğini öğrenen taşlar üzüntülerinden oldukları yerde donup kalırlar.



22. YER ADLARIYLA İLGİLİ EFSÂNELER

220. AVUTMUŞ

Şebinkarahisar'ın doğusunda Avutmuş diye bir mahallesi var. Buraya bu ismin verilmesiyle ilgili olarak şöyle bir hikâye anlatılmaktadır:

Şebinkarahisar Kalesi'ni kuşatan Türk komutanı ne kadar uğraştıysa da kaleyi alamaz. Bunun üzerine, Türk komutanı bir gece yarısı ordusunu Avutmuş denilin yere çeker. Kalede bulunanlar birkaç gün bekledikten sonra ortalıkta kimseyi göremeyince “Türkler gitti.” diyerek kalenin kapılarını açarlar. Gözcüleri vasıtasıyla bunu öğrenen Türk komutanı bir gece sabaha karşı ani bir baskınla kaleyi ele geçirir. Türk komutanın ordusunu geri çekerek kaledekileri gittiklerine inandırdığı yere bu aldatmadan dolayı Avutmuş ismi verilir.

Hüseyin ARI

EPİZOTLAR:

1. Türkler ne kadar uğraşılsa da Şebinkarahisar Kalesi'ni alamazlar.
2. Kuşatmakla kaleyi alamayacağını anlayan Türk komutanı bir gece askerlerini kaleden görünmeyen bir yere çekerek kaledekileri gittiklerine inandırır.
3. Kaledekiler birkaç gün bekledikten sonra ortalıkta kimseyi göremeyince Türklerin çekildiğini zannederek kale kapılarını açarlar.
4. Türk askerleri bir gece ani bir baskınla kaleyi ele geçirirler ve çekildikleri yere bu aldatmadan dolayı Avutmuş ismini verirler.

221. ELEVİ¹⁵²

Giresun'un Görele ilçesine eskiden Elevi denirmiş. Anlatıldığına göre bu isim “Elin evi”nden bozma imiş. Elin evi zamanla Elevi şeklini almış. Bugün bile Görelelilere “Elevli” diye şaka yollu takılırlarmış.

Hikâyesine gelince, vaktiyle Görele'nin denize yakın mahallelerinin birinde, bir burunda zenginlerden birinin çok güzel bir köşkü varmış. Bu köşkün güzelliği dillere

¹⁵² Saim Sakaoglu, 101 Anadolu Efsânesi, s.38

destan olmuş. Hatta herkes burayı görmek için Trabzon'a Rize'ye giderken deniz yolunu seçerlermiş. Gerçekten de köşkün boyasının güzelliği, ağaçlarının çeşitliliği denizden çok güzel görünürmüş. Gemidekiler köşke yaklaştıkları zaman hep güverteye çıkar, hayran hayran seyrederlermiş.

Yine böyle bir yolculukta güverteye çıkan iki yolcu konuşurlarken uzaktan bu evi görürler. Köşkün güzelliği karşısında dili tutulan yolculardan biri ancak birkaç kelime söyleyebilir:

“Bak elin evi ne kadar güzel.”

Diğer yolcular da hep aynı şeyi söylerler.

“Elin evi ne kadar güzel!”

“Elin evi ne kadar güzel!”

Böylece elin evi, bir köşkü işaret etmekten çok bir ilçeyi işaret eder olmuş. Bugün yaşlılar arasında Görele'nin hâlâ elevi olarak söylenir.

Saim SAKAOĞLU

EPİZOTLAR:

1. Görele'nin sahildeki mahallelerinin birinde, deniz kenarında güzelliği dillere destan olmuş bir köşk vardır.
2. Trabzon ve Rize'ye gidenler bu evin güzelliğini görebilmek için özellikle deniz yolunu tercih ederler.
3. Bir yolculuk sırasında güverteye çıkan iki kişi konuşurlarken bu evin güzelliğini görünce, bire diğerine “Bak elin evi ne kadar güzel” der.
4. Bu ifade bütün yolcular tarafından tekrar tekrar söylenir ve zamanla elin evi, elevi şeklini alarak, bir evden çok bir ilçenin adı için kullanılır olur.

222. AĞA KÖPRÜSÜ¹⁵³

Yağlıdere ilçesini hemen yakınında, kemer taşından yapılmış bir köprü vardır. Çevre halkı tarafından Ağa Köprüsü, bazen de Ağanın Köprüsü olarak adlandırılan bu köprünün yapımında bir harç çeşidi olan horasanın kullanıldığı söylenir. Hatta içlerinden

¹⁵³ Sakaoğlu, a.g.e., s.36

bazıları yapım esnasında yumurta akının da kullanıldığını söylerler. Köprünün ne zaman yapıldığı da belli değildir. Ancak Ağa Köprüsü denildiği için bir zengin tarafından yaptırıldığı tahmin edilmektedir. Bu hususta birkaç güzel efsâne halk arasında söylenilmektedir. Bunlardan üç tanesini aşağıya alıyoruz. Daha manâlı oldukları için ilk ikisi bizce daha makul görülmektedir.

Köprünün üzerine kurulduğu derenin üzerinde eskiden ufak bir çit varmış. Sular kabarcına bu çit işini göremez olurmuş. Yine böyle suların kabardığı bir gün ağanın kızı çitten geçeyim derken suya düşer. Bütün çırpınmalarına rağmen kurtulamayan ağanın kızı sel sularına kapılarak boğulur. Ağ, günlerce evlat acısı çeker; kızının yokluğunu bir türlü unutamaz.

Bunun üzerine, ağa başkalarının çocukları da düşer, o analar babalar da acı çeker düşüncesiyle bu köprüyü yaptırır. Böylece baba, hem kızının acısını biraz olsun unuttur, hem de başkalarının aynı acıyı çekmesini biraz olsun önlemeye çalışır.

Diğer bir anlatmaya göre ise, ağa hacca gitmeye niyetlenir. Bunu öğrenen bölgenin çok sevilen hocası ağanın yanına varıp der ki:

“Hacca gitmek de sevaptır, ayrıca üzerimize farzdır. Amma bu deremiz her yıl taşar, birçok can ve mal kaybına sebep olur. Eğer siz buraya bir köprü yaptırırsanız Hac sevabına nail olursunuz.”

Hocanın bu sözlerini akla yakın bulan ağa, o yıl hacca gitmez ve bu köprüyü yaptırır.

Başka bir anlatmada ağanın bu köprüyü yaptırdıktan sonra sarhoşlukla buradan düşerek öldüğü kaydedilmektedir. Buna benzeyen bir anlatmada da ağa, köprüyü yaptırdıktan sonra halka zulmetmeye başlar. Buna dayanamayan halk bir gün ağanın yolunu keserler ve köprüden aşağı atarak ondan kurtulurlar.

Saim SAKAOĞLU

EPİZOTLAR:

1. Ağanın kızı, derenin üzerinde bulunan asma köprüden geçerken sel sularına kapılarak boğulur.

2. Kızının acısını unutamayan ağa, başka çocukların da sel sularına kapılmaması ve ana babalarının üzülmemesi için derenin üzerine bir köprü yaptırır.

3. Başkalarının çocuklarını sel sularına kapılmaktan kurtaran ağa biraz olsun kendi acısını da unuttur.

1. Köyün ağasının hacca gitmeye niyetlendiğini öğrenen hoca, ağanın yanına giderek, derenin üzerine bir köprü yaptırması halinde hac sevabını kazanacağını söyler.

2. Hocanın söyledikleri ağanın aklına yatınca hacca gitmekten vazgeçip bu köprüyü yaptırır.

1. Köprüyü yaptıran ağa, sarhoş olarak bir gün bu köprüden geçerken, aşağı düşer ve ölür.

1. Ağa köprüyü yaptırdıktan sonra halka zulüm etmeye başlar.

2. Ağanın zulmüne dayanamayan halk, onu köprüden aşağı atarak ondan kurtulurlar.

223. CİNTAŞI¹⁵⁴

Tirebolu'nun bir mahallesinin ismi Cıntaşı'dır. Bu ismin buraya verilmesiyle ilgili olarak halk arasında şöyle bir hikâye anlatılır.

Çok eskiden yakın köylerden bir genç Tirebolu'ya gelmiş. O gün akşama kadar içki içerek iyice sarhoş olmuş. Gece geç vakitte atına binerek köyüne gitmek için yola çıkmış. Şimdi Cıntaşı denilen yere gelince işeyesi gelmiş. Attan inerek orada bulunan bir taşın yanına işemiş. O sırada önüne bir kedi çıkmış. Bu kedi çeşitli kılıklara giriyormuş. Oğlan tekrar atına bineyim derken attan düşerek bayılmış.

Sabahtan uyanıp kendine geldiğinde belinin kamburlaşmış olduğunu görmüş. Atına binen genç köyüne kambur olarak dönmüş. Bu genç, ailesinin de tek erkek evladıymış. Babası oğlunu tedavi ettirebilmek için doktorlara hastanelere götürmüştü, fakat hiçbir çare bulamamış. Hocalara götürmüştü, okutmuş, yazdırmış ama yine hiçbir fayda görmemişti. Hiç kimse oğlanı iyi edememişti. Baba ocağının sönmemesi için oğlunu evermek istemiş lakin oğlan kambur diye kimse kız vermemiş. Bundan dolayı aileyi büyük bir keder kaplamış.

Bir gece oğlan rüyasında bir posta bürünmüş. Elinde baston olduğu halde cinlerin kendisini çarptığı yere gitmiş. Bakmış ki cinler davullu zurnalı düğün ediyorlar. Oğlan hemen onların arasına katılmış. Cinlerin kralı sabaha karşı oğlana kim olduğunu ve neden

154 Yaşar Keskin, a. g. t., s.21

oraya geldiğini sormuş. Oğlan da sırtını göstererek başından geçenleri anlatmış. Kral yanında bekleyen cinlere emir vermiş. Oğlanı yere yatırtarak sırtının kamburunu çiğnetmiş. Oğlana bir daha içki içmemesini ve cin taşının çevresine işememesini söyleyip serbest bırakmış.

Genç sabahtan uyanınca, eliyle sırtını yoklamış ve kamburundan eser kalmadığını görmüş. Bundan sonra da ne içki içmiş ne de o taşın yanına uğramış.

Bu olaydan sonra çevre halkı bu taş ve çevresine burada yaşayan cinlerden dolayı Cintaşı demiş.

Yaşar KESKİN

EPİZOTLAR:

1. Tirebolu'ya gezmeye gelen genç, akşama kadar yiyip içer ve gece geç vakit sarhoş bir vaziyette köyüne gitmek için atına binerek yola çıkar.
2. Cintaşı'nın olduğu yere gelince işemek için attan inen genç, bu taşın yanına işedikten sonra tekrar atına binerken düşüp bayılır.
3. Sabahleyin ayılan genç sırtının kamburlaşmış olduğunu görür ve atına binerek bu şekilde evine döner.
4. Baba oğlunu tedavi ettirebilmek için elinden gelen her şeyi yapar fakat bir çare bulamaz.
5. Ocağının sönmemesi için baba oğlunu evermek isteyince kambur diye kimse kız vermez ve bunun üzerine oğlanın evini büyük bir hüznün kaplar.
6. Oğlan bir gün rüyasında bir posta bürünerek kendini cinlerin çarptığı yere gidip eğlenen cinlerin arasına katılarak sabaha kadar orada kalır.
7. Sabahleyin cinlerin kralı gelip ne aradığını sorunca sırtını gösterir.
8. Kralın görevlendirdiği cinler onu yere yatırıp sırtını tepeleyerek kamburunu düzeltirler.
9. Kral bir daha içki içmemesini ve Cintaşı'nın yanına işememesini söyleyerek onu serbest bırakır.
10. Bu arada uyanan genç elini sırtına atınca kamburunun düzelmiş olduğunu görür.
11. Bu olaydan sonra çevre halkı tarafından cinlerden dolayı buraya Cintaşı denir

224. ASALLI¹⁵⁵

Kalecik (Hisarüstü) Keşap'ın sahil köylerinden biridir. Köy halkı arazisinin kıt olmasından dolayı geçimini daha çok denizcilikle sağlar. Buranı bölgede denizciliğin öncüsü ve deniz ürünlerinin ilk satıldığı yer olduğu söylenir.

Bu köy, ufacak, kuytu limanı ve medresesi ile eskiden çevre köylere bilgi dağıtan bir merkezdir. Denize doğru uzanan hisar döküntüleri, surları ve eskiden kalma tersanesi ile dikkati çeker. Buranın eskiden kendine has çok katı kanunları varmış. Limanın önünde bulunan küçük ada cezaların infaz edildiği yerdir. Bu adanın ismini bu cezalandırma şeklinden aldığı söylenir.

Kalecik köyü limanının 100-150 metre ilerisinde küçük bir adacık vardır. Eskiden bu adanın üzerinde demir direkler varmış. Köyde veya çevrede çeşitli ağır suçları işleyenler bu adaya çıkarılıp, bu direklere asılarak cezalandırılmış. Suçluların burada asılarak cezalandırılmasından dolayı buraya Asarkaya denilmiş. Bu kelime halk arasında söylene söylene zamanla Asalli şeklini almış.

Ömer KÜÇÜK

EPİZOTLAR:

1. Kalecik Köyü'nün kendine has çok katı kanunları vardır.
2. Suç işleyenler limanın önünde bulunan küçük adanın üzerindeki demir direklere asılmak suretiyle cezalandırılır.
3. Suçluların üzerinde asıldıkları kayaya bu yüzden Asarkaya denir ve bu söyleyiş zamanla Asalli şeklini alır.

225. KURU ÇAY

Espiye'nin Akkaya Köyü'nün arkasında Kuru Çay denilen bir dere vardır. Buraya Kuru Çay denmesiyle veya bu çayın kurumasıyla ilgili olarak şöyle bir efsâne anlatılır:

Bu çay eskiden yedi değirmeni döndürecek kadar bol suya sahipmiş ve bugün Kuru Çay denilen yerden akıyormuş. Bir gün çocuklu bir kadın buradan geçerken kadın suyun içine düşer. Kadın kendisini kurtarır fakat çocuğu su alır götürür. Bunun üzerine kadın göğüslerini keserek suya atar ve dereye “Sen benim çocuğumu alarak beni kuruttun. Allah

¹⁵⁵ Ömer Küçük, Halk Eğitimi, Ağustos 1970, S.89, s.12, Giresun

da seni kurutsun!” diyerek beddua eder. Kadının duası kabul olur ve çay o anda olduğu yerden batarak suları kurur. Bu olaydan sonra halk buraya “Kuru ay” der.

Nazmi ASLAN-Ahmet KUFACI

EPİZOTLAR:

1. Kuru ay’ın olduğu yerden eskiden yedi değirmeni döndürecek kadar bol su bir akar.
2. Sirtında çocuğuyla bir kadın bu çaydan geçerken d  er ve çocuğunu su alır.
3.  ocuğunu suya aldır n kadın, göğüslerini kesip suya atar ve çayın kuruması için beddua eder.
4. Kadının duası kabul olur ve su o anda olduğu yerden batarak çay kurur.

226. G VERC NL  MEZARLIK

Fatih, Trabzon’u fethi için İstanbul’dan hareket ettiğinde çeşitli yerlerdeki Türk orduları da buraya doğru hareket etmişler. Bu askerlerden bir kısmı, kestirme olduğu için, Yukarı Ağa ba ı Yaylası’ndan geçmek istemişler. Fakat bu yayladan geçerken buraya pusu kurmuş Pontus askerleriyle kar ıla mı lar. Burada yapılan savaşta buradan geçen askerlerin birçoğu  ehit olmuşlar. Şehitlerin naa ları yerdeyken bir grup güvercin gelip, naa ların üzerine konmu lar ve yas tutmu lar. Sonra  ehitler bulundukları yere defnedilmi ler. Güvercinler sonraki yıllarda yine buraya gelip bu mezarların üzerine konarak  ehitleri ziyaret etmişler. Bu mezarlığın adı da güvercinlerin buraya gelmesinden dolayı Güvercinli Mezarlık olarak kalmış.

Halil GEÇGEL-Ahmet KUFACI

EPİZOTLAR:

1. Trabzon’un fethine giden askerlerden bir kısmı Ağa ba ı Yaylası’ndan geçerken Pontus askerleri tarafından pusuya düşürülür ve birçoğu  ehit olur.
2. Bir grup güvercin gelip  ehit olan askerlerin üzerine konarak yas tutarlar.
3. Askerler buraya defnedildikten sonra güvercinler her yıl gelerek burada yatan  ehitleri ziyaret ederler.
4. Güvercinlerin bu ziyaretlerinden dolayı buraya Güvercinli Mezarlık denir.

227. EJDERHA KUYUSU

Güce'nin Gülağaç, Giyimli, İlit (Yemişli) köylerinin yayla yolunun kenarında 200 metre kare kadar büyüklüğünde bir çukur vardır. Halk arasında Ejderha Kuyusu veya Ejderha Çukuru denen bu yerin oluşumuyla ilgili olarak şöyle bir efsâne anlatılmaktadır:

Eskiden burada büyük bir ejderha yaşarmış. Bu ejderha yaylaya gidip gelenleri yakalayıp yermiş. Bir gün yaylaya giden bir adam buraya gelince ejderha yakalayıp yutmuş. Adam ejderhanın boğazından geçerken belindeki kılıcı çektiğiyle ejderhanın boğazını içerden kesmiş. Boğazı kesilen ejderha debelene debelene ölmüş. Ejderha çok büyük olduğundan debelenmesi sırasında bu çukurluk oluşmuş. Bundan dolayı da halk bu çukurluğa Ejderha Kuyusu ismini vermiş.

Nazmi ASLAN

EPİZOTLAR:

1. Yayla yolu üzerinde yaşayan ejderha buradan gelip geçeni yakalayıp yer.
2. Bir gün yaylaya giden bir adam ejderha tarafından yakalanıp yutulunca, belindeki kılıcı çekip ejderhanın boğazını içerden keser.
3. Boğazı kesilen ejderha debelene debelen ölürken Ejderha Kuyusu denilen büyük bir çukur oluşur.

228. YAŞMAKLI YOL

Tirebolu'dan Kazıkbeli Yaylası'na giden yola Yaşmaklı Yol denilir. Bu yolu zengin bir gayrı müslimin kızının yaptırdığı söylenir. Bu yol eskiden beri bölgenin en işlik yayla yoludur. Yolun yaptırılması ve bu adı almasıyla ilgili olarak şöyle bir olay anlatılır:

Eskiden yaylaya giderken yollarda birkaç gün kalınırmış. Zengin bir gayrı müslim ve kızı yaylaya gidiyormuş. Bunların geceledikleri bir yerde kız yaşmağını yıkayıp orada yere kadar eğilmiş olan bir çamın dalına asmış. Kız sabah kalktığında yanındaki çam ağacını ve yaşmağını bulamamış. Bir de bakmış ki ağaç doğrulmuş ve yaşmağı ağacın tepesindedir.

Kız bunun sebebini araştırdığında o gecenin Kadir Gecesi olduğunu ve ağacın o gece secdeye vardığını, sabahın olmasıyla birlikte de ağacın doğrulduğunu öğrenir. Bunun

üzerine kız müslüman olur ve bu yolu yaptırır. Bu yolun yapılmasına yaşmak sebep olduğu için de bu yola “Yaşmaklı Yol” denilir.

Orhan ŞEKER

EPİZOTLAR:

1. Babasıyla yaylaya giden bir gayrı müslim kız gece konakladıkları yerde yaşmağını yere kadar eğilmiş olan bir çam ağacının dalına asar.
2. Sabah olunca kız akşamdan dalına yaşmağını serdiği çam ağacını doğrulmuş olarak görür.
3. Çam ağacının niçin eğildiğini araştıran kız, o gece Kadir Gecesi olduğundan ağacın secdeye varmış olduğunu ve sabah olunca da doğrulduğunu öğrenir.
4. Ağacın secdeye vardığını öğrenen kız müslüman olur ve bu yolu yaptırır.
5. Yolun yapılmasına yaşmak sebep olduğu için de buraya Yaşmaklı Yol denir.

229. YAŞMAKLI AĞAÇBAŞI¹⁵⁶

Tüm bölgede olduğu gibi Tirebolulularda yaz aylarında yaylaya giderler. Eskiden şimdiki gibi vasıtalar olmadığından, yaylalara yaya olarak ve kabileler halinde gidilir. Yaylaya gidenler bir günde yaylaya ulaşamadıklarından yollarda birkaç gün konaklamak zorunda kalırlar. Tireboluluları yaylaya götüren patikalardan biri Harşit Çayı üzerinden geçen sırtı takip ederek, Yaşmaklı Ağaçaş başı üzerinden geçip daha yukarıdaki obalara gider.

Bu yoldan yaylaya giden bir kabile, Ağaçaş başı'na gelince geceyi burada geçirmek için konaklarlar. Yorgunluktan herkes erkenden yatar. Gece yarısı herkes uykuda iken kabilede bulunan bir gelin uyanır. Etrafına baktığında, çevredeki ağaçların yerlere yatıp kalktığını görerek hayret eder. Önce rüya gördüğünü zanneden gelin , kendini yoklayınca rüya görmediğini ve gördüklerinin gerçek olduğunu anlar. O gecenin Kadir Gecesi olduğunu bilen gelin insanlar gibi ağaçların da bu gece ibadet ettiklerini ve secdeye vardıklarını gözleriyle görür. Sabahleyin yanındakileri gördüklerine inandırabilmek için başındaki yaşmağının çıkarıp, secde eden çam ağaçlarından birinin tepesine bağlar.

¹⁵⁶ Yaşar Keskin, a. g. t., s.22

Sabah olunca gelin gece gördüklerini kafilede bulunanlara anlatır. Kafildekiler buna inanmak istemezler ve böyle bir şeyin olamayacağını söylerler. Bunun üzerine gelin gece uyandığında ağacın tepesine bağladığı yaşmağını gösterir. Bunun üzerine kafildeki herkes Kadir Gecesi'nde bütün canlıların secdeye vardıklarına inanırlar. Bundan sonra da buranın adı Yaşmaklı Ağaçbaşı olarak kalır.

Yaşar KESKİN

EPİZOTLAR:

1. Yaylaya giden bir kafil Ağaçbaşı'na gelince geceyi geçirmek için konaklar.
2. Kafildeki bir gelin, gece uyandığında Kadir Gecesi olan bu gecede çevredeki bütün ağaçların secdeye vardığını görür.
3. Sabahleyin gördüklerini anlattığında kafildekileri inandırabilmek için başındaki yaşmağını çıkarıp en uzun çam ağaçlarından birinin tepesine bağlar.
4. Sabah olunca kafildekiler gelinin anlattıklarına inanmak istemezler fakat çam ağacının tepesindeki yaşmağı görünce, gelinin söylediklerinin doğru olduğuna inanırlar.
5. Bu olaydan sonra buranın ismi değişerek ağacın başındaki yaşmaktan dolayı Yaşmaklı Ağaçbaşı olur.

2210. LÂNETLEME YERİ

Güce'den yaylaya giderken Lânetleme Yeri denilen bir yer vardır. Buranın lânetlenmesine ve bu ismi almasıyla ilgili olarak şöyle bir olay anlatılır:

Eskiden adamın biri kız kardeşiyle birlikte yaylaya giderken burada kardeşine tecavüz etmek ister. Bu yaylaya gidenler tarafından görülür ve adamı taşıyarak öldürürler. Bu olaydan sonra yaylaya gidenler buraya geldiklerinde ellerine aldıkları taşları olay mahalline atarak burayı lânetlerler.

Nazmi ASLAN

EPİZOTLAR:

1. Kız kardeşiyle yaylaya giden bir adam, yolda kardeşine tecavüz etmek ister.
2. Olay yaylaya gidenler tarafından görülünce adamı taşıyarak öldürürler.
3. Bundan sonra yaylaya gidenler, buraya geldiğinde burayı taşıyarak lânetler.

2211. ERİMEZ TEPEŚİ¹⁵⁷

Erimez Tepesi, Erimez, Taşbaşı, Göreze, Tağıl yaylaları arasında Şebinkarahisar'ın yaklaşık 2000 metre yüksekliğinde bir dağdır. Memleketimizde birçok tepenin olduğu gibi buranın da bir hikâyesi vardır.

Bu tepenin üzerinde etrafı taşlarla çevrili bir mezar vardır. Bu mezarın bir şehit mezarı olduğu söylenir. Ayrıca mezarın yanında bulunan bir kayada küçük bir oyuk bulunur. Zaman zaman dertlerine şifa bulmak amacıyla burayı ziyaret edenler, bu oyuğa soktuklarında ellerine canlı bir hayvan gelirse, dileklerinin gerçekleşeceğine inanırlar.

Eskiden Erimez Tepesi'nin Taşbaşı Yaylası'na bakan yerinde ufacık bir göl varmış. Bu gölün üst tarafında da altından küçük bir çeşme bulunmaktaymış. Altın çeşmenin suyu birçok derde deva imiş. Ancak bu çeşme herkese değil çok okumuş ve ermiş kimselere görünürmüş. Bu çeşmenin üst kısmında bulunan kayalarda yıl on iki ay kar eksik olmadığından buraya Erimez Tepesi denmiş.

Vaktiyle bir kör, buraya gelip tepede yatan şehidi ziyaret ederek gözlerinin açılmasını dilemiş. Kör adam çeşmenin olduğu yerden geçerken, çeşmeden akan suyun sesini duymuş. Su içmek için çeşmeye varan adam, avucuyla çeşmeden kana kana su içmiş. Suyu içtikten sonra içinden gelen bir hisle abdest alıp, iki rekat bir namaz kılmak istemiş. Adam, abdest almaya başlayınca yüzünü yıkarken gözleri Hak tarafından açılarak görmeye başlamış. Adam dualarının kabul olmasından dolayı, tepede yattığına inanılan şehit için iki rekat namaz kılmış.

Ömer KÜÇÜK

EPİZOTLAR:

1. Erimez Tepesi'nde dertlerine çare arayan insanlarca ziyaret edilen isimsiz bir şehit mezarı vardır.
2. Ziyaretçiler mezarın yanında bulunan kayanın kovuğundan ellerine canlı bir varlık gelirse dileklerinin gerçekleşeceğine inanırlar.
3. Erimez Tepesi'ndeki gölün yanında ermiş kimselere ve çok okumuş insanlara görünen altın bir çeşme vardır.
4. Altın çeşmenin bir miktar yukarısında daima kar bulunduğu için buraya Erimez Tepesi denir.

¹⁵⁷ Ömer Küçük, Halk Eğitimi, Mart 1969, S.77, s.12, Giresun

5. Eskiden bir kör gözlerinin açılması için tepede bulunan şehidi ziyaret ettikten sonra giderken bir su sesi duyar.

6. Çeşmeye gelip suyunu içen kör, içinden gelen bir hisle abdest alıp iki rekat namaz kılmak ister.

7. Kör abdest almaya başlayınca, yüzünü yıkarken Allah tarafından gözleri açılır ve görmeye başlar.

8. Dileği gerçekleşen kör, tepede yatan şehidin ruhu için iki rekat namaz kılar.

2212 BALIKLI SU¹⁵⁸

Balıklı Su , hem içinde bir tane balık yaşayan küçük bir gölün ismidir hem de buraya çok yakın bir köyün ismidir. Bu gölün, köy sınırları içerisinde olması bu gölü ve içindeki balığı merak eden birçok insanın burayı ziyaretine, dolayısıyla da yerli-yabancı birçok kişinin köye gelmesine sebep olmaktadır. Köyden tahmini olarak bir kilometre kadar yukarıda, soğuk bir suyun birkaç metre aşağısında, bir ceviz ağacının altında bulunan bir oda büyüklüğündeki bir gölde orta büyüklükte bir balığın çok uzun zamandan beri yaşadığı söylenir. Köylülerin söylediğine göre bu balığın şöyle bir hikâyesi vardır.

Çok eskiden adamın biri balığı yemek için yakalamış. Kesip temizledikten sonra kızartmak için tavaya atmış. Tavaya atılan balık zıplayarak tekrar göle düşmüş. Bunun üzerine balığı yakalayarak başka bir göle atmışlar. Bir müddet sonra nasıl geldiyse bu balık aynı göle tekrar gelmiş.

Hıdırellez'de buraya gidenler bu balığı görürlerse dileklerinin kabul olacağına inanırlar. Balık genç kadınlara ve evlenmemiş kızlara görüldüğü halde 50 yaşını geçen kadınlara görünmezmiş. Yaşı geçmiş kadınlara görünmemesine rağmen bu balık her yaştaki erkeğe görünürmüş.

Bu ufacık gölün yanında hiçbir akarsu yoktur. Bu köyün yaşlıları buradaki balığın dedelerinin zamanından beri yaşadığını söylemektedirler. Halk bu balığın köylerine uğur getirdiğine, balığın öldürülmesi halinde kıtlık olacağına, hayat olmayacağına hatta kıyametin kopacağına inanırlar.

Ömer KÜÇÜK

158 Ömer Küçük, Halk Eğitimi, Temmuz 1971, S.98, s.5, Giresun

EPİZOTLAR:

1. Küçük bir gölde bulunan bir tek balık yakalanıp kızartılmak için tavaya atılınca, tavdan zıplayarak tekrar göle gider.
2. Yakalanıp başka bir göle bırakılan balık nasıl geldiyse yaşadığı göle geri gelir.
3. Hıdırellez’de balığı görenler dileklerinin gerçekleşeceğine inanır.
4. Balık bütün erkeklere görünmesine rağmen 50 yaşını geçmiş kadınlara görünmez.
5. Köylüler balığın öldürülmesi durumunda kıtlık olacağına, hayat olmayacağına hatta kıyametin kopacağına inanırlar.

2213. HEKTİ AHMET GÖLÜ¹⁵⁹

Hekti Ahmet Gölü, Keşap’ın Kabasakal Deresi’nde bulunan küçük bir gölün adıdır. Memleketimizde bulunan birçok gölün isimleriyle ilgili olarak çeşitli hikâyeler anlatılır. İki-üç metre derinliği ve beş metre kare kadar da bir alanı olan bu gölün ismiyle ilgili olarak da çevrede şöyle bir hikâye anlatılır:

Hekti Ahmet saf ve tevekkel birisi olmasına rağmen bu çevrede büyük bir arazi sahibinin oğludur.

Ağanın mallarına ve arazisine göz koyan iki damat birleşerek, ağanın tek oğlu olan Hekti Ahmet’i öldürmeye karar verirler. Oturup konuşmak için Ahmet’i gölün yanına çağırırlar. Ahmet gölün yanına vardıktan sonra su içmeyi ve serinlemeyi bahane ederek Ahmet’i gölün kenarına getirirler.

O anda iki damat bir olup Ahmet’i göle iterler ve başına taşlarla, sopalarla vurarak öldürürler. Bu sır iki bacanak ve iki bacı arasında uzun süre saklanır. Bir gün birinin ağzından kaçırmasıyla bu sırları ortaya çıkar.

Bu olaydan sonra buraya “Hekti Ahmet Gölü” derler.

Ömer KÜÇÜK

¹⁵⁹ Ömer Küçük, Halk Eğitimi, Ağustos 1971, S.99, s.15, Giresun

EPİZOTLAR:

1. Saf ve tevekkel biri olmasına rağmen Hekti Ahmet büyük bir ağanın oğludur.
2. Ağanın mallarına göz koyan damatlar Hekti Ahmit'i öldürmeye karar verirler.
3. Konuşmak için Hekti Ahmet'i gölün yanına çağıran damatlar, onu göle atıp taş ve sopalarla vurarak öldürürler.
4. Uzun yıllar saklanan bu sır daha sonra ortaya çıkar ve bu göle Hekti Ahmet Gölü denir.

2214. BATAK DERESİ EFSÂNESİ¹⁶⁰

Tirebolu'nun İlit (Yemişli) Köyü'nün doğusunda yazları hemen hemen tamamen kuruyan bir dere vardır. Batak Deresi denilen bu derenin kaynağı köyün güneydoğusunda bulunan mezarlığın eteğidir. İlkbaharda kar ve yağmur sularıyla coşan bu dere, bir çöküntü olan yatağını takip ederek Gelivera Deresi'ne kavuşur.

Anlatılanlara göre bu derenin yeri önceden ormanlıkmiş. Bu ormanın içinde de çok büyük bir yılan yaşıyormuş. Yılan, başında geceleri ışıklar saçan bir tas taşırmiş.

Yılanın bu tası kendisini bulanı çok zengin edermiş. Öyle ki akşamdan içerisine konulan para sabaha iki katına çıkarmış.

İlit Köyü'nden bir adam yılanın başında bulunan bu tası almaya karar vermiş. Yılan acıktığı zaman ormanın içindeki çimenliklere çıkar, başındaki tası bir yere koyar, onun ışığının aydınlattığı yerlerde bulunan kimya otlarını yayılmış.

Adam yılanı takip etmeye başlar. Bir akşam abasını enini giyerek yılanın yayıldığı ormana gelir. Gizlice tasın yansıttığı ışığa yaklaşır. Yılan da bu sırada tasın biraz uzağında yayılıyormuş. Adam üzerindeki abasını yavaşça çıkararak tasın üzerine attıktan sonra bütün gücüyle kaçarak oradan uzaklaşır. Üzeri kapanan tası ışığı kesilince, yılan büyük çığlıklar koparak çırpınmaya başlar. Onun bu hali üç gün üç gece devam eder. Ses kesilince yılanın öldüğünü anlayan adam, gidip tası alır. Yılanın öldüğü yer yılanın bağırıp çırpınmasından batmış ve büyük bir çukurluk oluşmuş ve buradan sular çıkmış. Buradan çıkan sular denize doğru akarak zamanla halkın Batak Deresi dediği dereyi oluşturmuş.

¹⁶⁰ A. Zor, a.g. t., s.17

Bir başka anlatışa göre burada yaşayan yılan değil de ağzından alevler halinde zehir saçan bir ejderha imiş. Bu ejderha yakınından ne geçerse, insan olsun, hayvan olsun hepsini yermiş. Bu durum öyle bir hal almış ki ejderhanın olduğu tarafa giden hiçbir insan ve hayvan geri gelmez olmuş.

Bu hal böyle devam ederken İlit Köyü'ne silahlı bir yabancı gelmiş. Köylüler bu durumu adama anlatmışlar. Silahlı adam yılanı öldürebileceğini yalnız kendisine bir kazan taze inek sütü verilmesini istemiş. Köylüler hemen sütü hazırlamışlar. Adam kazanı alarak ejderhanın bulunduğu ormana gitmiş. Ejderhanın biraz uzağında bir yere kazanı bırakmış ve geri çekilerek oraya bir yere saklanmış. Taze süt kokusunu duyan ejderha hemen olduğu yerden çıkarak kazana doğru hareket etmiş. Adam silahını çekerek ejderhaya bir el ateş etmiş. Ejderhayı vuran adam koşarak süt kazanının içine girmiş. Böylece ejderhanın ağzından püskürttüğü zehirden kurtulmuş.

Yaralanan ejderha kulakları sağır edecek derecede çığlıklar atarak debelenmeye başlamış. İşte bu derenin yeri bu ejderhanın çığlıklar atarak debelenmesi sırasında oluşmuş. Sonra buradan sular çıkıp da bir dere oluşunca buraya "Batak Deresi" denmiş.

Arif ZOR

EPİZOTLAR:

1. Batak Deresi'nin bulunduğu ormanda başında altın tas olan büyük bir yılan yaşar.
2. Yılanın başındaki altın tasın içine akşamdan konulan para sabaha iki katına çıktığından bu tasa kim sahip olursa kısa sürede zengin olur.
3. İlit Köyü'nden bir adam yılanın başındaki bu tası almaya karar verir.
4. Acıktığı zaman ormana yayılmaya giden yılan başındaki altın tası bir yere koyarak onun ışığında kimya otu yayılır.
5. Yılanın bulunduğu ormana giden adam, yılan yayılırken sırtındaki hırkasını çıkarıp altın tasın üzerine atar.
6. Tasın ışığı kesilince karanlıkta kalan yılan çığlıklar atarak debelenmeye başlar ve bu üç gün üç gece sürer.
7. Yılan ölüp de sesi kesilince adam gidip altın tası alır.
8. Yılanın debelenerek öldüğü yerde büyük bir çukurluk oluşur ve buradan çıkan su Batak Deresi'ni oluşturur.

1. Batak Deresi'nin yerindeki ormanda ağzından zehirli alevler saçan bir ejderha yaşar.
2. Ejderha ormana gelen insan ve hayvanların hepsini yakalayıp yer.
3. İlit Köyü'ne gelen silahlı bir adama köylüler durumu anlatınca, adam ejderhayı öldürebileceğini fakat bir kazan taze inek sütü gerektiğini söyler.
4. Süt dolu kazanı alan adam, ejderhanın yaşadığı ormana giderek taze sütün kokusuna gelen ejderhayı vurur ve onun saçtığı zehirden korunmak için süt dolu kazanın içine girer.
5. Vurulan ejderha kulakları sağır edecek derecede bağırarak debelenir ve bu sırada Batak Deresi'nin kaynağı ve yatağı oluşur.

2215. DOKUZOĞUL EFSÂNESİ

Dokuzoğul, Bulancak'ın Erikli Köyü'nde bir yerin adıdır. Bu yerin ismiyle ilgili olarak halk arasında şöyle bir efsâne anlatılmaktadır:

Bugünkü Dokuzoğul mevkiinde bulunan büyük bir meşe ağacının altında çocuksuz bir aile yaşarmış. Bunlar, yıllarca çocuklarının olması için bu meşe ağacının altında Allah'a yalvarmışlar. Duaları Allah tarafından kabul edilmiş ve dokuz tane erkek çocukları olmuş. Bu dokuz çocuk burada büyümüşler. Bir gün ak sakallı bir ihtiyar bu ailenin yanına gelerek, odun taşımak için çocuklardan birini istemiş. Adam çocuklarına kıyamadığından onları gönderemeyeceğini fakat kendisinin yardım edebileceğini söylemiş. İhtiyar hiçbir cevap vermeden oradan ayrılmış. Bir süre sonra bu adamın dokuz oğlu da bilinmeyen bir sebepten dolayı ölmüşler. Adam dokuz çocuğunu da buradaki meşe ağacının altına gömmüş. Bundan sonra da halk buraya dokuz oğul demiş.

Bugün burası halkın dualarının kabulü için uğradığı yerlerden biridir. Çeşitli hastalar, evlenemeyen kızlar, çocuğu olmayan kadınlar, bereket ve şans dileyenler, isteklerine kavuşmak için burayı ziyaret edip burada dua ederler. Eskiden burada bulunan meşe ağacının köküne ve dallarına mendil veya yamalık bağlamak; mezara para atmak adetken artık bunlar kalkmış durumdadır.

Sakine DÜBÜŞ

EPİZOTLAR:

1. Çocuğu olmayan bir aile yıllarca bir meşe ağacının altında çocuk sahibi olmak için Allah'a dua ederler.
2. Çocuksuz ailenin duaları kabul olur ve bunların dokuz tane erkek çocukları olur.
3. Çocuklar biraz büyüdükten sonra bir gün bir ihtiyar gelip çocuklardan birinin kendisine yardım etmesini ister fakat çocukların babası izin vermez.
4. Bir müddet sonra bu ailenin dokuz çocuğu da bilinmeyen bir sebepten peş peşe ölür ve buradaki meşe ağacının altına gömülürler.
5. Dokuz erkek çocuğun da buradaki meşe ağacının altına gömülmesinden sonra halk tarafından buraya Dokuzoğul denir.

2216. ERİK DERESİ EFSÂNESİ

Yaylacılık, tüm Türklerde olduğu gibi bölgemizde de eskiden beri var olan ve hâlâ devam etmekte olan geleneklerimizden biridir. Erik Deresi, Tirebolu'nun yaylalarından biridir. Yaz gelince Tirebolu veya diğer çevrelerden birçok insan buraya yaylaya çıkarlar. Çok eski zamanlarda bu yaylada şöyle bir olay geçtiği anlatılır.

Hayvancılıkla uğraşan bir aile yaz-kış hiçbir yere gitmeden hayvanlarıyla birlikte burada yaşarmış. Bir kış çok kar yağmış. Kar neredeyse adam boyunu geçmiş. Soğuktan kimse dışarı çıkamaz olmuş. Uzun yıllardır burada yaşayan ve böyle bir kış görmeyen aile canlarını kurtarmak için sahile doğru inmeye karar verirler. Kendi canlarının derdinden hayvanlarında vazgeçen aile, onları oldukları yerde bırakarak aşağılara inerler.

Bu aile kışı sahile yakın bir yerde geçirir. Bahar gelince, havaların ısınmasıyla birlikte tekrar yaylaya dönerler. Bu arada giderken canlı olarak bıraktıkları bütün hayvanlarından umutlarını da kesmişlerdir.

Bu aile yaylaya vardığında bir kısım yerlerin karları erimiş ve buralardan otlar yeni yeni yeşermeye başlamıştır. Hava güneşli olmasına rağmen oldukça soğukmuş. Bu sırada "Çıkmadık candan umut kesilmez." hesabı burada bıraktıkları hayvanlarının ne olduğunu merak ettiklerinden, onları bıraktıkları kayalıklara bakmışlar. Ölüme terk edilen hayvanlar ölmediği gibi keçiler yanlarında birer çift oğlakla karşılaşmış onları.

Mızrap KURUCA

EPİZOTLAR:

1. Yaz-kış yaylada yaşayan bir aile kışın çok sert geçmesi sonucu canlarını kurtarmak için mallarını yaylada bırakarak sahile yakın bir yere gelip kışı burada geçirirler.
2. Bahar gelip havalar ısınınca yaylaya geri dönen aile hayvanlarının ölmüş olacaklarını düşünmelerine rağmen, gidip onları bıraktıkları kayalıklara bakarlar.
3. Kayalıklara varan aile, hayvanlarının ölmediği gibi keçilerinin de ikiz yavruladıklarını görürler.

2217. BALIKLI GÖZE-1

Şebinkarahisar'ın Avutmuş Mahallesi'nde içinde üç tane balık bulunan küçük bir göze vardır. Bu göze, eski kemerli ev ocaklarını veya bir fırının ağzını andıran küçük bir yapı içindedir. Gözenin ve balıkların oluşumuyla ilgili olarak şöyle bir efsâne anlatılmaktadır:

Eskiden burada yaşayan bir aile varmış. Bu ailenin reisi oldukça cimri bir adammış. Adamın oduna gittiği bir gün evin hanımları olan gelin ve kaynana fırını yakıp ekmek yapmışlar. Gelinle kaynana ekmeği bitirdikten sonra, "Taze ekmek kokusu her tarafa yayılmıştır. Konu komşu hakkıdır, herkese birkaç tane taze ekmek götürelim." derler.

Gelin biraz ekmek alarak komşulara dağıtmaya gider. O sırada, oduna giden kayın baba odundan döner. Gelini evde göremeyince nerede olduğunu sorar. Kaynana da komşulara taze ekmek dağıtmaya gittiğini söyler. Buna kızan kayın baba, "Benim ekmeğimi niye ele dağıtıyorsunuz." diyerek kaynana ve gelini henüz sönmemiş olan fırına atar. O sırada fırının içindeki ateş suya, gelin ve kaynana da balığa dönüşürler. Gelin hamile olduğundan gelinin karnındaki çocuk da balık olur. Burada bulunan üç balıktan büyüğün kaynana, ortancanın gelin, en küçüğün de gelinin bebeği olduğu söylenmektedir.

İçilebilen bu gözenin suyu kış-yaz hiç azalıp çoğalmaz. Burada yaşayan balıklar yüzyıllardır yaşamalarına rağmen sayılarında ne bir artma ne de bir azalma olmuştur. Ayrıca dışardan getirilip buraya atılan hiçbir balık burada yaşamamaktadır. Halk tarafından bir çok dertlerine şifa bulmak için ziyaret edilen göze, özellikle çocuğu olmayan insanların tercih ettikleri mekanlardan biridir.

Cenan AKTUNA

EPİZOTLAR:

1. Ekmek yapan gelin ve kaynana komşu hakkını gözeterek yaptıkları taze ekmekten komşularına dağıtırlar.
2. Cimri adam karısını ve gelinini komşularına taze ekmek dağıttıkları için fırına atarak yakmak ister.
3. Gelin ve kaynana fırına atılınca fırının içindeki ateş suya, fırına atılan insanlar da balığa dönüşürler.
4. Fırının yerinde oluşan gözenin suyu yaz-kış aynıdır, hiç azalıp çoğalmaz.
5. Gözedeki balıklar üremediği gibi buraya dışardan atılan balıklar da yaşamaz

2218. BALIKLI GÖZE-2

Balıkli gözeyle ilgili olarak anlatılan bir başka efsâne ise şöyledir:

Avutmuş'da bir inşaatta çalışan üç dört kişi Balıklı Göze'deki balıkları yakalamışlar. Balıkları kesip temizledikten sonra kızartmak için tavaya attıkları balıklar tavadan atlayıp göze'ye geri dönmüşler.

Cenan AKTUNA

EPİZOTLAR:

1. Avutmuş da çalışan inşaat işçileri Balıklı Göze'deki balıkları yakalayıp yemek istemişler.
2. Kızartılmak için tavaya atılan balıklar, tavadan atlayarak göze'ye geri dönmüşler.

2219. ULU BURNU¹⁶¹

Yeşil Giresun'umuzun Karadeniz kıyısındaki iki köyü arasında, seferdeki vapurların düdüğü çalarak selâmladıkları bir yer vardır. Ulu Burnu, Keşap ilçesine bağlı Hisarüstü Köyü ile Espiye'ye bağlı Zefre (Gülburnu) Köyü arasındadır. Karadeniz'in sarp kayalarını, oyuklarını, ve yemyeşil ormanlarını burada görmek mümkündür. Doğu ve batı

¹⁶¹ Sakaoğlu, 101 Anadolu Efsânesi, s.34

istikametlerinde gidip gelen bütün vapurlara düdük çaldırıp selâm verdiren bu burnun şöyle bir hikâyesi vardır:

Vaktiyle vapurun biri, dalgaların en azgın olduğu bir sırada fırtınaya tutulur. Sonunda kaptan Gülburnu Köyü'ne sığınmaya karar verir. Bu gün Ulu Burnu diye adlandırılan yere gelince tayfalar yorulurlar, son gayretleriyle küreklere asılırlar. Bir ara kürek çekenlerin yer değiştirmeleri için mola verilir. Bu sırada, denizden gelen ve karaya doğru şiddetle esen rüzgarın tesiriyle gemi sarsılır ve dümeni kopar. Kaptan idareden âciz kalır. Tekne alabildiğine kayalara doğru sürüklenmektedir. Tam kayalara çarpacağı sırada geminin direğinde yeşil bir ışık yanar. Bu inanılmaz hâdise gemidekileri şaşkına çevirir.

Söylendiğine göre orada bir ulu şahsın mezarı varmış. Gemicilerin sonlarını gören bu ulu zat yeşil sarıklı olarak tekneye hâkim olmuş. Hatta tekneyi doğrulttuktan başka batan dümeni de yerine takmış. Sonunda da gemicileri yolcu etmiş.

Bu burun o günden sonra gemiciler tarafından mukaddes bir yer olarak kabul edilir ve her gelip geçişte düdük çalmak suretiyle selâmlanır.

Saim SAKAOĞLU

EPİZOTLAR:

1. Gemi fırtınaya tutulunca kaptan Gülburnu limanına sığınmaya karar verir.
2. Yorulan tayfalar yer değiştirirken denizden karaya doğru esen şiddetli bir rüzgarın tesiriyle gemi sarsılır ve dümeni kopar.
3. Gemi sahile doğru sürüklenip, tam kayalara çarpacağı sırada geminin direğinde yeşil bir ışık görünür.
4. Burada yattığı söylenilen ulu zat gemidekilerin sonlarını görüp, yeşil sarıklı olarak gelir ve gemiyi batmaktan kurtardıktan sonra denize düşen dümeni de yerine takarak, onları yolcu eder.
5. Bu olaydan sonra bu burun gemiciler tarafından kutsal bir yer olarak kabul edilir ve her gelip geçişte düdük çalmak suretiyle selâmlanır.

2220. ÇOBAN BAĞIRTAN SUYU¹⁶²

Giresun'un Eğribel Yaylası'nın yükseklerinde, dağ kenarlarında Turna Ovası denilen bir yer vardır. Çok güzel tabii manzaralara sahip bu ova bir asır öncesine kadar susuzmuş. Bugün ise burada çok soğuk bir su çıkmaktadır. Gözeden on beş taşı almak mümkün değilmiş, su o kadar soğukmuş. Ayrıca lezzetine de doyulmazmış. Buraya bugün tatil günlerinde kuzu çevirmek, eğlenmek için gelenler bu sudan içerler, fakat bir türlü tadına doyamazlar.

Vaktiyle çobanın biri sürüsünü otlatmak için buralara kadar gelir. Fakat hem kendisi susamıştır, hem de hayvanlarının adım atacak halleri kalmamıştır. Üstelik kendisi yemekte kavurma yemiş, daha da susamıştır. Sürünün de su içip yatma zamanı gelir.

Çoban ellerini açıp Allah'a yalvarmaya başlar:

“Ya Rabbim, ben bu sürümü nasıl götürürüm obama? Ne olur şurada bir su hâsıl ediver. Sana bir kurban keseceğim.”

Çobanın duası Allah indinde kabul olur. Hemen orada bir kaynak meydana gelir ve gürül gürül akmaya başlar. Buz gibi sudan kendisi de hayvanları da içer. Artık çobanın keyfi yerine gelmiştir. Suyu içen hayvanlar da yatak yerlerine çekilip uykuya dalarlar.

Çoban keyfinden ne yapacağını şaşırır. Oturup başını kaşırken eline bir bit gelir. Onu iki tırnağı arasında ezer. Aklından da bunu Allah'a adadığı kurban olarak geçirir. Çobanın Allah'a karşı yaptığı bu hareket hemen cevabını bulur; Azrail hemen oracıkta canını alıverir. Zamanla oraya gelenler çobanı Turna Ovası'na gömerler, oradan akmaya devam eden suya da Çoban Bağirtan Suyu adını verirler. Bugün o sudan içenler çobana dua ederler. Ama bazılarının hayır duasıdır, bazılarının ise bedduadır.

Saim SAKAOĞLU

EPİZOTLAR:

1. Sürüsü ve kendisi aşırı derecede susayınca, çoban Allah'a dua ederek orada bir su yaratması halinde bir kurban keseceğine dair söz verir.
2. Çobanın duası kabul olur ve orada gürül gürül akan buz gibi su çıkar.
3. Kendisi ve sürüsü sulandıktan sonra keyfi yerine gelen çoban, başından aldığı bir biti öldürerek, içinden bunu Allah'a adadığı kurban olarak geçirir.

¹⁶² Sakaoğlu, 101 Anadolu Efsânesi, s.30

4. Çoban verdiği sözü tutmayınca hemen Azrail gelip canını alır.

5. Buraya gelenler çobanı Turna ovasına gömerler ve bu suya Çoban Bağirtan Suyu derler.

2221. KUYU¹⁶³

Dereli'nin Çamlı Köyü'nün Uludüz mevkiinde derinliği tahminen 100 metre kadar olan bir kuyu vardır. Kuyunun tabanı görünmediğinden köylüler bu kuyunun derinliğini ve içinde ne bulunduğunu merak ederler. Fakat kimse bu kuyuya inmeye cesaret edemez.

Bir gün Ömer isimli birisi kuyuya inip içinde ne olduğuna bakmak istediğini söyler. Birkaç kişiyle beraber kuyunun yanına gelirler. Adam beline bir ip bağlayıp başında bulunan fesini de kuyunun kenarına bıraktıktan sonra kuyuya inmeye başlar. On metre kadar aşağıya indikten sonra arkadaşlarına, kendisini yukarı çekmeleri için bağırır.

Arkadaşları yukarı çekince renginin bembeyaz olduğunu görürler. Korkudan titreyen adam, dili tutulduğu için aynı zaman da konuşamaz olmuştur. Fesini almak için eğildiğinde büyükçe bir kurbağanın fesinin üzerinde oturduğunu görür. Kurbağayı görenler onun büyüklüğüne hayret ederler. Kuyuya inip de dili tutulan adam on gün içerisinde iyice zayıflayarak ölür.

Nurettin TATAR

EPİZOTLAR:

1. Derinliği tahminen 100 metre olan tabanı görünmeyen ve içinde ne olduğu bilinmeyen kuyuya Ömer isimli bir genç ineceğini söyler.

2. Birkaç kişiyle kuyunun yanına giden Ömer, iple 10 metre kadar aşağı indikten sonra kendisini çekmeleri için arkadaşlarına seslenir.

3. Kuyudan çıkarılan Ömer'in korkudan dili tutulur ve kuyunun kenarına bıraktığı fesini almak istediğinde fesinin üzerinde kocaman bir kurbağanın oturduğunu görür.

4. Kuyuya inmeyi deneyen adam on gün içinde ölür.

163 Nurettin Tatar, a. g. e., s.86

2222. KARABULDUK¹⁶⁴

Memleketimizdeki birçok yerleşim yerinin sahip oldukları isimleri almasıyla ilgili olarak çeşitli hikâyeler anlatılır. Keşap'a bağlı bir belde olan Karabulduk'un bu ismi almasının da burada yaşayan ihtiyarların anlatmasına göre birbirinden farklı dört tane hikâyesi vardır.

I. Yıllar önce bir tapu memuru, Yivincik Köyü'nde olan bir arazi meselesi için bu köye gitmek üzere yola çıkar. Yol çok dönemeçli olduğundan bir türlü bitmek bilmez. İyice yorulan tapu memuru yanında bulunan adama, "Daha var mı?" diye sorar. Memurun yanında bulunan kişi Karabulduk beldesinin üzerinde bulunan karabulutları göstererek, "Şu kara bulutun arkasına kadar gideceğiz." diye söylemiş. Bundan sonra kara bulut söylene söylene zamanla Karabulduk şeklini almış.

II. Karabulduk'ta eskiden çok yüksek ve heybetli bir çınar ağacı varmış. Bu ağacın dalları çok uzaklardan dahi görülürmüş. Dalları kalın ve yaprakları çok olduğu için yağmur yağdığında bu çınarın altına geçmezmiş. Çevredeki insanlar yağmurlu havalarda bu çınar ağacının altına sığınmış.

Bir zaman sonra bu ağacın en büyük dalı kesilmiş. Kesilen dalın kalan kısmı çürüyerek kararmış. Çürüyen budağın kararmasından dolayı halk buraya "Karabudak" ismini vermiş. Zaman içinde bu kelime söylene söylene Karabulduk şeklini almış.

III. Bazı yaşlıların söylediğine göre burası yüksek olduğundan eskiden burada yaz-kış erimeyen bir kar kütüğü varmış. Yaz sıcağında çok hararetlenen birisi buraya kar almaya gitmiş. Aşırı derecede yorulup yürüyecek halinin kalmadığı bir anda karın bulunduğu yere varmış. Yanında bulunan arkadaşına "Nihayet karı bulduk." demiş. Bu ifade söylene söylene zamanla "Karabulduk" şeklini almış.

IV. Eskiden burası kış aylarında sürekli kar altında bulunur, hiç toprak görünmezmiş. Baharın gelip havaların ısınmasıyla birlikte karlar erimeye başlamış. Karların eridiği bir yerde bir miktar toprak görünmeye başlamış. Buna ilk rastlayan kişi "karayı bulduk" diye bağırılmış. Bu ifade zamanla "Karabulduk" olmuş.

Ömer KÜÇÜK

¹⁶⁴ Ö. Küçük, Halk Ağıtımı, Ekim 1970, S.91, s.17

EPİZOTLAR:

1. Yivincik Köyü'ne giden bir memur çok yorulunca yanındaki arkadaşına gidecekleri yere daha ne kadar olduğunu sorar.

2. Memurun yanındaki arkadaşı gökyüzündeki bulutları göstererek, “kara bulut” un altına kadar gideceklerini söyler.

3. Kara bulut ifadesi zamanla “Karabulduk” olur.

1. Oldukça heybetli olan çınar ağacının en büyük dalı kesilip de çürüyünce halk buna “kara budak” der.

2. Karabudak ifadesi zamanla söylene söylene “Karabulduk” şeklini alır.

1. Çok sıcaklayan ve hararetini söndürmek için kar arayan bir kişi, karı bulunca, “karı bulduk” diye bağırır.

2. Bu ifade zamanla halk arasında Karabulduk halini alır.

1. Baharda karlar eridikten sonra toprağa rastlayan ilk kişi “karayı bulduk” diye bağırır.

2. Bu ifade söylene söylene zamanla “Karabulduk” şeklini alır.

2223 OT BİTMEZ TEPEŚİ

Bektaş Yaylası'nın yukarısında bulunan Yürücek Tepesi'nde bir dönüm veya biraz fazla büyüklükte bir yerde hiçbir şey bitmez. Bundan dolayı halk buraya “Ot Bitmez Tepesi” der. Burada hiçbir şeyin bitmemesine sebep olarak şöyle bir olay anlatılır:

Çok eski bir zamanda burada kanlı bir savaş. Tabiri caiz ise kan gövdeyi götürmüş. Bu savaşta ölenlerin kanları burada toplanarak bir kan gölü oluşmuş. Bu kan gölü kuruduktan sonra burada hiçbir şey bitmemiş.

Ayrıca bu savaşta kesilen insanların başlarının taşlaştığı ve bu çevrede bulunan yuvarlak taşların bu savaşta kesilmiş olan başlar olduğu söylenmektedir.

Recep TORUNOĞLU

EPİZOTLAR:

1. Yürücek Tepesi'nde meydana gelen kanlı bir savaşta akan kanlar bir yerde toplanarak bir kan gölü oluşturur.
2. Kan gölü kuruduktan sonra yerinde hiçbir bitki bitmez.
3. Savaşta kesilen adamların başları daha sonra taşa dönüşürler.

2224. HAZRETİ ALİ'NİN SUYU

Bektaş Yaylası'nın zirvesinde bulunan Yürücek Tepesi'nde Hazreti Ali'nin Suyu denilen ve bir kayanın yüzünden çıkan bir su vardı. Birkaç sene öncesine kadar halk buraya pikniğe gelir, burada yer-içer eğlenirdi. Ancak defineciler bu suyun başında define aramışlar ve bu suyu kaybetmişler. Şimdi suyun, taşların arasında kaldığı söyleniyor. Bu suyun kayanın yüzünden çıkmasıyla ilgili olarak büyüklerimiz şöyle bir hikâye anlatırlardı:

Hazreti Ali efendimiz ve maiyetindekiler bu bölgeye geldiklerinde buradan geçerken çok susamışlar. Hazreti Ali atının üstünde giderken kılıcını çektiğiyle yan tarafında bulunan bir kayaya vurmuş. Kaya ortadan ikiye ayrılarak içinden buz gibi bir su çıkmış. Bundan dolayı da halk buraya "Hazreti Ali'nin Suyu" demiş.

Recep TORUNOĞLU

EPİZOTLAR:

1. Hazreti Ali ve yanında bulunan askerleri Yürücek Tepesi'ne geldiklerinde çok susarlar.
2. Hazreti Ali kılıcını çekip bir kayaya vurunca, kaya ikiye ayrılır ve ortasından buz gibi bir su çıkar.

2225. KÜRT ÇADIRI DAĞI

Eskiden büyük bir sürü sahibi üç kardeş varmış. Bunlar her yıl sürüleriyle birlikte Çadır Dağı'na yaylaya çıkarlarmış. Bu üç kardeşin üç bin kadar koyunu varmış. Dönemin padişahı bunlardan aynı renkte ve boyda yüzer tane koç istemiş. Üç kardeş de padişahın isteğini yerine getirerek , kendisine yüzer adet aynı boyda ve renkte koç hediye etmişler. Bunun üzerine padişah da bunlara Ordu ve Ünye civarını kışlık, Çadır Dağı'nı da yazlık olarak vermiş.

Bunlar yazın Çadır Dağı'na çıktıklarında, koyunlarının sütlerini, buradan Havana köyüne kadar oluklarla getirerek burada satarlarmış. Bu üç kardeş Kürt olduğundan padişah da kendilerine Çadır Dağı'nı verince bu dağın adı bundan sonra Kürt Çadırı Dağı olmuş.

Mahmut GÜVEN

EPİZOTLAR:

1. Yazın Çadır Dağı'na yaylaya çıkan büyük bir sürü sahibi üç kardeşten padişah yüzer tane aynı renkte ve boyda koç ister.
2. Üç kardeş, padişahın istediği özelliklere sahip koçları kendisine hediye ederler.
3. Padişah, üç kardeşe Ordu ve Ünye çevresini kışlık, Çadır Dağı'nı da yazlık olarak verir.
4. Çadır Dağı'na yaylaya çıkan kardeşler koyunlarının sütlerini oluklarla Havana köyüne akıtarak burada değerlendirirler.
5. Kardeşler Kürt olduğundan Çadır Dağı'nın ismi zamanla değişerek Kürt Çadırı Dağı olur.

2226. KIZANCA-2¹⁶⁵

Kızanca, Yolağzı Köyü'nde küçük bir tepenin adıdır. Buraya bu ismin verilmesi burada yattığına inanılan şehitten dolayıdır. Bu şehitten dolayı burası çevre halkı tarafından kutsal bir yer olarak kabul edilir. Özel günlerde ve dileklerine kavuşmak için insanlar tarafından ziyaret edilir. Buraya bu ismin verilmesiyle ilgili olarak şöyle bir hikâye anlatılır.

Yolağzı köyünde Köroğlu gibi ata ve ava düşkün zengin bir adam yaşarmış. Günümüzde insanlar arabalarına nasıl önem veriyorsa, ağa da atına öyle önem verirmiş. Ağa her yere atla gidermiş. Atına çok önem verdiği için ağanın atı tüm çevrede bilinen namı bir atmış.

Bu adamın tıpkı kendisi gibi ata ve ava meraklı bir de kızı varmış. Kız, babası evde olmadığı zamanlar gizlice atı alarak köyün çevresinde binermiş. Kız her zaman ata binmek ava gitmek istediği halde babasından bir türlü izin alamamış.

Havanın çok güzel olduğu ve pazar kurulduğu bir gün ağa pazara inmiş. Babasının yokluğunu fırsat bilen kız, hemen gidip atı alarak köyün dışına avlanmaya çıkmış. Bir süre sonra ağanın uşağı ata yem vermek için ahıra inince atı bulamaz. Eve gelip kızı arayan uşak onu da bulamayınca gidip hemen durumu ağaya bildirir. Sözünün dinlenmemesine çok öfkelenen ağa hemen eve dönmüş. Yanına aldığı birkaç adamla kızı aramaya giderken kız karşılarından gelmiş. Kızına çok kızan ağa silahını çekerek atın üzerindeki kızını vurmuş. Tek kurşunla attan yere düşen kız, al kanlar içinde oracıkta ruhunu teslim etmiş. Köylüler tarafından çok sevilen kız, vurulduğu yere gömülmüş.

Bundan sonra halk, kızın kızınca öldürülmesinden veya kız az önce buradaydı anlamına gelen kız anca kelimesini buraya isim olarak vermiş. Çevre halkının büyük çoğunluğu tarafından, suçsuz yere öldürülen ve herkes tarafından çok sevilen bu kızın şehit olduğuna inanılır.

Ömer KÜÇÜK

EPİZOTLAR:

1. Yolağzı Köyü'nde ata ve ava düşkün zengin bir ağa yaşar.
2. Ağanın kendisi gibi birde kızı vardır fakat ağa onun atına binmesine ve ava gitmesine izin vermez.
3. Ağanın pazara gittiği bir gün kız atı alarak köyün dışına doğru avlanmaya gider.
4. Ata yem vermeye giden uşak atın ve kızın olmadığını görünce, hemen gidip durumu ağaya söyler.
5. Sözünün tutulmamasına çok öfkelenen ağa yanına aldığı birkaç adamla kızı aramaya giderken kız karşılarından gelince, ağa silahını çekerek kızını vurur.
6. Tek kurşunla attan yere düşen kız orada ölür ve kendine çok seven köylüler tarafından buraya gömülür.

7. Daha sonra kızın öldüğü yere “kızınca” veya “kız az önce” kelimelerinden bozma Kızanca ismi verilir.

8. Çevre halkı tarafından çok sevilen ve suçsuz yere öldürüldüğü söylenen kızın şehit olduğuna inanılır

2227. AYGIR GÖLÜ

Bektaş Yaylası’nda bulunan yedi gölden birinin adı Aygır Gölü’dür. Bu gölün bu isimle anılmasıyla ilgili olarak şöyle bir efsâne anlatılır:

Bu gölde beyaz bir aygır yaşarmış. Bu aygır her yıl temmuz veya ağustos ayında yılın en sıcak gününde bir kere su yüzüne çıkarmış.

Recep TORUNOĞLU

EPİZOTLAR:

1. Gölde yaşayan aygır her sene yılın en sıcak gününde bir kere su yüzüne çıkar.

2228. BEŞİKLİ GÖL

Bektaş Yaylası’ndaki yedi gölden birinin adı da Beşikli Göl’dür. Bu gölle ilgili olarak halk arasında şöyle bir efsâne anlatılır:

Bu gölde altından bir beşik varmış. Bu altın beşik her yıl temmuz veya ağustos ayında, bir kere su yüzüne çıkarmış. Bu beşiğin üzerinde ziller varmış. Beşik su yüzüne çıktığında bu ziller ötermiş.

Recep TORUNOĞLU

EPİZOTLAR:

1. Göldeki altın beşik her sene yılın en sıcak günü su yüzüne çıkar.

2. Beşik su yüzüne çıkınca üzerindeki ziller öter.

2229. KIZILCA İNEK KÖYÜ EFSÂNESİ¹⁶⁶

Kızılcainek (Sarayköy) Köyü, Çanakçı'ya bağlı köylerden biridir. Bu köyün eski ismiyle ilgili olarak şöyle bir hikâye anlatılır:

Kuzcaköy'de kimsesiz yaşlı bir kadın yaşarmış. Evi barkı olmayan ve bir kulübede yaşayan bu kadının tek varlığı kırmızı renkli bir inekmiş. İneğini otlatmak yeri olmaya kadın, her sabah ineğini alır, eskiden tamamen mera olan Kızılcainek köyünün arazisine bırakır, akşam olurken de gelip evine götürürmüş. Güneş değmediği için ondan başkası da buraya inek yaymaya gelmezmiş.

Yaşlı kadın bir gün yine sabahtan ineğini getirip buraya bırakır. Akşama doğru ineğini almaya gelince, ineği bulamaz. İnek kaybolmuştur. Yaşlı kadın, "Kızılca ineğim, kızılca ineğim" diyerek etrafta ineğini aramaya başlar. Gecenin geç vakitlerine kadar her tarafı arar, fakat bir türlü bulamaz. Bir ara bir çingirak sesi işitir. "Kızılca ineğim" diye bağırarak çingirak sesinin ardından gider.

Ertesi gün, köylüler yaşlı kadının dönmediğini fark ederler ve aramaya başlarlar. Köylüler her tarafı aradıkları halde ne kadına ne de ineğe ait bir iz bulamazlar.

Bugün o meranın arazisinde kurulan köy, ismini bu efsânedan alır. Şu anda köyün ismi her ne kadar değişmiş olsa da halk arasında yine eski ismiyle anılmaktadır. Bu köyde oturanlar, sisli günlerde bilhassa akşam üzerleri köyün üst tarafında bulunan açık geniş alanda bir çingirak sesi duyulduğunu, bir sesin de bu çingırağın arkasından onu takip ettiğini söylerler.

Hakan BİLGE

EPİZOTLAR:

1. Kuzcaköy'de bir inekten başka hiçbir şeyi olmayan kimsesiz yaşlı bir kadın yaşar.
2. Kadın, kırmızı renkli ineğini her sabah eskiden mera olan Kızılcainek Köyü'nün kurulu olduğu yere bırakıp akşam olunca gider getirir.
3. Yaşlı kadın, sabahtan otlaması için meraya bıraktığı ineğini akşam gelince bulamaz.
4. Kızılca ineğim diyerek her tarafı arayan kadın duyduğu bir çingirak sesinin ardına düşerek kaybolur

¹⁶⁶ Hakan Bilge, a. g. t., s.62

5. Ertesi gün yaşlı kadının dönmediğini fark eden köylüler her tarafı aramalarına rağmen ne ona ne de ineğine dair bir iz bulamazlar.

6. Bu olaydan sonra bu meranın adı Kızılca inek olarak kalır ve daha sonra burası köy olunca bu köy de aynı ismi alır.

2230. GÜRLEYEN KAYADAKİ DEMİR HALKALAR

Bulancak'ın Kuzköy köyünde Gürleyen Kaya diye bir kaya bulunmaktadır. Bu kayada büyük büyük demir halkalar vardır. Bu halkaların burada bulunmasıyla ilgili olarak halk arasında şöyle bir efsâne anlatılır:

İstanbul Boğazı açılmadan önce buralar hep su altındaymış. Deniz Kuzköy'e kadar çıkıyormuş. O zamanın denizcileri teknelerini bağlamak için liman çevresinde bulunan bu kayalara demir halkalar takmışlar. Boğazlar açılınca deniz suları çekilmiş ve demirler de burada kalmışlar.

Ayrıca bu çevrede bulunan Büyükada ve Küçükada köylerinin deniz buraya kadar gelirken aynı isimlerle anılan birer ada olduğu ve bu köylerin isimlerinin o zamandan kaldığı söylenmektedir.

Recep TORUNOĞLU

EPİZOTLAR:

1. Boğazlar açılmadan önce deniz Kuzköy'e kadar çıkar.
2. Denizciler teknelerini bağlamak için liman çevresinde bulunan kayalara demir halkalar takarlar.
3. Boğazlar açılınca deniz suları çekilir ve Kuzköy'deki limandaki kayalarda bulunan demir halkalar orada kalırlar.
4. Büyükada ve Küçükada köyleri boğazlar açılmadan önce aynı isimle anılan iki adadır.

2231. GEDİK KAYA

Giresun'un doğusunda yüksekçe bir kaya vardır. Bu kayanın ortasında bir hayli açıklık bulunmaktadır. Bu açıklığın oluşumuyla ilgili olarak da şöyle bir efsâne anlatılır:

Dünya yaratıldıktan sonra, bu kaya Giresun'un yemyeşil güzelliğini görünce, "Aa!..Ne güzel bir yer." demek için ağzını açınca, hayranlığından ağzı açık kalmış. Bu açıklıktan dolayı halk buraya "Gedik Kaya" ismini vermiş.

Esmâ ŞİMŞEK

EPİZOTLAR:

1. Dünya yaratıldıktan sonra Giresun'un güzelliğini gören kayanın hayranlıktan ağzı açık kalır.
2. Kayanın tepesinde bulunan açıklıktan dolayı halk buraya Gedik Kaya ismini verir.



23. HAYVANLARLA İLGİLİ EFSÂNELER

230. ELİK KEÇİ-1

Keşap'ın Yolağzı Köyü'nde eskiden beri insanlar ava çok düşkündür. Burada hâlâ av deyince kimse yerinde duramaz. Bu köyde bir akşam yedi arkadaş sabahtan ava gitmeyi kararlaştırırlar. Bunlardan biri o gece şöyle bir rüya görür:

Kızanca da yatan şehit karşı tepelerin birinde yatan bir evliyaya seslenerek, “Köylüler sabahtan ava gitmeye karar verdi. Ne yapalım?” diye sorar. Evliya, “Boynuzu kırık, sağ gözü kör tekeyi kurban verin, gitsin.” der. Ardından Kızanca'daki şehit, “Bir tekeye kanmazlarsa ne yapalım?” diye sorar. Bunun üzerine evliya, “Bir tekeye kanmazlarsa, kar çığını koy verin gitsin.” der.

Bu rüyayı gören kişi ava gitmekten vazgeçer. Sabahleyin rüyasında gördüklerini arkadaşlarına anlatır ve onlara da gitmemelerini söyler. Bunun üzerine bir kişi daha ava gitmekten vazgeçer. Kalan beş arkadaş ava giderler. Dağa vardıklarında önlerine bir teke çıkar ve tekeyi vururlar. Tekenin yanına vardıklarında, boynuzunun kırık, sağ gözünün de kör olduğunu görürler. Arkadaşlarının rüyasının çıkması üzerine, beş kişiden ikisi ava devam etmeyerek geri döner.

Kalan üç arkadaş ava devam eder. Bunlar gördükleri bir elik keçiye tam ateş edecekleri sırada üzerlerine gelen bir çığın altında kalarak ölürlər.

Bu çevrede halk elik keçilerin evliyaların malı olduğuna ve onlar tarafından korunduğuna inanır.

Yakup ÇAKIR

EPİZOTLAR:

1. Ava gitmek için anlaşılan yedi arkadaştan biri rüyasında, Kızanca'da yatan şehit ile karşı tepelerden birindeki bir evliyanın konuştuğunu görür.

2. Evliya ava gidenlere boynuzu kırık, sağ gözü kör tekenin verilmesini, bununla yetinmezlerse üzerlerine çığ bırakılmasını söyler.

3. Ava gitmekten vazgeçen adam, rüyasını arkadaşlarına anlatınca bir kişi daha ava gitmekten vazgeçer.

4. Ava giden beş kişi evliyanın dediği tekeyi vurunca başlarına bir belâ geleceğinden korkan iki kişi daha ava devam etmekten vazgeçerek geri dönerler.

5. Ava devam edenler, bir geyiği vuracakları sırada üzerlerine düşen bir çığın altında kalarak ölürlər.

6. Halk geyiklerin evliyelerin malı olduğuna ve onlar tarafından korunduğuna inanır.

231. ELİK KEÇİ EFSÂNESİ-2¹⁶⁷

Aşağıboynuyoğun Köyü, Gelivera Çayı'nın dik yamaçlarına kurulmuş bir köydür. Bu köyün sırtını yasladığı dağlarda sürmeli gözlü, çatal boynuzlu elik keçiler yaşar. Bu keçilerin erenlerin malı olduğuna ve onlara zarar verenlere beddua, koruyanlara da dua ettiklerine inanılır.

Yıllar önce şiddetli bir kış olur. Geceli gündüzlü yağan kar, evlerin saçaklarına kadar çıkar. Yolun sokağın izi kalmaz her taraf bembeyaz olur. Böyle bir günde dağlarda aç kalan yedi-sekiz elik keçi gelip köydeki çobanlardan birinin ağılına girer.

Sabahleyin koyunlarını yemlemeye gelen çoban, elik keçileri görünce sevincinden ne yapacağını şaşırır. Hemen komşulara haber verir. Bütün köylü elik keçileri kesip etini paylaşmaya karar verirler. Tüm köylü bir araya toplanıp elik keçileri yakalayarak hepsini keserler. Akşam olunca eti kazana koyarlar. Tam bu sırada dağdan kopan büyük bir çığ köyün üstüne gelip, hepsini alıp götürür. Orada bulunanlardan hiç kurtulan olmaz.

Burada, erenlerin elik keçileri kesenler için beddua ettiğine ve onların dualarının kabul olmasından dolayı da bu insanların bu şekilde cezalandırıldıklarına inanılır.

Arif ZOR

EPİZOTLAR:

1. Sert geçen bir kışta dağlarda yiyecek bulamayan elik keçilerden yedi-sekiz tanesi Aşağıboynuyoğun'da bir çobanın ağılına sığır.

2. Koyunlarını yemlemeye giden çoban, ağılında elik keçileri görünce durumu hemen komşularına haber verir.

3. Elik keçilerin hepsini yakalayıp kesen köylüler, akşam olunca pişirmek için etleri kazanlara koyarlar.

167 A. Zor, a. g. t.,s.23

4. Dağdan kopan büyük bir çığ köyün üstüne gelir ve tüm köy çığ altında kalır.

5. Elik keçilerin sahibi olan erenlerin bedduasından köye çığ düştüğü ve köylülerin keçilerin etini yiyemeden öldüğü söylenir.

232. GUVALAK EFSÂNESİ¹⁶⁸

Sultan Süleyman bütün mahlukata hükmeder onların dilini bilirmiş. Bu yüzden bütün canlılar onun emrindeymiş.

Bir gün karısı Sultan Süleyman'dan kendisine kuş kemiğinden bir saray yaptırmasını istemiş. Karısının bu isteğini yerine getirmek isteyen Sultan Süleyman bütün kuşlara bir yerde toplanmalarını emretmiş.

Sultan Süleyman'ın dediği saatte bütün kuşlar toplanmışlar, fakat guvalak biraz gecikmiş. Sultan Süleyman guvalağa niçin geciktiğini sormuş. O da "Dünyada kadın mı çok erkek mi çok, onu hesaplıyordum. Ondan geç kaldım." demiş. Bunun üzerine sultan Süleyman "Hangisi çok, söyle bakalım." demiş. Guvalak da "Kadınlar çok." demiş. Nereden bildiğini sorunca da "Kadınların ağzına bakan erkeklerde kadındır. Bu yüzden kadınlar daha çoktur. Sen de karının keyfi için bütün kuşları kesip, kemiğinden saray yaptıracaksın." demiş.

Guvalağın doğru söylediğini kabul eden Sultan Süleyman bütün kuşları affeder. Yalnız guvalağa geç kaldığı için bütün tüylerinin yolunması cezasını verir. Kuvalağın bütün tüyleri yolunur. Bu sefer oradaki bütün kuşlar kendi hayatlarını kurtardığı için guvalağa birer tüy verirler. Bu yüzden guvalağın tüyleri çok renklidir.

Bu olaydan sonra, kuşlar verdikleri tüyleri alır diye korkusundan guvalak gündüzleri daha dışarı çıkamaz olur.

Arif ZOR

EPİZOTLAR:

1. Sultan Süleyman bütün canlılara hükmettiğinden bütün canlılar onun emirlerini yerine getirir.

2. Karısı bir gün Sultan Süleyman'dan kuş kemiğinden bir saray yaptırmasını ister.

¹⁶⁸ A. Zor, a. g. t., s.23

3. Sultan Süleyman bütün kuşların bir yerde toplanmasını ister fakat guvalak biraz geç kalır.

4. Sultan Süleyman niçin geç kaldığını sorunca, kuvalak dünyadaki kadınları ve erkekleri saydığı için geciktiğini söyler.

5. Sultan Süleyman kadınların mı yoksa erkeklerin mi çok olduğunu sorunca, kadınların ağzına bakan erkeklerin de kadın sayılacağından kadınların daha çok olduğunu ve kendisinin de sırf karısının keyfi için bütün kuşları öldürmek istediğini, bunun için kuşları buraya topladığını söyler.

6. Guvalağı haklı bulan Sultan Süleyman bütün kuşları affeder fakat geciktiği için guvalağın tüm tüylerini yoldurur.

7. Tüysüz kalan guvalağa hayatlarını kurtardığı için bütün kuşlar birer tüy verir ve bu yüzden guvalağın tüyleri çok renklidir.

8. Kuşların verdikleri tüyleri alacağından korkan guvalak, gündüzleri dışarı çıkamaz.

233. ELİK KEÇİ-2

Güce'de hiç çocukları olmayan yaşlı bir karı -koca varmış. Bunlar kimseye muhtaç olmadan kendi hallerinde yaşayıp gidermiş. Yaşlı adam bazı zamanlar ava gider, ne vurursa evine getirip karısıyla birlikte yermiş.

Bu adam bir gün yine ava gitmiş ve iki tane elik keçi vurmuş. Adam vurduğu keçileri eve getirmiş ve karısıyla birlikte yemişler. Bunun üzerine karı-koca konuşamaz olup tıpkı keçiler gibi bağırmaya başlamışlar. Adam ve karısı ölünceye kadar bu durumdan kurtulamayıp bu şekilde yaşamışlar.

Kadın KARADAYI

EPİZOTLAR:

1. Yaşlı adam bir gün ava giderek iki tane geyik vurur.

2. Geyiklerin etini yiyen adam ve karısı konuşamaz olur ve ölünceye kadar geyikler gibi meleyerek yaşarlar.

234. ELİK KEÇİLERİN AVLANMASI

Tüm çevrede olduğu gibi Espiye'nin Seydi Köyü'ndeki insanlar da elik keçileri vuranların başına mutlaka bir belâ geleceğine inanırlar.

Bir kış buralara çok kar yağmış. Dağlarda yaşayan yabani hayvanlar buralarda yiyecek bir şey bulamayınca sahile doğru inmişler ve köylerin yakınlarına kadar gelmişler. Seydi köyü yakınlarına da otuz kırk kadar elik keçi gelmiş. Bunu öğrenen köylüler karlı bir günde ava çıkarlar. Elik keçileri bir yerde sıkıştırarak hepsini vururlar.

Bu olaydan bir süre sonra Seydi Köyü ve çevresinde büyük bir fırtına olur ve köylüye bir hayli zarar verir. Ancak bu fırtına diğer köylerin hiçbirinde olmaz. Bu fırtınaya köylülerin elik keçileri vurmasının sebep olduğuna inanılır.

Yaşlılar bu keçilerin evliyaların malı olduğuna ve onlar tarafından korunduğuna inanırlar.

Nazmi ASLAN

EPİZOTLAR:

1. Karlı geçen bir kışta dağlarda yaşayan yabani hayvanlar yiyecek bulmak amacıyla sahile doğru inerler.
2. Seydi Köyü ve çevresine gelen otuz- kırk kadar geyiği köylüler bir yerde sıkıştırarak hepsini vururlar.
3. Geyikleri vurmalarından bir süre sonra bir fırtına çıkarak Seydi Köyü'ne büyük zarar verir.
4. Bu fırtınaya köylülerin geyiklerin hepsini vurmasının sebep olduğuna inanılır.
5. Yaşlılar geyiklerin evliyaların malı olduğuna ve onlara zarar verenlerin başlarına mutlaka bir belâ geleceğine inanırlar.

235. ÇÜRÜK ÇAYLAK¹⁶⁹

Çürük çaylak, kargadan biraz daha büyük bir kuş cinsine verilen addır. Efsâneye göre bu kuşların ataları insanmış. Bu kuşlar gökyüzünde uçarken yerde su hayal eder, inince de bulamazlarmış.

¹⁶⁹ Sakaoglu, Efsâne Araştırmaları, Konya 1992, s.134

Vaktiyle bir ağa ve bu ağanın da gözü gibi baktığı bir atı varmış. Bu atın beslenmesi ve yetiştirilmesi için ayrı bir bakıcı tutulmuş. Böylece at daha güçlü kuvvetli olacaktı. Ancak bakıcı atı suya götürür, sadece ayaklarını suya sokarmış. At bir türlü su içmezmiş. Bir gün böyle, beş gün böyle derken zavallı hayvan susuzluktan yanmış. Atının durumunu gördükçe üzülen ağa, bu işte bir sırrın olduğunu tahmin ederek, bir gün bakıcısını takip etmeye karar vermiş.

Bakıcıdan önce suyun civarına giden ağa, bir köşeye saklanmış. Biraz sonra atı ile bakıcısı gelmiş. Bakıcı atı suyun yanına yaklaştırıp ayaklarını suya sokmuş, ancak hayvanın su içmesine müsaade etmemiş. Zavallı hayvan da ıslak ayaklarıyla suyun içinden çıkmak zorunda kalmış. Durumu saklandığı yerden gören ağa, çıkarak bakıcısına bağırır:

“Ben seni bunun için mi tuttum, be hey insafsız? Ben seni atıma bak diye tuttum, sen ise onu susuzluktan perişan ettin. Hayvanımı yakıp kuruttun. Allah da seni bir çürük çaylak eylesin, susuzluktan yanıp kuruyasın. Kıyamete kadar dağda, bayırda, havada, ovada ‘su, su’ diye bağır dur.”

Ağanın duası kabul olmuş, bakıcı bir çürük çaylak olup uçuvermiş. Çürük çaylak havada uçarken su anlamına gelen ‘vıyank, vıyank’ sesini çıkarırmış.

Çürük çaylak böylesine uçmasına uçarmış ama, aşağılarda da hep su görürmüş. İçmek için kanat çırpıp alçaldığında ise oraların kuru çaylak, susuz dereler olduğunu görür, tekrar ‘vıyank, vıyank’ diye ötüştürüp havalanırmış.

Saim SAKAOĞLU

EPİZOTLAR:

1. Ağa, gözü gibi koruduğu atını daha iyi eğitmesi ve beslemesi için bir bakıcı tutar.
2. Bakıcı atı suya götürüp ayaklarını suya soktukten sonra sulamadan geri getirdiği için at iyice zayıflar.
3. Bakıcısından şüphelenen ağa bir gün ondan önce suyun başına gidip saklanınca, bakıcının atın su içmesine müsaade etmediğini ve susuz bıraktığını görür.
4. Gördüğü manzara karşısında deliye dönen ağa, bakıcısına bağırıp çağırdıktan sonra, bir çürük çaylak olup “su, su” diyerek yanıp tutuşması ve kıyamete kadar her yerde su araması için beddua eder.
5. Ağanın duası kabul olur ve atın bakıcısı hemen bir çürük çaylak olur.

6. Çürük çaylak havada su, su diye uçarken yerde su görür, inince de buraların kuru dere ve çaylar olduğunu görünce tekrar su su diye havalanırmış.

236. ALTIN TASLI YILAN¹⁷⁰

Bugün Çanakçı'nın yanında kale denilen büyük bir kaya vardır. Bu kayanın üstüne çıkıp da sert bir cisimle vurduğunuz da kayanın içi boşmuş gibi ses gelir. Bundan dolayı eskiden beri bu kayanın içinin boş olmadığı ve içinde hazine olduğu söylenir. Bu kaleyle ilgili olarak da şöyle bir hikâye anlatılır.

Eskiden Kuzcaköy'de fakir bir adam varmış. Bu adam ormandan kesip getirdiği odunları satarak geçimini sağlamış. Adam odundan gelirken bu kalenin yanından gelip geçer. Bir gün buradan geçerken kalenin yan taraflarından bir yerden gelen bir bebek ağlaması sesi duyar. Sese yaklaşır. Ses kale denilen kayanın içinden bir yerden gelir. Kalenin dibindeki bir delikten içeri bakar. İçerde bir beşikte peri çocuğu gibi bir çocuğun yatmakta olduğunu görür. O anda dışarı başında altın tas bulunan bir yılan çıkar.

Yılan adama, "Sen sırrımı öğrendin. Senden başka hiçbir insanoğlu benim bu sırrımı bilmez. Kimseye söyleme yoksa seni öldürürüm. Bana her gün bir külek yoğurt getir sana her gün bir altın vereyim der." der.

Adamın şaşkınlıktan dili tutulur. Olayı kimseye söylemez. Her gün yoğurdu getirip altınını alır ve kısa sürede köyün en zengini olur. Bu durum tüm köylüyü şaşırtır ve adama bu parayı nereden bulduğunu sorarlar. Adam başka şeyler söyleyerek halkı inandırır.

Bu adam bir gün hastalanır. Yoğurdu götürmesi ve altını alması için oğlunun gönderir. Oğlan yılanın başındaki altın tası görünce, yılanı öldürüp tası almak ister. Oğlanın yılanı öldürmek için vurduğu sopa yılanın kuyruk kısmını kopartır. Fena canı yanan yılan, oğlanı yakalayıp boğarak öldürür.

Oğlu gelmeyince yılanın olduğu yere giden adam, burada oğlunun cesediyle karşılaşır. Olanları tahmin ederek, yılanın yanına varır ve oğlunu niçin öldürdüğünü sorar. Yılan durumu adama anlatır. Adam hatanın oğlunda olduğunu kabul eder ve tekrar eski dostluklarının devam etmesini ister. Bunun üzerine yılan, "Bende bu kuyruk acısı , sen de bu evlat acısı olduktan sonra biz dost olamayız." der ve kalenin içine girer.

¹⁷⁰ Hakan Bilge, a. g. t., s. 63

Adam daha sonra ne kadar uğraşırsa da bir daha kapıyı bulamaz.

Bugün, insanlar hâlâ bu kaleye girmenin yollarını araştırırlar. Ayrıca bu kalenin her yıl çok az miktarda eğildiğini, bir gün yuvarlanabileceğini, o zaman da yılanların Çanakçı'yı ele geçireceklerini söylerler.

Hakan BİLGE

EPİZOTLAR:

1. Kuzcaköy'de ormandan getirdiği odunları satarak geçimini sağlayan bir adam bir gün bir kayanın yanından geçerken bebek sesi duyar.
2. Sesin geldiği yere bakan, adam kayanın içindeki bir beşikte çok güzel bir bebeğin yattığını görür ve bu sırada yanına başında altın tas bulunan bir yılan gelir.
3. Yılan adama gördüklerini kimseye söylememesini, her gün kendisine bir çanak yoğurt getirmesi halinde de bir altın vereceğini söyler.
4. Adam, gördüklerini kimseye söylemez ve her gün bir çanak yoğurt getirip bir altın kazanarak kısa sürede zengin olur.
5. Bir gün hastalanan adam yoğurdu götürüp altını alması için oğlunu gönderir.
6. Yılanın başındaki altın tası gören çocuk, yılanı öldürüp tası almak ister.
7. Yılanı öldürmek için çocuğun vurduğu sopa yılanın kuyruğunu koparır ve yılan çocuğu yakalayıp boğarak öldürür.
8. Oğlu eve dönmeyince yılanın yanına giden adam, oğlunun cesediyle karşılaşır ve yılanı ne olduğunu sorar.
9. Olanları yilandan öğrenen adam, yılanı haklı olduğunu söyleyerek tekrar dost olmak ister.
10. Yılan kendisindeki kuyruk, adamdaki evlat acısından dolayı artık dost olamayacaklarını söyleyerek kayanın içine girip kaybolur.
11. Çevrede her yıl bir miktar eğilen bu kayanın bin gün yıkılacağına ve o zaman Çanakçı'nın yılanların eline geçeceğine inanılır.

237. ANA GEYİK EFSÂNESİ-1¹⁷¹

Köyde bir hanımın sekiz erkek çocuğu vardır. O dönemlerde geçim bilek gücü ile sağlandığı için herkes bu aileye imrenerek bakmaktadır.

Yaylaya gitme vakti gelince herkes gibi bunlar da hazırlıklara başlarlar ve yola çıkarlar. Ancak yolda en küçük çocuk hastalanır. Anne:

“Benim sekiz tane oğlum var, bunlardan biri olmasa ne olur.” diyerek çocuğunu yolun kenarında bulunan bir ağacın kovuğuna bırakır.

Yaylaya gelince, bu çocuklar bulaşıcı bir hastalığa yakalanır ve hepsi orada ölür. Üzüntülü anne daha fazla yaylada kalamayarak, zamanından önce tekrar evine dönmek ister. Yolda hasta çocuğunu bıraktığı yere gelince:

“Ben, buraya hasta çocuğumu bırakmıştım, acaba ne oldu ?” diyerek, ağaca yaklaşır.

Kadın ağaç kovuğunun yanına yaklaşıncı, oradan bir geyik çıkıp, hızla uzaklaşır. Anne, bir de bakar ki hastalıktan ölmek üzere olan çocuğu iyileşmiş, serpilmiş, sağlıklı bir çocuk olmuş. Çocuğu hemen kovuktan alarak evine döner.

Geyiğin beslediği bu çocuktan “Yaylaoğulları” sülalesi meydana gelir. Rivayete göre bugün bu sülalenin geyik eti yemesi haramdır.

Esmâ ŞİMŞEK

EPİZOTLAR:

1. Sekiz erkek çocuğu olan bir kadın yaylaya giderken, hastalanan çocuklarından birini ölmesi için bir ağacın kovuğuna bırakır.

2. Yaylaya giden kadının yedi çocuğu da bulaşıcı bir hastalıktan yaylada ölür.

3. Evine dönen anne, yolda bir ağacın kovuğuna ölüme terk ettiği çocuğuna bakar.

4. Kadın ağacın yanına varırken ağacın kovuğundan bir geyik çıkarak uzaklaşır.

5. Çocuğunun yanına varan kadın onun geyik tarafından beslenmek suretiyle eski sağlığına kavuşmuş olduğunu görür.

6. Çocuğunu alan kadın büyük bir sevinç içinde evine döner.

7. Bu çocuğun soyundan gelen Yaylaoğulları sülalesinde geyikleri ataları saydıkları için bu hayvanların etini yemek haram sayılır.

¹⁷¹. Esmâ Şimşek, “Giresun ve Çevresinde Anlatılmakta Olan Ana Geyik Efsânesinde Mitolojik Unsurlar”, *Millî Folklor*, Yaz 1995, S. 26, s.17

238. “ANA GEYİK” EFSÂNESİ-2

Bir kadın her defasında ikiz doğurur. Bu kadının üç doğumda altı çocuğu olur. Kadın dördüncü defa hamile kalınca, kocası yine ikiz doğurması halinde kendisini boşayacağını söyler.

Yayla zamanı bunlar yaylaya giderken kadın yolda sancılanır. Hemen ormanların içine giderek tek başına doğumu gerçekleştirir. Çocuk yine ikizdir. Kocasının kendisini boşamasından korkan kadın, çocuğun birini oradaki bir ağacın kovuğuna bırakır. Bu aile yaylaya vardıktan on beş-yirmi gün sonra bir salgın hastalıktan çocuklarının hepsi ölür.

Bütün çocuklarını kaybeden üzgün ve bitkin anne-baba, “Burada durmanın bir gereği yok.” diyerek geri dönerler. Kadın, doğum yaptığı yere gelince, kocasına durumu anlatır ve ağacın kovuğuna bıraktığı çocuğuna bakmaya gider. Bu sırada ağacın kovuğundan çıkan bir elik keçi meleyerek uzaklaşır.

Ağacın yanına varan kadın, çocuğunu sağ salim bulur. Buradan kaçan elik keçi tarafından sürekli emzirilen çocuk hem büyümüştür hem de oldukça sağlıklıdır. Çocuğunu alan kadın ve kocası sevinç içinde köylerine dönerler.

Olan çocuklarını ölüme terk ettikleri için Allah bu aileye başka çocuk vermez. Bu ailenin soyu bu tek çocuktan devam eder. Çocuğu emziren elik keçinin, vuruluncaya kadar her yıl bu ailenin sürüsü içerisine gelip bir müddet kaldıktan sonra ayrıldığı söylenir.

Şimdi bu sülalenin çocukları, “Bizim atamızı elik keçiler beslediği için onlar bizim atamız sayılır.” diyerek elik keçilerin etini yemezler. Kendileri yemedikleri gibi bu hayvanları vuranlara da hiç iyi gözle bakmazlar ve onlarla selâmı sabahı keserler.

Nazmi ASLAN-Ahmet KUFACI

EPİZOTLAR:

1. Üç defa ikiz doğuran bir kadını yine ikiz doğurması durumunda kocası boşamakla tehdit eder.
2. Yaylaya giderken dördüncü defa ikiz doğuran kadın kocasının kendisini boşaması korkusundan çocuğunun birini bir ağacın kovuğuna bırakır.
3. Yaylada çıkan bir salgın hastalıktan bu aile bütün (yedi) çocuklarını kaybeder.
4. Üzüntülü anne-baba yaylada duramayıp geri evlerine dönerken, kadın doğum yaptığı yere gelince durumu kocasına anlatıp, çocuğuna bakmaya gider.
5. Çocuğun bırakıldığı ağacın kovuğundan bir elik keçi kaçar ve buraya varan kadın bu keçinin çocuğunu beslemiş olduğunu görür.

6. Bebeklerini alan aile sevinç içinde evlerine dönerler ve çocuğu emziren elik keçi, vuruluncaya kadar her yıl gelip bir müddet bu ailenin sürüsü içinde kalır.

7. Bu ailenin başka çocuğu olmayınca soyu bu çocuktan devam eder ve bu soydan gelenler geyikleri ataları saydıklarından, geyik eti yemeyi haram sayarlar.



24. OLAĞANÜSTÜ YARATIKLARLA İLGİLİ EFSÂNELER

240. TORBADAKİ FARELER

Cinci ve büyücü olan bir kadın ile kocası yaptıkları yeni bir büyü sonucu fareye dönüşmüşler. Bunlar bir atın ağzındaki torbaya girmişler. Atın sahibi gelip atın torbasındaki fareleri görünce bunları öldürmek istemiş. Bunlara sert bir cisimle vurunca bunlardan kan çıkmış. Kan çıkınca torbadaki cinler tekrar insan haline dönmüşler.

Meryem YAVUZ

EPİZOTLAR:

1. Bir kadın ve kocası yaptıkları büyüyle fareye dönüşerek bir atın torbasına girerler.
2. Atın sahibi fareleri öldürmek isteyince, farelerden kan çıkar ve tekrar insan şekline dönüşürler.

241. CİN-1¹⁷²

Gemilerçekeği Mahallesi'nde balıkçılık yapan, bir yaşlı Hasan Dayı vardır. Hasan Dayı bir akşam geç vakit evine döner. Tam yatmak üzereyken kapı çalınır. Hasan Dayı hemen gelip kapıyı açar. Karşısında simsiyah giyinmiş, upuzun, ayakları ters bir adam görür. Adamın cin olduğunu hemen anlar ve içinden Ayate'l-Kürsiyi okumaya başlar. Cin, "Hasan Dayı, bu gece karşıdaki düzlükte bir eğlencemiz var. Davetlisin, hadi gidelim." der. Hasan Dayı, "Kusura bakmayın, çok yorgunum gelemem. Yarın yeniden balığa çıkacağım." der.

Cin bölünüp iki kişi olur. Biri bırakalım Hasan Dayı istirahat etsin dediği halde, diğeri götürmeleri için ısrar eder. Hasan Dayı, etmeyin, eylemeyin, yorgunum vs." diye yalvarır. Bunun üzerine iyi cin diğere "Bırakalım, istirahat etsin." deyince, o da ses çıkarmaz ve Hasan Dayı'yı götürmekten vazgeçerler. Hasan Dayı kapıyı kapatıp korku içinde, bildiği bütün duaları okuyarak yatar.

172 Fikret Karadeniz, Giresun Yöresinde Toplumun Cin, Peri, Büyü, Cadı, İnanç ve Masallarına Katılımı, Türk Folkloru, Mart-Nisan 1986, S.80-81, s.5, İstanbul

Sabah balığa çıkan Hasan Dayı akşam cinlerin eğlence var dediği yerde üç tane erkek cesediyle karşılaşır.

Fikret KARADENİZ

EPİZOTLAR:

1. Yatmak üzereyken kapısı çalınan Hasan Dayı, kapıyı açınca bir cinle karşılaşır.
2. Cin Hasan Dayı'yı eğlencelerine davet eder fakat o yorgun olduğunu ve sabah erkenden balığa çıkacağını söyleyerek bu teklifi kabul etmez.
3. Cin ayrılıp iki kişi olur, biri gitmek için ısrar ederken, diğeri gitmemesini hoş karşılar ve sonunda bunun dediği olur.
4. Sabah balığa çıkan Hasan Dayı cinlerin eğlencemiz var dediği yerde üç tane erkek cesediyle karşılaşır.

242. CİN-2

Tekmezer köyünde çeşmeye su almaya giden bir adam orada bir yılan öldürür. Adam suyunu alıp evine döndükten bir süre sonra kapısı çalınır. Kapıyı açan adam kapının önünde ayakları ters üç tane jandarma görür. Adam bunların cin olduğunu anlar fakat korkudan aklına hiçbir şey gelmez.

Jandarmalar adamı alıp dağlardan, kayalardan aşırıktan sonra cennet gibi güzel bir yere getirirler. Oradaki masanın üzerinde bir ceset, etrafında da hâkim kılığında birkaç adam vardır. Hâkimler adama masanın üzerindeki cesedi göstererek, onu niçin öldürdüğünü sorarlar. Adam kimseyi öldürmediğini söyler. Bunun üzerine hâkimlerden biri masada yatan adamı bu gün çeşmede öldürdüğünü söyler. Adam çeşmede adam değil sadece bir yılan öldürdüğünü söyler. Hâkimlerden biri sana bu yılan olarak mı göründü diye sorup evet cevabını alınca adam haklı bulunur. Adamı evinden getiren jandarmalar tekrar evine götürürler.

Dursun AKKAYA

EPİZOTLAR:

1. Çeşmeye su almaya giden adam kendisine yılan şeklinde görünen bir cini öldürür.
2. Cinler jandarma kılığında gelerek adamı kendi mahkemelerine götürüp yargırlar.
3. Adam, çeşmede öldürdüğü yılanı cinlerin mahkemesinde adam şeklinde görür.
4. Cinler mahkeme sonucunda suçsuz buldukları adamı tekrar evine getirirler.

243. KARGA¹⁷³

Giresun'un Keşap ilçesinin köylerinin birinde bir adam düşmanına büyü yaparken birden karga oluverir. Adamcağız bir yandan nerede yanlış yaptığını düşünürken bir yandan da uçarak evinin içine girmek ister. Ama kendi çocukları şu pis kargaya bakın. Evin içine girmek istiyor “diye onu taşlarlar. Tam bir hafta evin etrafından ayrılmayan karga, bir hafta sonra nihayet bacadan içeri dalmış. Bacadan aşağı inerken kanadı bir çiviye takılıp kandığı için büyü bozulmuş, adam insan şekline dönerek bacadan evin içerisine düşmüş.

Adamın çocukları başına toplanıp bir haftadır nerede olduğunu ve kapı varken niçin bacadan girdiğini sormuşlar. Adam kendisini eve koymayan çocuklarına kızarak onları yanından kovalar.

Fikret KARADENİZ

EPİZOTLAR:

1. Bir düşmanına büyü yapan adam, yanlışlıkla kargaya döner.
2. Kargaya dönüşen adam, evine girmek isteyince çocukları tarafından taşlanarak uzaklaştırılır.
3. Karga şeklindeki adam bir akşam evinin bacasından içeri dalar ve bir çiviye takılan kanadından kan çıktığı için büyü bozularak insan şeklinde ocağın içine düşer.
4. Adam, yanına gelip bir haftadır nerede olduğunu ve niçin bacadan girdiğini soran çocuklarını, kendisini taşılayıp içeri almadıkları için yanından kovar.

¹⁷³ Fikret Karadeniz, a. g. m.

244. CADİ¹⁷⁴

Adamın biri oturduğu mahalleden bir kızla evlenmiş. Bunlar daha sonra bu mahalleden taşınmışlar. Kız her hafta annesinin yanına gitmek istiyor gidemezse çıldırıyormuş. Adam karısının bu haline bir anlam veremiyormuş. Karısının bu halinden bıkip usanan adam, bir gün karısıyla birlikte kaynanasının yanına gitmiş.

Akşam olur olmaz kaynanası adama yemeğini vermiş ve dinlenmesi için onu yatağa yollamış. Adam bunda bir iş var deyip uyumamış. Kendisi yatakta olmasına rağmen kulağı kaynanası ile karısının konuştuklarındaymış. Kadın kızına, “Kocan uyudu, şimdi başlayabiliriz.” demiş. Adam bunu duyunca neye başlayacaklarını merak edip, karısının ve kaynanasının bulunduğu mutfağa bir göz atmış. Mutfak adamın yattığı odanın hemen bitişiğinde ve kapısı açılmış. Ocağın kenarına gelmiş olan kız ve anası, acayip şeyler okuyup ellerinde bulunan sopaları sırtlarına vuruyorlarmış. Kız ve anası bir anda kedi çevikliğiyle bacadan çıkmışlar.

Adam gördükleri karşısında iyice şaşırmış ve orada bir yere saklanarak olacakları beklemeye başlamış. Aradan yarım saat kadar geçtikten sonra karşı evlerin birinden bir bebek çığlığı duyulmuş. Arkasından bir sürü kadın ağlamaları yükselmiş. İyice şaşırın adam, başına kötü bir iş geleceğinden korkmaya başlamış. Bu sırada ana-kız bacadan paldır küldür inmişler. Adam olduğu yerden korku içinde hiç ses çıkarmadan onları seyrediyormuş. Elleri kanı yere damlayan ufacık bir et parçası varmış.

Ocakta sönmek üzere olan ateşi yeniden alevlendirmişler. Elleri bulunan eti biraz pişirdikten sonra paylaşarak yemişler. Eti yerken de “Ne yapalım alışkanlık, durulmuyor. Yavruca çok da körpeydi, hemen de kıyılmıyor.” diyerek ağlıyorlarmış.

Gördükleri karşısında iyice şaşırın adam gidip yatağına yatarak sabahın olmasını beklemiş. Sabah olunca akşam ağlamaların geldiği evde bir bebek cenazesi olduğunu görmüş. Bir buçuk aylık bir bebek ölmüş. Cadılar hakkında bilgisi de olan adam karısı ve kaynanasının cadı olduğunu anlamış. Karısı ve kaynanası da cenaze evine gelerek çocuğun başında “Vah vah muradını alamayan yavrum.” diye yalandan ağlıyorlarmış. Çocuğu, karısı ve kaynanasının öldürdüğünü anlayan adam silahını çekerek ikisini de vurup öldürmüş.

Fikret KARADENİZ

174 Fikret Karadeniz, a. g. m.

EPİZOTLAR:

1. Yeni evlenen bir gelin her hafta sonu annesinin yanına gitmek ister, gidemezse sinir krizleri geçirir.
2. Karısının davranışlarından usanan adam bir hafta sonu kaynanasının evine gider.
3. Erkenden yatağa giren adam uyumayıp karısı ve kaynanasını takip etmeye başlar.
4. Ocağın başında oturup bir şeyler okuyan ve ellerindeki sopaları sırtlarına vuran ana, kız bir anda bacadan dışarı çıkarlar.
5. Olacakları bekleyen adam bir süre sonra karşı evlerden birinde bir bebek sesi ve bir süre sonra da kadın ağlamaları duyar.
6. Ana, kız ellerinde kanı damlayan bir et parçasıyla tekrar bacadan odaya girerler.
7. Sönmek üzere olan ateşi yakarak eti pişirip yerler ve bebek için de ağlarlar.
8. Sabah olunca adam, karşı evlerden bir bebeğin öldüğünü öğrenir.
9. Karısı ve kaynanasının bir cadı olduğunu ve bebeği onların öldürdüğünü anlar ve cenaze yerine gidip onları orada görünce ikisini de vurarak öldürür.

DIŞARLIK¹⁷⁵

Çanakçı'nın Kuşköy Köyü'nde yaşayan Çoban Mehmet sürekli türkü söyler. Öyle ki gündüz söylediği gibi gece uykusunda bile türkü söylemeden edemez. Çoban Mehmet'in bu alışkanlığı dışarlık denilen cinlerin kendine musallat olması ve onların zorlamasıyla kazanır. Bu alışkanlığın gelişimiyle ilgili olarak şöyle bir hikâye anlatılır.

Çoban Mehmet bir kış günü mallarını ağıldan çıkararak yaymaya götürür. Etrafta bir miktar karda vardır. Sürünün etrafında çoban köpekleri olduğundan uykusu gelen çoban biraz uzanır. Akşama iki-üç saat kala bir uyku bastırır ve Çoban Mehmet yaktığı ateşin başında uyuya kalır.

Çoban uyurken iki tane kara köpek gelir. Mehmet yanında bulunan iki girebiyi¹⁷⁶ köpeklerle fırlatır fakat kurtulamaz. Etrafında yayılan koyunlardan biri ayağına dokununca uyanır. Vücudunda bir kaşıntı peyda olur. Vücuduna bakınca kızamık çıkaran insanların

¹⁷⁵ Hakan Bilge, a. g. t. , s.65

¹⁷⁴ Küçük otsu bitkileri kesmeye yarayan ucu kanca gibi bir çeşit balta, (TDK Derleme Sözlüğü, Ankara 1972, s. 2080)

vücudu gibi kızardığını görür. Hastalandığını anlayarak akşama bir saat olmasına rağmen koyunları alarak evine döner.

Birkaç gün geçtikten sonra bir akşam ağzından burnundan kanlar,köpükler gelmeye başlar. Adeta ölüymüş gibi yatar, kendini tamamen kaybetmiştir. Evdekiler kendisinden iyice umudunu kestiğinden babası gidip beş tane hoca getirir ve bunlar Mehmet'in başında Kur'an okurlar. Kuşluk vakti olunca Mehmet uyanır. Hocalar hâlâ başında Kur'an okurlar. Akli başına gelen Mehmet "Allah'ım bana ne oldu?" der. Bir süre sonra tekrar akli başından gider. Biraz sonra tekrar ayılır ve kendisine musallat olanları görür. Bunlar yeşil renkli dışarıklardır.

Bir zaman sonra Çoban Mehmet düzelmeye başlar. Fakat bir süre sonra Dışarıklar ona sürekli türkü söylettirirler. Türkü söyledikçe rahatlamakta dışarlık dediği cinler onu rahatsız etmemektedirler. Hocalar tarafından okundukça cinlerin kendi üzerindeki etkisi azalır. Bu arada türkü söylemeyince rahatsız ettikleri için türkü söyleme alışkanlığı iyice artar ve Çoban Mehmet uykusunda bile türkü söylemeye başlar.

Hakan BİLGE

EPİZOTLAR:

1. Koyunlarını otlatmaya giden çoban Mehmet yaktığı bir ateşin başında uyur.
2. Çoban uyurken iki dışarlık köpek şeklinde gelip üzerine çöker ve Mehmet uyanınca kaşınmaya başlayan vücudunun kıpkırmızı olduğunu görür.
3. Birkaç gün sonra ağzından burnundan kanlar köpükler gelen ve komaya giren Çoban Mehmet'ten ümit kesilir.
4. Kendisine yeşil renkli iki dışarlığın musallat olduğu ve hocaların başında sürekli Kur'an okuduğu Mehmet birkaç defa kendine gelmesine rağmen bir süre sonra tekrar komaya girer.
5. Bir süre sonra Mehmet düzelmeye başlayınca, bu sefer dışarıklar kendisine türkü söyletmeye başlarlar.
6. Hocaların okuması veya kendisinin türkü söylemesi durumunda rahatlayan Mehmet 'te bir süre sonra türkü söylemek alışkanlık halini alır ve gece gündüz türkü söyler.

246. CİNLERİN DÜĞÜNÜ-1

Bulancak'ın Şemseddin Köyü'nde bir akşam lohusa bir kadın çocuğuyla birlikte yalnızmış. Cinler kadının evine gelip onu büyükçe bir sepetin içine koyarak Dikmen Dağı denilen yere götürmüşler. Cinler orada düğün yapıyormuş. Akli evindeki çocuğunda olan kadın çaresiz bir halde sabaha kadar cinlerin düğününü izlemiş. Sabah ezanının okunmasıyla birlikte cinler düğünlerini bitirmişler. Kadın tekrar sepetin içine koyup evine getirmişler.

Sakine DÜBÜŞ

EPİZOTLAR:

1. Cinler lohusa bir kadını evinde yalnız olduğu biranda sepetin içine koyarak düğünlerine götürmüşler.
2. Sabah ezanının başlamasıyla birlikte cinler düğünü bitirip kadını tekrar evine getirmişler.

247. CİNLERİN DÜĞÜNÜ-2

Görel'e'nin Önerli Köyü'nde eskiden adamın biri değirmene gitmiş. Değirmende oldukça kalabalık bir düğün varmış. Adam düğün edenleri gerçek insanlar zannettiğinden onların arasına katılıp o da oynamış. Bu sırada horon çekmeye başlayınca onların ayaklarının ters olduğunu fark eden adam bunların cin olduğunu anlamış, fakat korkusundan hiçbir şey yapamamış. Düğün sabaha kadar devam etmiş. Sabah ezanının okunmasıyla birlikte ortalıkta kimseler kalmamış.

Durmuş TOPKARA

EPİZOTLAR:

1. Değirmene giden adam burada düğün edenleri görünce onların arasına katılır.
2. Onlarla birlikte oynarken eğlenenlerin ayaklarının ters olduğunu görünce bunların cin olduğunu anlar.
3. Sabah ezanının okunmaya başlamasıyla birlikte cinler ortalıktan kaybolur.

248. MİNNET¹⁷⁷

Hıraca'nın Ahmet gençliğinde Soğukdam'da çobanlık yapıyormuş. Bir akşam koyunlarını ağıla koyduktan sonra köyde bulunan sevdiğini görmeye gider. Bu adamın Soğukpınar Köyü'nde bir sevdiği varmış. Gece kızı görmeye gider. Köyün girişindeki mezarlıktan geçerken kar yığını andıran bir beyazlık görür.

Çoban bu beyazlığın yanından geçip, biraz gittikten sonra arkasına dönüp bu beyazlığa bakar. Beyazlık şekil değiştirmeye ve hareket etmeye başlar. Korkmaya başlayan çoban hızlı hızlı koşmaya başlar. Bir müddet sonra tekrar arkasına bakan çoban, beyazlığın gittikçe büyüdüğünü ve hızla kendisine yaklaştığını görür. Bütün gücüyle koşmaya başlayan çoban köye vardığında tanıdığı bir adamın evine sığınır. Adam ne olduğunu ve neden kaçtığını sorar.

Korkudan dili tutulan çoban, ev sahibinin sorularını hemen cevaplayamaz. Biraz vakit geçtikten sonra çobanın dili çözülür. Ev sahibine “Çapulanın¹⁷⁸ altına bak, hiç kabora¹⁷⁹ var mı?” diye sorar. Daha sonra çoban gördüklerini ev sahibine anlatır. Ev sahibi çapulanın altına bakar. Çapulanın altında hiç kabora kalmadığı gibi çapula da param parça olmuştur. Ev sahibi çobana dönerek “Seni kovalayan minnet” der.

Ahmet KUFACI

EPİZOTLAR:

1. Köye sevdiğini görmeye giden Çoban, köyün girişinde kar yığını andıran bir beyazlık görür.
2. Büyüyüp insan şekline dönen beyazlık çobanı kovalamaya başlar.
3. Köye ulaşan çoban bir tanıdığının evine sığınır ve korkudan dili tutulur.
4. Dili çözülünce başından geçenleri anlatan çobana ev sahibi onu kovalayanın minnet olduğunu söyler.

¹⁷⁷ . Minnet: Cin gibi olağanüstü bir yaratık (Ahmet KUFACI)

¹⁷⁸ . Çapula: Kaba deriden yapılmış ucu sivri ve kıvrık ayakkabı, yemeni (TDK Derleme Sözlüğü, Ank. 1968, C.III., s.1273)

¹⁷⁹ . Kabora: Çapulanın altında çakılan raptiye biçiminde küçük çivi (Ahmet KUFACI)

249. TABUTA DÖNEN KUZU

Eriklimanı'nda bir yaşlı dede geceleyin Evliyalık denilen mezarlıktan geçerken bir kuzu görür. Kuzu dedeye doğru dönerek meler. Dede kuzunun melemesine dayanamayıp, kuzuyu evine götürür ve ahıra koyar. Sabahleyin kuzuya bakmaya giden dede kuzunun bir tabut olduğunu görür.

Recep TORUNOĞLU

EPİZOTLAR:

1. Bir dede akşamleyin geç vakit evine dönerken mezarlıkta bir kuzu bulur ve kuzuyu götürüp ahıra koyar.
2. Sabahleyin ahıra kuzuya bakmaya inen dede, kuzuyu tabut olarak bulur.

2410. BEREKET EFSÂNESİ¹⁸⁰

Vaktinde Dereli'nin Kızıldaş Köyü'nde oturan Hacı İbrahimoglu bir gün Geyik Gölü'ne balık avlamaya gider. Balık tutmak için oltasını attığında, oltaya bir peri kızı takılır. Oltaya batınca peri kızının üzerinden kan çıktığından sırrı bozulur ve peri kızı da esas şekline geri döner.

Peri kızını evine götüren Hacı İbrahimoglu onu bir sandığa kapatarak ağzını kilitler. Peri kızının sırrı bozulduğu için hiç ihtiyarlamaz. Hacı İbrahimoglu gizlice bu peri kızıyla evlenir. Bunların bir kızları olur fakat yaşamaz. Adam peri kızının kaçmasından korktuğundan, evden çıkarken onu daima sandığa kilitler.

Bir gün evde kimsenin olmadığını ve sandığın ağzının açık olduğunu fark eden peri kızı, sessizce sandıktan çıkar. Hiç gürültü yapmadan elbisesini alır ve evden kaçar.

Eve gelince peri kızını bulamayan Hacı İbrahimoglu, hemen Geyik gölüne gider. "Kazana koyduğum süt taşıyor, tekneye koyduğum un taşıyor. Ne yapayım?" diye seslenir. Bu arada peri kızının sesini duyar. Peri kızı, "Siyah tavuk atlattın benden sana fayda yok." der.

Hacı İbrahimoglu'nun Gücü (Hacı) köyünde "Kudret Değirmeni" diye bir değirmeni varmış. Bu olaydan sonra bu değirmene bir kadın gelir ve un alacağını söyler.

180 Nurettin Tatar, a. g. e., s.86

Kadına “Değirmenin üzerine bakmadan un kabını doldur git.” derler. Unu alan kadın “Bana niye değirmenin üstüne bakma dediler.” diye merak eder ve değirmenin üzerine bakar. Değirmenin ambarında büyük bir yılan gören kadın korkusundan bağırarak kaçar.

Kadının bu bağırmasından sonra yılan kan kusarak çekip gider ve değirmene bir şey getirmeden un alma işi yok olur. Böylece peri kızının köye verdiği bereket de ortadan kalkar.

Nurettin TATAR

EPİZOTLAR:

1. Geyik Gölü’ne balık tutmaya giden Hacı İbrahimioğlu’nun oltasına bir peri kızı takılır.

2. Olta takılınca kan çıktığından sırrı bozulan peri kızı esas şekline döner vehiç ihtiyarlamaz olur.

3. Hacı İbrahimioğlu peri kızını evine götürüp bir sandığa sakladıktan sonra gizlice onunla evlenir ve bir çocukları olur fakat yaşamaz.

4. Sandığın açık unutulduğu bir gün peri gizlice kaçarak tekrar Geyik gölüne gelir.

5. Evine gelince peri kızının olmadığını gören Hacı İbrahimioğlu Geyik gölüne giderek, peri kızına ne yapması gerektiğini sorar ve peri kızı artık ona faydası olamayacağını söyler.

6. Hacı İbrahimioğlu’nun Gücü’deki Kudret Değirmeni’ne kimse bir şey getirmemesine rağmen ihtiyacı olan gelip ununu alır gider.

7. Un almaya gelen bir kadın kendisine söylenmesine rağmen değirmenin ambarına bakıp buradaki yılanı görünce yılan kan kusup kaybolur.

8. Değirmene bir şey getirmeden un alma işi ve peri kızının köye verdiği bereket ortadan kalkar.

2411. ORMAN ADAM

Eskiden Güce çevresinde tüm vücudu kıllarla kaplı, dağlarda yaşayan Orman Adam denilen yabani bir adam yaşarmış. Bu adam özellikle yaylaya gidenlerin korkulu rüyasıymış. Yaylaya tek başına veya bir-iki kişi gidenler Orman Adam’a yakalanmaktan çok korkarmış. Zira bu adama yakalanıp da kurtulan pek nadirmiş.

Bir gün yaylaya giderken, kafilenden biraz geri de kalan birini Orman Adam yakalamış. Onu ormanın içine götürmüş. Akşam olunca bir ateş yakıp başına oturmuşlar. Eskiden çok bit olduğundan yakalanan adam üzerine çıkan bitleri çıra tutup yakıyormuş. Bunu gören Orman Adam'da aynısını yapmış. Bu sırada vücudu oldukça tüylü olan orman adamın tüyleri tutuşmuş. Yanmaya başlayan Orman Adam ormanın içine doğru bağıarak gitmiş. Böylece hem millet hem de yakalanan adam kurtulmuş.

Abdullah KARADAYI

EPİZOTLAR:

1. Güce çevresinde bütün vücudu kıllarla kaplı Orman Adam denilen yabani bir adam yaşar.
2. Yaylaya gidenlerin korkulu rüyası olan bu adama yakalanıp da kurtulmak çok zordur.
3. Yaylaya giderken Orman Adam'a yakalanan birisi üzerindeki bitleri ateşle yakar.
4. Yakaladığı adam gibi üzerindeki bitleri yakmak isteyen Orman Adam'ın tüyleri tutuşur ve yanar.

2412. SİHİRLİ ALTINLAR

Şebinkarahisar'da Bey Tarlası'nın üst tarafında Gavurluk Yaylası diye bir yer vardır. Halk arasında eskiden beri burada altın olduğu söylenir.

Bir gün köyden birkaç kişi buraya altın aramaya giderler. Köylüler küpü bulup ağzını açınca, küpün içinde bulunan altınlar yılan ve kurbağaya dönüşüp etrafa dağılırlar.

Mahmut GÜVEN

EPİZOTLAR:

1. Altın arayan köylüler, altın dolu küpü ağzını açınca, küpün içinde bulunan altınlar yılan ve kurbağa olup çevreye dağılırlar.

2413. AL KARISI

Al karısının biri, her gece adamın birinin atının yelesini örüyormuş. Bunu yakalamak isteyen adam, bir gece atının önlüğünün altına saklanmış. Al karısı gelince ona bir toplu iğne batırıp onu yakalamış. Bundan sonra ona köylülerin bütün işlerini yaptırmış. Köyde al karısını yaptığı işlerin bereketli olduğuna inanıldığından, bütün köylü özellikle ekmek yaptırıyormuş.

Adam bir gün küçük kızıyla al karısını suya gönderir. Suyun başına varınca al karısı yanındaki kız çocuğundan üzerindeki iğneyi çıkarmasını ister. Hiçbir şeyden haberi olmayan çocuk iğneyi çıkarır çıkarmaz, al karısı suya karışarak kaybolur.

İsmail KALKAN

EPİZOTLAR:

1. Al karısının biri her gece adamın birinin atının yelesini örür.
2. Al karısını yakalamak isteyen adam bir gece atının yanına gizlenip al karısı gelince bir toplu iğne batırarak onu yakalar.
3. Köylülerin bütün işlerinde çalıştırılan al karısına, yaptığı işlerin bereketli olduğuna inanıldığından özellikle ekmek yaptırılır.
4. Küçük kız çocuğuyla suya giden alkarısı , üzerindeki iğneyi çıkarttırınca suya karışarak kaybolur.

25. TABİAT HÂDİSELERİYLE İLGİLİ EFSÂNELER

250. KOCAKARI SOĞUĞU

Nisan ayının sonunda veya mayıs ayının başında bir soğuk olur. Yaylaya gitmek isteyenler bu soğuk geçtikten sonra giderler. Havalar ne kadar ısınır sa ısınır bu soğukun geçmesi beklenir. Bu soğukla ilgili olarak şöyle bir efsâne anlatılır:

Zamanın birinde kocakarının biri yaylaya gitmek için hazırlık yapıyormuş. Bunu görenler "Ne yapıyorsun? diye sormuşlar. O da "Yaylaya gideceğim." demiş. Soranlar "Allah izin verirse gideceğim de." demişler. O da Allah izin verse de gideceğim vermese de gideceğim." demiş.

Kocakarı bütün hazırlıklarını tamamlayıp yola çıkmış. Kadın yolun bir kısmını gittikten sonra hava birden aşırı derecede soğumuş. Kocakarı ve hayvanları yolda donarak ölmüşler. Allah onu söylediği sözden dolayı cezalandırmış. Bundan sonra bu zamanda sürekli soğuk olmaya başlamış. Bu yüzden halk bu soğukla Kocakarı Soğukunu demiş. Şimdi hâlâ yaylaya gidecekler "Hele kocakarı dunsun da öyle gidelim." derler.

Nazmi ASLAN

EPİZOTLAR:

1. Yaylaya gitmek için hazırlık yapan bir yaşlı kadın Allah izin verse de vermese de yaylaya gideceğini söyleyerek Allah'a karşı gelir.
2. Kadın yolun bir kısmını gittikten sonra hava birden aşırı derece de soğur, kadın ve hayvanları donarak ölür.
3. Bundan sonra her yıl yaşlı kadının donarak öldüğü günler soğuk olduğu için halk bu soğukla Kocakarı Soğukunu der.

251 İLK KAR

Bundan binlerce yıl önce her zaman aynı mevsim yaşanmış. Yüksek dağlarda yaylalarda dahi kış olmazmış. İnsanların çoğu da yaylalarda yaşıyormuş. O zamanda Karabacuk (Karaovacık) yaylasında ihtiyar kör bir bilge adam yaşamış. Bir gün aniden kar yağmaya başlamış. Millet ne olduğunu anlayamamış. Hemen bu kör bilgenin yanına gidip "Gökten bir şeyler yağıyor. Bu nedir, ne yapalım?" diye sormuşlar. İhtiyar adam,

"Gözle görülüyor mu , elle tutuluyor mu?" diye sormuş. "Evet" cevabını alınca, "Bu yağana kar derler. Artık bu mevsimde burada yaşanmaz. Aşağılara gitmek gerek." demiş. Bu olaydan sonra millet yaylaları terk edip sahile doğru inerek oralara yerleşmişler.

Ahmet KUFACI

EPİZOTLAR:

1. Binlerce yıl önce mevsim sürekli yazdır ve halk daima yaylalarda yaşar.
2. Bir gün aniden kar yağmaya başlar ve halk yağın ne olduğunu bilmediğinden bunu yanlarında yaşayan ihtiyar kör bilgeye sorarlar.
3. İhtiyar bilge yağın şeyi tanımlattıktan sonra bunun kar olduğunu ve bundan sonra bu mevsimde buralarda yaşanamayacağını, sahile doğru inmek gerektiğini söyler.
4. Bunun üzerine halk sahile doğru göç edip buralara yerleşir.



26. AĞAÇLARLA İLGİLİ EFSÂNELER

260. EVLİYA AĞACI

Karadikmen Köyü'nde adamın biri Evliya Ağacı'nın yanına bir ev yaptırır. Sonra ağacın evin üstüne gelen dallarını keser.

Kısa bir süre sonra adamın çocukları teker teker hastalanır ve ölürlür. Kendi de fena şekilde hastalanarak yatağa düşer. Adam başın gelen felâketin sebebini düşünürken, ağacın dallarını kesmesinden olabileceği aklına gelir. Bunun üzerine ağacın kökünde bir kurban kestirip, kurbanı ağacın etrafında yedi defa dolandırır. Adam birkaç gün içinde iyileşerek eski sağlığına tekrar kavuşur.

Mehmet TOMBUL

EPİZOTLAR:

1. Evliya Ağacı'nın dallarını kesen adamın çocukları ölür, kendi de hastalanıp yatağa düşer.
2. Bir kurban kestirip bunu ağacın etrafında yedi defa dolaştıran adam eski sağlığına tekrar kavuşur.

162- ULU ÇINAR

Tekke Köyü'nün Karaeyüp Mahallesi'nde oldukça büyük bir çınar ağacı varmış. Bu çınar ağacı çevredeki birçok köyden görünebilirmiş. Halk arasında Ulu Çınar denilen bu ağacın altında şehitlerin yattığına inanılır. Mahalledeki adamlardan biri halkın bütün ısrarlarına rağmen bahçesinin kenarında bulunan bu çınarı kesmiş. Adam çınarı kesince çınarın kökünden kan akmış.

Çınar kesildikten sonra çınarın altında yattığına inanılan şehitlerden biri, köyden bir adamın rüyasına girerek, "Bizim canımızı yaktılar, biz de onların yuvasını dağıtacağız." demiş. Çınarı kesen adam bir süre sonra amansız bir hastalığa yakalanıp acılar içinde kıvrınarak ölmüş. Adamın çocuklarının başına da çeşitli belâlar gelerek hepsi burayı terk etmek zorunda kalmış.

Arif ÇETİNKAYA

EPİZOTLAR:

1. Tekke köyünde bulunan büyük bir çınar ağcının altında şehitlerin yattığına inanılır.
2. Köyden biri halkın kesmesini istememesine rağmen bahçesinin kenarında bulunan bu çınarı keser.
3. Çınar kesilince kökünden kan akar.
4. Çınarın altında yatan şehitlerden biri köyden bir adamın rüyasına girerek kesen adam ölür ve ailesi çeşitli felâketlerle dağılır.
5. Çınar kesildiğinde şehitlerden biri mahalleden birinin rüyasına girerek canlarının yandığını ve kendilerinin de bunu yapan kişinin yuvasını dağıtacaklarını söyler.
6. Dermansız bir hastalığa yakalanan adam ölür ve başlarına çeşitli belâlar gelen çocukları buraları terk etmek zorunda kalır.



27. TARİHÎ EFSÂNELER

270. OSMANLI TOPUNUN RUS TOPUNUN KARNINA GİRMESİ

Ruslar Karadeniz bölgesini işgal ettiklerinde Güce yakınlarına, Harşit Çayı kenarına kadar gelirler. Bu savaşta Pasinlerli Şamil Dayı onbaşısıdır. Yanında da Çorumlu Osman Çavuş vardır.

Ruslar Harşit Çayı'nın doğusundan Türklerin üzerine sürekli topçu ateşi açarlar. Top ateşinin kesildiği bir anda Osman Çavuş, Şamil Onbaşı'nın kullandığı topun yan tarafına oturur. Şamil Onbaşı Onbaşı, Osman Çavuş'a oraya oturmamasını ve Rusların kendisini vurabileceğini söyler. Osman Çavuş ise Rusların kendilerini görmediklerini bu yüzden vuramayacaklarını söyler. Bu sırada Rusların attığı bir top Osman çavuşun çok yakınından geçer. Osman Çavuş topun yelinden bulunduğu yerden aşağı düşer ve oracıkta şehit olur. Bunun üzerine Şamil Onbaşı "Ya Bismillah " diyerek elindeki topu rastgele ateşler. Şamil Onbaşı'nın ateşlediği top gider Rusların ateşlenen topunun namlusunun içine girerek onu paramparça eder.

Bu manzarayı gören Rus ordusundaki Gürcü askerler "Osmanlı'nın topu Rus topunun karnına girdi." derler.

Ahmet KUFACI

EPİZOTLAR:

1. Harşit Çayına kadar ilerleyen Rus askerlerinin topçu ateşi kesilince Osman Çavuş mevziden çıkıp yüksekçe bir yere oturur.
2. Şamil Onbaşı Osman Çavuş'a Rusların kendisini vurabileceğini söylerse de o aldırmayıp oturmaya devam eder.
3. Rusların attığı bir topun yelinden bulunduğu yerden aşağı düşen Osman Çavuş orada şehit olur.
4. Şamil Onbaşı'nın "ya Bismillah" diyerek rastgele ateşlediği top, ateşlenen Rus topunun namlusundan girerek onu parçalar.
5. Olaya şahit olan Rus ordusundaki Gürcü askerler, "Osmanlının topu, Rus topunun karnına girdi." Derler.

271. TÜKRLERLE BAŞ EDİLMEZ

Birinci Dünya Savaşı'nda Ruslar Harşıt Çayı'nın kenarına kadar gelirler. Çayın doğusunda Ruslar, batısında da Türkler vardır. Türk askerleri ne yaparsa yapsın Ruslara karşı bir türlü üstünlük sağlayamaz.

Gece keşfe giden askerler hep yakalanır. Türk askerlerinin yeri hep tespit edilir. Türk komutanı en sonunda Rusların bunu nasıl yaptıklarını anlar. Rusların çok iyi eğitilmiş bir köpekleri vardır. Köpek iyi koku aldığı için Türk keşifçilerini yakalar ve Türklerin nerede olduklarını tespit eder.

Bir gün Türk komutanı askerleri yanına çağırıp durumu onlara anlatır ve bu köpeği yakalayıp getirebilecek birinin olup olmadığını sorar. Askerler Ayrancıoğulları'ndan bir asker kaçağı olduğunu ve bu işi en iyi onun yapabileceğini söylerler. Bunun üzerine hemen asker kaçağını yanına getiren komutan durumu anlatır ve eğer bunu yapabilirse kendisini affedeceğini söyler.

Ufak-tefek birisi olan asker kaçağı, yanına bir kişi daha verilmesi halinde köpeği getirebileceğini söyler. Bunun üzerine yanına bir kişi daha verilir. İki kişi birlikte bir gece yarısı Şaban Kalesi'nden aşağı Harşıt Çayı'na inerler. Çayın kenarına gelince asker kaçağı anadan doğma soyunur. Köpeğin çıplak adama bir şey yapmayacağını söyleyerek yanında gelen askeri de aynı şekilde soyundurur. Kaleden yanında getirdiği et parçasını eline alır. Yüzerek dereyi geçerler. Köpek havlamaya başlayınca onun yanına varırlar. Köpek bunlara hiçbir şey yapmaz. Adam elindeki eti köpeğe uzatır. Köpek eti tutar tutmaz adam da köpeğin boynuna tasmayı geçirir. Sabaha köpeği getirip komutanın kapısının ağzına bağlarlar.

Sabah olup da köpek kaleden havlamaya başlayınca, köpeklerinin kaçırıldığını anlayan Ruslar, "Bu Türklerle baş edilmez. Burnumuzun dibindeki köpeğimizi bile kaçırdılar." derler ve geri çekilirler.

Ahmet KUFACI

EPİZOTLAR:

1. Birinci Dünya savaşında Türkler Harşıt Çayı'na kadar ilerleyen Ruslara karşı bir türlü üstünlük sağlayamazlar.

2. Rus askerleri ellerinde bulunan eğitilmiş bir köpek vasıtasıyla Türklerin hem yerini tespit eder hem de keşifçileri yakalar.

3. Türk komutanı bu köpeğin yakalanıp getirilmesini isteyince cılız bir asker kaçağı yanına aldığı bir askerle anadan doğma soyunarak gidip köpeği yakalayıp getirir.

4. Sabah köpeğin sesinin Türklerin yanından gelmesi üzerine köpeklerinin kaçırıldığını anlayan Ruslar, Türklerle baş edemeyeceklerini söyleyerek geri çekilirler.



28. HAZİNE VE DEFİNELERLE İLGİLİ EFSÂNELER

280. ARMELİT

Armelit Köyü'nde anlatılanlara göre Armelit Tepesi'nde oldukça bol miktarda altın varmış. Bu altınlar Türkiye'yi hiç kimseye muhtaç etmeden elli sene idare edebilirmiş. Bu altınları bulmak umuduyla birçok insan bu tepede kazı yapmıştır.

Halk bu altınların cinler tarafından sahiplenildiğine ve bu altınları bulunca alabilmek için mutlaka insan kurban edilmesi gerektiğine, aksi halde almak isteyen insanın cinler tarafından çarpılacağına inanmaktadır. Bundan dolayı da bu altınların şimdiye kadar kimse tarafından bulunamadığı veya bulunup da alınamadığı söylenir.

“Harava'da harat, Tekke'de berat, Uzungöl'de pelit, ille de Armelit, ille de Armelit” şeklinde eskiden beri söylenile gelen tekerlemenin ve Armelit'in “İstanbul yıkılsa ben yaptırırm fakat ben yıkılırsam, İstanbul yaptırılmaz.” sözünün buranın boş olmadığını işaret ettiği söylenir.

Yakup ÇAKIR

EPİZOTLAR:

1. Armelit Tepesi'nde Türkiye'ye elli sene yetecek altın olduğu söylenir.
2. Cinler tarafından sahiplenilen bu altınları almak için insan kurban edilmesi gerektiğine aksi halde almak isteyenlerin cinler tarafından çarpılacağına inanılır.
3. Armelit sahip olduğu altınların çokluğundan İstanbul yıkılsa kendisinin yaptırabileceğini fakat kendisi yıkılsa İstanbul'un yaptıramayacağını söyler.

281. YILAN TASI EFSÂNESİ¹⁸¹

Kulpar (Giyimli), Güce'nin şirin bir köyüdür. Bu köy geçmişi çok eskilere dayanan tarihî bir yerleşim merkezidir.

Yıllar önce Kulpar'da yaşayan Ahmet Usta ve kızı Perişan kendi yağlarıyla kavrulur, geçinip giderlermiş. Bunlar da diğer köylüler gibi dağlara mısır ekerler, güz

¹⁸¹ A. Zor, a. g. t., s.18

gelince de bunları toplarlarmış. Ahmet Usta'nın ektiği tarla Şabankale'nin güneydoğusunda, Gedik denilen bir yermiş.

Ahmet Usta bir güz akşamı tarlasından toplayıp sayvana doldurduğu mısırları beklemeye giderken yolda bir ışık görür. Omzundaki tüfeğini çıkarıp ışığa doğru ateş eder. Işık bir ağaç gibi doğrulur ve ormanın derinliğine doğru devrilip, dereye akar. Işığın dereden nereye gittiği ve ne olduğu belli olmaz.

Bundan sonra Ahmet Usta ateş ettiği yerde her gece bir ışık görür, fakat ışığı yayan nesneyi bir türlü bulamaz. Bir gece ormandan kestiği çengeli ışık yayan nesneye değdirip bırakır. Sabahleyin çengelin ucunda bulunan şeyi alıp sayvana koyar.

Günlerden bir gün Ahmet Usta çarşıya gider. O gün cebinde yalnızca beş parası vardır. Akşama kadar çarşıdan ne alacaksa alır, evinin bütün eksikliklerini giderir. Eve gelince cebindeki parasının hiç eksilmeden durduğunu görür.

Daha sonraları zenginleyen Ahmet Usta köyün yarısını satın alır. Bir anda zengin oluşu bütün çevreye yayılır. Bu sırada dağda aç kalan eşkıyaların bir kısmı Ahmet Usta'nın evini basar. Eşkıyalar ellerine geçirdikleri her şeyi alıp giderken, yılan tası da onlarla birlikte gider. Yılan tası eşkıyalara kaptıran Ahmet Usta'nın kazancındaki berekette artık kaybolur.

Arif ZOR

EPİZOTLAR:

1. Kulpar'da yaşayan Ahmet Usta ve kızı kendi yağlarıyla kavrularak yaşayıp giderler.

2. Ahmet Usta bir gün tarlasındaki mısırları beklemeye giderken yolda, ormanların içinde gördüğü bir ışığa ateş edince isabet alan ışık bir ağaç gibi devrilerek dereye doğru akıp gider.

3. Ahmet Usta ateş ettiği yerde her gece bir ışık görmesine rağmen, ışığı yayan nesneyi bir türlü göremez.

4. Bir gece yaptığı bir çengeli ışığa değdirip bırakan Ahmet Usta, sabahleyin çengelin ucunda yılan tasını bularak onu evine götürür.

5. Cebinde beş parası olduğu halde çarşıya giden Ahmet Usta evinin bütün ihtiyaçlarını almasına rağmen parası hiç eksilmez.

6. Çok kısa sürede zengin bir ağa olan Ahmet Usta köyün yarısını satın alır.

7. Bir gece Ahmet Ustanın evini basan eşkıyalar yılan tasını da alınca Ahmet Usta'nın evindeki bereket kaybolur.

282. ALTIN BEŞİK

Armelit Köyü'nde bir adam her gün sabah namazı olmadan evinden çıkıp, Armelit Tepesi'ne gider. Burada namazını kıldıktan sonra güneş doğarken evine döner.

Kocasının her sabah erkenden nereye gittiğini merak eden kadın bunu kocasına sorarsa da cevap alamaz. Bunun üzerine kadın, bir gün erkenden oğlunu kaldırarak babasını takip etmesini ister. Çocuk babasının ardından giderek Armelit Tepesi'ne varır.

Ezan okunduktan sonra adam namaza durur. Sünneti kılıp da farza başladıktan sonra, adamın başının üzerine doğru, yeşil ışık içinde bir altın beşik inmeye başlar. Bunu gören çocuk, “Baba, baba! Altın geldi. Tut tut!...” diye bağırır. O anda altın beşik kaybolur. Adam sağa sola selâm verip namazı bitirdikten sonra, oğluna dönerek, “Hay seni buraya gönderenin gözü kör olsun.” diye ilenir. Adamın duası kabul olur ve o anda karısının gözleri kör olur.

Yakup ÇAKIR

EPİZOTLAR:

1. Armelit Köyü'nden bir adam her gün sabah Armelit Tepesi'ne gidip sabah namazını kıldıktan sonra evine döner.
2. Adamın nereye gittiğini merak eden kadın, oğluna kocasını takip ettirir.
3. Adam sabah namazının farzına başlayınca başının üzerine doğru yeşil ışık içinde bir altın beşik inmeye başlar.
4. Altın beşiği gören çocuk babasına bağırınca, beşik kaybolur.
5. Namazını bitiren adam kendisini takip ettiren karısının kör olması için ilenir.
6. Adamın duası kabul olur ve o anda karısının gözleri kör olur.

29. AŞK EFSÂNELERİ

290. KRAL KIZI İLE ÇOBAN

Giresun kralının bir kızı varmış. Bu kız bir çobana aşık olmuş. Buna şiddetle karşı olan kral kızıyla çobanın buluşmasını engelleyemeyince kızını Giresun Adası'na sürmüş.

Bundan sonra her gece Aksu Deresi'nin ağzından kayıkla adaya geçen çoban, gizli burada kızla buluşmuş. Bunu haber alan kral bir gün çobanın bindiği kayığın altına bir delik açtırmış. Gece çoban kayığa binip adaya doğru açılınca kayık batmış ve yüzme bilmeyen çoban da boğulmuş. Olanları gören kız, adada çobanı beklediği yerden denize atlayarak intihar etmiş.

Arif ÇETİNKAYA

EPİZOTLAR:

1. Giresun kralın kızı bir çobana aşık olur.
2. Çobanla kızının buluşmasını önleyemeyen kral kızını adaya sürer.
3. Çoban Aksu Deresi'nden bir kayıkla adaya geçip gizli gizli sevdiğiyle buluşur.
4. Çobanın tekneye adaya geçtiğini öğrenen kral teknenin altına delik açtırarak teknenin batmasını ve çobanın boğulmasını sağlar.
5. Sevdiğinin boğulduğunu gören kız bulunduğu kayadan denize atlayarak intihar eder.

291. KRAL KIZI EFSÂNESİ¹⁸²

Binlerce yıl evvel Giresun'da yaşayan Krallardan birinin genç ve güzel bir kızı varmış. Kız gelinlik çağına gelince komşu krallardan ve beylerden dünür üstüne dünür gelmeye başlamış. Kız, kim olursa olsun gelenlere hayır diyor başka bir şey demiyormuş.

Onun gönlü Giresun kalesinin eteklerinde koyunlarını otlatan yağız benizli bir delikanlıya düşmüş. Çoban kalenin eteklerinde kavalını çalarken, kız pencereden hem onu dinler hem de ağlarmış. Bir müddet sonra çobanın gönlü de kralın kızına düşmüş. Bu aşk aylarca sürmüş.

¹⁸² Rıfat Gökçen, Giresun ve Karadeniz Bölgesi, İstanbul 1987, s.48

Kızın gelen dünürlere hayır cevabı üzerine, kral sormuş soruşturmuş. Sonunda meseleyi öğrenmiş. K plere binen kral, kızını Giresun'un karşısındaki adaya sürüp manastıra kapatmış. Çobanı da yakalatarak manastırın karşısındaki bir ağacın dalına astırmış. Ertesi gün ise kızın cesedini manastırın kulesinde sallanır bulmuşlar.

Rıfat GÖKÇEN

EPİZOTLAR:

1. Giresun kralının güzel kızı gelinlik çağını gelince bir çok bey ve kral d n rc  olur fakat kız hiçbirini kabul etmez.
2. Kralın kızı kalenin eteklerinde koyunlarını otlatan bir çobana aşık olur.
3. Kızıyla  oban arasındaki aşkı öğrenen kral kızını Giresun Adası'ndaki manastıra sürdürür ve çobanı da manastırın karşısında bulunan bir ağacın dalına astırır.
4. Sevdii asılan kız, ertesini gün kendisini manastırın kulesine asarak intihar eder.

292 KARAOėLAN¹⁸³

Kuşk y,  anak ı'ya bir saatlik mesafede bulunan bir orman köyüdür. Bu köy, kuş diliyle haberleşmesiyle çevrede ünlüdür. Dağdan dağa iki kişi ıslık çalmak suretiyle konuyormuş gibi anlaşabilmektedir. Bu yüzden de adı Kuşk y'd r.

Yıllar  nce Kuşk y'de Karaoğlan adında fakir, kimsesiz bir genç yaşamaktaymış. Karaoğlan köyün ağasının  obanıymış. Ağanın kızı ile  oban birbirlerine aşık olurlar. Karaoğlan ağadan kızını istemeye karar verir fakat kimsesi olmadii için isteyemez. Kıza beraber kaçmayı teklif eder. Kız, "Ben ka mam. Ancak beni babamdan isteyince vermezse düşünürüz." der.

Karaoğlan kızı kendisi istemeye karar verir. Ağa durumu haber alır. Karaoğlanı köyden sürer. Bir müddet sonra gizlice köye gelen Karaoğlan , ağanın huzuruna çıkar. "Allah'ın emri, peygamberin kavliyle kızını istiyorum." der. Çobana öfkelenen ağa, "Senin Allah'ın kim oluyor. Benden güçlü m ?" der. Meğer ağa ilahlık iddiasında bulunuyormuş. Karaoğlan yanında getirdii eşek arılarını salar ve "Sen onun bir arısıyla ordunla bile başedemezsin." der.

¹⁸³. Hakan Bilge, a. g. t., s.56

Ağa ordusunu Karaoğlan'ın üstüne salar. Karaoğlan Sis Dağı'nın yalçın böğürtlen kayalıklarına kaçar. Burada sevgilisinin hasretiyle deli –divane olarak yaşamaya başlar. Kayalıklara çıkıp türküler söyler. Bir zaman sonra burada da görülmez, sır olup kaybolur.

Köylülere göre, Karaoğlan, inancı ve yaşantısı tam olduğundan evliyalığa yükselmiş ve Hazreti Hızır'la dünyayı gezmektedir. Bugün hâlâ o kayalıklardan zaman zaman türkü sesi geldiği söylenir.

Hakan BİLGE

EPİZOTLAR:

1. Karaoğlan ve çobanı olduğu ağanın kızı birbirlerine aşık olurlar.
2. Kimsesi olmadığından kızı isteyemeyen Karaoğlan kıza kaçmayı teklif ederse de kız kaçmaz ve Karaoğlan kendi başına kızı istemeye karar verir.
3. Durumu öğrenen ağa Karaoğlanı köyden sürdürür.
4. Gizlice köye gelen Karaoğlan ağanın yanına giderek Allah'ın emri, peygamberin kavliyle kızını ağadan ister.
5. Ağa ilahlık iddiasında bulunup kızını vermeyince, Karaoğlan yanında getirdiği eşek arılarını ağanın üzerine salarak, Allah'ın arılarıyla dahi baş edemeyeceğini söyleyerek Sis Dağı'na kaçar.
6. Sevgilisinin hasretiyle deli-divane olan Karaoğlan zaman zaman kayalıklara çıkarak yanık türküler söyler ve bir süre sonra kaybolur.
7. Halk, yaşantısı ve inancı tam olan Karaoğlan'ın evliyalığa yükseldiğine ve Hızır'la birlikte dünyayı dolaştığına inanırlar

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmamızda yer alan Giresun ve çevresinden derlediğimiz 170 efsâneye baktığımızda, bunların büyük bir kısmının dinî nitelikli, yani evliyaların göstermiş olduğu olağanüstü halleri ifade eden, menkıbe dediğimiz, fakat genel olarak efsâne türü içerisinde değerlendirdiğimiz anlatmalar olduğunu görmekteyiz.

Bu efsâneler içerisinde susuz yere değirmen yaptırıp sonra su çıkartma gibi bir kısım motiflerin birçok efsânede yer aldığını görmekteyiz. Kanaatimizce bu, toplumu etkileyen olağanüstü bir durumu veya olayı her kesin kendi sevdiğine veya çevresinde bulunan şahsa yakıştırmasından veya hatırası zayıflayan bir din büyüğüne ait bir özelliğin daha sonra gelen bir başka din büyüğüne yüklenmesinden ileri gelmektedir.

Bunun yanında çoğu yüzyıllar önce yaşamış olan insanlara ait bu menkıbelerin hâlâ canlılığını koruması ve canlı olarak anlatılması efsânelerin toplum üzerinde ne denli etkili olduğunun açık göstergesi olsa gerektir.

Bölgemizde anlatılan ve çalışmamızda yer alan efsânelerin bir kısmı da taş ve kayalarla veya taş kesilme motifinin yer aldığı efsânelerdir. Bu efsânelerde genellikle gelin-kaynana çatışması ile geçmişten günümüze kadar Türklerin hayatında önemli bir yer işgal etmiş olan hayvancılığa bağlı olarak çobanlarla ilgili efsânelerdir. Bu bize gösteriyor ki tüm toplumumuzda olduğu gibi bu bölgemizde de bir gelin kaynana çatışması vardır ve bu çatışmada güç her zaman kaynananın elinde bulunmaktadır.

Bölgede anlatılan efsâneler içerisinde hayvancılığın tarımdan fazla gündeme getirilmesi bu bölgede eskiden beri bir hayvancılık kültürünün var olduğunu göstermektedir. Taşlar ve kayalarla ilgili efsâneler genellikle taşa dönme şeklinde olmaktadır. Taşların, kayaların, dağların eski Türk toplum hayatında önemli bir yeri olduğunu ve bu unsurlar etrafında bir çok inanç oluştuğunu biliyoruz. Bölgede anlatılan efsânelerde taş kesilme motifinin fazlaca işlenmesinin ve efsânelerde geçen birçok olay mekanının yüksek yerler olmasını atalarımızın eski inançlarının günümüze yansımaları olduğunu düşünüyoruz.

Adı bir efsâneye dayandırılan Anadolumuzun hemen her yerinin sahip olduğu ismi almasıyla ilgili olarak bir hikâye anlatılır. Giresun ve çevresinde bulunan bir çok yerin de isimlerini alışlarıyla ilgili olarak çeşitli hikâyeler anlatılmaktadır. Bu tür efsâneler de olağanüstü durumları ve olayları diğer efsânelere göre çok daha az görmekteyiz.

Çalışmamızda yer alan efsâneler içerisinde geçmişten günümüze insanoğlu için her zaman korku ve merak unsuru olmuş olağanüstü yaratıklarla ilgili efsânelerde önemli bir yer almaktadır.

Bu çalışmada yer alan efsânelere genel olarak baktığımızda bu efsânelerin büyük çoğunluğunun geçmişten günümüze her dönemde insanlar üzerinde etki sahibi olmuş din adamlarının ve din büyüklerinin etrafında cereyan etmiş olaylar olduğunu görmekteyiz. Bunda efsânelerin bünyelerinde bulunan inanç unsurunun yanında, kendisi tamamen bir inanç sistemi olan dinin veya dinlerin de efsânelerin teşekkülleri noktasında önemli katkıları bulunduğunu düşünüyoruz. Veli veya evliya kültürüne bağlı bu efsânelerden sonra taş kesilme ve değişme motifine yer veren efsâneler ile yer adlarına bağlı olarak anlatılan efsâneler yer almaktadır.

Bu bölgede anlatılmakta olan ve çalışmamızda yer alan efsânelerin bir kısmının masal, destan, mitoloji ve halk hikayesine ait unsurlar taşıdığını görmekteyiz.

Giresun ve çevresinde derlediğimiz 170 efsânenin bu bölgede anlatılan efsânelerin tamamı olduğunu zannetmiyoruz. Bizim ulaşamadığımız köy ve kasabalarda da mutlaka birçok efsâne vardır. Bunlar da mutlaka en kısa zamanda derlenerek yazıya geçirilmelidir. Efsânelerden başka bölgede anlatılan ne kadar sözlü kültür ürünü var ise hepsi bir ana önce derlenerek sınıflandırılmalı, bütün türlere ait müstakil metinler tespit edilmelidir.

Bunun yanında bölgemizde anlatılan efsânelerin motifleri çıkarılarak bunların Anadolu'nun diğer bölgelerinde anlatılan efsânelerle mukayesesi yapılmalı, eş metin durumunda olanlar tespit edilmelidir. Anadolu-Türk efsâneleriyle olan benzerlik ve farklılıkları ortaya konularak Giresun efsânelerinin bunlar içerisindeki yeri tespit edilmelidir. Ayrıca Türk dünyasında anlatılan efsânelerle bölgemizde anlatılan efsâneler tespit edilerek Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen efsânelerimizin geçirmiş oldukları değişim süreci de tespit edilebilir.

Bunun yanında uygun zamanlarda sahaya çıkıp, anlatıcılarla uzun süre bir arada kalınmalıdır. Bu süre içerisinde efsânelerin anlatıldığı tabii ortamlarda ne zaman ve nasıl icra edildiklerini, halkın anlatılanlara karşı ilgisini, anlatım sırasında ve daha öncesinde anlatım mekanında bulunan kişilerin toplum ve fert olarak psikolojilerinin gözlem ya da diyalog yoluyla tespiti, kanaatimizce efsânelerin oluşumuyla ilgili bazı hususların daha iyi anlaşılmasını sağlayacağı gibi efsânelerin daha iyi bir şekilde değerlendirilip yorumlanmasına zemin de hazırlayacaktır.

4. KAYNAK KİŞİLERİN LİSTESİ

Giresun ve çevresinden derlediğimiz efsânelerin kaynak kişilerinin listesini soyadlarına göre alfabetik olarak vereceğiz. Listede kaynak kişilere ait kimlik bilgileri aşağıdaki sıraya göre verilecektir. Derlemeleri yaparken kaynak kişilere sorduğumuz sorular şunlardır:

- a. Adı Soyadı:
- b. Tahsili:
- c. Yaşı:
- d. İşi:
- e. Efsâneyi dinlediği kişi:

Kaynak kişilere ait bilgiler yukarıdaki soruların sırasına göre dizilmiştir. Bu sebepten her kaynak kişide soruları yazmanın gereksiz olacağını düşündüğümüzden sadece maddeleri vereceğiz.

- 1. a. Dursun AKKAYA
 - b. Okuma yazma biliyor
 - c. 65
 - d. Serbest meslek
 - e. Babası ve dedesi

- 2. a. Cenan AKTUNA
 - b. Eğitim fakültesi mezunu
 - c. 38
 - d. Öğretmen
 - e. Dedesi ve babası

- 3. a. Yahya ALTINER
 - b. Eğit. Fak. Mez.
 - c. 24
 - d. Öğretmen
 - e. Büyüklerinden

4. a. Hüseyin ARI
b. İlkokul
c. 45
d. İşçi
e. Çevredeki büyükler ve babaannesi

5. a. Nazmi ASLAN
b. Ziraat fakültesi mezunu
c. 39
d. İlçe Tarım müdürü
e. Çevredeki büyüklerden

6. a. Nokta BAYRAM
b. Okuma-yazma bilmiyor
c. 73
d. Ev hanımı
e. Büyüklerinden

7. a. Hanife BOZ
b. Okuma-yazma bilmiyor.
c. 81
d. Ev hanımı
e. Büyüklerinden

8. a. Cavit CÖMERT
b. İlkokul
c. 50
d. Terzi

9. a. Yakup ÇAKIR
b. İlkokul
c. 58
d. Bekçi

e. Dedesi, babası ve babaannesi

10. a. Arif ÇETİNKAYA

b. Eğitim fakültesi mezunu

c. 35

d. Öğretmen

e. Çevresinden

11. a. Arif DARAMA

b. İlkokul

c. 55

d. Esnaf

e. Çevresinden

12. a. Hakkı DURMUŞ

b. İlkokul

c. 62

d. Emekli

e. Büyükleri

13. a. Sakine DÜBÜŞ

b. Okuma yazma biliyor

c. 43

d. Ev hanımı

e. Annesi

14. a. Ahmet GEÇGEL

b. Rüşdiye

c. 82

d. Cinci

e. Çevreden

15. a. Halil GEÇGEL
b. İlkokul ve medrese
c. 60
d. Çevreden
e. Güce eski belediye başkanı

16. a. Ali GÜNAYDIN
b. İlahiyat Fak.
c. 50
d. Vaiz
e. Çevreden

17. a. Mahmut GÜVEN
b. Okuma yazma bilmiyor
c. 92
d. Çevreden
e. Çiftçi

18. a. Mehmet IŞIK
b. İlkokul
c. 67
d. Emekli
e. Babası

19. a. Hatun İBİK
b. Okuma-yazma bilmiyor
c. 70
d. Ev hanımı

20. a. İsmail KALKAN
b. İlkokul
c. 77
d. Çiftçi

e. Çevreden ve annesi

21. a. Ziya KARA

b. İlkokul

c. 40

d. Serbest

e. Babası

22. a. Mustafa KARABATAK

b. İlkokul

c. 69

d. Çiftçi

e. Çevreden

23. a. Abdullah KARADAYI

b. Orta okuldan terk

c. 38

d. Çiftçi /esnaf

e. Babaannesi

24. a. Kadın KARADAYI

b. İlkokul

c. 38

d. Ev hanımı

e. Annesi

25. a. Fethi KARAHÜSEYİNOĞLU

b. lise

c. 40

d. Memur

e. Çevresinden

26. a. Hacer KARAKAŞ

- b. Okuma yazma bilmîyor
- c. 75
- d. Ev hanımı
- e. Babaannesi

27. a. Dursun KARAKOYUN

- b. İlkokul
- c. 50
- d. Çiftçi
- e. Çevresi

28. a. Oktay KARAMAN

- b. Doktora öğrencisi
- c. 29
- d. Araştırma Görevlisi
- e. Çevresinden

29. a. Dursun KILIÇ

- b. Lise
- c. 52
- d. Emekli
- e. Çevresi

30. a. Etem KÖSE

- b. lise
- c. 38
- d. İmam-hatip
- e. Çevresi

31. a. Ahmet KUFACI

- b. Hukuk fakültesi mezunu
- c. 50

- d. Savcı
- e. Çevreden

32. a. Mızrap KURUCA

- b. İlkokul
- c. 78
- d. Çiftçi
- e. Çevreden

33. a. Hüsamettin OCAKLI

- b. Okuma yazma biliyor
- c. 49
- d. Çiftçi
- e. Dedesi

34. a. Mehmet ÖZDEMİR

- b. Mühendislik fakültesi mezunu
- c. 50
- d. Mimar, Şebinkarahisar belediye başkanı
- e. Çevreden

35. a. Hasan SÖĞÜNMEZ

- b. İlahiyat Fak. Mez.
- c. 44
- d. Öğretmen
- e. Çevreden ve büyüklerinden

36. a. Orhan ŞEKER

- b. Uzman
- c. 47
- d. Fakülte sekreteri
- e. Çevreden

37. a. Esmâ ŞİMŞEK
b. Doçent Doktor
c. 36
d. Öğretim üyesi
e. Eski Giresun valisinin eşi

38. a. Azmi TANRIKULU
b. Okuma yazma bilmiyor
c. 67
d. Esnaf
e. Babası ve çevresi

39. a. Arziye TİRYAKİ
b. Okuma yazma bilmiyor
c. 55
d. Ev hanımı
e. Çevreden

40. a. Mehmet TOMBUL
b. Okuma yazma biliyor
c. 60
d. Çiftçi
e. Dedesi

41. a. Hasan TOPALOĞLU
b. Çiftçi
c. 78
d. İlkokul
e. Babası ve çevresi

42. a. Durmuş TOPKARA
b. Lise öğrencisi
c. 18

- d. Öğrenci
- e. Babaannesi

43. a. Recep TORUNOĞLU

- b. İlkokul
- c. 42
- d. Tacir
- e. Dedesi ve çevresi

44. a. Meryem YAVUZ

- b. Okuma yazma biliyor
- c. 40
- d. Ev hanımı
- e. Çevreden

45. a. Erdal YETİMOVA

- b. Lise öğrencisi
- c. 18
- d. Öğrenci
- e. Büyüklerinden

46. a. Safiye YILMAZ

- b. Okuma yazma yok
- c. 45
- d. Ev hanımı
- d. Çevreden

47. a. Dursun ZENGİN

- b. Okuma yazma biliyor
- c. 72
- d. Çiftçi
- e. Büyüklerinden

BİBLİYOGRAFYA

a. Kitaplar:

- AKALIN, I. Sami : *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1984
- AKIN, Recep : *Yeşil Giresun ve Şirin İlçeleri*, İstanbul, 1995
- ALANGU, Tahir : *Türkiye Folkloru El Kitabı*, İstanbul, 1983
- ALPTEKİN, Ali Berat : *Fırat Havzası Efsâneleri (metinler)*, Antakya, 1993
- BİLGE, Hakan : *Çanakçı (Giresun) Yöresinden Derlenen Mani ve Efsâneler*, Elazığ 1994
- BORATAV, Pertev Naili : *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul, 1992
- _____ : *100 Soruda Türk Folkloru*, İstanbul, 1994
- ÇELİK, Ali : *Trabzon-Şalpazarı Çepni Kültürü*, Trabzon, 1996
- DAVRAN, Bülent
- DENKER, Arif Cemil : *Almanca-Türkçe Büyük Lügat*, İstanbul, 1973
- _____ : *Derleme Sözlüğü*, Ankara 1968...
- DEVELLİOĞLU, Ferit : *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara, 1992
- DUYMAZ, Ali : *Bingöl Efsâneleri*, Elazığ, 1989 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Efsânelerimiz, İnönü Üniv., Efsâne Derleme Yarışması, Malatya 1990

- ELÇİN, Şükrü : *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara, 1981
- ERGÜN, Metin : *Türk Dünyası Efsânelerinde Değişme Motifi*, Ankara, 1997
- GÖKÇEN, Rifat : *Giresun ve Karadeniz Bölgesi*, İstanbul, 1987
- GÖRKEM, İsmail : *Elazığ Efsâneleri Üzerinde Bir İnceleme*, Elazığ, 1987, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- HANÇERLİOĞLU, Orhan : *İnanç Sözlüğü*, İstanbul, 1975
- HANSOY, F. Namık : *Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük*, İstanbul, 1984
- HORNBY, A. S. : *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*, Oxford, 1989
- İNAN, Abdulkadir : *İncelemeler ve Makaleler*, Ankara, 1987
- _____ : *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Ankara, 1972
- KAPLAN, Mehmet : *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3 Tip Tahlilleri*, İstanbul, 1985
- KARA, Ruhi : *Erzincan Efsâneleri Üzerine Bir İnceleme*, Erzurum, 1991 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, Ankara,
1991

KESKİN, Yaşar : *Tirebolu Folkloru*, Erzurum, 1980

KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat : *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara, 1981

_____ : *Edebiyat Araştırmaları* 1, İstanbul, 1989

Meydan Larousse, İstanbul, 1978, c.6

OCAK, Ahmet Yaşar : *Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya
Menkıbeleri*, Ankara, 1984

_____ : *Bektaşî Menakıbnâmelerinde İslâm Öncesi İnanç
Motifleri*, İstanbul, 1983

_____ : *İslâm Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas
Kültü*, Ankara, 1985

_____ : *Türk Folklorunda Kesikbaş (Tarih Folklor
İlişkisinden Bir Kesit)*, Ankara 1989

ONAY, Ahmet Talat : *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, Ankara, 1992

ÖGEL, Bahattin : *Türk Mitolojisi*, Ankara, 1989

Örnekleriyle Türkçe Sözlük, Ankara, 1995, c.1

ÖRNEK, Sedat Veyis : *100 Soruda İlkellerde Din, Büyü, Sanat, Efsâne*
İstanbul, 1988

ÖZTÜRK, Ali : *Türk Anonim Edebiyatı*, İstanbul, 1986

- PALA, İskender : *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ankara, 1990
- SAKAOĞLU, Saim : *Anadolu -Türk Efsânelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsânelerin Tip Katalogu* , Ankara, 1980
- _____ : *Efsâne Araştırmaları*, Konya, 1992
- _____ : *101 Anadolu Efsânesi*, Ankara, 1989
- SEYİDOĞLU, Bilge : *Erzurum Efsâneleri*, İstanbul, 1997
- Şemseddin Sami : *Kamus-ı Türkî*, İstanbul, 1989
- TATAR, Nurettin : *Bütün Yönleriyle Dereli*, Ankara, 1991
- _____ : *Türk Ansiklopedisi*, C. XIV, Ankara, 1966
- _____ : *Türkçe Sözlük*, Ankara, 1988
- _____ : *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul, 1979
- _____ : *Türk Dünyası El Kitabı*, Ankara, 1992
- _____ : *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 1997, C. XI, C.XV
- ZOR, Arif : *Tirebolu Folkloru*, Erzurum, 1986

b. Makale ve Bildiriler:

- ERCİŞ, Pakize : “Sosyal Psikolojinin Halkbilimiyle İlgisi ve Halk Biliminin Gençliğin Eğitimindeki Rolü ve Önemi Üzerine Bazı Düşünceler”, *Millî Folklor*, Bahar 1990, S. 5, s.41
- GÖKDAĞ, Bilgehan Atsız
GÖKŞEN, Cengiz : “Giresun Efsâneleri”, *Giresun Kültür Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul, 1998
- GÖRKEM, İsmail : “Hasan Dağı ile Ali Dağı Efsânesinin Kaynakları ve Varyantlarının Değerlendirilmesi”, *Erciyes Yöresi 1. Folklor, Halk Edebiyatı ve Etnografya Sempozyumu Bildirileri*, Kayseri, 1991
- _____ : Hazar Gölü, (Elazığ-Sivrice) Üzerine anlatılan Efsâneler, *Fırat Havzası II. Folklor ve Etnografya Sempozyumu*, s.131
- GÜLENSOY, Tuncer : “Tunceli Efsânelerinin Tip Motif Yapısı İle Munzur Efsânelerinin Anadolu Varyantları”, *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, C.II, Halk Edebiyatı*, Ankara, 1992
- Küçük, Ömer : *Halk Eğitimi*, Giresun (1968, 1969, 1970, 1971)
- ÖZDEMİR, Hasan : “Etiyolojik Türk Halk Efsâneleri”, *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, C.II, Halk Edebiyatı*, Ankara, 1986
- RAYMAN, Hayrettin : “Erzurum Efsânelerinde Gayrı Müslimler”, *Millî Folklor*, Yaz 1992, S.14, s.26

- SAKAOĞLU, Saim : “Erzincan Efsânelerinin Edebiyatımızdaki Yeri”,
Erciyes, Ocak 1988, S.121,s.2
- _____ : “Sancı Pelidi ve Hamza Taşı”, *TFAD*,18,353, Aralık
1978
- _____ : “Efsâne”, *1987 Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul 1987
- SEYİDOĞLU, Bilge : “Folklor Üzerine” , *Millî Folklor*, S.3,s.5
- ŞİMŞEK, Esmâ : “Giresun ve Çevresinde Anlatılmakta Olan Ana Geyik
Efsânesinde Mitolojik Unsurlar”, *Millî Folklor*, Yaz
1995, S. 26, s.17
- _____ : “Hatay Bölgesi Efsânelerine Genel Bir Bakış”, *İçel
Kültürü*, Ocak 1996, S.43, s.9

ÖZGEÇMİŞ

14.08.1969 tarihinde Tarsus'un Sandal Köyü'nde doğdu. İlkokulu aynı köyde okuduktan sonra orta ve lise tahsilini Tarsus'ta tamamladı. 1989 yılında KTÜ Fatih Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Öğretmenliği Bölümü'nü kazandı. 1993 yılında aynı fakülteden mezun oldu. 1994-1997 yılları arasında Kocaeli ve Trabzon'da Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda öğretmenlik yaptı.

1997'den beri KTÜ Giresun Eğitim Fakültesi'nde Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktadır.

